

فەكۆلەن / ۵

وەرگىپران / ۶۷

دەيدار / ۹۷

هەلبەست / ۱۰۷

كۆفارا

ل سەر تۆرپن جفاكى

www.spirez.org

Kovara Poyetika پۆيتيكا كۆفارا

[kovara_poyetika](https://www.instagram.com/kovara_poyetika)

[@kovarapoetica](https://twitter.com/kovarapoetica)

كۆفارا پۆيتيكا

۶..... گۇتارا ھەلبەستا (نەوايا مطرب و چەنگى...) د چەند تېيىنى و راستقەكراندا/ ھېرش كەمال پىكانى
 ۱۵..... خواندەنەكا قۇرمالىستى بۇ كىش و رېتىمىن ھۆزائىن فەيسەل مستەفاى... / سۈھەيب مىكائىل عەزىز
 ۲۸..... تېۋرا عشقى ل نك خانى/ محەمد ئەمىن دۆسكى
 ۳۷..... شىخ موشەرەفى خنووكى و كەسايەتيا وى يا ئەدەبى ۱-۲ / د. نەسىم سۈمەز/ وان
 ۵۰..... شېۋازا زمانى د مەم و زىنېدا غوونەيا بەشا دەھان/ زافەر ئاچار
 ۶۲..... شاعرى كلاسېك (تەۋفيق عەبدوللا مەلا ھەسەن بامەرنى) و چەند شەرىن نە بەلافكرى/ عەبدولرەحمان بامەرنى

۶۸..... دىدار: عادل كامىل/ دانوستاندەك ل گەل ھەلبەستقان ھەسەب شىخ جەغفەر/ و: كارزان فەقى
 ۷۳..... نزار قەبانى/ ھۆزان چىيە؟/ و: سەعد عاسف
 ۷۸..... د. ئەحمەد تېمدارى/ قەكۆلېن و رەخنەيا ھونەرى ھەلبەستى (پىشكا ئىكى)/ و: رەنۇ كوردى
 ۸۲..... فروغ فەروخزاد/ پەنجەرە/ و: سىنەم چىيى
 ۸۴..... كەنستەنتىن سىمپوئۇف/ ل ھىشقا من بە/ و: باقى نازى
 ۸۶..... ماجد ئەلحەيدەر/ دۆندەھا ژىركەرىن مەزن/ و: محسن عەبدولرەحمان
 ۸۸..... عەبدولعەزىم فەنجان/ بۆچى دى ئەفەندارا ھەلبەستقانى سادەيى ۱-۲ / و: پۇيتىكا
 ۹۱..... ل ديوانا (سائىدە بەدران) ژ فەلەستىنى/ و: عەبدولرەحمان بامەرنى
 ۹۲..... فەرەيدوون موشىرى/ كۆلان/ و: سادق سالىح
 ۹۴..... دو ھەلبەستىن فرەدرېك نىتچە/ و: د. عەبدوللاھ ئىنجەكان
 ۹۶..... سۈھرابى سېھرى/ بلا ئەم ئاقتى شىلى نەكەين/ و: پۇيتىكا

۹۸..... دىدارا پۇيتىكاينى دگەل ھەلبەستقان ديا جوان/ دىدار: كارزان فەقى

۱۰۸..... دەھ ھەلبەستىن كورت/ مۇئەيەد تەيىب
 ۱۱۰..... سىروشت ژى ل پەيقان عاشقە/ عارف حىتۇ
 ۱۱۲..... ھوون چەوا دىشېن...؟/ تەھسىن ئافشكى
 ۱۱۳..... كەشتەكا ئاسمانى/ بەيار باقى
 ۱۱۴..... كىيىف/ دلېرىن ھالۇ
 ۱۱۵..... بازارى شىگالى/ د. محەمد عەلى ياسىن
 ۱۱۶..... ئەۋرەكى تو دىناي و...!/ رىگار سوبى
 ۱۱۸..... من گۇتە تە رۇناھى نەيە دوۋرە/ ساكار كامىل
 ۱۲۰..... سەھەك كۇبار/ ئەيووب مىلان
 ۱۲۲..... ئىشراقى/ نەوزاد مەختى
 ۱۲۳..... سىروودا نىشتامانى/ رېژىن ھىكەت
 ۱۲۴..... سىتافىك/ قەھرەمان عەگىد سەرگەلى
 ۱۲۶..... ئاۋازەك بۇ مەرگى من/ رىگار ۋەھىد ھىسېن
 ۱۲۷..... خەمەكم يى بخۇ ۋەربوۋىم/ غاندېيى كۆلەۋار
 ۱۲۸..... خەۋن/ رەمەزان گەرەگوھى

فەكولەن

گۆتارا ھەلبەستە (نەوايا مطرب و چەنگى...) د چەند تېبىنى و راستقە کراندا/ ھېرش کەمال پیکانی ۶

خواندنه کا فۆرمالیستی بۆ کیش و ریتیمین ھۆزانتین فەیسەل مستەفای... / سوھەیب میکائیل عەزیز ۱۵

تیۆرا عشق ل نک خانی / محەمەد ئەمین دۆسکی ۲۸

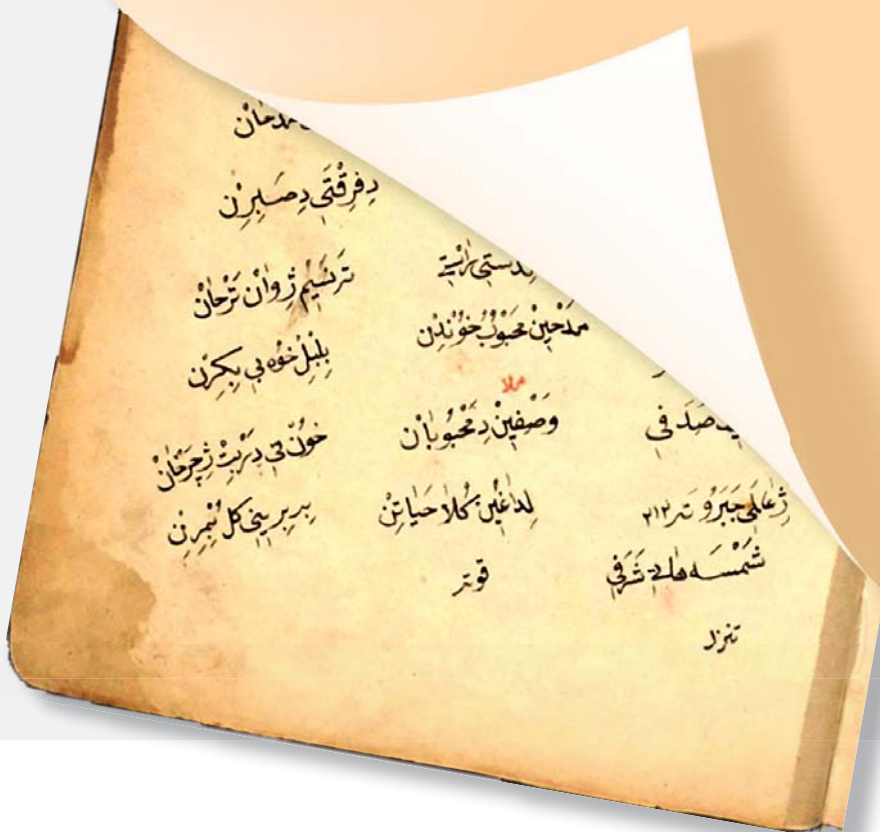
شیخ موشەرەفی خنووی و کەسایەتیا وی یا ئەدەبی ۱-۲ / د. نەسیم سوغەز/ وان ۳۷

شیوازا زمانی د مەم و زینیدا غوونە یا بەشا دەھان/ زافەر ئاچار ۵۰

شاعری کلاسیک (تەوفیق عەبدوللا مەلا حەسەن بامەرنی)/ عەبدولرەحمان بامەرنی ۶۲

گۆتارا ھەلبەستا (نەوايا مطرب و چەنگى...) د چەند تېيىنى و راستقە کراندا

ھېرش كەمال رېكافى*

بېگومان كار كرن و دووچوون و لېنگەريان
ل سەر ھەر لايەنەكى دىرۆك و ئەدەبىيات و
كەلتورى كوردى، ژ كارىن گەلەك فەر و پىدقى و
گرنگ و پىرۆزە، و دەستپاكى يا زانستى د نقيسينىدا
و ديار كرنا ژىدەر و كەدا قەدىتن و قەكۆلىنىن
ھەر نقيسەر و قەكۆلەرەكى ژ بنەمايىن راست و
بنەجھى و باوهرىپكرنى يە. و ژ بنەمايىن گرنگە كو
پەخنە ل سەر شاشى يا ھەبىت و ئەف پەخنە بىنە
جھى راستقە كرن و مفا وەرگرتنان بۆ كارىن بھىت.

*بەرپرسى سەنتەرى قوبەھان بۆ قەكۆلىنىن بەلگەنامە و دەستقيسان ل بەھدىنان / دھۆك

هېرش كەمال پېكانى، رزگار جەبارى، ئىسماعىل بادی، جەمىل شىلازى / ل كونگرې فەقىي تەيران ل وائى ۲۸ / ۵ / ۲۰۲۲

بوويه، هەژى ئاماژەدانىيە كو مامۇستا ئىسماعىل بادی بخۆ ژى ئىك ژ پشكدارىن كۆنفرانسى بوويه و ل سمينارا فەكۆلينا مە ژى ئامادە ببوو! ئانكو بەرى فەكۆلينا مە نافېرى ب هېچ پەنگەكى ئاگەهى ل سەر فى مژارى نەبوويه.

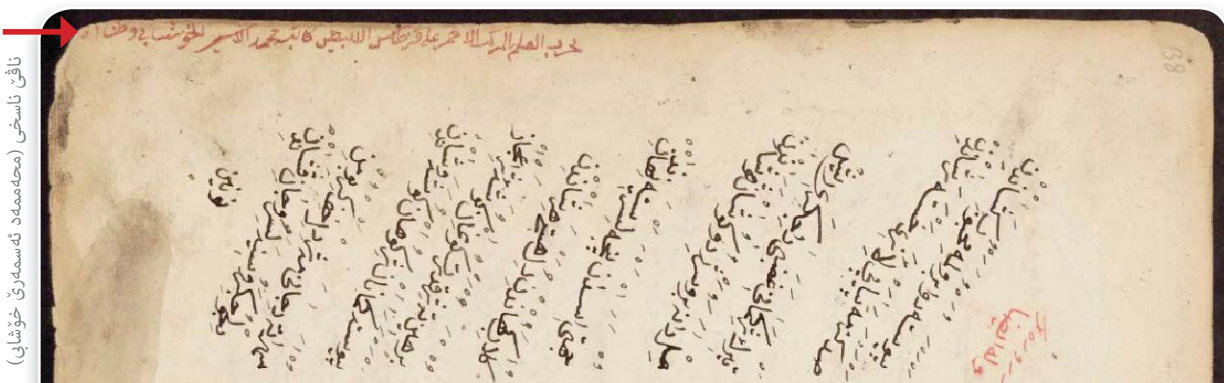
— كاك بادی ل جەهكى دىتر دىيژىت: (... بىيى بزانين ل بەر كيش دەستخەتتى ھاتىيە نفيسين، يان ژى ئەوئى نفيساى نافى وى چىيە و كى بوويه ! كەنگى ھاتىيە نفيسين و لكىرى؟ چونكى ئەف پىزانىنە ل ناف بەرپەرپىن دەستخەتتىدا نەھاتىنە نفيسين و دىتن.. لەوا ئەف چەندە د تاريايتىدا مينيت!! (پۆيتىكا: ۱، ل ۴). سەرەراى كو گۆتتە نەھاتىيە زانين كەنگى ھاتىيە نفيسين. ل جەهكى دىتر ژ گۆتارا خۆ دىيژىت: ” ل دويف پىزانىن د مالپەرى دىوان بەلافكرى گۆتتە كو ل سالا ۱۳۱۱ مش كو دىتە ۱۸۹۳ز ھاتىيە نفيسين ”، هەژى گۆتتى يە كو ئەف ژمارە نە سالا دەستنفيسى يە، بەلكو ژمارا پىزەندا دەستنفيسى يە د پەرتووكانەيا بەرلىنىدا و ژمارە (۱۱۳۱) ھاتىيە نفيسين. نە ژمارە (۱۳۱۱) يە ھەرۈەكى كاك بادی ب شاشى نفيسى و كرىيە سالا مشەختى!، بەلكو د مالپەرىدا ب فى پەنگى نافونىشان و مېژوويا دەستنفيسى ھاتىيە دان:

Gāzīrī, Aḥmad: Dīwān-i Šaiḥ Aḥmad Gāzīrī,
[um 1872]

ئانكو نافېرى ھند دەستنفيس نەخواندى يە كو مېژوويا دەستنفيسى بزانىت. و ھەرۈەسا نافى ناسخى ژى بزانىت، چونكى نافى ناسخى يى ل سەر دەستنفيسى ھەى كو ژ

د ژمارە (۱) يا گۆفارا پۆيتىكا (پايىزا ۲۰۲۲) دا، كاك ئىسماعىل بادی گۆتارەك بنافى (ھەلبەستا نەوايا مطروب چەنگى ... د نافبەرا فەقىي تەيران و مەلايى جزيريدا) بەلافكرىيە، ژبەر كو سەرەراى وئى چەندى ئەف ديار كرنا چارەبەندىيا ل سەر نافى ھەر دوو پىشەنگىن كلاسيكىيا كورمانجى فەقىي تەيران (۱۶۳۲_۱۵۴۹) و مەلايى جزيرى (۱۵۶۸_۱۶۴۰) بو ئىكەمين جار نە ژ فەدىتە وى بوويه، دگەل فى مە ب فەر دىت ھندەك تىيىنى و راستفەكران ل سەر گۆتارا نافېرى ديار بکەين:

- كاك ئىسماعىل ل دەستىكا گۆتارا خۆ ۋەسا دايا ديار كرن كو ئەفە بو جارا ئىكى يە ئەو فى چەندى ديار دكەت كو ھەلبەستا نافېرى ل سەر نافى فەقىي تەيران و مەلايى جزيرى يە!، و ۋەسا ھزر دكەت كو ئەف دەستنفيسە ژ نوى وى دىتى يە!، لەوما دىيژين كو ئەف دەستنفيسە پىشتر ژى ھەر دوو نفيسەر و فەكۆلەران عەبدوررەحمان مزوورى^(۱) و تەحسين ئىبراھىم دۆسكى^(۲) ژى بكارئىنايە، بەلى ھەر دوو سەيدايان ئەف بابەتە تىدا بەحس نەكرىە!، لەوما مە (نفيسەرى فى گۆتارى) ئەف دەستنفيسە كرە فەكۆلینەك ب نافى (فەقىي تەيران د دەستنفيسەكا دىوانا مەلايى جزيريدا) بو كۆنفرانسى (فەقىي تەيران و مىراسا وى) ئەوا ل ۲۸_۵/۳۰/ ۲۰۲۲ ل زانكۆيا وائى ھاتىيە گىران. و مە ل ۵/۲۹ فەكۆلينا خۆ پىشكىشكر. كەواتە ئەف مژارە بابەتتى سەرەكىيى فەكۆلينا مە

نافى ناسخى (مەھمەد ئەسەدزى خۆشال)

دهستنقيسيا (محهممه د نه سمه ر خوشاې) يه. ههروه كي ل
سه ر په راويزي د پهرې (۳۸) دا هاتييه نقيسين: (لحرب العلم
بالمركب الاحمر على قرطاس الابيض كاتبه محمد الاسمر
الخوشاوي وطنا آه).

ل سهر لاپه ريڼ هندهك دهستنقيسين دگهل گوتاريډا
هاتينه به لافكرن، شاشي د دانه ناساندنې هاتييه كرن (ههر
چهنده دبیت ژ شاشيا نه خشه ساری بیت)، به لن ههر

چه وايت وهك راستفه كرن دي بؤ نقيسه ر و فقه كوله ر و
خوانده ځان ديار كهين، د لاپه ره (۴) ټي گوتاريډا ل سهر
دهستنقيسيا (۲) هاتييه نقيسين (دهستنخه ټي محمد طيار پاشا
ديوانا جزيري) كو يا دروست دهستنقيسيا كورې وي مير و
هوژانځان (ئيسماعيل پاشا دووي يه، ۱۲۶۰ مش / ۱۸۴۴) كو
مه دگهل ټي گوتارا خوډا نمونه يين دهستنقيسيا وي دانايينه.

دهستنقيسيا مير و شاعر ئيسماعيل پاشاين دووي كورې محهممه د تدييار پاشا، ۱۲۶۰ مش / ۱۸۴۴ ز

دیس د ہمان لاپہر د ل سہر لاپہری دہستقیس (۳)
 ہاتیہ نقیسین (دہستختہ تئیسماعیل محمد طیار پاشا
 دیوانا جزیری)، کو ٹھو بخو ٹھو دہستقیسا خوشابی یہ
 (پہرتوو کخانہ یا بہرلین)، ہہروہسا د لاپہرہ (۵) ین گوتارا
 کاک بادیدال سہر دہستقیسا (۲) ہاتیہ نقیسین (دہستختہ
 دیوانا جزیری ل پہرتوو کخانہ کا بہرلین ژ ٹہتہرتیتئ)، کو یا
 دروست ٹھو لاپہر ژ دہستقیسا میری میرگہا بہہدینان
 محہمہ دتہ بیار پاشا کورپی تیسماعیل پاشایئ ٹیکئی) یہ۔

۱۷
 ماراؤل چ پرخی کن ترافہ پرانی
 برنگہ دکنڈہ آوری بہرپی نیاسازی
 ژحاف قطبش رازی ملازمہ ریکی رازی
 ژرنکی سہری جامی ژشہرت بیامین کا
 نہان کی ماندان رازی گزوسا زرخفہا
 باورانی دساری بہر پی برج پر وازی
 تزدن قیصر الصقوی بہر اہل الہوی نشوی
 منی مانقش منی دغ الدنیا و اسلہا

اسمعیل مکتوب دیوان قدم دا
 اشکان خطین دا بڑہ لفظ علمین
 ہم مطلع شمس اہد آئینہ صفی
 دشت ہر بجا بھی دجہ بناسین
 یک کر تیر زلفی دیکھی خال نمابے
 اہوج مقدس شہرہ دتہ خوان
 ہوقف لغایہ بہر پی بن دغا ہے
 یا قوت فروشان بکلا المکملین
 یارب دجہ رولب بشایا کشتیم
 منت زلفی کو جعبہ دی غولای
 اکسیر غم عشق دیندورم دا
 مشہد صائرل چکان زلفا ناب دا
 دغ عشق طریل پیل پیل قلبی مایہا

۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

دہستقیسا میر و شاعر محہمہ دتہ بیار پاشا، ۱۲۳۱ مش / ۱۸۱۶ ز

۱
 ۲
 ۳
 ۴
 ۵
 ۶
 ۷
 ۸
 ۹
 ۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

– ل جھەكئ دىتەر ھەر چەندە ھېژا (بادى) گۆتتە: ”... گۆھورين تىدا ھەنە و نەوھكى وان دەقەنە يىن ھەتا نوکە ھاتىنە بەلاقىرن...!!“، بەلئى وى بخو ژى ئەو گۆھورين ديار نەكرىنە. ئانكۆ توپژاندن دگەل يا دەستىقىسى و يىن ھەتا نوکە چاپوويندا نەكرى، بەلكو وى بخو ژى ل شوونا كو وەك دەستىقىسى بەلاقىربايە و دگەلدا جوداھى ديار كىران، وى ژى ھەر ژ دانەيىن چاپكىرى قەگۆھاستى يە. لەوما ل قىرى ب فەر دىينىن كو يا دەستىقىسا خۇشاى دگەل چەندىن دەستىقىس و چاپكىريان ھەقەبەر بگەين.

ھەلبەستە (نەوايا مەطرب و چەنگى) د دانەيا (خۇشاى)

دا :

ديوانا شاعرى مەزنى كورد مەلايىن جىزىرى (۱۵۶۷-۱۶۴۰ز) ئەوا ل سالا (۱۰۴۱ مش _ ۱۶۳۱ز نقيسى (ب دووماھيك ئىناى) ژ وان ديوانايە يىن پتر ژ ھەر ديوانەكا دىتر يا كلاسيك ھاتىيە نەسخ كرن، ئانكۆ چەندىن دانەيىن وئى يىن ھەين و زانا و مەلا و فەقەيىن كورد گرنگىەكا باش پىدايە، ل قىرى دئ ل سەر دانەيەكا ديوانا مەلايىن جىزىرى راوەستىن، نەخاسمە ل سەر وان بابەتتىن گرئداى فەقىن تەيران قە ھەي، ئانكۆ ئەف ھەلبەستە ھەقەيىقىنا فەقى _ مەلئ و ھەلبەستەكا دىتر كو ھەر ژ قەھاندنا فەقى و مەلئ يە بەلئ د ديوانىن چاپكىرىدا بتنى بۆ مەلايىن جىزىرى ھژمارقى يە، مە دەقىن قئ دەستىقىسى كرىە بنگەھ و دگەل ھژمارەكا دەستىقىس و دانەيىن چاپكىرى ھەقەبەر كرى يە.

دانەنياسينا دەستىقىسا محەممەد ئەسمەرىي خۇشاى:

ئەف دانەيا دەستىقىس يا ديوانا مەلايىن جىزىرى ژ دەستىقىسا (محەممەد ئەسمەر خۇشاى) يە ھەروھكى ل سەر پەراويزى د پەرى (۳۸) دا ھاتىيە نقيسىن: (لحرب العلم بالمركب الاحمر على قرطاس الابيض كاتبة محمد الاسمر الخوشي وطن آه)، (۷۳) پەر ژ دەستىقىسى ماينە، ئانكۆ لاپەرىن دووماھيى ژ دەستىقىسى دكىمن، چونكى نيشانا بەردەواميى ل لاپەرە (۷۳) يا ديارە كو قمامەتيا شەشمالكي پەمەزانى جىزىرى يە ل سەر غەزەلەكا جىزىرى، ئەف دەستىقىسە ل سالا (۱۲۸۳مش / ۱۸۷۲ز) ھاتىيە نقيسىن (نەسخ كرن)، ل پەرى دوويىدا كو ديوان دەستىقىدكەت ئەف نافونيشانە ھاتىيە دانان: (ھذا ديوان شيخ أحمد جيزري

رحمة الله عليه) و ديوان ب ھەلبەستا (الله سەھەرگەھا ئەزەل) دەستىقىدكەت و ب شەشمالكي پەمەزانى جىزىرى ل سەر غەزەلەكا مەلايىن جىزىرى ب دووماھيك دەيت.

بۆ ھەقەبەر كرنئ مە چەند دانەيەكىن دەستىقىس و يىن چاپكىرى بكارئىناينە، بۆ ھوونە وەكى ئەقىن ل ژىرى دگەل ھىمايى كورتكىرىا ژىدەرى :

– ديوانا مەلايىن جىزىرى ئەوا ل (۱۸ زىلحىججە ۱۲۳۱مش / ۷ چريا دووى ۱۸۱۶ز) ژلايى مېرى مېرگەھا بەھدىنان و شاعر (محەممەد تەييار پاشا) قە ھاتىيە نقيسىن كو ناسناقئ وى يى ئەدەبى (غەرىبى) يە (۳) و مە ھىمايى وى (پ) دانايە. – ديوانا مەلايىن جىزىرى ئەوا ل سالا (۱۲۶۰مش / ۱۸۴۴ز) ژلايى مېرى مېرگەھا بەھدىنان و شاعر (ئىسماعيل پاشا كورئ محەممەد تەييار پاشا) ھاتىيە نقيسىن (۴) و مە ھىمايى وى (ئ) دانايە.

– ديوانا جىزىرى ئەوا ل سالا (۱۹۰۴) ژلايى رۆژھەلاتناسئ ئەلمانى (مارتن ھارتمان) قە ھاتىيە چاپكرن (۵) و مە ھىمايى وى (ھ) دانايە.

– ديوانا جىزىرى (ديوان الشيخ أحمد الجزرى) ئەوا ل (۲۳ شەعبانا ۱۳۲۴مش) كو دىيتە بەرامبەر (۱۱ چريا ئىكن ۱۹۰۶ز) ژلايى زانا (عەبدولسەلام ناجى جىزىرى) ل مەدرەسەيا سوور ل جىزىرى ھاتىيە نقيسىن (۶) و مە ھىمايى وى (ع) دانايە.

– ديوانا جىزىرى ئەوا ل سالا (۱۳۴۰ مش / ۱۹۱۹ز) ژلايى زانا (محمد شفيق الأرواسي الحسيني) ھاتىيە چاپكرن و مە ھىمايى وى (م) دانايە.

– ديوانا مەلايىن جىزىرى ئەوا ژلايى مامۇستا تەھسىن ئىبراھىم دۆسكى ل سالا (۲۰۲۰) ھاتىيە چاپكرن مە ھىمايى وى (ت) دانايە.

چاربەندىەكا (تربيع بند) فەقى و مەلئ ل سەر غەزەلەكا حافظى شىرازى :

ئىك ژ شعريىن نافدار كو ھەتا نوکە بتنى بۆ مەلايىن جىزىرى ھاتىيە ھژمارتن ئەو ژى (نەوايا مەطرب و چەنگى) يە، دەستىقىسا خۇشايدا ھاتىيە دياركرن كو شعرا نافبرى ژى ئىك ژ وان شعرا نە يىن فەقى و مەلئ پىكقە قەھاندى، ھەژى يە بىژىن كو دەستىقىسا نافبرى ھەتا نوکە ئىكەمين

(نځان کې ماند آن رازی کزو سازند محفلها)

مهلا:

دقې^(۱۸) ظولمات و دهریایې ژ مهوجان قهط خهبر نایې
شکهستی کهشتیا بایې عوجاجې وې شهېې دایې^(۱۹)
ژ حهرفا ماه و سالی ما نههات دهر شهکلې فالې ما
(کجا دانند حال ما سبک باران ساحلها)

فهقی:

ب قورنایې ب ئایاتې ئهگهر پیرې خهراباتې
به بیژیت سهجده بهن لاتی موریدې دې نهېې قاتې^(۲۰)
مرید آر بی بصر نبود ز فرمانش بدر نبود
(که سالک بی خبر نبود ز راه و رسم منزلها)

مهلا:

ژ حافظ قوطبې شیرازی مهلا فههم ئهر بکهې رازی
ب ئاوازی نهې و ساری دقې بې سیدره پهروازی^(۲۱)
تزد من حبه الصفوی به اهل الهوی نشوی
(متی ما تلق من تهوی دع الدنيا و اهلها)

دقې قهکولینېدا ئهف چند خالین ل ژیری بو مه دیار
دېن:

_ ټیکهمین موونهیه د ئهدهبیاتا کلاسیکيا کوردیدا کو دوو
شاعر پیکفه ل سهر غهزهلهکا شاعرهکې دیتر قههاندنې بکهن.
_ ټیکهمین و ټیکانه دهستنقیسه (ژ دهستنقیسین ههتا
نوکه بهردهست) کو ئهف ههلبهسته دیارکری کو ههلبهستهکا
ههفپشکا فهقیې تهیران و مهلایې جزیری یه، چونکی ههتا
نوکه د دانهیین چاپکریین دیوانا مهلایې جزیریدا بو جزیری
بنتی هژمارتی یه.

_ فهقیې تهیران د قې ههلبهستییدا ژې وهکې ههلبهستا
دیتر یا ههفپهقیفنا دناقهرا وی جزیریدا ههر فهقی دهست
ب مالکین دهستیېکې کریه.

_ دبیت د پاشهروژیدا هیشتا شعرین فهقی و مهلی یین
پیکفه قههاندی ههبن و بهینه دیتن.

و ټیکانه دهستنقیسه ئهف چند دایه خوږیا کرن، فهقی د
قې شعری ژیدا وهکې یا ههفپهقیفنا وی دگهل مهلیدا، ههر
وی بهری دهستیېکریه، ئهوا ل ژیری ژې دهقی وې یه دگهل
ههفبهرکرن دگهل چند دهستنقیس و دانهیین چاپکری دا.

تربیع بند شیخ احمد مع فقه طیران غزل حافظ

فهقی:

نهوایا مطرب و چهنگې فیغان ئافیهتی^(۷) خهچهنگې
وهیرن ساقی ههتا کهنگې نهشوی^(۸) دل ژ قې ژهنگې
حیاتا دل مهیا باقی بنووشین دا ب موشتاقی
(ألا یا أيها الساقی أدر کاساً و ناولها)

مهلا:

کو کاتب دې موجهدوول کهت^(۹) شکهسته خهط موسهلسهل کهت
ژ یهک حهرفان موفهصهل کهت کیه قې موشکلې حهل کهت
دزانی رووژی وهعدی ئهوهول چه تافیتی^(۱۰) سروودئوهول
(که عشق آسان نمود أول ولی افتاد موشکلها)

فهقی:

ژ موهرافې شهفهقی سهعدی شرین لهعلې شهکهر وهعدی^(۱۱)
دنام شوبههقی پهعدی عهجیم لی ژ وې^(۱۲) وهعدی
(که دل را تاب هر چینش بکفری میرد دینش
ز تاب جعد مشکینش چه خون افتاد و در دلها)

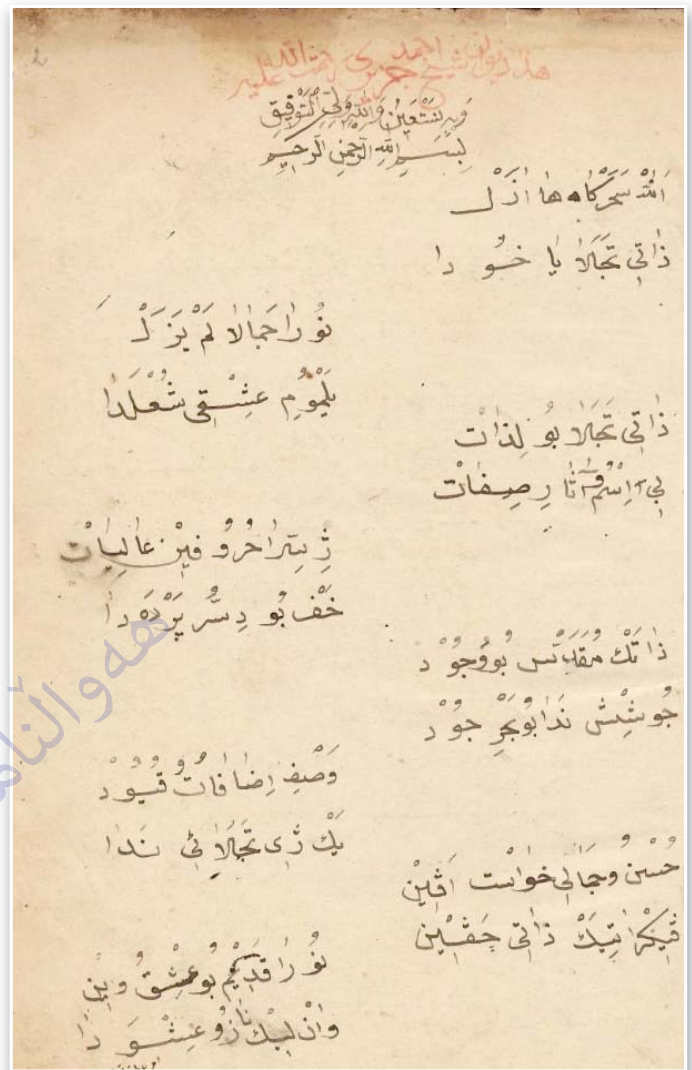
مهلا:

دقې طاقې دقې خانې مه عهیش^(۱۳) و ټیمنی کانی؟
کهسې دهست دا^(۱۴) ژ دهورانې نهالهک قې گولستانې
در آغوش چه می آرد که از دل جانش بسپارد
(جرس فریاد می دارد که بر بندید محملها)

فهقی:

مهزازا دل ژ پور خامې کهشا ئاخر بهد بهدنامی^(۱۵)
ژ پهنگې سهعدی و جامی ژ شوهرت پې حهسهین^(۱۶) عامی
ب دهنگ و بانگ و ئاوازی دبیزت^(۱۷) نهغمهیا ساری

دیوانا مه‌لایى جزیری ب ده‌ستنقیسیا (محهمده ئەسمه‌رى خوشایى) (۱۸۷۲ز)

الشیخ أحمد الجزری، ده‌ستنقیس (۱۳۲۴ مش/ ۱۹۰۶).

دوو: په‌رتووک

– ته‌حسین ئیبراهیم دۆسکی، دیوانا مه‌لایى جزیری، ژ وه‌شانین
په‌رتووک‌خانه‌یا جزیری – ده‌ۆک، (ده‌ۆک: ۲۰۲۰).

– ته‌حسین ئیبراهیم دۆسکی، باغی ئیبره‌م گه‌شته‌ک دناڤ گولزارا
شعرا کرمانجی دا، سه‌نته‌رى زاخو بۆ فه‌کۆلینین کوردی، (۲۰۱۹)

– MARTIN HARTMANN , GEZIRET IBN OMAR
GENANT MALAI GIZRI , BERLIN: 1904.

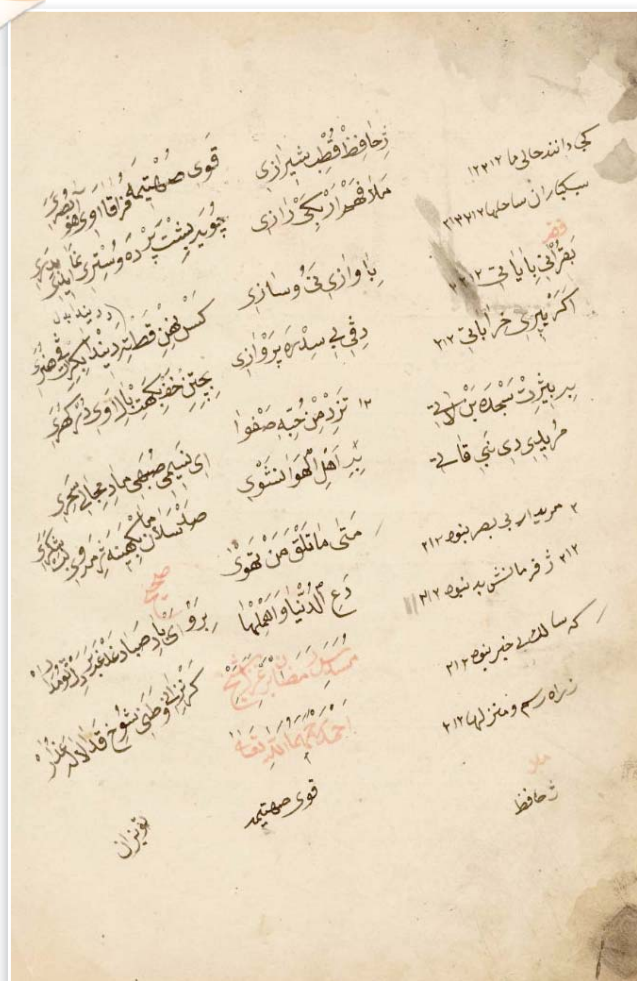
سێ: گوڤارا

– د.عبدالرحمن مزوری، سه‌بوری و میر عیمادالدینی هه‌کاری،
گوڤارا په‌یڤ، ژماره (۶۰)، ۲۰۱۲.

لیستا ژێده‌ران

تێک: ده‌ستنقیس

- محمدطیار بن إسماعیل باشا (ناسخ)، دیوان الشیخ أحمد
الجزری، ده‌ستنقیس، (۱۳۳۱ مش/ ۱۸۱۶ز).
- إسماعیل بن محمدطیار بن اسماعیل باشا (ناسخ)، دیوان الشیخ
أحمد الجزری، ده‌ستنقیس (۱۳۶۰ مش/ ۱۸۴۴ز).
- محهمده ئەسمه‌رى خوشایى (ناسخ)، دیوانا مه‌لایى جزیری،
ده‌ستنقیس، (۱۸۷۲).
- عبدالسلام ناجی بن مراد بن عبدالسلام النجار (ناسخ)، دیوان

پہراویز

- (۱) د. عبدالرحمن مزوری، صہبوری و میر عیما الدینی ہہ کاری، گوٹارا پھیف، ژمارہ (۶۰)، ۲۰۱۲، ل ۷.
- (۲) تہ حسین ئیبراہیم دؤسکی، دیوانا مہلایں جزیری، (دھوک: ۲۰۲۰)، ل ۳۳۸؛ تہ حسین ئیبراہیم دؤسکی، باغی ئیرہم گشتہ ک د ناف گولزارا شعرا کرمانجیدا، سہنتہری زاخو بو فہ کولینین کوردی، (۲۰۱۹)، ل ۳۲.
- (۳) دیوان الشیخ أحمد الجزری، محمدطیار بن إسماعیل باشا (ناسخ)، دہستقیس (۱۲۳۱ مش).
- (۴) دیوان الشیخ أحمد الجزری، إسماعیل بن محمدطیار بن اسماعیل باشا (ناسخ)، دہستقیس (۱۲۶۰ مش).

(5) MARTIN HARTMANN , GEZIRET IBN OMAR GENANNT MALAI GIZRI , BERLIN: 1904

- (۶) دیوان الشیخ أحمد الجزری، عبدالسلام ناجی بن مراد بن عبدالسلام النجار (ناسخ)، دہستقیس (۱۳۲۴ مش).
- (۷) فغان ٹافیتہ. (پ: ل ۱۲)؛ (ن: ل ۲)؛ (ع: ل ۲)؛ فہغان ٹافیتہ. (م: ل ۳)؛ (ت: ل ۱۷).
- (۸) وەرہ ساقی حەتا کەنگی نەشوین. (پ: ل ۱۲)؛ (ع: ل ۲)؛ وەرین حەتا کەنگی نەشوین (ن: ل ۲)؛ وەرین ساقی حەتا کەنگی دشوین. (ه: ل ۲۲۰)؛ وەرہ ساقی حەتا کەنگی نەشوین. (م: ل ۳)؛ (ت: ل ۱۷).
- (۹) کو کاتب دیمی جەدوہل کت. (پ: ل ۱۲)؛ (ن: ل ۲)؛ (ع: ل ۲)؛ کو کاتب دیمی جەدوہل کت. (ه: ل ۲۲۰)؛ کو کاتب دیمی جەدوہل کت. (م: ل ۳)؛ (ت: ل ۱۷).
- (۱۰) دزانی روودی عوود ئەووەل چ دافیتن. (پ: ل ۱۲)؛ دزانی روود و عوود ئەووەل چە ناقتین سروود ئەووەل. (ن: ل ۲)؛ دزانی روود و عوود ئەووەل چە ناقتین سروود ئەووەل. (ع: ل ۲)؛ دزانی روود و عوودا دل چە طاقتین. (ه: ل ۲۲۰)؛ دزانی روودی عوود ئەووەل چ دافیتن. (م: ل ۳)؛ (ت: ل ۱۷).

(١٧) به بيژي. (پ: ل ١٣؛ ديڙي. (م: ل ٤).
 (١٨) ژ. (پ: ل ١؛ ژ ڦي. (ژ: ل ٣؛ ژ ڦي. (ع: ل ٣؛ دڦي. (ه: ل ٢٢١)؛ ژ ڦي. (م: ل ٤)؛ (ت: ل ١٨).
 (١٩) عه جاجي وي شفق دايي. (پ: ل ١)؛ عوجا خا ڦي شفق دائي. (ه: ل ٢٢١)؛ شفق دايي. (م: ل ٤)؛ عه جاجي وي شفق دايي. (ت: ل ١٨).
 (٢٠) به بيژيت سجده بن لاتي موريدي وي دبن قاتي. (پ: ل ١)؛ موريدي وي بي قاتي. (ژ: ل ٣)؛ به بيژن سجده بن لاتي موريدي وي دبن قاتي. (ع: ل ٣)؛ بي سجده ب بن لاتي موريدي ټه ربه قاتي. (ه: ل ٢٢٢)؛ بيژت: سجده بن لاتي موريدي وي دبن قاتي. (م: ل ٤)؛ (ت: ل ١٨).
 (٢١) به ي بهر چهرخي پروازي. (پ: ل ١)؛ به ټاوازي نه وي و سازي بدهي بهر چهرخ و پروازي. (ژ: ل ٣)؛ به ټاوازي نه وي و سازي بي بهر چهرخي پروازي. (ع: ل ٣)؛ ب ټاوازي نه وي و سازي بي كهت بنده پروازي. (ه: ل ٢٢٢)؛ ب ټاوازي نه وي و سازي بي بهر چهرخي پروازي. (ت: ل ١٨).

(١١) ژ موهر وې شفق سهدې شرين له علا شه كهر وهدي. (پ: ل ١٢)؛ ژ موهر وې شفق سهدې شرين له علي شه كهر وهدي. (ژ: ل ٣)؛ (ع: ل ٢)؛ (ه: ل ٢٢١).
 (١٢) عه جيم لي ژ ڦي. (پ: ل ١٢)؛ شالم شوبه هتي په دي عه جيم لي ژ ڦي جهدي. (ژ: ل ٣)؛ (ع: ل ٢)؛ عه جيم ټز ژ وي. (ه: ل ٢٢١).
 (١٣) عه يش. (ژ: ل ٣)؛ عه يش. (ه: ل ٢٢١)؛ (ع: ل ٢)؛ ټمن. (م: ل ٣).
 (١٤) ده ست ده ت. (ژ: ل ٣)؛ ده ست دا. (ه: ل ٢٢١)؛ ده ت. (ع: ل ٣)؛ ده ت. (م: ل ٣).
 (١٥) مه را ژ ټووهل چه پر خامي كشان ټاخر به به دنامي. (پ: ل ١٣)؛ (ع: ل ٣)؛ مه رازا دل ژ پر خامي كشان ټاخر به به دنامي. (ژ: ل ٣)؛ مه رازا دل ژ بر خامي كشان ټاخر به به دنامي. (ه: ل ٢٢١)؛ مه را ژ ټووهل چ پر خامي كشان ټاخر به به دنامي. (ت: ل ١٨).
 (١٦) پي حه سين. (پ: ل ١٣)؛ (ع: ل ٣)؛ ڦي حه سن. (ه: ل ٢٢١).

(الله) سه ه رگاها ټه زل يه لموومي عشقي شوعله دا

كهڦال / نه چمه دين بيري ٢٠٠٠/٠٨/٠١

خواندەنە كا فۇرمالىستى بۇ كىش و پىتمىن

ھۆزانىن فەيسەل مەستەفەي

دىوانا "نەخشىن و ستران" ۋەكو ھوونە

سۇھەيب مىكائىل عەزىز

پۇختە:

ئەف فەكۆلىنە ل ژىر ناھى (كىش و پىتمىن ھۆزانىن (نەخشىن و ستران) يا فەيسەل مەستەفەي، خواندەنە كا فۇرمالىستى) بزاڧەكە ل دوىف بىنەمايىن مېتۇدا فۇرمالىستى ژبۇ دياركنا گىنگىرىن جۇرىن كىش و بىياتىن پىتمى و يەكەيىن پىكھاتنا پىتمى، ئەوین پىرانىيا ھۆزانىن نوىكەرىن كورد ھۆزانىن خۇپى فەھاندىن. بۇ پىراكتىكى ھۆزانىن (نەخشىن و ستران) يى (فەيسەل مەستەفا) ھاتىنە ۋەگىرتىن.

پېشەكى:

ئىك ژ رەگەزىن بەرچاڧ د پىكھات و بىياتا ھۆزانى رېتمە. ئەم دىيىن بېژىن ھېچ دەقەكى ھۆزانى نىنە كو رېتم تىدا نەھاتىتە بىكارىيان. پىشتى ئەو گوھورىيىن ب سەر ھۆزانا كوردىدا ھاتىن د قۇناغا نوپىرىنىدا، ئەف گوھورىيە پتر دىياڧى رېتمى ب شېۋەيەكى دىار رەنگىگە دەت و قۇرمىن تازەتر پەيدابوون. گرنگىيا قەكۆلىنى د ھندى دايە كو ئەقە ئىكەم جارە خواندەنەكا قۇرمالىستى بۇ قى دىوانا شەرى دەيتە ئەنجام دان. ژ بۇ گەھشتىن ب خالىن دەست نىشانىرىن قەكۆلىنى، يا پىدقۇ بوو ژ لايى تىورى و پراكتىكى قە بېيتە دىاركرن، لەورا مفا ژ رىيازاقىسىنا (ۋەسفى-شەرقەكارى) دىتە.

قەكۆلىن ژ دوو پىشكان پىك دەيت. پىشكا ئىككى دەربارەي تىگەھى رېتمى يە ل دەف قۇرمالىستان، و ئەف پىشكە ل سى تەۋەرەن پىك دەيت. تەۋەرى ئىككى سەرھەلدان و گەشەكرنا قۇرمالىستىن رۇس تىدا ھاتىيە بەھسكەرن. د تەۋەرى دووئىدا، رېتما ھۆزانى و رېتما پەخشانى ل دەف قۇرمالىستان ھاتىيە روونكرن. د تەۋەرى سىيىدا، بىنەما و دىتېن قۇرمالىستىن رۇس ھاتىيە پىش چاڧكرن. د پىشكا دووئىدا كىش و رېتمىن ھۆزانىن ئەقەن و ستران ھاتىيە پراكتىكرن. تەۋەرى ئىككى زاراق و پىناسەيىن رېتما شەرى تىدا ھاتىنە روونكرن. د تەۋەرى دووئىدا رېتما دەركى د ناف مۇنەيىن ھۆزانىدا ھاتىيە پراكتىكرن. د تەۋەرى سىيىدا سەروا و د تەۋەرى چوارىدا رېتما نافخۇيى دناف مۇنەيىن ھۆزانىدا ھاتىيە پراكتىكرن. زىدەبارى قى، قەكۆلەر ل دوماهيا قەكۆلىنى گەھشتىە چەند ئەنجامەكان كو ل دوماهيا قەكۆلىنى د چەند خالەكاندا ھاتىنە رىزكرن.

۱- تىگەھى رېتمى ل دەف قۇرمالىستان:

۱-۱- سەرھەلدان و گەشەكرنا قۇرمالىستىن رۇس:

بزاڧا قۇرمالىستىن رۇس دەستپىكا چەرخى بىستى سەرھەلدايە. دناف جەنگى ئىككى يى جىھانىدا پەيدابوويە. ل سالا (۱۹۱۵) ى كۆمەكا قوتابىيىن خواندەنە بىلند ل زانكۇيا (مۆسكۆ) (بازنى مۆسكۆ يى زمانقانى) دامەزراند. پاشى كۆما دووئى (كۆمەلا خويندەفانين زمانى شەرى) ئەوا بەرنىاس ب (ابو ياز) گەھشتى و ھەردوو گرووپ پىكقە بوونە (قۇرمالىستىن رۇس)^(۱) ھەزىيە بېژىن كو نافى قۇرمالىستىن رۇس ((نافەكى نەھەرمىيە ل سەر كۆمەكا زمانزان و قەكۆلەرىن بەرھەمى ئەدەبى ھاتىيە دانان))^(۲) ئانكو وان ئەف نافە بۇ خۇ نەدانايە، ھەقدژ و نەيارىن وان ئەف نافە دانايە سەر

ۋان. ئەو نەيارەژى سەر ب بۇچوونا ئايدۆلۆژيا ماركسى بوون ((بۇ كەمكردنەۋە و رىسا كرىيان ئەم ناۋەيان پى بەخشا))^(۳) ب ناف و دەنگىرىن ئەندامى كۆما ئىككى (بازنى مۆسكۆ يى زمانقانى) ئەفەبوون: (رۇمان ياكىسوون، م.ن. بترسون، ا سلايف، غ.و. فىنكور) ئەقان پتر گرنگى ددا شەرىيەتى و تىورىن ئاخفا شەرى... ھەروەسا ئەندامىن كۆمەلا (ابو ياز) ژى ئەفەبوون: (توماشيفكى، يورى تىنانوف، بورىس ايخىباوم، فىكتۆر شىكوفسكى)^(۴) كو ل سالا ۱۹۱۹ ى قى كۆمەكا گوتاران بەلاقكرن ل دۆر تىكىستى و گرنگىيا دەنگان و دىسان وان گرنگى ددا رېتمى. بىگومان ئەگەرى سەرھەلدانا قى گروپى ژى ژبەر وى چەندى بوو كو قەكۆلىن ئەدەبى ل وى دەمى توۋشى ئارىشا مېتۆدى ببوون (ئانكو بى مېتۆدى بوو). ئىكەم قەكۆلىنا قۇرمالىستىن رۇس ((ئەو كۆمەلە وتارە فراۋانە بوو كە (بىيەلى) سالى (۱۹۱۰) بەناۋى سىمبولىزمەۋە بەلاۋى كىردەۋە... و سالى (۱۹۱۶-۱۹۱۷) لە (سەن پترزبورگ) دوو كۆمەلە وتار سەبارەت بە تىورەكانى زمانى شەرى بەلاۋونەۋە، شىكۆ فىسكى ھېرشى كىردە سەر تىگەيشتى سىمبولىستەكان. دەلى بايەخى شىۋاز لەۋەدا نىيە كە زۆرتىن بىر بە كەمترىن وشە دەربېرىن))^(۵) قۇرمالىستىن رۇس جەخت ل ھندى دكر كو رەگەزىن نافەروكا تىكىستى برىتتە ژ رىكخستى تىكپەرى يا دەنگان و ھۆزانى زمانەكى رىكخستىيە د ناف تەفەكى راجاندىيى دەنگىدا بەرجەستە دىيت. قۇرمالىستىيا رۇسى بەرفرەھ بوو ۋەلاتى چىك و سلۇفاكياژى بخۇفە گرت... ھەروەسا ئەف بزافە ل رۇژناڧاين رۇسيازى بەلاڧ بوو. و (تزفىتان تودوروف) رۆلەكى مەزن ھەبوو د قى چەندىدا. نافېرى ل فەرنەسا دژبا، ئەۋى تىكىستىن قۇرمالىستىن روسى ۋەگىپان و بو ئەگەرى بەلاڧ بوونا قى بزافى ل رۇژناڧاينى.^(۶) ھەرچەندە قۇرمالىستى ل سەردەمى شۆرەشا (۱۹۱۷) ى سەرھەلدا، لى گەشەكرنا وى پىشتى شۆرەشى بوو. ئەف قوتابخانى ھەتا سالا (۱۹۳۰) يى قەكىشا و پاشى دەستھەلاتا سۇڧىەتى چالاكىيىن وى قەدەغەكرن. لى پىشتى جەنگى جىھانىيى دووئى جارەكادى وان دەست ب چالاكىيىن خۇ كرەڧە ل بن نافى بىياتگەرىيى.^(۷)

۲-۱- رېتما ھۆزانى و رېتما پەخشانى ل دەف

قۇرمالىستان:

رېتم د ھۆزانىدا ب گشتى رۆلەكى سەرەكى دىگىرېت ژبۇ پىكتىنانا موزىكا ھۆزانى. ((بىياتى رېتمى د نافخۇيا خوەدا يى پرە ژ رەگەز و بھا و ياساين رىك و پىك و رىكخستى، چونكى ھەر ئەۋە فاكەترى ئاقاكەر و زال د تىكىستا ھۆزانىدا، و ئەو ب گونجاندىن و ھەڧكارىكرنا رەگەزىن دىتر رادىيت.

فەيسەل مستەفا

بەرچەستە دبیت هەتا گەشتییە هندی وەکو ئەدگارەکی
هونەری ب شعرێفە هاتییه گریدان. ^(۱۲) ژبەر هندی د هەر
کارەکی شعریدا بەراھییا هەر تشتەکی پەیوەندیایا ریتمی
ب شعرێفە دیاردبیت. ل دویف دیتنا (گوتی): ((چ هزرین
سەرکەفتی یین نافەرۆکا شعرێ یی ریتم نین)) ^(۱۳) دئ
شیین بژین ریتم یا د هەموو تیکستەکی ئەدەبیدا هەیی
لئ د هەر تیکستەکیدا ب شیوەیهکی جودا دەرکەفیت. ب
هاریکاریا چەند کەرەستە و میکانیزمێن جودا ئافا دبیت.
ئانکو دئ شیین بژین ((ل دویف پیکهاتەکا ل سەر ئیکە
د نافەرا حالەتین دەنگ و بیدەنگیی، روناھیی و تاریی،
لقین و راوەستیانی، هیز و لاوازیی، فشار و نەرماتیی،
کورتی و دریزیی (یە)) ^(۱۴) ریتما هۆزانی دبیتە (بابەتەک ژ
بابەتین ئافاھییا هۆزانی دیسان دیوارهکە ژ دیوارین جوداکرنا
وئ ژ ئافاھییین دی هۆسا دبیتە خودان لەشەکی سنوردار و
دەستینشانکری و دئ ناسنامەکا دی ب دەستخوڤە ئینیت.
واتە ریتما هۆزانی گەلەک یا گرنگ و پیدفیه بۆ ئافراندا
جۆرە بابەتەکی د نافەرا هۆزانفان و وەرگریدا) ^(۱۵) ب ریکا
ریتم و مۆزیکێ ((خوینەر یان گوهدار هەست ب وئ ئاوازی
دکەت کو د ناف دەنگ و پەیفان و برگەیاندا دروست بووینە
پیکهاتا کیشا هۆزانی دخەملینیت)) ^(۱۶) چونکی ب کارئینانا
ریتمی دئ سەرنجا خواندەفانی یان وەرگری بۆ وئ چەندی
راکیشیت کو ئەو یی ل بەرامبەر شیوازهکی ناخفتنی کو ژ
شیوازی پەخشانێ جودایە ((د هۆزانیدا ریتمی پەیوەندیەکا
ئیکسەر یا دگەل کیشی هەیی، تا وی رادی کو کیش دبیتە

د ئەنجامدا کارتیکرنەکا دیار ل سەر هەمی ئاستین هۆزانی
دکەتن. چ ئاستی دەنگی یان پیکهاتەیی یان دەلالی بیت.
ریتم تاییەتەندیایا دیار و روھن گۆتتا هۆزانی یە. و بنەما و
ریکخستنا زمانێ وێیە. فە کۆلینین ئەدەبی و رەخنەیی داکۆکی
ل وئ چەندی دکەن کو بنیاتی ریتمی ستوینا سەرەکی یا
پیکهاتا هۆزانی یە. ژ مەزنترین نەیین هۆزانی یین نە ئاشکرا،
ئەو بگر و بکیشا ریتمی و موزیکی یا نەیین (یە)) ^(۸) ئەگەر
ئەم ل هۆزانا کوردی بنپیرین ب تاییەت ل قۆناغا نوێکرنی،
هۆزانا نوینا کوردی ژلای ریتم و مۆزیکێ

فە گوهورپنەکا
مەزن و
بەرچاف بخوڤە

دبیتە. ب شیوەیهکی
گشتی د شیاندایە بژین
کو (مۆزیکا هۆزانا نوی یا
کوردی پشت بەستن ب برگان
دکر نەک ب سەرچەم دژین

هۆزانی. هۆزانا نوی پیکهاتیە ژ چەندی کیشین سەرەست
د هەر ریزەکیدا ژفان کیشان چەندی برگە هەنە. بەلئ ئەو
برگە نە ب رەنگەکی وەکەف ریزکرنە. ^(۹)

هەرچەندە د کارین فۆرمالیستاندا ریتمی جەهەکی
سەرەکی نەبوو لئ ((ئەو ئیکەم کەس بوون گازیگری،
کو ریتم ل گەل گوتارا شعرێ بهیئە بەحسکرن... ل دەف
فۆرمالیستان ریتم تاییەتەندیایا هەرە بەرچافا زمانێ شعریە.
هەرچەندە ئەو نافەشیرن کو د پەخشانێ ژیدا ریتم هەیی،
بەلئ د پەخشانیدا ب ئەرکی سەنتەری (محوری) راناویت.
ئانکو هەردەم ریتم د شعریدا یا ریکخستی نەبیت دئ شعر
تیکچیت. ^(۱۰) ((ریتم بەگشتی لە شعر و پەخشاندا هەیی،
بەلام ریتمی شعر دەولەمەندتر و ئاشکرا تر ریک و پیکترە)).
^(۱۱)

فۆرمالیست دبینن کو ئەگەر پەخشانێ ژ ریتم تیدا
هەبیت هیچ ئاریشەیهک نینە، مادەم تاییەتەندیایا هەر
ئیک ژ وئ و شعرێ یا جودابیت. ئەگەر بەرئ خو بدەینە
میژوویا شعرێ دئ بینین شعر ل دەسپیکێ یا بئ کیش بوویە.
پشتی وئ قۆناغێ دگەل وەرارا پیزانینێ مروڤی و پەیدا بوونا
شارستانیین مەزن ئەو نەریکییا شعرێ د چارچۆفەیی گشتی
ریکخستنا تشتاندا سیمایی هونەری پێفە دیار بوو، و دگەل
هندی د قۆناغا د نافەرا شعرا بئ کیشا سەرەتایی و شیەرا
ریکخستی و سەروادارا قۆناغا شارستانیی، وینەیهک دەیتە
دیت، هەردوو دیاردە تیدا دیارن. ئانکو ریتم د هەموو
دیاردەیین سروشتی و ژیانیدا قۆناغ ب قۆناغ دگەل مروڤی

ئەگەر ئۇ دوستىمىزغا رېتىم ھۆزىتىش ۋە بىر تايىتە د ھۆزىتىش كېلىدۇ (دا) (۱۷) ھۆزىتىش رېتىم د ھۆزىتىش جۈرە ئاۋازەك ۋە مۇزىكەك تايىتە دايىندەكەت. د ھەمان دەمدا رېتىم دېتە ئېك ۋ ھۆيىن سەرەكى يېن كارتىكرى ل سەر خاندەقانى يان ۋەرگى.

۱-۳- بىنەما ۋ دېتېن فۇرمالىستىن رۇس:

ھەتا بەرھەمى ئەدەبى بىكەقېتە ژېر نېرپىنەكا رەخەگرانە پېدقېيە بەرھەمى ئەدەبى ب شېۋەيەكى جودا ۋ دوير ل ژيان ۋ ترس ۋ پەيۋەندى ۋ ملەلەتتېن دەرۋى يېن نقىسەرى بېتە شۆفەكرن. ئەف رەنگى شۆفەكرن پەنگە بۇ مامۇستايەكى تەقلىدىي ئەدەبى ب كارەكى بى رەمان بېتە بەرچاق، چۈنكى د ميتۇدېن رەخەيى يىن كەقندا، قەكۆلېنېن بەرھەمى ئەدەبى گرنگىيى ددەنە ئەو ھۆكارېن دەرەقەيى تېكىستى ئەدەبى كو كارتىكرى ل سەر نقىسەرى دكەن ۋ ئەف كارتىكرەژى د ناف تېكىستى ئەدەبى رەنگەدەت. لى فۇرمالىستان د قەكۆلېنېن خۇدا تېكىست ۋ كارتىكرىن دەرەكى دوير ئىخست. ئەوان تىنى قەكۆلېن ل سەر تېكىستى ئەدەبى ئەنجام ددا. (۱۸) ئانكو ئېك ۋ وان پىنگاقتىن گرنگ بۇ شۆفەكرنا تېكىستى ئەدەبى ل جەم فۇرمالىستان ئەۋبۇو كو پېدقېيە ل دەسپېكى ژانرى تېكىستى ئەدەبى بېتە دەستىشانكرن ھەتا بىشېن سىما ۋ تايىتەمەندىن ئەۋى ژانرى دەستىشان بىكەين. بۇ مەۋنە: ئەگەر تېكىست شەر بىت، پېدقېيە رەگەزېن شەر دىستىشان بىكەين مىنا: (زمان، ۋېنە، رېتىم، تۇپۇگرافيا... ھتاد) پاشى قەكۆلېن ل چەۋان بىكارىنانا ھەر ئېك ژفان رەگەزان بىكەين. ئەقى گروپى ل سالا (۱۹۵۷) ئى بەياننامەك بەلاقەر ۋ د ۋى بەياننامىدا رېك ۋ بىنەمايىن خۇ تىدا دارىژتن. كو ھندەك ۋ وان ئەقەنە:

۱- فۇرمالىستان بىزاف دىر دوير ۋ ھۆكارىن دەرەكى كو كارتىكرى ل نقىسەرى دكەن، قەكۆلېن ل تېكىستى ئەدەبى بىكەن. ب ھىزا وان پېدقېيە ((قەكۆلېنېن ئەدەبى ۋ كېلگەيىن دېتر يىن (مەرفى) بېتە دابرىن ۋەكى (سايكۇلۇژيا، جفاكاناسى، مېژوو)) (۱۹)

۲- ل دەف فۇرمالىستان بابەت سەرەكى نەك ئەدەبە بەلكو ئەدەبىيەتە. ئەۋانا بىزاف دىر د ناف بەرھەمى ئەدەبىدا ل وان تايىتەمەندىيان بگەرن يېن بەرھەمى ئەدەبى دكەنە ئەدەب. (ياكبسون) رستەيەكا ھە ل سالا ۱۹۲۱ ئى نقىسى بو، ئەف رستەيە يا بوۋىە ئېك ۋ دروشمېن فۇرمالىستىن روسى. ئەۋى ((قەكۆلېنېن ئەدەبى ئەدەب تىنى نېنە، بەلكو ئەدەبىيەتە ۋىيە، ئانكو ئەو تىشې بەرھەمى ئەدەبى دكەتە

ئەدەب)) (۲۰)

۳- ئەو د بىنەپەتدا ل دى دابەشكرنا بەرھەمى ئەدەبى بوون ب سەر ھەردوۋ تەۋەرېن فۇرم ۋ نافەرۋكى (۲۱) چۈنكى ب دېتە وان فۇرم ۋ نافەرۋك ناهىيە ئېك جوداكرن ۋ ھەردوۋ تەمامكەرىن ئېك. ئەف بىزافە گەلەك كار ل سەر ((جۈرى فۇرمى ئەدەبى ۋ دەلەلەتەكانى دەكەتەۋە... بە تايىتە لە كاتى شىكرەنەۋەكانىيان بۇ سىستەمە رېتىمىيەكان لە شىعدا ۋ شىكرەنەۋەكانىيان بۇ سىستەمە رېتىمىيەكان لە شىعدا (۲۲)

۴- ب دېتە وان رەمان سەرەكى يا تېكىستى ھىكى دياردېت، دەمى شۆفەكرنەكا راستەۋخو بۇ تېكىستى بېتە كر. ئانكو شۆفەكرنەكا سەرتاسەرى ۋ تېكىستى ھەمىيى ب خۇفە بگىت نەك ب شىۋى پارچە پارچە (انتقائى) بىت. ۵- ئەۋان قەكۆلېن (دوۋبارەكرن ۋ سترىسا) دىر. چۈنكى ئەفە دوۋ رىكىن ئافاكرنا تېكىستا قەگېرانى ۋ پىكەتاتىن رېتىمى نە. (۲۳)

۶- فۇرمالىست پېشەرە بوون د بىكارىنانا ماتماتىكىن د قەكۆلېنېن ئەدەبىدا. (۲۴) ئانكو گەلەك جازان دەمى ھەلسەنگاندەك ل دويىف بىنەمايىن ميتۇدا فۇرمالىستى بۇ دەفەكى ئەدەبى دەيتە كر، قەكۆلەر پېدقې ب ئامارى دىت. بۇ مەۋنە دەمى قەكۆلەر بىناتى رېتىم دەرەكى ۋ نافخۇيى د تېكىستەكا ھۆزىتىش ديار دكەت.

۷- فۇرمالىستان گرنگى ب مۇدارىيا دەقى ددا. چۈنكى مۇدارىيا دەقى دىتە ئەگەر دەرەمەندىكرنا دەقى ئەدەبى ۋ ب قى رەنگى چەندىن خۋاندن بۇ تېكىستەكا مۇدار دەيتە كر. ھەرۋەسا وان بىزاف دىر د قەكۆلېنېن خۇدا خۋاندەكا گرتى بۇ دەقى ئەدەبى بىكەن. ئانكو د خۋاندنا خۇدا ل چارچۇقى دەقى ئەدەبى دەرەنەكەقن.

۸- فۇرمالىستان بىزاف دىر د شۆفەكرىن خۇدا ھەر ل بچۈۋىكرىن يەكە كو دەنگە، دەست پى بىكەن ھەتا مەزىنترىن يەكە كو تېكىستى ئەدەبىيە.

۹- (گراھام ھوف) رەخەگر ۋ تېۋر دانەرې ھەقچەرخى ئىنگلىزى سى بىنەمايىن گشتى دياردەكەت كو بىرىتە ۋ ((۱- يەكانىرى ۲- گونجايى ۳- رۋنى ۋ رۋشى)) (۲۵)

۲- كىش ۋ رېتىمىن ھۆزىتىش (ئەقېن ۋ ستران):

جەھى ئامازىيە كو د قەكۆلېنېن نويدا، تايىتەيى يىن فۇرمالىستى، كىش پىشكەكە ۋ رېتىمى ۋ نايىت ۋ رېتىمى بېتە جوداكرن. ب رەمانەكا دى كىش ۋى ۋەكى سەرۋايى، ۋەكى رېتىم دەرەكى ۋ رېتىم نافخۇيى پارچەيەكە ۋ بابەتەكى مەزن كو دىژنى رېتىم.

۲-۱- ریتما شعری زاراف و پیناسه:

بیگومان بنیاتی ریتمی ئاسته که ژ ئاستین سهره کی یین ده قی هوزانی. چونکی ژبلی کیش و سهروایی ئاستین فونولوجی و مورفولوجی و سینتاکسی و سیمانتیکی ژی بهرجهسته دکهن. وهکو زاراف دی شیین بیژین (وشه ی ریتما (hythmR) له وشه ی ریموس (osRhythm) ی گریکی یه وه هاتوه))^(۲۶) که به واتای (جوله)^(۲۷) لفین هاتییه. د زمانئ عهره بیدا (الایقاع) هاتییه.. ئەده بئ کوردی ژی په یفا (ریتما و ئیقاع) بکار دئینیت کو ژ لایئ (مانا و رهنگیقه نیزیکی ئەده بی گریکی) یه کو راما نا لفینا دهنگی د په یفیدا دکته^(۲۸) ریتما د ناقه را (کیش و ئاوازدا گونجاندن په یدا دهکات)^(۲۹). ههلبهت ریتما ب وی راما نی دهیت کو دیاردهیهک ب شیوه بی ریکخستی بهیته دووباره کرن. ئەفجا ئەو دیارده چ وهک که رسته یه کی زمانی بیت ژ دهنگ و په یف و رسته یان، یانژی ههر دیارده کا دیترا ژیانئ بیت وهکو پیلین دهریای و

لغینی بۆ ماوه یه کی درژ کارتی کرنا خو هه بوویه. ههروه سا د چهرخی نویدا بۆ ژیدهری لفینان قه گه پریایه. مینا دهروناسی ئەلمانی (فونت)، (ریتمی ب ریقه چوونی دزفرینیت و (بوشهر) بۆ لفینین له شی و گه له کین دی بۆ یاسایا لفینین سروشتی دزانن).^(۳۲)

ئه گه ر ل فان بۆچوونین ل سهری بنپیرین دینین کو بههرا پتر ریتمی ب لفینیه گریدهن، ئانکو ب لفینین ریکخستی تیدگه هن. لی د راستیییدا ریتما نه ب تنی لفینه، ئەو لفینا زانا و فهیله سوفان بۆ قه کولینین خو کریه تهوهر، بهلکو جۆره کی دهستینشانکرنا لفینیه. و په یوه ندیه کا هه فیشکه د ناقه را گشت پارچین شیوازی هونه ری، یان ئەده بیدا، کو ((هه فسه نگیا پارچین ئاخفتنئ، یان دهنگایه دگه ل ریکخستنا وی، داکو بکه فیه به رامبه ر هه فدو))^(۳۳). ژلایه کی د یقه هنده ک پیناسه داکو کی ل سهر دهنگی دکهن. کو ((له دووباره کردنه وهی دیاردهیه کی گرنگی دهنگی له چه ند

جیگایه کی ریک یان نزیک برکه کاندای دروست ده بیت))^(۳۴) ئانکو دی شیین بیژین ((ریتما شعری ژ ههر بیافه کی پتر د بیافی دهنگیدا دیار دبیت یان هه ما ئەم پتر د وی بیافی هه ست پی دکهن)).^(۳۵)

۲-۲- کیش و ریتمین هوزانین ئەفین و ستران. (پراکتیک):

۲-۱- ریتما ده ره کی:

ئەف جۆره ژ دوو پشکان پیک دهیت. (۱- کیش ۲- سه روا) هه ردوو مینا چارچۆفه کی ده ره کینه شعر تیدا بزافا

شەف و رۆژ و هتد. ریتما سیسته مه کی دهنگیه (ئەفەژی د راستیییدا سیسته مه کی مه زن و به رفه هه، کومه کا سیسته مین بچوکر بخۆفه دگريت. ههر ره گه زه کی برگئ، نه بر، ئاواز - سیسته مه کی فهرعی پیک دهینین و ئەف هه می سیسته مین فهرعی ئیک دگرن و ل دووماهیئ سیسته می گشتیی هوزانی دروست دکهن. کو ئەوژی دگه ل سیسته مین دن یین زمانی و نه زمانی کارلیکا (تفاعل) بنیاتی گشتیی هوزانی پیک دئینن)^(۳۰) دیسان گه له ک زانا و فهیله سوفان ریتما وهک مانایه کا تاییه ت پیناسه کریه، ئەفلاتۆن ریتمی ب لفینا (بالنده و لیدانی ده مار و هه نگاوی سه ما و برکه ی ئاخاوتن) ئی^(۳۱) قه گریدهت. ئەف پیناسی کو بنیاتی ریتمی قه گه پاندیه بۆ

شعرہ کان دہکن))۔^(۴۲) ئانکو یہ کہیں ریتمی ژ کیشین سادہ پتر دھینہ بکار ئیان و پشت ب یہ کہیں (۳) و (۴) و (۵) برگہی د ئافاکرنا بنیاتی ریتمیدا د بہستیت۔ ئەف جوړه کیشہ ژ ب شیوہی کئ گہلک بہر فرہ د ناف ہوزانین (ئەفین و ستران) دا ہاتیہ پیرہ وکرن، ب شیوہی کئ کو پتریا ہوزانین د ناف ہوزانگرا ئەفین و ستراندا، بنیاتی ریتمی وان ژ کیشین لیکدای پیکھاتینہ۔

۱- کیشا (۷) برگہی: ئەف جوړه ژ یہ کہیا (۳) و (۴) برگہی پیکدھیت۔ وہ کی فی ہونا شعریا (۳ + ۴) برگہی:

۱- تو / وہ / رہ / نو / کہ / نو / کہ /

۲- تو / وہ / رہ / تو / ئەف / رو / کہ /

۳- ژ / یئ / مہ / یئد / بو / رپ / تن /

۴- کہس / نہ / شیت / را / گ / رپ / تن /

۵- نہ / بی / ژہ / ہیٹ / تا / زو / یہ /

۳+۴

۶- ئەف / ژپ / نا / بی / ہی / فی / یہ / ^(۴۳)

۴ ۳ ۲ ۱ ۳ ۲ ۱

ئەنجام: بنیاتی ریتمی فی ہوزان لیکدایہ، چونکی

پتر ژ یہ کہیہ کا ریتمی د نافدا ہاتیہ دوو بارہ کرن، ئەوژی یہ کہیں (۳) + (۴) برگہیہنہ۔

۲- کیشا (۸) برگہی: ئەف جوړه کیشہ ژبلی پیکھاتا یہ کہیں وی یئ سادہ، وہ ک کیشہ کا لیکدہری ژ دھیتہ بکارئیان (۵ + ۳)، (۳ + ۵) دروست دبیت۔ فہیسل مستہفای ئەف پرنگہ ب شیوہی کئ بہر فرہ د شعریں خوہدا بکار ئیانہ۔ وہ کی فی ہونا ل خواری د ہوزانا (شرینا تال) دا ہاتیہ پیرہ وکرن، کو دی دیارکرا ئاستی کیش و ریتمی، ب پارچہ کرنا برگہی یئ وی، دی ب فی پرنگی بہرجہستہ کہین:

۱- ما / دؤس / تئ / نوی / ژمن / چپ / تر / بوو / ۴ + ۴

۲- ما / فیا / نا / وی / ژمن / پپ / تر / بوو / ۴ + ۴

۳- ئەز / با / وہر / نا / کہم / شپ / رپ / نئ / ۳ + ۵

۴- د / لی / م ژ / یئ / وی / لی / تر / بوو / ۳ + ۵

۵- ہہ / کو / تہ / کا / ری / خو / ک / ری / ۵ + ۳

۶- پر / چا / سہ / ری / خو / شہ / ک / ری / ۳ + ۵

۷- تہ / نہ / دی / ت و / گوہ / لی / نہ / بوو / ۴ + ۴

۸- شہو / خو / دی / کا / کر / یہ / گ / ری / ۴ + ۴

۹- ہہ / وا / رو / ئا / خوہ / نکا / وا / نا / ۵ + ۳

۱۰- گہ / ہش / تہ / ستپ / رو / ئەس / ما / نا / ۵ + ۳

۱۱- ئەو / چ / د / لہ / دسین / گئ / تہ / دا / ۴ + ۴

پیکھینانی دکہت۔ واتہ ریتما دہرہ کی تنی تہوہری کیش و سہروایا ہوزانی بخوہ دگریت۔ ہندہک نافین دیتر بو ریتما دہرہ کی دھینہ گوتن۔ وہ کی ((موزیکا سہرفہ کو دکہفیتہ بہرامبہری موزیکا فہشارتی، موزیکا چارچوہی))^(۳۶) مہرم ژ ریتما دہرہ کی بزافا کیش و دہرپینئ ژ دؤخ دہرونیی ہوزانفانی و سہربؤرا گونجاندا وی دگہل کیش و فہہاندنی دچیت، پاشان فہکولینا سہروای دکہت۔^(۳۷)

د ہوزانین فۆلکلوری و نووین کوردیدا، ((راوہستیانین واتای ب ئہرکئ ریتمی رادبن۔ بو نمونہ ہہکہ ہوزانہک ژ (۸) برگہیان پیک ہاتبیت پیدفییہ ریتما وی دابہشی دووی بیت و بیتہ (۴ + ۴) ئانکو پشتی ہەر چار برگہیان راوہستیانہکا واتای ہہبیت))۔^(۳۸)

۱- کیش د ہوزانین ئەفین و ستراندا: کیش ریکہ کہ بو دیارکرا بنیاتی ریتما دہرہ کی ب شیوہی کئ گشتی۔ د۔ محہمہد بہکر) ب فی پرنگی یہ کہیں ریتمی د شعرا نویا کوردیدا دابہش دکہت:

۱- یہ کہیا (۳) برگہی۔

۲- یہ کہیا (۴) برگہی۔

۳- یہ کہیا (۵) برگہی۔^(۳۹)

ل دویف دابہشکرنا د۔ محہمہد بہکر) ی بو کیشین ہوزانا نویا کوردی ئەنجامدای، د شیاندایہ ب ئەفی پرنگی ل خواری، کیشین ہوزانین (ئەفین و ستران) دہستیشان بکہین:

أ: کیشین سادہ: ئەو جوړه کیشن کو ژ ٹیک یہ کہیا ریتمی پیک دھین۔^(۴۰) د ہوزانین (ئەفین و ستران) دا تنی ہوزانہکا دہہ برگہی ہہیہ ل سہر فی جوړه کیشی ہاتیہ فہہاندن، کو ئەف ل خواریہ:

۱- چا / فی / تہ / جا / نئ / خو / دی / کا / م / نہ /

۲- د / لی / تہ / جا / نئ / خو / زی / کا / م / نہ /

۳- ژ / بہر / وا / نہ / من / ہن / دہ / خوڈ / فی / تن /

۵+۵

۴- وہف / ژپ / نا / م / ن و / تہ / ہن / دا / خ / نہ / ^(۴۱)

ئەنجام: بنیاتی ریتمی فی ہوزانی ژ کیشا (۱۰) برگہی

پیکھاتیہ۔ کو ژ کیشہ کا سادہ ب شیوہی دوجارکی (۵+۵) برگہی ئافا بوویہ۔

ب: کیشین لیکدای: مہبہست پی ئەو جوړه کیشن کو پتر ((لہ یہ کہیہ کی ریتمی بہشدار پیکھینانی بنیاتی ریتمی

مونہیہ کا دی د ہوزانا (میرؤ) دا ب فی ہاتیہ:

رؤژہک دی ہیتی ۴ برگہ
 ہشا من دی یا بی دہق بیت ۴ برگہ
 دی دلّی م دبن پئ تہفہ... وہسا رہق بیت ۸ برگہ
 وژدانا م لہر کیرکا تہوہ شہقشہق بیت ۸ برگہ
 چاقئ م ژہر زکڑہشیا تہ ول تہ زہق بیت ۸ برگہ
 بی دہستئ من... ۴ برگہ
 م ژیا نا خو.. جیہانا خو ۸ برگہ
 ہیچ نہفئتن ۴ برگہ
 دی مہ رپا سہری تہ ۸ برگہ
 دی مہ بارئ ملی تہ ۸ برگہ
 دی مہ خہما ہزری تہ ۸ برگہ
 دی مہ دیوی خہونی تہ ۸ برگہ
 دی وہک سینافکا تہ لی ہیم ۸ برگہ
 تو کیشہ بچی دی دگہل تہ ہیم ۸ برگہ
 نہخوش تہوہ: ۴ برگہ
 تہ ((نہز)) نہفئم! (۴۷) ۴ برگہ

سہرجہم ہوزانین (فہیسہل مستہفا) ی کو د ہوزانگرا
 (نہفین و ستران) دا ہاتین (۶۰) ہوزان. کو ژ (۱۴۰) بہرہپران
 پیکہاتینہ. پشتی فہکولین ل ریتما درہرہکیا سہرجہمی
 ہوزانین ویدا ہاتیہ کرن. کیش وہک رگہزہک بو دیارکرا
 بنیاتا ریتما درہرہکی و یہکےیین ریتمی ب فی پہنگی د ناف
 ہوزانین ویدا دابہش بووینہ کو دی د فی خشتیدا بہرچاف
 کہین:

ژ	جورئ کیشئ	کیش	ہژمارا ہوزانان	ریژا سہدی
۱	کیشئ سادہ	۱۰ برگہی	۱	۱,۶۶%
۲	کیشئ لیکدایی	۷ برگہی	۱	۱,۶۶%
		۸ برگہی	۳۶	۶۰%
		۱۰ برگہی	۱	۱,۶۶%
		۱۲ برگہی	۱۱	۱۸,۳۳%
۳	ہوزانا نازاد	—	۱۰	۱۶,۶۶%
سہرجہم			۶۰	۱۰۰%

وہکی د خشتیدا دیار، تنئ (۱) ہوزان ل سہر (کیشا
 سادہ) ہاتیہ فہاندن کو ریژہیا وی دگہہیتہ (۱.۶۶%) و
 (۴۹) ہوزان ل سہر (کیشا لیکدایی) ہاتینہ فہاندن. کو
 ریژا وی دگہہیتہ (۱.۶۶%). دیسان (۱۰) ہوزان ب شیوی
 (ہوزانا نازاد) ہاتیہ فہاندن. کو ریژا وی دگہہیتہ

۱۲- گوہ / نا / دہ / تہ / کہ / ل و / ژا / نا / (۴۴) ۴ + ۴

د فی ہوزانیدا ریتما درہرہکی ب فی پہنگی خوارئ
 ہاتیہ بکار ئینان:

ا- ریژین (۱، ۲، ۷، ۸، ۱۱، ۱۲) ہەر ٹیک ژ وان ژ (۸)
 برگہیان، و ٹیک یہکےیا ریتمی پیکہاتینہ. ٹہوژی یہکےیا
 (۴+۴) برگہیا سادہیہ.

ب- ریژین (۳، ۴، ۶) ہەر ٹیک ژ وان ژ (۸) برگہیان
 پیکہاتینہ و ژ دوو یہکےیین ریتمی ٹہوژی یہکا (۳+۵) برگہیا
 لیکداییہ.

ج- ریژین (۵، ۹، ۱۰) ہەر ٹیک ژ وان ژ (۸) برگہیان
 پیکہاتینہ و ژ دوو یہکےیین ریتمی ٹہوژی یہکا (۵+۳) برگہیا
 لیکداییہ.

نہ نجام: د فی ہوزانیدا یہکےییت ریتمی ب شیوہیہکی
 تیکہل د ناف ریژین ویدا ہاتینہ دارئتن. ہەر وہسا کیشا وی
 یا لیکداییہ چونکی یہکےیین ریتمی (۳، ۴، ۵) ب شیوہیہکی
 ہمہرہنگ بہشدارئ د پیک ئینانا ویدا کریہ.

۳- کیشا (۱۲) برگہی: ٹہف جورہ ژبلی شیوہیہکی وی یئ
 سادہ (۴+۴+۴) یان (۳+۳+۳+۳)، وہک کیشہکا لیکدایی ژئ،
 ژلیکدانا یہکےیین (۳، ۴، ۵) دروست دیبت. وہکی د ہوزانا
 (نہ ب دہستئ منہ) دا ہاتیہ:

نہ ب / دہس / تنئ / م / نہ /، ٹہز / نہ / شپ / مہ / فان
 / چا / فان / (۳+۴+۵)
 تیر / نا / بن /، بو / تہ / تپہ / نیب / نہ / مہ / می / گا
 / فان / (۴۵) (۴+۵+۳)

ج: ہوزانا نازاد: ٹہف جورئ ہوزانئ د بنہرہتدا ہوزانہکا
 بی کیشہ و پیگیری ب کیش و سہروایی ناکہت. فہیسہل
 مستہفای کیشا نازاد د ہندہک ہوزانین خوہدا بکارئناہ
 و ملکہچی چ کیشہکا تاییہت نہبوویہ. لہورا دیاردیبت کو
 ہندہک ژ شعریں وی پرن ژ کیشئ ہمہجور، لی پیگیری ب
 سہروایی کریہ. وہکی د ہوزانا (دھوک) دا دیاردیبت:

لی مخابن ۴ برگہ
 ریکا دویر بوو ۴ برگہ
 تا گہہشتم ۴ برگہ
 رؤژا جہحیل کال و پیر بوو ۸ برگہ
 نہشیا شہفی ۴ برگہ
 شہف لی نازراو ۴ برگہ
 لی تیر بوو! (۴۶) ۳ برگہ

(۱۶.۶۶٪). ھەلەت ۋەكى د خستەيدا دياره، كيشا (۸) برگهیی یا لیکدایی ب ریژا هەرە مەزن د ھۆزائین (ئەفین و ستران) دا دەپنە دیتن. دياره ئەفەژى دگەل سروشتى زمانى كوردی، زارێ کرمانجی پتر دگونجیت.

۲-۳- سەروا د ھۆزائین ئەفین و ستراندا:

۲-۳-۱- سەروا پیناسە و تێگەھ:

سەروا رەگەزەكی گرنگە ژ روخسارا دەرەکیا ھۆزانێ. ھەلەت ئەشكەرایە كو سەروا دووبارەكنا دەنگایە ل دووماھییا دێر یان ریژین ھۆزانێ، ئەف دووبارەكرنەژى ئەركەكی ریتى دەتە سەروایى د ناف ھۆزانیدا. سەروا ب گەلەك رەنگان ھاتییە پیناسەكرن. مارف خەزەندەدار ب فى رەنگى سەروایى پیناسە دكەت: ((دیرەكانى شیعەر، بە وشەيەك دوايان دى، ئەم وشانە لەلایەن كیش و ئاوازەووە كار لەیەكترى ئەكەن، بەلای كەمەووە ئەبى تیبى دوايى ئەم وشانەى دیرە شەرەكان یەك بن))^(۴۸) ئەف پیناسە پتر بۆ سەروایین ھۆزانا كلاسيزمى دگونجیت. عەلەئەددین سەجادی دبیژیت: ((سەروا بریتىە لەو پیتانە، بە دەنگ یان بى دەنگ ئاوەزەكانیان ۋەكو یەكە و كەوتونەتە دوايى ھەردوو نیوہ دیری ھۆنراوەكە))^(۴۹) د فى پیناسیدا دیاردبیت كو ھۆمارا پیتین سەروایى پیک دئین ب كیمی دوو پیت كیمتر نینە. ئانكو بەھرا پتر ژ وان پیناسین كو د كەفندا بۆ سەروایى ھاتینە كرن، نیزیكى ئەوان پیناسەیانن كو عەرەبان بۆ سەروایى كرنە. ھەلەت ئەفەژى ژ ھندى ھاتییە كو عەرەب گەلەك گرنگیی ب سەروایى دەن.

پشتى ئەو گوھۆرینى ب سەر شعرا نویدا ھاتن، ھندەك بیروبوچوونى جودا ژ پین كەفن دەربارەى سەروایى دروست بوون. د فى بیافیدا (عەزیز گەردى) دیاردكەت كو شعرا نوى ژ وان یاسا و دەستورین كەفن دەرکەفتیە كو بۆ بكارئینانا سەروایى دەھاتنە بكار ئینان. لى ئەفە وى چەندى ناگەھینیت كو وان دەست ژ سەروایى بەردایە. ^(۵۰) ئانكو د شعرا نویدا، سیستەمى شعرا كەفن ھاتییە لادن و ئەگەرى فى چەندى ژى بۆ سەربەستیا شاعری فەدگەریت د نافەرۆك و پیتا دووماھییدا. دەربارەى فى مارف خەزەندەدار دبیژیت: ((خۆ بەند نەکردنى شاعیر بە یەك قافییە، بۆ ئەوێە كە زیاتر ئازادى لە دەرکردنى بیروباوەرى))^(۵۱)

۲-۳-۲- سەروا د ھۆزائین ئەفین و ستراندا :

د ھۆزائین ئەفین و ستراندا سەروا ب گەلەك رەنگان ھاتییە بكارئینان، كو د فى برگیدا، دى ل دویف دابەشكرنا (ياسرى حەسەنى) جۆرین سەروایى د ھۆزائین ئەفین و

ستراندا دیارکەین. ئەو ژى ب ئەفى رەنگى ل خوارینە:

۲-۳-۱- سەروا ژ لایى جۆریفە:

ر- سەروایا گراماتیکال: (Grammatical): ((ژ ئەنجامى زیدەكرنا مۆرفیمەكی ریزمانى یان پتر ل سەر پەیفەكی))^(۵۲) فەیسەل مستەفا د ھۆزانا (ئەفینا راست) دا دبیژیت:

دى ژینا خو ل خو فەكەین
دەرى خو شییى ل ھەمیا فەكەین
ستران و لاڤژا پیک بیژین
چاف و دلا دى پیکفە کەین^(۵۳)

سەروایا گراماتیکال د فى ھۆزانیدا (ل خو فەكەین، ل ھەمیا فەكەین، پیکفە کەین) كو ب ھاریکاریا مۆرفیمە (فەكەین) سەروایا وى ب رەنگەكی گراماتیکالى ھاتییە دانان. لى ئەگەر ل فان ھەردوو دیران بنیژین كو د ھەمان ھۆزانیدا ھاتییە. ھۆزانفانى جۆت سەروا بكار ئینایە، ئانكو سەروایا مۆرفیمە ریزمانى دگەل یا پەیفین بنەرەتى ب خۆ:

بەلى كە تو پيشەمان بووى
ستران و لاڤژە ((نەمان)) بووى
بى هیقى تو بى رaman بووى
ھوى رەش و شین و رaman بووى^(۵۴).

ل فیرى سەروایین ھەر چار پەیفین (پیشەمان بووى، نەمان بووى، بى رaman بووى، رaman بووى) د جۆتن، چونكى ژ بلى سەروایین (پیشەمان، نەمان، بى رaman، رaman) مۆرفیمین (بووى) سەروایەكا دى ل سەر زیدە دكەت و مۆزىكا وى پتر دەولەمەند دبیت.

ب- سەروایا ریتو ریکال: (Rhetorical): (ئەف جۆرە سەروایە گریدایی بابەت رەوانبیزینە، ب تاییەت رەگەزدۆزیا نەتەمام)^(۵۵) ئەف رەنگى سەروایى د ھۆزانا (نەچە) ب فى رەنگى رەنگفە دەت:

نەچە، نەچە، خیر، نەچە
من دڤیت تو ل دەف من بژی
نەكەى بچی، من نەھیلە
ھەر تو بچی دى من كوژى
دى ب ئاگرى خەریبیا خو
دل و ھناقین من سوژی.^(۵۶)

سہروا کری یین ہەر پەنگەکی دویر کرینە ب سەروایەکا
پەنگی دی و ئەف چەندە ب ئاویەکی دەستکرد ژ لای
شاعریقە هاتییه دانان. هەرچەندە ئەف جۆرە سەروایە ب
شیوہیەکی کیم د ناف هۆزانین فەیسەل مستەفایدا هاتییه
بکارئینان.

٤-٢- ریتما نافخۆیی:

ریتما نافخۆیی گرێدایى دارشتنا بەرهەمی هۆزانیه و
مەبەست پێ ئەنجامدانا کارەکی هونەرییه. ئانکو ((تیک
ژ وان رەگەزین گرنگین هۆزانیه کو ب رۆلی پڕکنا ئەوی
فالاهیهی رادبیت ئەوا ژ ئەنجامی ژ دەستدانا ریتما دەرەکی
دروست دبووی))^(٦١). ریتما نافخۆیی ب فی رەنگی هاتییه
پیناسەکرن: ((پیلەکا دەنگین نافخۆیی د کویراتیا بنیات
ریتما شعری و دەنگفەدانا ناخی شاعرییه، کو هەولا داھینانا
وی ب کارئینانا شیۆین جودا دکەت))^(٦٢). دکامل حەسەن
ئەلبەسیر ب فی رەنگی ریتما نافخۆیی پیناسە کریه "بریتییه
لەو پەپوهندییهی کە لە ئیوان وشە و دەرپرینی رستە
شعرەکاندا دروست دەبیت و قولایی چۆنیەتی ریزبوونی
دەنگەکانی ئەم رەگەزانه دیار دەکات"^(٦٣) ژبو دیارکنا ریتما
نافخۆیی د هۆزانا فەیسەل مستەفایدا، فەکۆلینتی پیدفی ب
ئەقان میکانیزمان هەیه:

تیک: دووبارەکرن د ئاستی دەنگیدا:
دوو: دووبارەکرن د ئاستی پەیفیدا:
سی: دووبارەکرن د ئاستی رستیدا:

تیک: دووبارەکرن د ئاستی دەنگیدا:

د فی ئاستیدا دەربارە ریتمی (باس لەو یاسایانە دەکات
کە فۆنیمەکانیان هەندێ لە وشەکانی رستە شەری ریک
دەخەن... ئەم ریکخستەنی فۆنیمەکان بە مەبەستی شاعیرە
بو قەرەبووکردنی لە دەستدانی هاودەنگی قافیەکان)
(٦٤). دووبارکرن د ئاستی دەنگیدا، ب دوو رەنگان دەیتە
ئەنجامدان: أ- دووبارەکنا تاک فۆنیمی ب- دووبارەکنا
جۆت فۆنیمی. هەژنی ئاماژەکرینییه کو هەر تیک ژ فان ب
شیوہی ئاسۆیی و ستونی دوبارەدین.

أ- دووبارەکنا تاک فۆنیمی:

١- شیوہی ئاسۆیی:

- ١- چاوا جیهان بی رۆژ تاری و تاریستانە
- ٢- چاوا لەش بی دل بی مری و بی ژیانە

د فی پارچە هۆزانیدا، ژبلی فۆنیمین دەستپیکا فان
سێ پەیفان (بژی، کوژی، سوژی) یین دی هەمی ژ هەمان
فۆنیمان پیکهاتینه کو رەگەز دۆزییهکا نە تمام د سەرواییدا
پیک دەینن. ئەفەژی بوویە ئەگەرێ دروست بوونا سەروایا
ریتو ریکال.

٢-٢-٣-٢- ژ لای تۆپوگرافیای فە:

أ- سەروایین هەفەندکری: ئەف جۆرە سەروایە ل دویف
تیک دەین بێ چ نافېر ب ریکا سەروایەکا دی بکەفە ناف
(ئەف جۆرە بارا پتر سێ - چوار سەروایەکا فەدگريت، هەر
زوو شاعر دەست ژێ بەرددەت دا پەنگەکی دی بگريت))
(٥٧) وەکی د هۆزانا (کۆلک) دا هاتییه:

ئەفە ژ کەنگی ؟

ویرانە هاتە فی جەنگی ؟

مەر و کێسن بوونە ژەنگی !؟

ترس و سەهم لێرە پەنگی !

بۆچی تو هوینی بی دەنگی !؟ (٥٨)

سەروا هەفەندکری د پەیفین دووماهیا هەر ریزەکیدا
ب پەنگەکی ریکخستی کەفینە دویف تیک ژ لای شاعریقە
د پەیفین (کەنگی، جەنگی، ژەنگی، پەنگی، دەنگی) کو (ن
- گی) ل دووماهیا هەمی پەیفای زیدە بوویە. ئەف جۆرە
سەروایە ب شیوہیەکی بەرفەرە د هۆزانین فەیسەل
مستەفایدا بکار هاتییه.

ب- سەروایین ژیک دوورکری: ئەف جۆرە بەروفاژی
سەروایین هەفەندکریه، ((بەلکی ب هەندەک ریزکین شەری
چ یین ب سەروا یان بی سەروا دەیتە برین))^(٥٩). ئەف جۆری
سەروای د هۆزانا (هیلان) بەرجەستە دبیت، تیدا هاتییه:

کو ل من بەرزە بوی شرینی

رۆژا گەش تە ل من ئافاکر

تە دەر و پەنجەر نۆزین

هیفی هیلانە بی راگر

خۆزیکان ئەز خوارم جانی

تە پەنجا خۆ ب دلی داکر

هیلان نەیا ب ساناهیه

لایەک بەفرە، لایەک ئاگر (٦٠)

سەروا ژ تیک دورکری د فی پارچە هۆزانیدا د پەیفین
(ئافاکر، راگر، داکر، ئاگر) دا هاتییه فەهاندن. واتە پەیفین

۳- چاوا باخچه بئی ئاف و تاف یی ویرانه
۴- وه سا دلئ من بئی ته یی بئی سه میانه (۶۵)

۲- خورته میرن، جهنگه یارن
۳- د پهیت و جفت و هوشیارن
۴- په یا نابن، چکو دکارن (۶۸)

۱- ل ریژا (۱) فۆنیمی (ر) چار جارن دووباره بوویه،
فۆنیمی (ی) سئ جارن دووباره بوویه، فۆنیمی (ت، ن) هه
ئیک ژ وان دوو جارن دووباره بوویه.

- ل ریژا (۱) جۆت فۆنیمی (رن) ل ریژین (۱، ۲، ۳، ۴) ب
شیوئ ستونی دووباره بوویه. ههروسا جۆت فۆنیمی (یا) ب
هه مان شیوه ل ریژین (۱، ۲، ۳، ۴) ب شیوئ ستونی دووباره
بوویه.

۲- ل ریژا (۲): هه ئیک ژ فۆنیمین (ی، ئ) چار جارن
دووباره بوویه، و هه ئیک ژ فۆنیمین (ا، و) دوو جارن
دووباره بوویه.

دوو: دووباره کرن د ئاستی په یقییدا:
ئهف جۆره دووباره کرنه ژ ب دوو شیوه یان دهیته
ئه نجام دان.

۳- ل ریژا (۳): فۆنیمی (ر) چار جارن دووباره بوویه،
فۆنیمی (ئ) سئ جارن و فۆنیمین (چ، ف، ب) دوو جارن
دووباره بوویه.

۴- ل ریژا (۴): هه ئیک ژ فۆنیمین (ئ) چار جار (ن، س،
م) دوو جار ب شیوه یی ئاسویی دووباره بوویه.

۱- شیوئ ئاسویی:

۱- چ شهف ژ شهفین گوندی مه خوشتر نین
۲- هه می ستیرین ئهسمانی دی خو خهملین

۲- شیوه یی ستونی:

۱- دی هوین بین....

۲- چیا یی ئالای دهژینیت

۳- کوردستانی ل سه ر خوین

۴- کوردین، هه ر و هه ر دی مین (۶۶)

۳- خهون و خهو، هه ر خهون و خهویت گوندی مه نه
۴- موورییته خهوی ل هه می جهه کی د مشه نه (۶۹)

۱- هه ئیک ژ فۆنیمین (ی، ن) ل ریژین (۱، ۲، ۳، ۴)
ب شیوئ ستونی دووباره بوویه.
۲- ههروسا ههردوو فۆنیمین (د، و) ل ریژین (۱، ۳، ۴)
ب شیوئ ستونی دووباره بوویه.

- ههروه کی دیار په یقا (شهف) ل ریژا (۱) دوو جار
دووباره بوویه، و ل ریژا (۳) ههردوو په یقین (خهون، خهو)
هه ئیک ژ وان دوو جارن دووباره بوویه.

۲- شیوئ ستونی:

۱- نئ تو هیژای، تو پر بهای

۲- تو سازادهی، توی په ریخان

۳- ته دیم روژ و رونا هییه

۴- لهو رهش و تاری مه نه مان

۵- دیتنا ته ده ری هیقیانه

۶- لهوا ئه ز هه ردهم یی ل ژقان. (۷۰)

ب- دووباره کرنا جۆت فۆنیمی:

۱- شیوئ ئاسویی:

۱- چاوا جانی شهف یا هه یف و ستیرانه

۲- چاوا په لاتینک هه ر سه رخو شا گولانه

۳- چاوا بولبول مه رهق ئاواز و سترانه

۴- وه سا هه زرا ته هه ردهم ل من میه قانه (۶۷)

- په یقا (تو) ل ریژین (۱، ۲) دووباره بوویه، و په یقین
(ته) ل ریژین (۳، ۵) ب شیوئ ستونی دووباره بوویه.

۱- ل ریژا (۱) جۆت فۆنیم (یا) دوو جارن دووباره بوویه.
۲- ل ریژا (۲) جۆت فۆنیم (لا) دوو جارن دووباره بوویه. و
جۆت فۆنیم (ه ر) دوو جارن دووباره بوویه.
۳- ل ریژا (۳) جۆت فۆنیم (بو) دوو جارن دووباره بوویه.

سئ: دووباره کرن د ئاستی رستیدا: ئانکو دووباره کرنا
رسته یان یان فریزان د ناف هۆزانیدا. هه له بهت ئهف جۆره
دووباره کرنه ژ رۆله کی سه ره کی دگپرن د ناف ریتما نافه کییا
هۆزانیدا. دووباره کرنا رسته یان د ناف هۆزانی فیه سل
مسته فای ب فی رهنگی هاتییه:

۲- شیوئ ستونی:

۱- کورد سیارن، کورد شیارن

دگەھیتە (۱۶.۶۶٪). ھەلبەت د قى ڤەكۆلېنى دياردېت كو كىشا (۸) بېرگەيى يا لىكدايى ب رېزا ھەرە مەزن د ھۆزائىن (ئەفەين و ستران) دا دەھىنە دىتن. ديارە ئەفەڭى دگەل سىروشتى زىمانى كوردى، زارى كرمانجى پتر دگونجىت.

۲- (فەيسەل مستەفا) ى د ھۆزائىن خۇدا كىمتەرخەمى د بنىاتنانا رىتما نافخوئىدا نەكرى، خرفەبوونىن فونىمان و دووبارەكرنا پەيڤ و رستەيان د ھۆزائىن وى بەرجەستە دىن.

۳- د ھۆزائىن (فەيسەل مستەفا) ىدا گرنگىيەكا مەزن ب سەروايى ھاتىيە دان. پىخەمەت ھندى كو كارتىكرنى ل سەر وەرگرى بگەت و سەروايەكا ھەمەرەنگ د ھۆزائىن وى ھاتىنە بكارئىنان.

- پەراويز:

۱. نعمت الله حامد نەپلى، دەرافەك ژ رەخنى (رەخەنە و ڤەكۆلېن)، چ ۱، چاپخانا ھاوار، دەھوك، ۲۰۱۰، ل ۲۳
۲. د. عبدى حاجى، چەند تيورەكەين رەخنا ئەدەبى، چ ۱، چاپخانا حىي ھاشم، ھەولير، ۲۰۰۸، ل ۲۳
۳. د. كەمال مەعروف، تيورە نوپىيەكانى رەخەنى ئەدەبى، چ ۱، چاپخانى لەريا، سلېمانى، ۲۰۱۲، ل ۶۰
۴. ھەمان ژىدەر، ل ۵۹
۵. نعمت الله حامد نەپلى، دەرافەك ژ رەخنى (رەخەنە و ڤەكۆلېن)، ل ۲۴
۶. د. عبدى حاجى، چەند تيورەكەين رەخنا ئەدەبى، ل ۵۸
۷. نعمت الله حامد نەپلى، دەرافەك ژ رەخنى (رەخەنە و ڤەكۆلېن)، ل ۲۷
۸. نعمت الله حامد نەپلى، شىوازگەرى: تيورى و پراكىتىك (ڤەكۆلېنەكە د بىافى ھۆزانى)، چ ۱، دەزگەھا سپىرېز يىن چاپ و ھەشانى، دەھوك، ۲۰۰۷، ل ۱۹۰
۹. نزار ئورمانى، خوين د ھەمبىزا بەفريدا (ڤەكۆلېنەكا فۆرمالىستى شىكارىيە د شعرا موئەبەد تەيب دا)، چ ۱، چاپخانا ھەزارەتا پەرورەدئ، ھەولير، ۲۰۰۵، ل ۳۱
۱۰. پ. د. محەمەد بەكر و د. مەسعود جەمىل. تىگەھى رىتمى د ناڤ مېتۆدەين رەخەنيىدا، گۆڤارا تويزەر، ژمارا (۰). سال ۲۰۱۷، ل ۱۲
۱۱. عەزىز گەردى، كىشى شعرى كلاسكى كوردى (بەروردكردى لەگەل عەروزى عەرەبى و كىشى شعرى فارسىدا)، چ ۱، چاپخانى ھەزارەتى رۆشەنبىرى، ھەولير، ۱۹۹۹، ل ۷۱
۱۲. نەفيسا ئىسماعىل، پىداچونەكا كورت ل دۆر كىش و رىتمى د بۆچونىن چەند زانايەكاندا، گۆڤارا پەيڤ، ژمارە (۴۴)، دەھوك، ۲۰۰۸، ھەشانى تىكەتيا نڤيسەرەين كوردە، ل ۸۷
۱۳. ئىسماعىل بەدى، مۆسىقا و تايەتمەندىيىن وى د ھۆزانىدا، گۆڤارا پەيڤ، ژمارە (۲)، ۱۹۹۴، ھەشانى تىكەتيا نڤيسەرەين

- ۱- من گوھليوو
- ۲- خازگين و بەربويك دريژن
- ۳- من گوھليوو
- ۴- دى بيه بويك و
- ۵- ئەڤرۆ دى تە ڤەگوھيژن
- ۶- من گوھليوو
- ۷- گازىكرىت شاهيانا تە
- ۸- ھەمى خودان بەا و رىژن. (۷۱)

ل رىژىن (۱، ۳، ۶) رستا (من گوھليوو) ب د ناڤ ھۆزانىدا دووبارە بوويە. ئەڤ دووبارەكرنە ژى مەرەما پىشت راستكرن و جەختكرنا ئەوى بابەتى دەيت كو ھۆزانڤانى گوھليوو.

ھەر وەسا د ھۆزانا (ھەكو) دا، ھۆزانڤان دىيژىت:

- ۱- ھەكو تو دەيى.... تو رۆناھيى دگەل خۆ دىنى
- ۲- تۆ گولافى ل ھەمى جەھكى دبارىنى
- ۳- ھەكو تو دەيى.... ھەر چار وەرز دىنە بەار
- ۴- تىكدا جىھان دىتە بەھەشت و ھەدار
- ۵- ھەكو تو دەيى.... خۆشى كانىەكا بى بنە
- ۶- ھەر وەكى ئەڤ جىھانە ھەمى يا منە. (۷۲)

رستەيا (ھەكو تو دەيى) ل رىژىن (۱، ۳، ۵) د ناڤ ھۆزانىدا دووبارە بوويە. ھەلبەت ئەڤ دووبارەكرنە ژى بوويە ئەگەرئى مكومكرنا بنىاتى رىتما نافخوئى د قى ھۆزانىدا.

ئەنجام:

پىشتى شروڤەكرنا بابەتەين قى ڤەكۆلېنى و دياركرنا بنىاتى رىتمىيى ھۆزانىن (فەيسەل مستەفا) ى ل دويڤ بنەمايىن مېتۆدا فۆرمالىستى دى شىين ب كورتى ئەڤان ئەنجامىن ل خوارى دەستىشان بگەين.

۱- سەرچەمى ھۆزانىن (فەيسەل مستەفا) ى كو د پەرتوكا ھۆزانىن (ئەفەين و ستران) دا ھاتىن (۶۰) ھۆزان. كو ژ (۱۴۰) بەرپەران پىكەھاتىنە. پىشتى ڤەكۆلېن ل رىتما درەرەكيا سەرچەمى ھۆزانىن ويدا ھاتىيە كرن، ب تنى (۱) ھۆزان ل سەر (كىشا سادە) ھاتىيە ڤەھاندن كو رىژەيا وى دگەھىتە (۱۶.۶۶٪) و (۴۹) ھۆزان ل سەر (كىشا لىكدايى) ھاتىنە ڤەھاندن. كو رىژا وى دگەھىتە (۱۶.۶۶٪). ديسان (۱۰) ھۆزان ل سەر (كىشا نازاد) ھاتىيە ڤەھاندن. كو رىژا وى

کوردہ، ل ۱۸.

۱۴. یاسر حسہنی، بنیاتی پیتمی د شعرا نوویا کوردیدا (دہقہرا بہدینان ۱۹۷۰ - ۱۹۹۱)، چ، دہزگہا سپریز یی چاپ و وشانی، دھوک. ۲۰۰۷، ل ۷۱.

۱۵. حمیدہ حسن محمد، پیتم و بنیاتی پیتم د ہوزانا نوویا کوردیدا، گؤقارا زانکویا دھوک، ژمارہ ۱۲، دھوک، ۲۰۱۲، ل ۲
۱۶. عبدالرزاق بیمار، کیش و موسیقای ہلہبہستی کوردی، چ، چاپخانہ دارالحریہ، بغداد. ۱۹۹۲، ل ۱۱

۱۷. نعمت اللہ حامد نہیلی، پراکتیزہ کرنا رخنہ نوویا ٹہنگلو ٹہمریکی ل سہر تیکستین گروویا نووکرنا ہرورہہر، چ، چاپخانہ ہاوار، دھوک. ۲۰۱۳، ل ۲۲۵.

۱۸. نہسروللا ٹیمامی، بنہما و میتودہکانی رخنہی ٹہدہبی، و. سہنگہر نازم و ہیمداد حوسین، چ، ناوہندی رۆشہنبیری ٹاویر، ہولیر. ۲۰۱۸، ل ۲۸۹.

۱۹. د. عبدی حاجی، چہند تیورہکین رخنہ ٹہدہبی، ل ۵۹.
۲۰. ٹہمین عہدولقادر، تیکست د نافہرا گوتارا رخنہی و ریازیٹن ٹہدہبی دا، چ، ژ وہشانا ٹیکہتیا نفیسہرین کورد / دھوک. دھوک. ۲۰۰۸، ل ۱۳۰.

۲۱. د. صلاح الفضل، میتودہکانی رخنہی ہاوپہرخ، و. سہردار ٹہحمہد گہردی، چ، ناوہندی ٹاویر، ۲۰۱۶، ل ۸۰.

۲۲. ٹہحمہد چاک، فورمالیستی رووسی، گؤقاری رامان، ژمارہ ۱۶۵، ۲۰۱۱، ل ۱۲۷.

۲۳. نعمت اللہ حامد نہیلی، دہرافہک ژ رخنہی (رخنہ و فہکۆلین)، ل ۲۵.

۲۴. ہہمان ژیدہر، ل ۲۶.

۲۵. نہسروللا ٹیمامی، بنہما و میتودہکانی رخنہی ٹہدہبی، و. سہنگہر نازم و ہیمداد حوسین، ل ۲۸۰.

۲۶. عہزیز گہردی، کیشی شعری کلاسیکی کوردی (بہراوردکردنی لہگل عہروزی عہرہبی و کیشی شعری فارسیدا)، ل ۷۱.

۲۷. ٹہنور قہرہداغی، ئیقاع و ژیان، گؤقاری کاروان، چاپخانہ دارالحریہ، بغداد، ژمارہ ۶۴، مایسی ۱۹۸۸، ل ۷۴.

۲۸. چنار صدیق غازی، ئاراستین تہکنیکی د شیعرا نوویا کوردیدا (دہقہرا بہدینان بہدرخان سندی وک نمونہ)، چ، دہزگہا سپریز یی چاپ و وشانی، دھوک، ۲۰۰۸، ل ۱۲۴-۱۲۵.

۲۹. عہزیز گہردی، کیشی شعری کلاسیکی کوردی (بہراوردکردنی لہگل عہروزی عہرہبی وکیشی شعری فارسیدا)، ل ۷۲.

۳۰. د. ئازاد ٹہحمہد مہمود، بونیاتی زمان لہ شیعری ہاوپہرخ کوردیدا (۱۹۸۵-۲۰۰۵)، چ، بہلاوکراوہی ٹہکادیمیای کوردی، ہولیر. ۲۰۰۸، ل ۷۱.

۳۱. ٹہنور قہرہداغی، ئیقاع و ژیان، گؤقاری کاروان، ژمارہ ۶۴، ل ۷۳.

۳۲. چنار صدیق غازی، ئاراستین تہکنیکی د شیعرا نوویا کوردیدا (دہقہرا بہدینان بہدرخان سندی وک نمونہ)، ل ۱۲۵.

۳۳. ہہمان ژیدہر، ل ۱۲۶.

۳۴. د. محمہد بہکر، کیش و پیتمی شعری فۆلکلۆری کوردی، چ، دہزگای چاپ و بہلاوکردنہوی ئاراس، ہولیر، ۲۰۰۴، ل ۱۹۶.
۳۵. یاسر حسہنی، بنیاتی پیتمی د شعرا نوویا کوردیدا (دہقہرا بہدینان ۱۹۷۰ - ۱۹۹۱)، ل ۲۰.

۳۶. چنار صدیق غازی، ئاراستین تہکنیکی د شیعرا نوویا کوردیدا (دہقہرا بہدینان بہدرخان سندی وک نمونہ)، ل ۱۳۴.

۳۷. ئیسماعیل بادی، موسیقا و تاییہنہندیین وی د ہوزانیدا، گؤقارا پھیف، ژمارہ (۲)، ل ۱۸.

۳۸. د. مسعود جہمیل رشید، کیش و سہروا د ہوزانا کوردیدا، چ، دہزگہہی نالبہندی چاپ و وہشانی، دھوک، ۲۰۱۷، ل ۲۴.

۳۹. د. محمہد بہکر، بنیاتی پیتمیہکانی شعری نویی کوردی، دیوانی گۆران وک نمونہ، گؤقاری کاروان، ژمارہ (۱۲۳)، ۱۹۸۸، ل ۲۴.

۴۰. نزار ئورمانی، خوین د ہہمبیزا بہفریدا (فہکۆلینہکا فورمالیستی شیکارییہ د شعرا موئہیہد تہیب دا)، ل ۴۱.

۴۱. فہیسہل مستہفا، ٹہفین و ستران، ژ وہشانا ٹیکہتیا نفیسہرین کورد/ دھوک، دھوک، ۲۰۰۸، ل ۴۶.

۴۲. د. محمہد بہکر، بنیاتی پیتمیہکانی شعری نویی کوردی، دیوانی گۆران وک نمونہ، گؤقاری کاروان، ژمارہ (۱۲۳)، ل ۲۷.

۴۳. فہیسہل مستہفا، ٹہفین و ستران، ل ۹۴.

۴۴. ہہمان ژیدہر، ل ۴۸.

۴۵. ہہمان ژیدہر، ل ۱۲۰.

۴۶. ہہمان ژیدہر، ل ۸۶.

۴۷. ہہمان ژیدہر، ل ۸۷.

۴۸. د. پھرژ سابیر، رخنہی ٹہدہبی کوردی و مہسہلہکانی نویکردنہوی شیعری، چ، دہزگای ئاراس، ہولیر. ۲۰۰۶، ل ۴۱۲.

۴۹. عہلآئہددین سہجادی، نرخ شناسی، چاپخانہی معرف، بغداد. ۱۹۷۰، ل ۱۰۴.

۵۰. د. پھرژ سابیر، رخنہی ٹہدہبی کوردی و مہسہلہکانی نویکردنہوی شیعری، ل ۲۱۴.

۵۱. معروف خہزنہدار، کیش و قافیہ لہ شعری کوردیدا، چاپخانہی الوفا، بغداد، ۱۹۶۲، ل ۵۶.

۵۲. یاسر حسہنی، بنیاتی پیتمی د شعرا نوویا کوردیدا (دہقہرا بہدینان ۱۹۷۰ - ۱۹۹۱)، ل ۹۲.

۵۳. فہیسہل مستہفا، ٹہفین و ستران، ل ۱۲.

۵۴. ہہمان ژیدہر، ل ۱۶.

۵۵. یاسر حسہنی، بنیاتی پیتمی د شعرا نوویا کوردیدا (دہقہرا بہدینان ۱۹۷۰ - ۱۹۹۱)، ل ۹۵.

۵۶. فہیسہل مستہفا، ٹہفین و ستران، ل ۶۴.

۵۷. ہہمان ژیدہر، ل ۹۷.

۵۸. ہہمان ژیدہر، ل ۵۵.

۵۹. یاسر حسہنی، بنیاتی پیتمی د شعرا نوویا کوردیدا (دہقہرا بہدینان ۱۹۷۰ - ۱۹۹۱)، ل ۱۰۰.

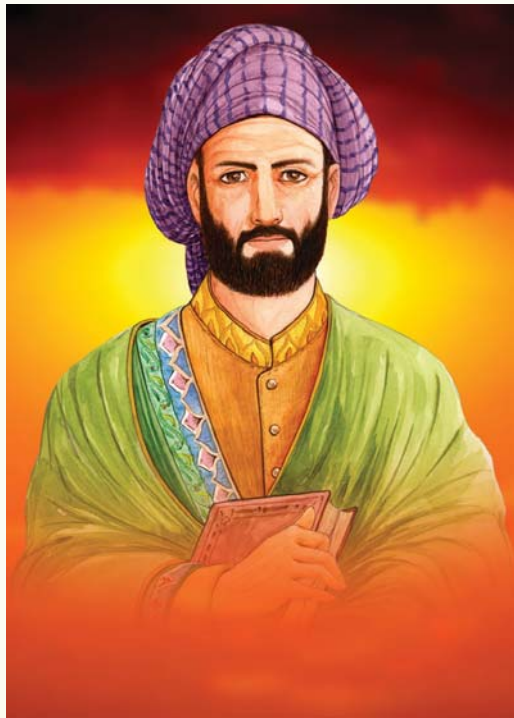
۶۰. فہیسہل مستہفا، ٹہفین و ستران، ل ۹۹.

۱۰. د. مسعود جەمیل رشید، کیش و سەروا د ھۆزانا کوردیدا، ۱، دەزگەھێ نالەند یی چاپ و وەشانێ، دھۆک، ۲۰۱۷.
۱۱. د. محەمەد بەکر، پەخشانە شیعری کوردی، ۱، دەزگای چاپ و بەلاکردنەوێ ئاراس، ھەولێر، ۲۰۰۴.
۱۲. د. محەمەد بەکر، کیش و ڕیتیمی شعری فۆلکلۆری کوردی، ۱، دەزگای چاپ و بەلاکردنەوێ ئاراس، ھەولێر، ۲۰۰۴.
۱۳. د. کەمال مەعروف، تیورە نوێیەکانی رەخنە ئێدەبی، ۱، چاپخانە لێریا، سلێمانی، ۲۰۱۲.
۱۴. فەیسەل مستەفا، ئەقین و ستەران، ژ وەشان ئیکەتیا نقیسەرێن کورد / دھۆک، دھۆک، ۲۰۰۸.
۱۵. عەلەئەددین سەجادی، نرخ شناسی، چاپخانە معرف، بەغداد، ۱۹۷۰.
۱۶. عەزیز گەردی، کیشی شعری کلاسیکی کوردی (بەرەورکردنی لەگەڵ عەرەزی عەرەبی و کیشی شعری فارسیدا)، ۱، چاپخانە وەزارەتی رۆشەنبیری، ھەولێر، ۱۹۹۹.
۱۷. د. عبدی حاجی، چەند تیۆرەکانی رەخنا ئێدەبی، ۱، چاپخانە حەجی ھاشم، ھەولێر، ۲۰۰۸.
۱۸. عبدالرزاق بێمار، کیش و مۆسیقای ھەلبەستی کوردی، ۱، چاپخانە دارالحریە، بەغداد، ۱۹۹۲.
۱۹. چنار صدیق غازی، ئاراستین تەکنیکی د شیعرا نوویا کوردیدا (دەقەر بەھدینان بەدرخان سندی وەک نمونە)، ۱، دەزگەھا سپیرێز یی چاپ و وەشانێ، دھۆک، ۲۰۰۸.
۲۰. د. صلاح الفضل، میتۆدەکانی رەخنە ھاوچەرخی و. سەردار ئەحمەد گەردی، ۱، ناوەندی ئاوێر، ۲۰۱۶.
۲۱. د. پەرێز سایی، رەخنە ئێدەبی کوردی و مەسەلەکانی نوێکردنەوێ شیعەر، ۱، دەزگای ئاراس، ھەولێر، ۲۰۰۶.
۲۲. کامل حسن ئەلبەسیر، رەخنەسازی، ۱، چاپخانە کۆری زانیاری عێراقی، ۱۹۸۳.
- گۆفار
۲۳. ئیسماعیل بادی، مۆسیقا و تاییەمەندییێن وێ د ھۆزانییدا، گۆفارا پەیف، ژمارە (۲)، ۱۹۹۴، وەشانێن ئیکەتیا نقیسەرێن کوردە.
۲۴. ئەنوەر قەرەداغی، ئیقاع و ژیان، گۆفاری کاروان، چاپخانە (دارالحریە)، بەغداد، ژمارە ۶، مایسی ۱۹۸۸.
۲۵. ئەحمەد چاک، فۆرمالیستی رووسی، گۆفاری رامان، ژمارە ۱۶۵، ۲۰۱۱.
۲۶. نەفیسە ئیسماعیل، پێداچوونەکا کورت ل دۆر کیش و ڕیتیمی د بۆچوونێن چەند زانیەکاندا، گۆفارا پەیف، ژمارە (۴۴)، دھۆک، ۲۰۰۸، وەشانێن ئیکەتیا نقیسەرێن کوردە.
۲۷. د. محمد بەکر و د. مسعود جەمیل، تێگەھێ ڕیتیمی دناف میتۆدێن رەخنەبییدا، گۆفارا توێژەر، ژمارا (۰)، سال ۲۰۱۷.
۲۸. د. محەمەد بەکر، بنیاتە ڕیتیمیەکانی شعری نوێی کوردی، دیوانی گۆران وەک نمونە، گۆفاری کاروان، ژمارە (۱۲۳)، ۱۹۸۸.
۲۹. حمدیە حسن محمد، ڕیتیم و بنیاتا ڕیتیم د ھۆزانا نوویا کوردیدا، گۆفارا زانکۆیا دھۆک، ژمارە ۱۲، دھۆک، ۲۰۱۲.

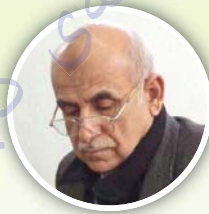
۶۱. نعمت الله حامد نھیلی، پراکتیزەکرنا رەخنا نوویا ئەنگلۆ ئەمریکی ل سەر تێکستین گروویا نووکرنا ھەرۆھەر، ل ۲۳۳.
۶۲. چنار صدیق غازی، ئاراستین تەکنیکی د شیعرا نوویا کوردیدا (دەقەر بەھدینان بەدرخان سندی وەک نمونە)، ل ۱۵۸.
۶۳. د. کامل حسن ئەلبەسیر، رەخنەسازی، ۱، چاپخانە کۆری زانیاری عێراقی، ۱۹۸۳، ل ۱۹۳.
۶۴. د. محەمەد بەکر، پەخشانە شیعری کوردی، ۱، دەزگای چاپ و بەلاکردنەوێ ئاراس، ھەولێر، ۲۰۰۴، ل ۸۳.
۶۵. فەیسەل مستەفا، ئەقین و ستەران، ل ۱۰۷.
۶۶. ھەمان ژێدەر، ل ۷۷.
۶۷. ھەمان ژێدەر، ل ۱۰۸.
۶۸. ھەمان ژێدەر، ل ۱۰۷.
۶۹. ھەمان ژێدەر، ل ۸۱.
۷۰. ھەمان ژێدەر، ل ۱۰۴.
۷۱. ھەمان ژێدەر، ل ۸۶.
۷۲. ھەمان ژێدەر، ل ۱۰۹.

- لیستا ژێدەران:

۱. ئەمین عەبدولقادر، تێکست د نافەرا گوتارا رەخنەیی و ڕیباژین ئەدەبی دا، ۱، ژ وەشان ئیکەتیا نقیسەرێن کورد / دھۆک، دھۆک، ۲۰۰۸.
۲. یاسر حەسەنی، بنیات ڕیتیمی د شعرا نوویا کوردیدا (دەقەر بەھدینان ۱۹۷۰ - ۱۹۹۱)، ۱، دەزگەھا سپیرێز یی چاپ و وەشانێ، دھۆک، ۲۰۰۷.
۳. د. ئازاد ئەحمەد مەحمود، بونیاتی زمان لە شیعری ھاوچەرخی کوردیدا (۱۹۸۵ - ۲۰۰۵)، ۱، بەلاوکراوەی ئەکادیمیای کوردی، ھەولێر، ۲۰۰۸.
۴. نعمت الله حامد نھیلی، شێوازگەری: تیوری و پراکتیک (فەکۆلینەکا د بیافێ ھۆزانێ)، ۱، دەزگەھا سپیرێز یی چاپ و وەشانێ، دھۆک، ۲۰۰۷.
۵. نعمت الله حامد نھیلی، پراکتیزەکرنا رەخنا نوویا ئەنگلۆ ئەمریکی ل سەر تێکستین گروویا نووکرنا ھەرۆھەر، ۱، چاپخانە ھاوار، دھۆک، ۲۰۱۳.
۶. نعمت الله حامد نھیلی، دەرەفەکا ژ رەخنە (رەخنە و فەکۆلین)، ۱، چاپخانە ھاوار، دھۆک، ۲۰۱۰.
۷. نزار ئورمانی، خوین د ھەمبێزا بەفریدا (فەکۆلینەکا فۆرمالیستی شیکارییە د شعرا مۆئەید تەیب دا)، ۱، چاپخانە وەزارەتا پەرۆردی، ھەولێر، ۲۰۰۵.
۸. نەسروللا ئیمامی، بنەما و میتۆدەکانی رەخنە ئێدەبی، و. سەنگەر نازم و ھیمداد حوسین، ۱، ناوەندی رۆشەنبیری ئاوێر، ھەولێر، ۲۰۱۸.
۹. معروف خەزەندەر، کیش و قافیە لە شعری کوردیدا، چاپخانە الوفا، بەغداد، ۱۹۶۲.

تيۇرا عشقى ل نك خانى

محەمەد ئەمىن دۆسكى

پېشىگۆتن:

يىگومان قەھىنۆكا (مەم و زىن)، شاكارا
ئەحمەدى خانى، گەنجىنەيا ھىزىر و بىرو باوەرىن
وى يە، ب رىكا قى چىرۇكا ئەقنىي نىشكى
ھىزىن خوە بەلاقىرىنە، ب تايىبەتى تىگەھا
سۆفىگەرى، يا ئەو باوەرىن پى دىنىت و ل سەر
دچىت.

يا زاناىە كو خانى ئىكە ژ جەمسەرىن

ھەمى خودى بۇ خۇ كرنە (مەظھەر)، ئانكو پشكا ژ وى بەرچاڭ دىت، ئەو د وى پشكى دا بەرزە دىت، ئانكو دىتە جەوھەر ژ بەر كۆل دويڭ قى تىۋرى ھەبوون ب ھەردو جوينىت خۇ قە، ئانكو ھەبوونا تىكى يا ەدەم نە ل پىش و نە ل پاش كۆ خودى ەقە، و ھەبوونا دووى يا ەدەم ل پىش و ل پاش كۆ ھەبوونا چىكرىيە ژ (سى) تىشتان يا پىكھاتىيە، (جەوھەر) ھەبوونى كۆ خودى ەقە، و (مەظھەر) وى، ئەو تىشتە يى ل بەر چاڭ و مروڭ ب چاڭى دىنىت، و (ەرض) ئەو رويدانن يىن دكەقنە (مەظھەر) و دگۆھرن وەكى ەوليت سالى و كارتىكرنا گەرم و سەرما و ەتافا و با و بارا، دىيژە:

ھەر يەك ژ تەرا بوويە مەظھەر
ئەو رەنگە د وان تو بوويى مۇزمەر^(۳)

ھەر قى بۇچوونا دەربارەى ھەبوونى ب شىۋەيەكى دى يى رۈھنتر و ئاشكراتر پىشكىش دكەت و دىيژن: ھەمى تىشتىن ھە ژ ھەبوونى مەبەست ھەبوونا دووى يە، كۆ دىتە ھەبوونا چىكرى، لەشە ئو تو ئەو جانى (رووح) يا تىدا، كۆ پى يا زىندى يە. دىيژن:

گوويا ھەمى جىسمەكن تو جانى
گوويا ھەمى شەھرەكن تو خانى^(۳)

مۇونەيا دووى ئامازەيە بۇ رۆھنكرنا ھزرا خۇ يا وى پىشكىش كرى، ھەبوونى ب باژىرەكى سالوخەت ددەت و باژىر ژ كۆمەكا مەزنا خانىيا پىك دەيت، و ھەر خانىيەكى كۆمەكا مروڭان تىدايە، و مروڭ خودان جانە و ئەو جەوھەرى باژىرى يە، و چەوا خانى گەلەكن، وەسا جان ژى گەلەكن، ئانكو ھەر خانىت ھەر شانەكن د تژى جانن، جان جەوھەرى شانى يە.

لى شاھى عشقى كۆ خودى ەقە بى مەبەست و ئارمانچ و جەھەرى ھەبوونى ھىلا تىشتەكن فەشارتى و بەرزە و نە ل بەر چاڭ، و تىن (مەظھەر) ھىلا ل بەرچاڭ و دىتن، و ئەف كاودانىت د سەر دبۆرن كۆ دنبە (عرض) و جەھ و لەش و جەوھەرى تىشتان عشقى

سۆڧىگەريا كوردى، و خودانى تىۋرا سۆڧىگەرىيە، و تىۋرا وى دەربارەى عشقا خودايى يە، لى بەلاقبوونا قى تىۋرى د ناف بەرفرەھيا رويدان و دىمەن و درامىيا چىرۇكا مەم و زىنى؛ مژەك يا بەردايە سەر ھىلا تىشتەكن فەشارتى و بەرزە ل نك وەرگىرى، نەخاسمە وەرگىرى چو پىزانىن ل دۆر سۆڧىگەرىيە ل نك نەبن، و رەمز و راز و نەپىيىت سۆڧىيان نەزانىن، ئەم دىيىن بىيىن: ھىچ پىزانىنەك ل دۆر فەرھەنگا سۆڧىگەرىيە نەبن، ئەف رىيازىا بۇ دەمەكى بەھرا پتر ژ كوردستانى فەگرتى، ئەو ژى ب پىشتەقانىيا دەولەتا ئۆسمانى، يا گەلەك بەھا ددا شىخىن تەرىقەتى و دويچوونىن وى ژ بۇ پىكرنا تخويىت دەولەتى ژ مۇجەھد و خۇگۇرىكەرا و بەرەقانىكرنى ژ دەولەتا ئىسلامى و فەكرنا وەلاتىت نە ئىسلامى، نەخاسمە ل كىشۋەرى ئەورۇپا.

ھەرچەوايىت رىيازىن سۆڧىگەرى ل كوردستانى (بەلاقبوون) و دويچوويىت وان ل ھەر مژگەفەكى و نقىزگەھەكى ھەبوون، و خەلەكىت زكرى دەھانە دانان، و مريدىت شىخا و دەرۋىش ل ھەر جەھەكى ھەبوون، و بىرەوباوهرىت سۆڧىگەرىيە ل بلندترىن ئاست بوون ھەتاكۆ دەولەتا ئۆسمانى ب دووماھى ھاتى.

تىۋرا عشقى:

خانى ب بابەتى ئافراندا ھەبوونى دەست پى دكەت، و تىۋرا تىكپارچەيا ھەبوونى شۇقە دكەت، و دىيژىت: خودى ەق دەست ب ئافراندا ھەبوونا (دووى) كرى، و قەلەم ئەفراندىيى تىكى چىكر و پاشى دەپى پارازتى (اللوھ المحفوظ) و ئەفراندىيىت نەبەرگھۆر و ەرش و پاشى گيا و ەيوان و كان تىشتىت پرووى ئەردى پى رايىخستى، ئەف چىكرىيە ھەمى ئىنانە ھەبوونى و بەرچاڭكرن وەكى دىيژىت:

لەوح و قەلەم و ئەوابت و ەرش
حەيوان و نەبات و مەعدەن و فەرش
زاھر كرن ئەف قەدەر صەنائع
پەيدا كرن ئەف قەدەر بەدائع^(۱)

پاشى ل دويڭ (تىۋرا ھەبوونى) ئەف چىكرىيە

ژ بو بهر ژه وندیا خو بنده سترن و کارتیکرن ل سهر
کر، دبیژت:

شاهنشاهی عشقی بی غهرهض هات
جهوههر قه شری دهما غهرهض هات
ئهف حال و مه حال و جسم و جهوههر
عشقی ژ خوهرا کرن موسه خهر^(۴)

مشکاته قه فهس قه بهس چرایه
جان زه یته فه تیلی وی جه فایه^(۶)

دهما شاهی عشقی چه زکری شیان دانه عشقی دا
ل سهر ههر تشته کی زال بییت، و بو بهر ژه وندیا خوه
بکاربیت، ئه و ژی ژ بهر ئه گهره کی کو ژ وی په یوه ندیی
پهیدا دبت یا د نافه را ذاتی خودی حق و سالوخته تین
وی، وه کی جهوههری هه بوونی و گوهورینیت دکه فنه
مهظههری وی کو دبنه (عه رهض)، و ئه گهر جهوههر
نه بتن (عه رهض) یا به تال و بی مفایه ژ بهر کو دکه فنه
مهظههری و مهظههر سهرقه یا جهوههری یه، و عهرهض
ب جهوههری روی ددهن. وه هه یقی، ما ئه گهر تیریزا
روژی لی نه ددهت ما دی پوناھی ژی دهرکه فت؟ ئانکو
ئه گهر جوانیا مه عشووقی نه بتن، ما دی عشقا عاشقی
چه مفا هه بت، و دی بو کی بت؟! دبیژت:

بی ذات و صفهت عهرهض مثاله
جهوههر نه بتن عهرهض به تاله
قائم دبتن عهرهض ب جهوههر
بی شهمس قه مهر دبت مونه وهر^(۵)

ئهف عشقا وه کی ئاگری کارتیکرنی د عاشقان
دا دکهت و جار وه پوناھییا ئاگری دهیته پیش و
ریه زه کری پی ب ریکی دکه فن و جار بزوته کی وی
ئاگری چرایه، جانی مروقی زه یتا وی چرایه، و فه تیله
دویری یه، ئانکو عشقا به رده وام یا ب فیکه تها عاشق
و مه عشووقان دمتر و ب دویماهی دهیته، به لی دقیتن
ئهف ئاگره به لاف بییت، ل سهر زاری هه فال و دوستیت
زینی دبیژیت، ئه و ئاخفتن بو زینی یه:

مه یخوهر که مه لان ب غونچ و نازان
شه یخان ب شه هینه بهر به رازان
ده ستوور بده بسک و زولف و خالان
ئاگاه بگیریه ئه هلی حالان
دا مورشدی بی طهریقن هائم
سهرگه شته نه بت وه کی به هائم^(۷)

ئهف عشقا ئه و ژی دبیژت: ئاگره، و له شی مروقی
چایی (طورسیناء) بی یه یی خودی (حق) ژ جهه کی ژ
وی دگه ل مووسا پیغه مبهری (س) ئاخفتی، و دلی وی
ئه و داره یا پوناھی ژی دهرکه فتی و مووسای هزر کری
ئاگره و قه ستا وی کری. و جهی دانا چرای (مشکاته)
قه فه سا سینگ یه، و ژیدهری پوناھی ئه و چرایه یی
تیدا دهیته دانان و جان (رووح) زه یتا وی چرایه، و
فه تیلا وی دویری یه، دبیژت:

عشق ئاگره تهن چرایه چایی طووره
دل ئه و شه جه را ب نار و نوهر

ئانکو ب نازداری و ده لالییا خو مه لا فیری عشقی
بکه، و ئه و ب زارافی سو فیان عشقه، و پیله شیخیت
تهریقن وه کی شیخ سهنانی یی دینی خو سهر خاترا

عشق ټاگره نه فخریه نه صیحت سر پرده یه لومه یه فخریه نه صیحت^(۱۰)

ټارمانچ ژ زکر و ته سیبیا و ورده یان دیتا مه عشووقی
یه، یی کو دبیته مه به ستا ټیکي و دویمایی، لی دهمی
په زامه ندییا عابدی دهر باره ی مه عبودی پیدا دبت، ژ
هه ژی خلاتی وی دبت، و خلاتی وی به حشته و نه ف
چهنده د ټیگه ها شه ریعتی دا نه و ټارمانجه یا خودی
حق دانا بو به ندان پستی دکته د تاقیکرنی دا، دا یی
سهرکه فتي بگه هیتی و یی بنکه فتي ژی بییه هر بیت
و ب ټاگرې وی به پته سزادان، نه ف ټارمانجه یا ههمی
موسلمان بو دکهن ل نک سو فییان نه تشته کي په وایه، ژ
به ر ټارمانجه کا بلنتر یا هه ی، و نه و نابین کو به شت
ټارمانجا د سهر ټارمانجا دایه، به لکو ټارمانجه کا بلندتر
یا هه ی، پیدقییه کار بو به پته کرن، دبیت:

مه عبود ژ بو مه حور و غلمان
ته زین کرنه د باغی رضوان
نه و مونته ظرن ل رحله تا مه
فه خری دکن نه و ب ده وده تا مه
لی جه ننه تی عاشقان جودا یه
میعادی لیکائی کبریا یه
عالیتره نه و ژ باغی رضوان
نا گونجه وی چو حور و غلمان^(۱۱)

د قورائنا پیروژ دا به حسن حوری و غلمانان
دووباره بوویه و مه به ست ژي نه وه یی چاف به له ک
و جوان و خزمه تکاریت خودی حق بو به حه شتیان
ټاماده کرین د به حه شتی دا ههر وه کی قورائنا پیروژ
دبیتن، حور عین ((حور عین کأمال اللؤلؤ المکنون))
^(۱۲) جوانین چاف به له ک یین وه کی لولوییت د بورجی
دا فه شارتی، و دهر باره ی خزمه تکارا دبیتن، ((و یطوف
عَلَيْهِمْ وَلَدَانٌ مُّخْلَدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَنْثُورًا))
^(۱۳) ټانکو هنده ک خزمه تکارین بچویک و لاو و خشکوک
ل دور وان بو خزمه تا وان دزقرن و دهین و دچن نه گهر
تو بیینی دی هزرکه ی لولوکیت بزاله نه، ل دویف

کچا شاهي ټهرمنستانې هیلای، و بو چوویه بهر به رازان،
بوویه شقانی به رازان، و ده ستویری بده بسک و خالان
دا نه هلی حالان ټانکو سو فییان ټاگه هدار بکته ب
عشقی، و پی تووش بکه، ډاکو رابه ری بی ته ریقه ت
په ریشان نه بت و عه قلی خو ژ ده ست نه دده ت و وه کی
حه یوانا لی نه هی ت و ریکا حق ب هه لبرن وه کی
دبیت:

ټینکار بکته ضاللی موله ق
ټقرار بکته ب صوره تی حق
فارغ ژ ته جه لایا جه لالی
و مانع ب ته صه وورا جه مالی
فانی بکته نه و ووجوودی
باقی بتن ب قی شه وودی^(۸)

ټانکو: ټینکار بکته هه ریکه کا دی یا ژ بلی
عشقی و باوه ریی ب راستیا خودی حق، بینیت کو د
جه وه ری تشتان دا یی ټافا و به رزه یه و یی قالا نه بت
ژ باوه ریی ب ته جه لایا خودی د جوانیا تشتان دا، و یی
نه قائل ب هزرکنا جوانیا خودی حق د مه قامی ټافی
(جه مال) دا کو ټیکه ژ ههر ۹۹ ټافین وی، دا کو دپرینا
مه قامیت ته ریقی دا بگه هیت ته مه قامی (الفناء) و د
ذاتی خودی دا ټافا بیت، پاشی ب وی دیتن بگه هینه
مه قامی (البقاء فی الفناء) ټانکو به رده وامیا فه نای.
پاشی قی عشقی جاره کا دی ب ټاگرې سالوخت
دده ت، و نه و شیره تا ل خودانیت دلان دکهن دا رییا
عشقی بگرن وه کی بقی ټاگر پی خوش دبیت، و (سر)
: (دوو جوړن، جوړی ټیکي یی خودی یه کو دبیته نه و
نه یی یا خودی حق سهر په رشتی لی دکته و بی
هه فگین، و جوړی دووی دبیته نه یی یا چیکریان، کو
دبیته نه و نه یی یا خودی حق ب هه فگین، و نه و
حه قه که یی حقی کفش نابیت، و هه رو تشتی ب
چیکریان دیار دبیت نه (سره) ټانکو نه نه یی یه))
^(۹) مه به ستا حانی نه یییا ژ جوړی ټیکي یه، کو دبیته
په رده د ټافه را خودی و مریدی دا، و کفشبوونا قی
نه یی هه تکبه ری یه، لکه و لومه یی ل دویف هه یین،
دبیت:

هندهك فەرموودەيێت پێغەمبەری (سلاف لى بن) ئەو
يێت ل هيفيا وان بەحەشتيان يێن كو بو وان هاتينه
ئامادەكەرن و ئەو شانازیی ب كاریت وان يێت باش
دبەن، ب هزرا سۆفیان ئەف بەحەشتە بو موسلمانیت
ئاسایینه، لى بەحەشتا خودانی تەریقەت ی جودایە، و
ب رەنگەكی دیتەر ئەو چاڤیکەفتنا عاشق و مەشووقا
یە، ئەو بلندترە ژ بەحەشتا موسلمانان یا ژێگۆتیی، و
حور و غلمان تیدا نین و ب کیری وان ناهیت و سۆفی
هیفیی ژ خودی مەبوود دكەن، ئەو وی بەحەشتی ب
رزقی وان بکەت، ژ بەر كو مەبەست و ئارمانج هەر
ئەو، دبیژت:

هيفی دکن ئەو ئەوئ ژ مەبوود
نین مە ب غیری وی مەقصود^(۱۴)

هەر وهکی هزرغان (هادی العلوی) د سەلمنیت كو
(ئەڤینی پەيوەندییە د نەڤەرا زات و سالوختان دا و ئەف
پەيوەندییە كو ب جە نائیت د نەڤەرا زات و زاتان و
سالوخت و سالوختان و مەرجی ئەڤینی ئەو جانی
ڤەگریت و عاشق ژ نەعاشقا جودا دكەت ژ بەر كو
هندهك ئەڤیندار ژ بو بەرژەوەندییەكی ئەڤینی دكەن
و ئەو نە ئەڤیندارن، هندهك ژ وان بزاقی دكەن بگەنە
خۆشتقی، و ئەو ئەڤینداریت لەشینە، و هندهك ژ وانا
ئیشانا د هەلبژێرن بو ئەشكەنجەدانا جانی كو دبیته
خۆشیا ب دروستی و هەر ئەڤەیه ئەڤینا سۆفیان و
خودانیت وی عارفن. و ل دویڤ قی ھویرکارییی ئەڤینا
مەم و زینا، ئەڤینا ئاخەرتی یە نە یا دونیایی یە^(۱۷) ژ
بەر كو د نەڤەرا زاتی مەمووی و زاتی زینی دا بوو،
ئانكو ب هیچ رەنگەکی خۆشیا لەشی و بايیکیت
نەفسی تالۆقەت نەبوون.

بەلێ راستیا قی ئەڤینیا مەم و زینا و نەڤینا
بەکووی د تیۆرا خانی دا دبیته قەدەرەکا خودایی، و نە
حەزەکا ئیرادا کەسی تالۆق نەبیت، وهکی دبیژت:

لەورا كو خوەدانئ ئنس و جانان
وی خالقئ عەرض و ئاسمانان
رۆژا ئەوی حوب دا حەبیان
هنگی ئەوی بوغز دا رەقیان

ئانكو بەحەشتا سۆفیان چاڤیکەفتنا ل گەل خودی
حەقە، خۆشتقی و عاشق، وی بیین، ئانكو دیتنا
خودی حەق بەحەشتە، و ئەو بەحەشت ژ بەحەشتا
دیتەر بلندترە. هەر وهکی ئەف باوهرە ل نك سۆفیان
راستیەکا سەلماندییه، د هندهك ژیدەرەن دا هاتییه كو
"رابعة العدويه" جارەكی گولییوو كەسەكی قورئانی
دخوینیت و دەمی گۆتی، (إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي
شُغْلٍ فَاكِهِونَ)^(۱۵)، ئانكو ئەڤرۆكە بەحەشتی ب خۆشیان
ڤە د مژویلن و ب كەیفن، وی بەرسف دا و گۆت:
(بەحەشتی د ژارن و ئەو و ژنێن خو د مژویلن)^(۱۶) ئانكو
ب بەحەشتا خۆڤە كو كەیف و خۆشی نە د مژویلن، و
هەست ب بەحەشتا مە ناكەن كو دیتنا خۆشتقی یە.

راستییا ڤیان و نەڤیان:

دەمی خانی ڤیای هزرا خو دەربارە ڤیان و نەڤیان
ب سەلمینیت بەرێ خو دایە بەهانیه كا دراماتیکی، و
ئێخستە چارچۆڤەیی قەدەرێ و هەولدايه ب سەلمینیت
كو چەوا ئەڤینی دانەكا خودایی یە وەسا نەڤیان ژ
دانەكا خودایی یە، و هەردو بابەت ژ خودی ییت
داین، و کریه قەدەرە مروفان ئەڤەژی ریکەکا بابەتی
یە ژ بو بابەتی هەركینا رووباری عەشقی هەروەر،
ئانكو ب شیوەیهكی ئەزەلی، خانی د قی درامایی دا

مه وجود كړن دهما ژ مه عدوود نهو پيڅكه د لازم د مه لزووم^(۱۸)

ټانكو ل دهسټيكا نه فينا مه نه گهر ب كارې دويركړنا
مه ژ ټيكدو رابيت، و نه هيلاب ټ نه م بگه هين ټيكا،
وي ل دويماهيې نه ختوباري كړ، و نه هيلاب ټيكا جاري
بگه هينه ټيكا، فيجا نه گهر نه وي ل بهر چاقيت مروځان
تشتي نه گونجاي كربت، د راستيا بابته وي دا يا نه ديار و
بهرچاڅ نهوه كو وي كاره كي د گهل بهرژه ونديا مه دا
دگونجيت وي كړ.

پاشي سره نه جامي به دكارې وي ديار دكته، و
بابته ټ ب شپوهيه كي راست و دروست ټيكا دكته، و
مفايي به دكارييا به كووي ديار دكته، ده مي ديژت:

**گهر نهو نه بووبا د نيڅ مه حائل
عشقا مه دبوو به طال و زائل^(۲۱)**

ټانكو نه گهر نهو نه كه ټبا نافه را مه دا و هيلاب نه م
بگه هينه ټيكا، دا عشقا مه ژنافچيت، نه فقه نهو هزره
يا ديژت: ب گه هشتا له شان، و ب جهينانا باييكا و
خوشييت له شي عشق و نه فيني ب دويماهي دهيت،
ب في چهندي خاني ديار دكته كو بي بهري ژ
فيككه فتنا عاشقان، عشق زيندي دمينايت و هره و هره
دمينايت و نامریت هه تا هه تايي.

د في موعاده لي دا به كو بوو قوربانې عشقا مه م و
زيني و يي خو بكه ته قوربان و نه گهرې مانا عشقه كي
خه لاتي خو هه يه، خه لاتي وي ژي پله يه كا مه زنه، كو
پله يا شهيدانه و جهي وي به حشتا بهرينه. ديژت:

**وي گهر چ ژ بوو خو په را خراب كړ
دهر حقي مه وي قهوي صهواب كړ
نهو بوو سه به بي حقيقه تا مه
داخل گه پيا ته ريقه تا مه
نهو ژي د پيا مه دا شهيد
ته حقيق بكن كو نهو سه عيد^(۲۲)**

راسته كو به كووي خرابي گه هانده خو، لي د
دهر حقي مه م و زيني دا تخته كي دروست كړ، نهو
بوو نه گهرې زيندي مانا عشقا وان و بهينانا ريبازا وان

ټانكو خودي حقه خوداني مروځ و نه جنان و
نه فرانده ري عهر د و عه سمانان ل روژا نهوي نه فيني
دايه نه فينداران هنگي نهو نه فيان ژي دا كينداران، و
ده مي فيان و نه فيان ژ نه بووني ټينا به بووني، نهو د
پيڅكه بوون كو پيدفي بوو پيڅكه پهيدا بن، نه فقه ژي
به هانه يه كا ټاكرايه ژ بو بهره فانيي ژ هه لويستي به كووي
يي كو نه هيلاي ل دونيائي بنه جوت. نه فقه به هانه ل
سهر زاري زيني پيشكيشكر، ده مي تاجديني د خهونا خو
دا ديتي، پاشي زيده تر بهره فانيي ژي دكته، ب ټينا
نموونه يي پتر دهر پريني ژ هه لويستي به كووي دكته، ژ
سروشت و دورهي لي تاجديني و مير زهينه دديني، ديژت:

**نه م سورگولين نهو ژ بوو مه خاره
نه م گه نجين و نهو ژ بوو مه ماره
گول حفظ دبن ب نووكي خاران
گه نجينه خودان دبن ب ماران^(۱۹)**

ديژن نهو و مه مو سورگولين، به كو بوو مه سترې
يه، نه فقه نموونه نزيكي هزرا تاجديني يه، ژ بهر
په يوه نديييت واقعي د گهل سروشتي هه بوون، و ديژت:
نه م گه نجينه يا زير و مراري و ياقووتان بووين، به كو ژي
ماري مه بوو، نه فقه نموونه نزيكي هزرا مير زهينه دديني
بوو ژ بهر مير و ميران گه نجينه هه بوون، پاشي
ستري و ماري دكته نه گهرې مان و زنديوونا گول
و گه نجينه يان و ديژت: گول ب ستريتي پيڅكه دهينه
پاراستن و گه نجينه ب ماريي تيده دهينه پاراستن، پاشي
مفايي به كووي گه هاندييه وان ب شپوهيكي ټيكسه ر و
دوير ژ نموونه و كينايه تا ديار دكته، دا ديمه ني راستي
بابته تي پتر ل بهر وهرگري روهن بكه، ديژت:

**ژووه لقه نه گهر چ وي جهفاكر
ئاخر ب مه را نهوي وهفاكر
ظاهر وي نه گهر موخالفهت كړ
باطن ب مه را موافقهت كړ^(۲۰)**

د عشق د، و ب به حشتی شاد بوو.

مادهم نهف عشقه یا ناخړه تی یه، و مهم و زین ل ناخړه تی دگه نه ئیک، به کو ل گهل وان مال ناف به حشتی، ههر وه کی پیری حه کیم فی پاستیی ل قه له م دده ت، ئانکو دورهی لی سالوخت دده ت و پاستیا وی دیار دکه ت ده من دیژیت:

یه ک شوبه ی به کرب تاج و بن پهر وه ستایه ل سهر ده ری موقه رره چو کانه کی حه یزه ران د ده س بوو ئه م ما من نه زانی ئه و چ کس بوو من گوته وی ئه ی خودان مه راتب ئایا تو خودانی یان صاحب گو: شه یخ تو ما زانی کیمه ئه ز ئه و به کری قاپوچیمه ئه ز موشته رکی مهم و زینم له و لیره هه ئاستان نشینم ئه ف قه صره کو هه شت طه به ق عه یانن یه ک یا منه حه فط طه به ق د وانن (۲۳)

ههر وه کی وینه یی به کو ل بیرئ نه ما بوو، د هزرا وی دا نه بوو کو به کو دی چیه به حه شتی ژ بهر کو ب دیتنا هه میان

به کو (دو) دل

ژ یکفه کر بو و ن،

و نه هیلا بوو

بگه نه مرادا

خو، و یی وی

کاری بکه ت

گونه هکاره کی نه

ئاسایی یه، لی

شکل وی ددا

و گومان بو

چیکر، له ورا

پرسیار ژیکر

و گوئی: ئه ری

تو خودانی فی

قه سړیی یان تو هه قاله کی خودانی؟ ئینا به رسفه کا سهر دا و گوئی: ئه ی شیخ ما تو زانی ئه ز کیمه؟! ئه ز به کوئی دهرگه هفانم، ئه ز پشکداری مهم و زینا مه د به حشتی دا، ژ بهر وی چهن دی جهی من یی ل بهر ده ری قه سړی، قه سر ژ ی هه شت نهومن، ئیک یا منه و حه فط نهومی ییت وانن.

ئه فا شیخ ژ به کوئی بهیستی نه تشته کی ئاسایی بوو. ژ بهر کو به کو ل پیش چافیت هه میان خیانه تکار بوو، و ب دیتنا وان نه یی ژ هه ژ وی جهی بوو، ژ هه ژ ی ناگر و دوزه خا بوو ژ بهر وی کاری ل دژی مهم و زینی کری، به لی ئه و روو برووی پاستیه کی بوو کو یی ژ غافل و بی ناگه ه بوو، د هزرا وی دا نه بوو کو یی دو دلا ژیک فهدکته، ب بهر چاف کاره کی گه له ک خراب دکته، و ب باطن کاره کی گه له ک باش دکته، ئه و ئه فینا د نافه را وان دا ده یلیت زندی بیت، و ئه گهر ئه و هیلابان بگه نه ئیک دا ئه فینا وان ب فیکه فتنه هه ردو له شان مرت.

ئه ف فله سفا خانی یه دهر باره ی عشقی، وی نه فایه عشق بمرت، ئه ف عشقا عه رد و عه سمان و هه می هه بوون و چیکری ژ بهر وی هاتییه ئافراندن، د فهرمووده کا قودسی دا کو ل ناف سو فیان یا بهر به لافه دیژت: (کنت کنزا مخفیا. فأردت أن أعرف فخلقت الخلق فبی عرفونی) (۲۴)

ئانکو: ((ئه ز گه نجینه یه کا فه شارتی بووم من فیا ئه ز بهیمه نیاسین، ئینا من چیکری ئافراندن، وان ژ ی ب من ئه ز نیاسیم)) شروفه کرنا سو فیان بو په یفا (اردت) ئه وه کو ئه فینه، ههر وه کی دیژت: ((خودی د ئه زهل دا حه ز ژ خو کر، و فیا خو بینیت، ئینا هه بوون دا، دا بیته خودیک و تیرا خو بینیت)).

ب فی چهن دی هزر دچیه سهر وی یه کی کو عشقه ئه گهری هه بوونا هه می چیکریانه، و خودی هه بوونا (ئیک) یه یا کو عه ده م نه ل پیش و نه ل پاشه، و هه بوونا چیکری هه بوونا (دووی) یه، یا کو عه ده م ل پیش و ل پاشه.

ده ما حه کیم، به کوئی به دکار ب وی په نگی دیتی، حیبه تی بوو، ئینا ژ ده فی وی بخو بزانت، کا ئه و مه قامی ئه و لی چ یه؟! چ باشی یه یان چ تش

مونتادکرن ب دهر د و ئیشان
خوہشیا ل دنئ ب وان ب دهر دان
مونقادکرن ب داغ و دهر دان^(۲۷)

ئانکو ئەگەر ئەز وەك دەیتە گۆتن دوزمنئ ل بەر
وان راوہستیایم، ئەز وەك تشتئ دورست و بەرچاڤ
خۆشتقیئ وان بووم، من ئەو ل ژيانا دنیا ئ پاشقە
برن و نەھیلان ب پێشقە بچن و بگەنە مرادا خو،
و من ئەو هیکرنە پەسنکرا راستیا راست، ب ئیش و
دەردیت من بو وان پەیدا کرین، من خویشیا دنیا ئ
بو وان نەھیلان و ئەو کێشانە دۆرھیلئ عشا نەمر ب
داغ و دهر دان.

ئەف راستیە ل نك زینئ تشتەكئ نەفەشارتی
بوو، و باش رۆلئ بەکوئ دزانئ، ژ بەر قئ ئەگەرئ
وہسیەت کر، پێزئ لئ بگرن و عەدالەتئ د گەل
بکەن، دبیژت:

گافا دچینە ئیف سەعیدی
کەلئ مە بتن ل بەر وەصیدی
ئینصافە ژ بو خودانئ ئینصاف
ئاینە دبیتن ئەف قەدەر صاف
ئەف چەندە ل صاحبئ جەفایئ
ئەف پەنگە کەسەک بکەت وەفایئ
ئەف طائفە مەرھەمەت سورشتن
لەو لائقئ نەمەتا بەحەشت^(۲۸)

دبیژت: دەمئ من و مەمۆ دکنە د گۆرئ دا و
بنناخ دکن، بلا بەکو ل بن پیت مە بەیتە فەشارتن،
وہکی ((اصحاب الکھف)) خودانیت شکەفتئ ییت
صہیئ وان ل بەر دەرئ شکەفتئ ھاتیە فەشارتن،
ئەفە ژ عەدالەت د گەل خودانئ عەدالەتئ دکن،
و ب قئ کاری پەنگەدانا کارئ بو ھەمیان دئ دیار و
ئاشکرا بت و ب زەلالی و بئ مژداری، ژ بەر کو ئەو
جوینئ مروفان ییت سروشتی و ب دلوفانی ژ ھەژئ
نەمەتا بەحەشت نە.

ب قئ رەنگی زینئ ھەلوستئ خو بەرانبەری
بەکوئ عەوان دیار دکنەت و ھەر ل دنیا ئ بەری

بوو خودئ دا وی، کو ب وی رەنگی پایە بلند کری، ئینا
گۆتئ:

من گۆتە وی: ئەی نکو سەرەنجام
واضح بکە حالی بو من ئعلام
ھەرچەندە کەرەما کەریمی عامە
باری ب چ دا تە ئەف مەقامە^(۲۹)

ئانکو ئەی کەسئ بەختەوەر، خودانئ دووماھیە کا
باش بو من قئ خالئ خو پۆھن بکە، ھەر چەندە
کەرەما خودئ بو عامەتا چیکریانە بەلئ بەرانبەر چ
ئەفە دا تە و ئەف کەرەمە د گەل تە کر؟!
ل نك حەکیمی تشتەكئ سەیر بوو. ئەو بەکوئ
ب ھەمی پلان و فیل و فند و درەوا و بیەختیا
مەم و زین ژیکفەکرین، و ل سەر دەستئ تاجدینی
ھاتیە کوشتن، ل دنیا ئ بوویە سیمبۆلا پێزەفەنگی
و فەسادئ، ل بن دنیا ژئ بوویە خودان قەدر و پێز،
و شوینا سزای ھاتیە پاداشتکرن، شوینا سۆتتا ئاگری،
بوویە بەحەشتی و خودان ملک و پلە و ریز، لئ
بەرسف یا تەعلە و نەخۆشە، ژ بەر کو ب پێنجەکا
دژوار دەست پئ دکنەت، دبیژیتئ:

گۆ: شیخ ھێژ تو نەبووی عارف
ئەمما د دنئ تو بووی وافق^(۳۰)

ئانکو: ھیشتا تو شیخی بەلئ پلەیا تە
نەگەھشتیە پلەیا عارفان دا تو راستیئ بینئ و
بنیاسی، عارف ژئ ئەو کەسە یئ خودئ ھیلای ب سەر
ناق و سالۆخەت و کریاریت وی ھەل بییت و بنیاسیت.
دبیژتئ: تو ل دنیا ئ یئ راوہستیای، و پلە ییت تە
بلند نەبوون و تو نە ل ئاستئ زانینا راستیئ و ھیشتا
پەردە د نافبەرا تە و راستیئ دا ھەیە. پاشی دەست
ب دانا بەرسفئ دکنەت و دبیژت:

ئەز ئەگەر ب خەبەر رەقیبئ وان بووم
لێکن ب نەظەر حەبیئ وان بووم
من ئەو ژ دنئ ب پاشقە کێشان

ئاخىرەتتى. ۋى ژ ھەزرى بەھەشتى دىنىيەت، ژ بەر ۋى ژ ھەزرى ۋان ھىلا زىندى.

ئانكو ژيانا ۋان يا سەر دىنبايى گۆرۈ عەشقا ۋان كر، ۋ خۆ ژى دا د گەل، ۋ خۆ كرە قوربان ژ بۆ ئەقينا ۋان، دا ئەو ھەردو ل بن دىنبايى ل ۋى ژيانا سەر مەدى بگەھنە ئىك ۋ د بەھەشتا بەرىن دا د ئەقينا خۆ دا بژىن.

ئەف ھەزرى يا ۋى ب شىۋەيەكى دراماتىكى ھاتىيە دارىژتن، ۋ ب چىرۇكا مەم ۋ زىنى ھاتىيە پىشكىشكرن كورتىيا تيۋرا خانى يە دەر بارەى عشقى. ۋ پىدقى يە بېتە زانىن ۋى ئەف عشقە نە عشقا خودى يە، بەلكو يا د نافەرا مروفان دا يە، ھەرچەندە جاران تېكەھلى عشقا خودابى كرى يە، نەخاسمە ل دەمى بەھسنى بەھشتا عاشقان كرى، ۋ دايە ۋو ۋى ژ بەھەشتا (رضوان) بلندترە.

ئەگەر چەوا بت، عشق ل نك خانى ھەر عشقە چ د نافەرا مروفان دا بىت، يان د نافەرا مروفان ۋ خودى دا بىت، ژ بەر ۋى د دويىف تيۋرا ۋى ئەگەرى ئافراندا ھەبوونى يە، ۋ ئەو بەردەوامىيى دەتە مانا ھەبوونى، ئەف ھەزرى سۆفگەرىيا زەلالە، لى دەر بىرىن ب ھەزرى ۋى يە، ۋ ل دويىف شىاننى ۋى يە يىت ل بەر كەسەك زانا نەھىتە فەشارتن.

ئەف ھەزرى د شاكارا خۆ دا ل بلندترىن ئاستى دەر بىرىن پىشكىشكرى يە، مە ژى چىكەك ژ دەر ياي زانىن د ۋى شاكارى دا ل بەر چاف ۋ دەستىت خواندەفانى كۆفارا قەشەنگ كۆفارا پۆيتىكا دانا، ھىقىدارم ب دلى ۋە بت.

ژىدەر:

۱. مەم ۋ زىنا ئەھمەدى خانى، بەرھەفكرن: تەھسىن ئىبراھىم دۆسكى، دەزگەھا سپىرىز يا چاپ ۋ ۋەشانى، چاپا ئىك (دھۆك _ ۲۰۰۸)، ۲. قورئانا پىرۆز.
۳. مدارات سوفيە، من تراث الثورة المشاعية في الشرق، ھادى العلوي، مركز الابحاث و الدراسات الاستراتيجية في العالم العربى، الطبعة الاولى (دمشق - ۱۹۹۷).
۴. الشعر الصوفي حتى ظهور مدرسة بغداد و ظهور الغزالي، عدنان

حسين العوادي، دار الرشيد للنشر، (بغداد _ ۱۹۷۹) ۵. موسوعة مصطلحات التصوف الاسلامي، الدكتور رفيق العجم، مكتبة لبنان الناشر، الطبعة الاولى، (بيروت _ ۱۹۹۹).

پەراۋىز:

- ۱- مەم ۋ زىنا ئەھمەدى خانى، تەھسىن ئىبراھىم دۆسكى، دەزگەھا سپىرىز بۆ چاپ ۋ ۋەشانى، دھۆك (۲۰۰۸) ب ۷.
- ۲- مەم ۋ زىن، ژىدەرى بەرى، ب ۱۹.
- ۳- مەم ۋ زىن، ژىدەرى بەرى، ب ۱۹.
- ۴- مەم ۋ زىن، ژىدەرى بەرى، ب ۱۹.
- ۵- مەم ۋ زىن، ژىدەرى بەرى، ب ۱۲۳.
- ۶- مەم ۋ زىن، ژىدەرى بەرى، ب ۱۴۷.
- ۷- مەم ۋ زىن، ژىدەرى بەرى، ب ۲۰۹.
- ۸- مەم ۋ زىن، ھەر ئەو ژىدەر
- ۹- موسوعة مصطلحات التصوف الاسلامي، الدكتور رفيق العجم، الناشر، (بيروت - ۱۹۹۹) ب ۴۶۱
- ۱۰- مەم ۋ زىن، ژىدەرى بەرى، بى ۲۱۰.
- ۱۱- مەم ۋ زىن، ژىدەرى بەرى، ب ۳۷۰.
- ۱۲- سورەتا (الواقعة) يايەتا ۲۳ - ۲۴.
- ۱۳- سورەتا الواقعة يايەتا ۱۹
- ۱۴- مەم ۋ زىن، ھەر ئەو ژىدەر
- ۱۵- سورەتا يس، ئايەتا ۵۵.
- ۱۶- الشعر الصوفي حتى ظهور مدرسة بغداد و ظهور الغزالي، عدنان حسين العوادي، دار الرشيد للنشر، (بغداد _ ۱۹۷۹)
- ۱۷- مدارات سوفيە، من تراث الثورة المشاعية في الشرق، ھادى العلوي، مركز الابحاث و الدراسات الاستراتيجية في العالم العربى، الطبعة الاولى (دمشق - ۱۹۹۷).
- ۱۸- مەم ۋ زىن، ژىدەرى بەرى، ب ۳۷۹ - ۳۸۱.
- ۱۹- مەم ۋ زىن، ژىدەرى بەرى، ب ۳۸۱.
- ۲۰- ھەر ئەو ژىدەر
- ۲۱- ھەر ئەو ژىدەر
- ۲۲- ھەر ئەو ژىدەر
- ۲۳- مەم ۋ زىن، ژىدەرى بەرى، ب ۳۹۹.
- ۲۴- فەرمودەكا چىكرىيە نە يا دروستە
- ۲۵- مەم ۋ زىن، ژىدەرى بەرلاى، ب ۴۰۱.
- ۲۶- مەم ۋ زىن، ژىدەرى بەرى.
- ۲۷- ھەر ئەو ژىدەر.
- ۲۸- مەم ۋ زىن، ژىدەرى بەرى، ب ۳۸۱.

شیخ موشه پره فی خنووکی و که سایه تیا وی یا ئه ده بی

۲-۱

د. نه سیم سوغه ز/ وان

پوخته

شیخ موشه پره فی خنووکی د سال ۱۹۲۶ اندا
ل باژاری سیرتی ل ناچه یا بهروارییی ل گوندی
خنووکی ژدایکبوویه. د زاروکتیا خوه دا د
مه دره سا باقی خوه دا ب هینبونا قورثانا پیروژ
ده ست ب خوه ندنا خوه دکه ت. پاشی د گه له ک
قوتابخانه یاندا دخوینیت و ئیجازه تا خوه دگریت.
پشتی وه رگرتنا ئیجازه تی فهدگه ریته گوندی خوه،
هم ده ست ب مه لاتییی هم ژی سه یداتییی

دکەت، ئەو د مەدرەسا خوەدا گەلەک فەقییان پەرەورەدە دکەت، وان ل سەر رێیا دینێ ئیسلامی و ملەتی خوە پەرەورەدە دکەت. ئەو ژ بەر هەنەک سەدەمێن سیاسی ژ باکوور دەرپاسی باشوور دبیت و ب قەدەرێ دو سالان ل زاخویی ئاکنجی دبیت. د هەمان دەمدا دچیتە هەولێری و ب شیخ کەمالەدینی ئەرێلی را هەفتیاسینی دکەت و دکەفیتە تەریقەتا وی و دبیتە خەلیفەیی وی. خنووکی د سالاندا ۲۰۰۸ ئەمرێ خوەدی ب جە دینیت و وفات دکەت.

تەمەنی خنووکی د قادا خوەندن و نفیساندنیدا دەرپاس دبیت و وی ل پەی خوە گەلەک بەرەمەمێن پایەبلند هشتە و ئەو بەرەمەم دیارییی قادا زانستی و ملەتی خوە کرە. شیخ موشەرەفی خنووکی نە زمانی کوردی تەنی زمانی عەرەبی، فارسی و تورکی ژ ب تیرا خوە زانیوویە. مەرۆف دەما بەرێ خوە ددەتە بەرەمەمێن وی قی ئاگایی ب ئاویەکی زەلال دبیت. خنووکی کەسایەتەک مللەتپەرور و کوردیچەزە. ئەو د دەرەقێ پاراستنا زمانی کوردیدا خەمخۆرە، لەورا وی بەرەمەمێن خوە ب پرانی ب زمانی کوردی نفیساندییە. ژ بەرەمەمێن وییا هەری گرینگ دیوانا وییە. خنووکی دیوانا خوە ب هەر چار زمانی کوردی، عەرەبی، فارسی و تورکی نفیساندییە. د قی گۆتاریدا ئەمی ژیان، بەرەمەم و کەسایەتیا ئەدەبیا شیخ موشەرەفی خنووکی ب هورگولی بدن نیاسین و ب تاییەتی ژ ل سەر دیوانا وی بسەکن و بڕخین.

پەیفین کلیلی: شیخ موشەرەفی خنووکی، دیوان، سێرت، بەرواری، قوتابخانە

دەستپێک:

رەوشا قوتابخانەیی هەریمی

قوتابخانە، پەیفەکە 'عەرەببە دەیتە واتەیا جەین کو تیدا دەرس دەیتە دان'. بنگەها قوتابخانەیی کەنگی دەستپێ کرێهەتا قی گافی دیار نەبوویە، لی مەرۆف

دکارە بیژە بنگەها قوتابخانەیی خوە دگەهینە سەردەما دەستپێکرنا دینی ئیسلامی. ب ئاویەکی ریکووپی جارا یەکەم د سەردەما دەولەتا سەلجوقیاندا ل بەغدایی ژ ئالیی نیزام المولک قە قوتابخانەیا نیزامیەیی (۱۰۶۶-۱۰۶۷) دەیتە ئافاکرن و تیدا پەرەورەدە دەستپێ دکەت^۱. قوتابخانەییی کو د هەریمی کورداندا هاتنە ئافاکرن، بنیادا خوە ژ سەردەما دەستپێکرنا ئیسلامی قە دگرن.

د قوتابخانەییی کورداندا زمانی پەرەورەیی زمانی کوردی بوو. ئەو کتیپ کو د قوتابخانەییی کورداندا دهاتن خوەندن پرانیان ب عەرەبی، هەکیان وان ژ ب کوردی بوون، لی خوەندن و شۆفەکرنا دەرسان ژ سەدی سەد ب کوردی بوو. سەیدا، کتیپ ب کوردی ژ

فەقیان را شۆفە دکران و فەقیان ژ ب کوردی دخوەندن و دەرسین خوە ژ سەیدایی خوە را قەدگۆتن. شیخ موشەرەف ژ د قوتابخانەیاندا ب کوردی خوەندیە و ب کوردی دەرس دایە.

مەرۆف دەما بەرێ خوە ددەتە رەوشا قوتابخانەییی هەریم کوردان دبیتە کو قوتابخانە د ئافا سی قوناغاندا دەرپاس بوونە و ئەف قۆناغە ژ ژ ئەفخالیی ژیری نە:

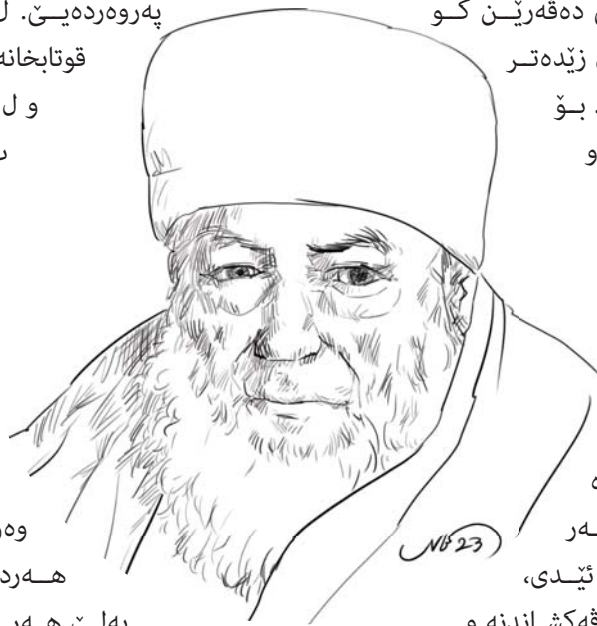
قوتابخانە ب ئالیکاریا رێفەبەرین میرین کوردان، خزمەتا پەرەورەیی بەردەوام کرە. ئالیکاریا رێفەبەرین دەولەتی ژ بۆنا قوتابخانەیان پۆژ ب پۆژ کیم بوویە. ئالیکاریا رێفەبەرین دەولەتی ب تەمامی خلاس بوویە و قوتابخانە هاتنە قەدەخەکر^۲.

دەما کو قوتابخانە ئازاد بوونە و ب ئالیکاریا رێفەبەرین میرەکتیی کوردان دەرکەتنە، بەرەمەمێن گرانبوها دیاری دنیایی و کوردان کرە. بۆ نموونە: ئین ئەسیر (۱۱۶۰-۱۲۳۳) و ئین ئەلعز ئیسماعیل ئین رەزاز ئەلجەزەری (؟-۱۲۰۶) ژ فان کەسان.

قوتابخانەییی هەریمی ب ئالیکاریا رێفەبەرین میرین کوردان خەباتین خوە بەردەوام کرە. لی بەلی دەما کو دەرە دکەفە بن دەستی دەولەتا ئۆسمانیان، کاروباریی پەرەورەیی ژ ئالیی حکومەتا نافەندی قە

ئەف گوهررتین کو
ژ ئالیی حکومەتا
ئەفەرهیی قە د
ئالیی پەرەورەیییدا
دەیتە چیکرن،
د دەرپاسی
قوتابخانەیاندا، ل
سەر گەلی هەریمی
و سێرتی کارتیکرنا
نەریی چیناکەت

تەمەنی خنووکی
د قادا خوەندن و
نفیساندنیدا دەرپاس
دبیت و وی ل
پەی خوە گەلەک
بەرەمەم پایەبلند
هشتە و ئەو
بەرەمەم دیاریی
قادا زانستی و
ملەتی خوە کرە.

دهيته دۆماندن و ب پرانی دهقهرین کو

نیزیکی پایتهخت بوونه، وان زیدهتر

ئالیکاریا ژ حکومهت گرتنه. بۆ

موونه ههریمین پوژتافا و

ئاناتولیا نافیقن پارا ههری

مهزن گرتنه. ژ ئالیقن دن

قه د سهردهما ئوسمانیاندا

ئهو کهسین کول ههریمی

دهستهلاتدار بوونه وان

ژی ژ بۆ قوتابخانهیان و

پهروهردهی، ئالیکاریین خوه

پوژ ب پوژ کیم کرنه. ژ بهر

قان سهدهمان قوتابخانهیان ئیدی،

هیدی هیدی خوه ژ بازاران قهکشاندنه و

بهری خوه دانه گوندان. مروف ژ بهر قان سهدهمان ژ

بونا قی سهردهمی ژ دکاره بیژه سهردهما پاشدامایینا

قوتابخانهیان^۴.

ل تورکیهیی، پشتی ئیکلانکرنا جومهوریهتی

د واری پهروهردهییدا گهلهک گافین ههشک دهینه

ئافیتن. دهست ژ فکرنا ئازینهیا پوژهلاییتی دهيته

بهردان و ئازینهیا پوژئافایان تیتته پهژراندن. مروف

دکاره بیژه دهست ژ فکر و پامانا دینداریی تیتته

بهردان و ئازینهیهکه لایک و نهتهوهتی تیتته پهژراندن.

۳یی ئادارا ۱۹۲۴اندا قانونهک ب نافی "Tevhid-i

Tedrisat/یهکسهرکرنا پهروهردهی" دهيته درخستن

و ب قی قانونی شهرعییه و ئهوقاف وهکالهتی/

وهزارهتا کارووباری دین و وهقفان و قوتابخانهیی تیدا

پهروهرده دهاتنه کرن، دهینه گرتن. سهدهما گرتنا

قوتابخانهیان ئهو بوویه کو پښه بهرین جمهوریهتی

دگوتن پهروهردییا د قوتابخانهیاندا پهروهدهیهکه دینییه

و ل دژی فکرنا پوژئافایی و لایسیزمییه. وهزارهتهکه ب

نافی وهزارهتا پهروهردییا نهتهوهیی دهيته سازکرن و

ب تهفاهی سازیین پهروهردییا ب قی وهزارهتی فا

دهینه گریدان.

ب درخستنا قانونا "تهوحدی تهدرسات"ی و ب

ئاوایهکی فهرمی گرتن و قهدهخهکرنا قوتابخانهیان

ل ههریما کوردان زیانهکا مهزن دهته پهراگالا

پهروهردهی. ل بازارای سیرتی خوهندنا د

قوتابخانهیاندا گهلهک پیش کهقبوو

و ل ههر دهقهری بهلاف ببوو.

ب قی قانونی چاوا کو

ههریم زیانی دینه، وهه ژ

بازاری سیرتی زراری دینه.

حکومهتا ئهقهههیی،

ب شکلهکی تایهت،

قوتابخانهیی قی بازاری

دشوپینه و موفهتشین کو ژ

ئالیی ئهقهههیی فا هاتبوون

وهزیهدارکرن، ب راپورتین خوه

ههردهم وان ئاگاهدار دکهن. لی

بهلی ههر چقاس ئهف زور و زهحهتی

ههبوون ژ پهروهردییا د قوتابخانهیاندا ب تهمامی

خهلاس نهبوو. هههک قوتابخانهیان گوهرهتن د ناف

خوهدا چیکرن و کارین خوه بهردهوام کرن و هههکی

وان ژ ل سهر فوژماتا بهری پهروهردییا خوه دۆماندن.

مروف دکاره بیژه ئهف مهرحهلهیا هانی ژ مهرحهلهیا

سسینا بوو ژ بونا قوتابخانهیی

کوردان.

ئیدی قوتابخانه نکاریوون

پهراگالا خوه تازه بکرنا و د واری

علم و زانستیدا تشیتن د دنیایدا

دقهومین کیم خههرا وان ژ

چیدبوون. قوتابخانه ئیدی ب تهنی

مابوون جهی سهرف و نهخوا

زمانی عههههیی واته علمین فهنی

نهدهاتن خوهندن. ئهف ژ

ئالیی پهروهردییا قه بوو سهدهما

پاشدهمایینا کوردستانی.

ئهف گوهرهتنی کو ژ ئالیین حکومهتا ئهقهههیی

قه د ئالیی پهروهردییا دهینه چیکرن، د دهههههیی

قوتابخانهیاندا، ل سهر گهلی ههریمی و سیرتی

کارتیکرنهکا نهینی چیناکهت؛ بهروفاژی ههزکرنا

قوتابخانهیان پوژ بۆ پوژ زیدهتر دبیت. قوتابخانهیان

د ناف قان زور و زهختین دژوارد ب ههزکرن و ئالیکارییا

ئهف گوهرهتنی کو

ژ ئالیین حکومهتا

ئهقهههیی قه د

ئالیی پهروهردییا

دهینه چیکرن،

د دهههههیی

قوتابخانهیاندا، ل

سهر گهلی ههریمی

و سیرتی کارتیکرنهکا

نهینی چیناکهت

گہل کارووبارین خوه ہنہک جاران ب دزی و ہنہک جاران ژى ب ناشکەرہ بہرہوام کرنہ. ب قاسى کو مہ تہسپیت کریہ، ئیرۆ حالى حازر ل سیرتئ ۹-۱۰ قوتابخانہ پەرہوردهیا خوه بہرہوام دکہن. ژ فان قوتابخانہیان ہەر یهکی ب شکلهکی فہرمیہت ب دەست خستیہ و کاروبارین خوه ددۆمینن. سازگہہین کو ژ بونا پەرہوردهی ب تہرزا پوژٹافایئ و ب ئازینہیا لایک ہاتن ئافاکرن، ژ ہیلا گہل فا زوو زوو نہہاتنہ قہبولکرن و رەخہتہکە بقیمەت نہدیتنہ. ئەف ئیرینا ہانئ گہلہک سالان بہرہوام کریہ و زرارہکە مہزن دایہ زارۆکین کوردان. لەورا ئەو زارۆکین دچوون قوتابخانہیان دخوہندن و ژ سہیدایین خوه ئیجازہت دستاندن و دکہتن قادا کار و خہباتئ، ددبتن کو ئەو ئیجازہتا د دەستئ واندا ل جہم دەولہتئ تو واتہیاکی وئ تونہیہ. ئیدی گہل فان سالتین داویئ زارۆکین خوه ہندک دشینن قوتابخانہیان ژ بو کو د وارئ فہرمیہتیدا تو قیمہتہک ژ بونا وان نہمایہ.

شیخ موشہرہف، ل

جہم باقی خوه شیخ

ئەسعدی سانی

دەست ب خوہندا

خوہ دکەت

ئەف یهک ژى ل گہلہک دەفہران بوو سەدەما گرتنا قوتابخانہیان. ہەلبەستفان و رەوشەنبیرین مژارا مہ شیخ موشہرہف ژى یهک ژ وان کسانہ کو د بن شہرت و مہرجین ئەف قاس گرانداد قوتابخانہیاندا خوہندیہ و بوویہ یهک ژ سہیدا و عالمئ ہەریمئ.

۱. ژيانا شیخ موشہرہفئ خنووکى

۱.۱. ناڤئ وى و مالباتا وى

شیخ موشہرہفئ خنووکى، د سالان ۱۹۲۶ اندا ل باژارئ سیرتئ ل ناڤچہیا خەسخیرئ/بەرورارى (پەرڤارى) ل گوندئ خنووکئ (Güleçler) دەیتہ دنئ. دایکا وى، ناڤئ وى لئ دکەت موشہرہف. ناڤئ باڤئ وى شیخ ئەسعدی سانی (دودویان) یه، ئەو ژى کورئ شیخ مستەفا، ئەو ژى کورئ شیخ ئەسعدی ئەووەلہ.

شیخ موشہرہف، ل جہم باقی خوه شیخ ئەسعدی سانی دەست ب خوہندا خوه دکەت. ل گورئ قوتابخانہیین کوردان پشتی ختمکرنا قورئانئ، شیخ موشہرہف مەولوودا مەلایئ باتەیی، نووبہارا بچووکانیا

شیخ ئەحمەدئ خانى و "نہج الانام" یا مەلا خەلیلئ سیرتئ* یا ب کوردی، دەست ب کتیبأ ب ناڤئ عزیهیئ دکەت و ل جہم باڤئ خوه ہەتانى دگہپژہ کتیبأ ب ناڤئ جامیہیئ دخوینیت. لئ د فئ ناڤہریدا ہندەک جاران ل جہم سہیدایئ مەلا ئەبدوللہئ ساروہی ژى دخوینیت و پاشئ دچیتہ گوندئ عہینکئ و ئەف گوند گریدایى ب ناڤچہیا مسرچ/گوردلانئ (کورتالانئ) یه، ل جہم سہیدایئ مەلا تەیی، کو ژ مالباتا سہیدایئ مەلا خەلیلئ سیرتیہ، دخوینیت.

د ۱۶ سالیا خوہدا دچیتہ گوندئ ہەلەنزەیی، د قوتابخانہیا مەلا ئەبدولحەکیمئ ہەلەنزیدا خوہندا خوه بہرہوام دکەت. مەلا ئەبدولحەکیمئ ہەلەنزى، کورئ مەلا حەسەنیہ، ئەو ژى کورئ مەلا موستەفاہ، ئەو ژى کورئ مەلا خەلیلئ سیرتیہ. ہەلەنزە، گوندەک گریدایى ب سیرتئ فہ بوویہ و ئانہا ژى بوویہ تاخەک ژ تاخین باژیر و ب تورکی ژئ را دبیزن باگتہپہ. شیخ موشہرہف و براىئ خوه شیخ مونہووەر و کورمەتئ خوه مەلا تەہایئ ساروہی، ب ہەف را د سالان ۱۹۴۲ اندا دەین ہەلەنزەیی و ل جہم مەلا عەبدولحەکیمئ ہەلەنزى دبنہ فەقى و وئ دەمئ مەلا بەدرەددینئ تلۆیى ژى ل وئ دەرئ فەقى بوویہ.

شیخ موشہرہف، ہندەک دەرسین جہمە ئەلجەوامیعی ل جہم شیخ موستەفايئ ہەمزەوى دخوینیت. شیخ موستەفايئ ہەمزەوى ژ سہیدئ ہەمزەویانہ و ژ شیخ ہەمزە ئەلکەبیر تلۆیى ہاتیہ نيسبە تکرن.

شیخ موشہرہف، خوہندا خوہیا داوی، ہنہکی ل جہم سہیدایئ مەلا ئەبدولحەکیمى و ہنہکی ژى ل جہم باڤئ خوه شیخ ئەسعدی خوہندیہ و ژ ہەردویان ژى ئیجازەت وەرگرتیہ.

شیخ، کتیبین ریزئ یین کو د قوتابخانہیین کورداندا دەینہ خواندن، ب تەمامی ب دەرسنى نەقەداندنہ، لئ سہیدایین وى گوتئ کو تو موتالەعیئ بکە بەسە و ئیدی نہہوہیہ تو ب ئاویئ دەرسخوہندنئ فان کتیبان بخوینى و ئیجازەتا وى دانئ.

شیخ موشہرہف دو جاران زەوجیہ. ژنا وییا ئەول؛ کەچا شیخ موحمەد سالحئ ئارفاسى و نہفیس شیخ

بهردهوام دکهت و د سالا ۱۹۷۷ اندا نهو ژي وهفات دکهت. پشتي وهفاتا برایی وی شیخ مونهوهر، نهو ژ گوندی روبرای فهدگه ریته گوندی خوه خنووکی و ل ویری ل جهی بافی خوه، دهست ب مهلاتی و سهداتییی دکهت و ههتانی دچیته بهر رهحما خوهدی ل گوندی خوه ژيانا خوهیا مایی ددومینیت.

شیخ موشه پرف، ژ نه هلی ته ریته تا نه قشه بهندیان ژ شاخا خالیدانه و پهیره وی شیخ موسته فا که ماله ددینی نه ریلیه. ل فی ده ری نه دخوازن ب کورتاسی به حسا ته سهووی و ته ریته تا نه قشه بهندیان بکن.

ته سهووی، په یقه که عه ریه یی دهیته واتیه لخواه کرنا جلوه برگین هری^۱. وه که تیگه ه ژي دهیته واتیه د نافه را خوه دی و نه قدی ویدا پیکه اتنا بوویه را ئی حسانی^۷.

فکرا ته سهووی، نهو فکره کو د ره سهنیا خوه دا عه شقا خوه دی د خوه دا دهوینیت و ته تیقکرنا نهو نه ساسین بنگه هینیین کو ژ ئاده م پیخه مبه ر هه تانی حه زره تی موحه ممه د ب ته فاهی پیخه مبه ران ئانینه و دوورکه فتنه ژ هه موو ره نگین شرک و کوفریه^۸.

ئارمانجا مه ل فر نه نهو کو نهو دور و دریژ قالا مژارا ته سهووی بکن. ژ بهر کو شیخ موشه پرف نه قشه بهندیی مه خوه ست نهو ب کورتاسی به حسا ته ریته تا نه قشه بهندیی، مه ولانا خالیدی شه ره زوری و شیخ موسته فا که ماله ددینی نه ریلی بکن. کا گه لو شیخ موشه پرف چاوا بوویه پهیره وی فی ته ریته تی.

ته ریته تا نه قشه بهندیان، نافی ته ریته تا کو ژ

ته ریته تا

نه قشه بهندیان،

نافی ته ریته تا کو ژ

ئالیی به هائه ددین

موحه ممه د

نه لبوخاری (۱۳۱۸-)

(۱۳۸۹) قه هاتییه

سازکرتیه

ئالیی به هائه ددین موحه ممه د

نه لبوخاری (۱۳۱۸-۱۳۸۹) قه هاتییه

سازکرتیه. نهف ته ریته تا هانی ب

ئاوایه کی مسوگر، گریدی قورعانی

و سونه تین حه زره تی موحه ممه د

بوویه، له ورا، د نافه را بسلماناندا

ب ئوایه کی به رفره به لاف بوویه.

شاهی نه قشه بهندی فی ته ریته تی

وه ها پیناسه دکهت: ”ریا مه، رییه که وه ریه کو زور دهیته دیتن، خه له که که زه خمه، ئارمانج ب ته نی ده سترگرتا سونه تین ره سوولن خوه دییه و شوپاندنا رییا

فه همی ئارقاسی، سافیه خامه. شیخ موشه پرف کوری خوارزیا شیخ موحه ممه د سالحی ئارقاسیه؛ واته سافیه خانم که چا خالی وی دهیته دانان. داوه تا وان د سالا ۱۹۶۷ اندا هاته کرن و ژ فی زه واجا

وان خوه دی ب نافی موحه ممه د

نازم و موحه ممه د عاسم دو کوپ و

که چه ک ب نافی جه ننه تی خانم

دان.

شیخ موشه پرف د سالا ۱۹۶۱ ایدا

جارا دودویان دزه وجیت و که چا

مه لا خه لیلی تلوی عه بپاسی ژ

مالباتا فه قیرولاه دئینیت. ژ فی زه واجی ژي ب نافی

موحه ممه د شفا، موحه ممه د وه فا، عه بدولاه، موحه ممه د

سهدید و موحه ممه د سامی پینج کوپ و پینج که چ دبن.

نهو، پشتي قه دانندا خوانندا خوه و زه واجا خوه

ب قه ده ری ۳-۴ سالان گه شتی دکهت و ژ سیرتی

ده ردکه فیت، دچیته باشووری کوردستانی ل گونده کی

باژاری زاخوی ب نافی بهر زووران ب جه دییت.

سه ده ما چوونا وی یا باشووری کوردستانی هه ری باش

خوه دی.

لی نهف خه ریبیا وی زیده بهر دهوام ناکهت؛ ژ بهر

کو خه ریبی ژيانه که ب زور و زه حمه ته، نهو ژي هه م

بیړیا دایک و بافین خوه دکهت، هه م ژي بیړیا دوست

و یارین خوه دکهت. بافی وی شیخ نه سه دی سانی،

دچیته ده شتا سلویا و چند که سان دشینیه په ی

وی و نهو ژي هه م ناخوازیت بافی خوه بشکینیت و

هه م ژي زیده بیړیا دوست و هه فالین خوه وه که مه لا

به دره ددین دکهت و فهدگه ریته وار و وه لاتی خوه.

شیخ موشه پرف، پشتي کو له شکه ریا خوه ب

دوماهی دئینیت، ل بهرواری ل گوندی روبرای

(یه نایدن) دهست ب مه لاتییی دکهت. ل فی گوندی

قوتابخانه یه کی فهدکته و تیدا دهست ب ده رسدانا

فه قیان دکهت. شیخ، ل روبرای د نافه را دیروکا ۱۹۵۳-

۱۹۷۷ اندا مه لاتی و سهداتییی دکهت. بافی وی، شیخ

نه سه دی سانی، ل گوندی خنووکی کاروبارین ئرشادا

ملله تی دکر و د سالا ۱۹۶۷ اندا وه فات دکهت و کوری

وی، شیخ مونهوهر جهی وی دگریت و کاری بافی خوه

شیخ موشه پرف،

پشتي کو له شکه ریا

خوه ب دوماهی

دئینیت، ل بهرواری

ل گوندی روبرای

(یه نایدن) دهست

ب مه لاتییی دکهت

سه‌حابیڼ ویهه. سه‌لات و سه‌لام ل سهر ره‌سوولڼ خوه‌دڼ و سه‌حابیڼ وی به^۹.

ژ سهرڼ سه‌دسالا نوزدان و فردا ل ههریما کوردان

و د ده‌وله‌تا عۆسمانیاندا شاخا

ته‌ریقه‌تا نه‌قشبه‌ندیانیا خالیدیڼی

ههر دچیته به‌ربه‌لاف دبیت. ئەف

ژی ب ئالیکاریا مه‌ولانا خالیدی

به‌غدادی شه‌هره‌زۆری، بوویه. ئەو

دامه‌زرینه‌ری شاخا خالیدانه و د

سالا ۱۷۷۹/۱۱۹۳ اندا ل سه‌نجه‌قا

شه‌هره‌زۆری ل باژاروکڼ قه‌ره‌داخی

هاتییه دنیایڼ. د سالا ۱۸۰۵ اندا

دچیته چه‌جا خوه دکه‌ت و ل ور

ئه‌له‌قه‌یه‌که وی ب ته‌سه‌ووڼی را چیدبیت و ب قڼ

وه‌سیله‌یڼ دچیته هندستانڼ، باژاری دلهی، چه‌م شیخڼ

نه‌قشبه‌ندیان؛ شیخ عه‌بدوڵاه له‌هوی و دبیته موریدی

وی. پشتی فه‌گه‌را ژ دلهی، ده‌یته باژاری سلیمانیڼ و

به‌غدايڼ، کاری ئیرشادی به‌رده‌وام دکه‌ت. شه‌هره‌زۆری،

د سالا ۱۸۲۳ یاندا کوچ دکه‌ت، دچیته شامڼ و کاری

خوه ل وی ده‌ری به‌رده‌وام دکه‌ت و د سالا ۱۸۲۷ اندا

ئه‌میری خوه‌دڼ ب چه‌تینه و ل سهر گری کاسیوونڼ،

ده‌یته فه‌شارتن^{۱۰}.

د ده‌رباره‌ی ژيانا شیخ موشه‌ره‌فدا چاول ژۆر ده‌رباس

دبیت، ئەف ژ بو کو ژ خوه را مورشیده‌کی بینیت،

ژ سیرتی ده‌ردکه‌فیت و دچیته باشووری کوردستانڼ، ل

گونده‌کی باژاری زاخویڼ ب نافڼ به‌رزووری ناکنجی

دبیت. ئەو د ده‌ما چوونا خوه‌یا زاخوییدا دچیته

هه‌ولیری و ل ویڼی موسته‌فا که‌ماله‌ددینی ئه‌ربیلی ژ

دبینیت و وی ژ ئیزیکفه ناس دکه‌ت.

چاول ل ژۆری ژ ده‌رباس دبیته شیخ موشه‌ره‌ف،

ئيجازه‌تا خوه‌یا علمی ژ مه‌لا عه‌بدوڵحه‌کیم، ژ باقڼ

خوه و ژ هن عالمیڼ دن گرتییه و وه‌ره ژ ئيجازه‌تا

خوه‌یا ته‌ریقه‌تڼ ژ دو که‌سان وه‌رگرتییه. وی، جارا

ئه‌ول ژ شیخ موسته‌فا که‌ماله‌ددینی ئه‌ربیلی، وی ژ ژ

باقڼ خوه شیخ ئه‌بابه‌کر خیاسه‌ددین، وی ژ ژ شیخ

عۆسمانی توپله‌یڼ و وی ژ مه‌ولانا خالیدی شه‌هره‌زۆری

وه‌رگرتییه. خنووکی، جارا دویه‌م ژ باقڼ خوه ئه‌سه‌ه‌دی

سانی ئيجازه‌تا ته‌ریقه‌تڼ وه‌رگرتییه، باقڼ وی ژ ئيجازه‌تا

خوه‌یا ته‌ریقه‌تڼ ژ باقڼ خوه شیخ عه‌بدوڵاه وه‌رگرتییه.

باقڼ وی ژ ب ریا باسه‌ره‌تڼ دگه‌ه‌یته مه‌ولانا خالیدی

نه‌قشبه‌ندی^{۱۱}.

شیخ، د داویا ته‌مه‌نڼ خوه‌دا تووشی نه‌خوه‌شییا

په‌نجه‌شیرا که‌زه‌بڼ و ده‌مه‌کڼ د نه‌خوه‌شخانه‌یا سیرتیدا

رادزی و چاره‌سه‌رییڼ وه‌ردگریت. د وه‌سیه‌تا خوه‌دا

دخوازیت کو وی، د گۆرستانا شیخ سلیمانی کو تیدا

مه‌لا خه‌لیلڼ سیرتی (۱۷۵۴-۱۸۴۳) مه‌تفوونه، به‌یته

فه‌شارتن. شیخ موشه‌ره‌ف، د ۸۳ سالییا خوه‌دا د ۱۹ی

ئادارا ۲۰۰۸ اندا ئه‌میری خوه‌دڼ ب چه‌دینیت و د

۲۰ی ئادارا ۲۰۰۸ اندا ل مزگه‌فتا سوکییا سیرتی مه‌لا

به‌دره‌ددین سانجار نقیژا جه‌نازه‌یڼ وی دکه‌ت و ب

ریوره‌سمه‌کڼ گه‌له‌ک مه‌زن جه‌نازه‌یڼ وی دبن و د

گۆرستانا شیخ سلیماندا، ل ئیزیکی گۆرا مه‌لا خه‌لیلڼ

سیرتی بن ئاخ دکه‌ن^{۱۲}.

شیخ موشه‌ره‌ف، ژيانا خوه د خزمه‌تا دینی خوه

و ملله‌تڼ خوه‌دا بۆراندیییه و ب سه‌دان فه‌قی دانه

خوه‌ندن و ل په‌ی خوه ب ده‌هان به‌ره‌م هشتینه. شیخ

موشه‌ره‌ف، مروقه‌کی زانا، رۆناکیر، ئەدیپ، موده‌رس،

شیخڼ ته‌ریقه‌تڼ، پشتی باقڼ خوه مه‌زنڼ مالباتا خوه

و گوندڼ خوه، ئاقلمه‌ند و ره‌سپڼ ههریما به‌رواری

و سیرتی بوویه. ئەو؛ مروقه‌کی ب ئەده‌ب، جواغه‌رد،

دلنزم و نه‌فس‌چووک، دلسۆز و سۆزدار بوویه. وی

گه‌له‌ک زیده ژ علم و زانستیڼ چه‌ز کریه. بو ئه‌مونه د

قڼ مالکیدا د ده‌رحه‌قڼ زانستییدا وه‌ما دبیت:

فهرقا ئینسانی ژ حه‌یوانی خوه‌ندن و ئەده‌ب

مروقتڼ خوه‌ندا شرینه چه‌جه‌م بی چه‌ره‌ب^{۱۳}

Ferqa însanî ji heywanî xwendin û edeb

Mirovê xwenda şîrîn e çî ‘ecem bî çî ‘ereb

شیخ موشه‌ره‌ف، کیتفخوه‌ش و رووگه‌ش بوویه. مروقت

ده‌ما به‌ری خوه دده‌ته هه‌لبه‌ستین وی قڼ یه‌کڼ ب

ئاویه‌کی زه‌لال دبینیت. وه‌که میناک:

توو گه‌انه سیف خویانه قڼ بزانه ئه‌ی له‌بیب

شیخ، د داویا

ته‌مه‌نڼ خوه‌دا

تووشی نه‌خوه‌شییا

په‌نجه‌شیرا که‌زه‌بڼ

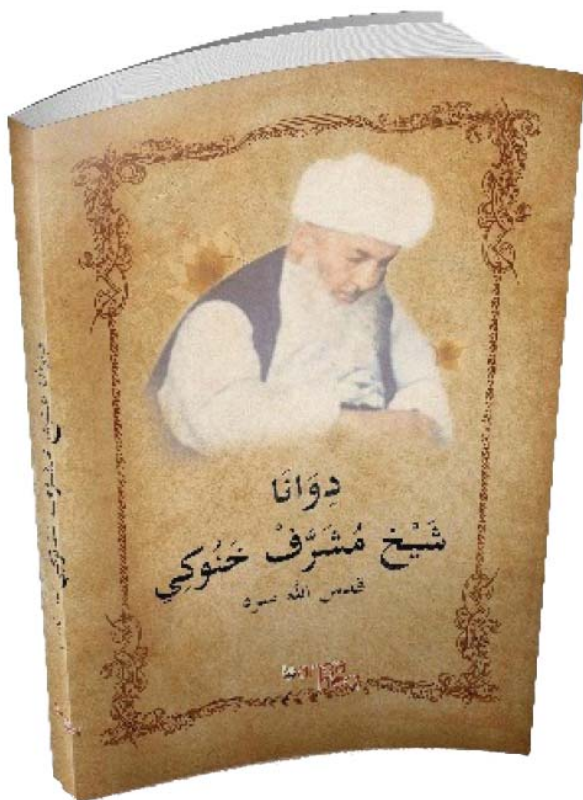
و ده‌مه‌کڼ د

نه‌خوه‌شخانه‌یا

سیرتیدا رادزی

و چاره‌سه‌رییڼ

وه‌ردگریت

دهردی زک دهردهک گرانه پرغریب و پرعه جیب^{۱۴}
Tû gihan e sêv xuyan e vê bizane ey lebîb
Derdê zik derdek giran e pir gerîb û pir
'ecîb

شیخ موشه پره فی خنووکی، د مالکه کی دیدا
دبیژیت:

دلّی من چایه کی مه جوبوب و تازه
ل سهر کهه نیا رهزان ئیشه ف دخوازه^{۱۵}
Dilê min çayekê mehbûb û taze
Li ser kehniya rezan îşev dixwaze

شیخ موشه پره ف، پره شه نبیره کی پرالی بوویه.
وی ل گهل زمانئ کوردی؛ زمانئ عهره بی، فارسی و
تورکی ژي زانبوویه. له ورا وی ب چار زمانان هه لبه ست
نقیساندینه و ناگاهیا وی ژ ئه ده بیاتا کلاسیک باش
هه بوویه. ده ما مروؤف ل دیوانا ویا چار زمانان دبینیت،
ب ئاوايه کی ئاشکهره فی یه کی دبینیت.

۲. به ره مه مین شیخ موشه پره فی خنووکی

شیخ موشه پره ف، ژ واری سیاسی فه د ده مه کی
دژواردا ژ دایک دبیت. له ورا کو مارا جومهوریه تا
تورکیه یی، نوو هاتییه دامه زرانندن و گوژگوژ و قیژقیا
بایئ نژادپه رستیئ د ته مامئ وه لاتیدا ده نگ فه دده ت.
ریشه به ریئن جومهوریه تی، ئه و
که سین کو د کو ماریدا ژيانا خوه
به رده وام دکهن، گشتکان وه کی تورک
دحه سینن و دبیزن ئه ف وه لاتی
هانئ ب ته نی وه لاتی تورکانه.
چاوا وه زیری پره و رده یی مه حموت
ئه سات بوژکورت (۱۸۹۲-۱۹۴۳)
دبیژیت ”ئه و که سین کو دبیزن ئه م

د نا ف ئه ف شهرت
و مه رجین دژواردا
شیخ موشه پره ف،
هنه ک جاران ب
دزی، هنه ک جاران
ژي ب ئاشکهره
به ره مه مین خوه
نقیساندینه

نه تورکن مافی وان ته نی کو له تییه.^{۱۶} زمانئ کوردی
دهیته قه ده خه کرن، ئه و که سین کو ب زمانئ دایکا خوه
قسه دکهن و دنقیسن، دهیته جه زا کرن و وان دکهنه
زیندانان. ههر وه سا قوتابخانه دهیته گرتن و خوه ندنا

دینی ژي دهیته قه ده غه کرن.

د نا ف ئه ف شهرت و مه رجین دژواردا شیخ
موشه پره ف، هنه ک جاران ب دزی، هنه ک جاران ژي ب
ئاشکهره به ره مه مین خوه نقیساندینه. خنووکی، زمانئ
کوردی، عهره بی و فارسی ب ئاوايه کی باش زانبوویه و
ب قان زمانان به ره مه دانینه. شیخ، ب زمانئ تورکی
ژي زانبوویه، لی چاوا ئیحسان سوریا سرما ژي دبیزیت
وی زیده ب تورکی قسه نه کریه؛ ئانکو باش نه زانیه^{۱۷}.
ده ما که سین ته نی ب زمانئ تورکی دزانین و هاتنه
زیاره تا خنووکی، وی ب کوردی قسه کریه وی یین
دهردوړا وی ژي وه رگه راندینه تورکی. کورئ وی عه بدو لا ه
ئو زجان دبیزیت: ”تورکیا بافی من پر هندک بوو و
ئاخفتنا وی ب زمانئ تورکی، ژ وی را گه له ک زه حمه ت
بوو.“

۲.۱. دیوان

دیوانا شیخ موشه پره فی خنووکی، پر زمانیه. د دیوانیدا
ژ ۲۰۰ ی زیده تر ب عهره بی، ۷۸ هه لبه ست ب کوردی،
۱۰ هه لبه ست ب فارسی و هه لبه ست ب تورکیه.
هه لبه ستین ب عهره بی د داویا دیوانیدا نه، یین کوردی،
فارسی و تورکی ژي د سه ری دیوانیدا نه و ته قله ه فن.
دیوانا شیخ موشه پره ف، دیوانه که ریخستی نینه؛ واته
ل گوری ریزا قافیه یی نه هاتییه نقیساندن.

و یا هه‌ری موهم ئەڤه کو شیخ موشه‌په‌ف، که‌سی یه‌که‌مه کو سلسله‌یا شیخین ته‌ریقه‌تا خوه ب کوردیا زاراڤایی کورمانجی نفیساندییه. له‌ورا هه‌تانی ڤی گافئ نه‌هاتییه ته‌سبیتکرن کو د ناڤا شیخین کورداندا که‌سه‌کی سلسله‌یا شیخین ته‌ریقه‌تا خوه ب کوردی نفیساندییه، یان ب عه‌ره‌بی یان ژی ب فارسی هاتینه نفیسین.

شیخ، د ڤی به‌ره‌مه‌یدا چه‌ند بیرئانین و زانیین خوه د ده‌ره‌قه‌ی باڤی خوه و برایی خوه شیخ مونه‌ووهردا تینه زمین. ده‌ستخه‌تا ڤی به‌ره‌مه‌ی ل جه‌م مالباتا شیخ موشه‌په‌ف خووکییه.

۲.۲. کتیب‌ا مه‌لا عه‌لائه‌دینی

ئه‌ڤ به‌ره‌مه‌ا هانی وه‌که نامه‌یه‌کتیه، ژ ۱۱۷ وه‌ره‌قه‌یان پیک ده‌یت و ده‌ستنفیسا شیخی بخویه. ناڤه‌روکا به‌ره‌مه‌ی ل سهر ئیتیقاد و عه‌قیده‌یی یه. شیخ، د به‌ره‌مه‌یدا، ژ بونا ئه‌هل و مروڤین خوه و په‌یره‌وی خوه مه‌لا ئه‌له‌دینی، ب ئاوايه‌کی شیره‌تی/ دیداکتیک نفیساندینه. ده‌ستخه‌تا ڤی به‌ره‌مه‌ی ل جه‌م مالباتا شیخ موشه‌په‌ف خووکییه.

۲.۳. تحیه‌ت ئه‌له‌تفال

به‌ره‌مه‌، ب ئاوايه‌کی مه‌نزووم هاتییه نفیساندن و ژ ۶۴ به‌یتان پیک تی. به‌ره‌مه‌، ب ئه‌سلی خوه زانین مژارا زورووی، ل سهر نه‌حوئییه. شیخ، ژ بو کو فه‌قی ڤی کتیبی ب ئاوايه‌کی هیسان ژ به‌ر بکه‌ن، ئه‌ڤ مژار ب تیشه‌یا نه‌زمی نفیساندییه. ده‌ستخه‌تا ڤی به‌ره‌مه‌ی ل جه‌م مالباتا شیخ موشه‌په‌ف خووکییه.

۲.۴. شهرحا لوجه‌ت ئه‌له‌سرار

به‌ره‌مه‌، ب ئه‌سلی خوه به‌ره‌مه‌ا مه‌ولانا جامییه و ب زمانی فارسییه. شیخ موشه‌په‌ف شهرحا به‌ره‌مه‌ی چیکرییه. شیخ، شهرحا خوه ب ئاوايی که‌ڤنه‌شوپی کلاسیک نفیساندییه، واته، ل بنی ههر به‌یته‌کی شهرحا وی ب عه‌ره‌بی نفیساندییه. ده‌ستخه‌تا ڤی به‌ره‌مه‌ی ل جه‌م مالباتا شیخ موشه‌په‌ف خووکییه.

ژ بو کو مژارا مه‌ب ته‌نی ل سهر هه‌لبه‌ستین خووکی یین ب کوردی نه، مه‌ ناگاه‌ی ب ته‌نی د ده‌رباره‌یی هه‌لبه‌ستین وی یین کوردیدا دانه. شیخ موشه‌په‌ف، هه‌لبه‌ستین خوه ل گوژی ئه‌لفییا عه‌ره‌بی ب ته‌مامی حه‌رفان نه‌نفیساندنه و ب سیزده‌ه (۱۳) حه‌رفین عه‌ره‌بی و ب حه‌رفه‌که (۱) کوردی (ڤی) نفیساندنه و هه‌ژمارا هه‌لبه‌ستین کو ب حه‌رفا کوردی هاتنه نفیساندن ژی شه‌ش (۶)ن. مه‌ د تابلویا ژیرییدا هه‌لبه‌ستین کوردی ژ ئالیی حه‌رفا قافیه‌یی، ژ ئالیی هه‌ژمارا هه‌لبه‌ستین کو ب هه‌مان قافیه‌یی هاتنه نفیساندن و ژ ئالیی هه‌ژمارا وان ڤه دانه.

شیخ موشه‌په‌ف خووکی، هه‌لبه‌ستین خوه یین کوردی ب شه‌ش (۶) جوهریان نفیساندینه. هه‌لبه‌ستین کو د دیوانیدا جه‌گرتینه نه ب نیزامی نه، ته‌ڤله‌ڤن. جوهرییین هه‌لبه‌ستان ب ڤی شکلی جه‌ دگرن: ۲۷ قه‌سیده، ۱۱ خه‌زهل، ۱۵ مه‌سهنه‌وی، ۱۷ مورهبه‌ع، ۱ موخه‌مه‌س و ۷ یه‌که‌مالکن.

دیوانا شیخ موشه‌په‌ف، ل گوژی نوسخه‌یا کو مه‌ژ خوه را وه‌کو بنگه‌ه گرتیه ژ ۲۲۸ وه‌ره‌قه‌یان پیک ده‌یت و ب چار زمانایه. تیدا هه‌لبه‌ستین کوردی، فارسی، عه‌ره‌بی و تورکی هه‌نه. د دیوانیدا ژ ۲۰۰ زیده‌تر هه‌لبه‌ستین عه‌ره‌بی، ۷۸ هه‌لبه‌ست کوردی، ۱۰ هه‌لبه‌ستین فارسی و هه‌لبه‌سته‌ک ژی ب تورکییه. گه‌له‌ک هه‌لبه‌ستین وی ژی وه‌ندا بوونه و هه‌تانی ڤی گافئ نه‌هاتییه دیتن. جوهرییین هه‌لبه‌ستان؛ قه‌سیده، خه‌زهل، مورهبه‌ع، موخه‌مه‌س و موفره‌دن. ئه‌ڤ به‌ره‌مه‌ مژارا مه‌یه و ئه‌می ب هوورگلی ل سهری بسه‌کنن. ده‌ستخه‌تا ڤی به‌ره‌مه‌ی ل جه‌م مالباتا شیخ موشه‌په‌ف خووکییه.

۲.۱. کتیب‌ا حاجی ئه‌حه‌دی

به‌ره‌مه‌، ب زمانی کوردییه، ب ده‌ستخه‌تا نفیسکاری هاتییه نفیساندن و ژ ۱۰۵ وه‌ره‌قه‌یان پیک تی. شیخ، د ڤی به‌ره‌مه‌یدا قالا شیخین ته‌ریقه‌تا خوه دکه‌ت

شیخ موشه‌په‌ف

خووکی،

هه‌لبه‌ستین خوه

یین کوردی ب

شه‌ش (۶) جوهریان

نفیساندینه.

هه‌لبه‌ستین کو د

دیوانیدا جه‌گرتینه

نه ب نیزامی نه،

ته‌ڤله‌ڤن

۲.۵ مهکتووبات

ئەف بەرھەم ب تەقاهى ژ نامەيان پیک دەیت و دەستنقیس ژ ۲۱۷ وەرەقەیان پیک تی. شیخ، ئەف نامە ژ بۆنا دۆست و هەقالین خوە نقیساندینە. دەستخەتا فنی بەرھەمى ل جەم مالباتا شیخ موشەرەفنى خنووکیه.

کەسایەتا شیخ
موشەرەفنى
خنووکیا ئەدەبى،
بىگومان ب دیوانا
ویا چارزمانیدا
دەردکەفیتە هۆلى

خوەندییه و ژ گەلەک عالم و زانایین هەریمى دەرس وەرگریه. وی، هەم د وارێ علمى ئیلاهیاتیدا و هەم ژى د وارێ علمى ئەدەبیاتیدا جەهەکی گەلەک گرینگ گرتیه. گەلەک عالم و زانا ل بەر چۆکا وی روونشتە، خوەندینە و وی گەلەک بەرھەم ل دووڤ خوە هشتینە. بەرھەمىن وی ب پرانی ب عەرەبى نە و ژ وانا چەند دانە ژى ب کوردی نە. بەرھەمىن وی هەنەک ب تیشەیا نەسرى و هەنەک ژى ب تیشەیا نەزمى هاتنە پستن.

شیخ موشەرەف، ئەهلێ تەسەووڤییه و پەیرەوێ مەولانا خالدى شەهرەزۆریه. ژ ئالیی زمانى قە وی زمانەکی خوەروو و زەلال ب کار ئانییه. مروڤ، بەرھەمىن وی ب ئاویەکی هیسان فیم دکەت.

کەسایەتا شیخ موشەرەفنى خنووکیا ئەدەبى، بىگومان ب دیوانا ویا چارزمانیدا دەردکەفیتە هۆلى. مروڤ، دکاریت دیوانا شیخ موشەرەفنى خنووکی ژ هەنەک ئالیان قە گرنگترین دیوانین ئەدەبیاتا کوردیا کورمانجی هەژمار بکەت. لەورا دیوان، ب چار زمانان هاتییه نقیساندن. ئەف یەکا هانى ژ بو ئەدەبیاتا کوردیدا تشتەکی گەلەک موهمه. ژ ئالیی جورەیین هەلبەستان قە یین کو د دیوانیدا ب زارافنى کورمانجی جە گرته ژى ژ مەسنەوی، خەزەل، قەسیدە، مورەبەع، موخەممەس و یەکمالکان پیک دەین. ب راستی ب فنی رەنگی دیوانین کو ب زارافانی کورمانجی هاتنە نقیساندن زیدە نین. نافەرۆکا هەلبەستان ب پرانی نەعت، موناچات و نسیحەتن. نوسخەیا دیوانی یا ئەسلى د دەستى مەدا تونەیه؛ یانى دەستخەتا هەلبەستقانی وەندایه. لی بەلێ دو نوسخەیین دیوانی هەنە و هەردو نوسخە ژى د بن کۆنترۆلا موئەلیف را دەرباس بوونە. ئەف ئاگایا هانى ژ بو لیکۆلینەران گەلەک موهمه. شیخ موشەرەفنى خنووکی، دەما هەلبەستین خوە نقیساندنە، ل دەردکەنارین واندا د دەرهەقنى هەلبەستینا خوەدا هەنەک ئاگای دانە. ئەف ئاگای ژ بو تیگهیشتنا هەلبەستان کارەکی گەلەک گرینگه. وەکە میناک؛ د سەرى هەنەک هەلبەستاندا ئەو هەلبەست ژ بو کى نقیساندبە د دەردکەنارى وەرەقەیدا ئاگای دانە. ب فنی رى و ریبازى ئەم تیدگیهیزن کو ئەف هەلبەست ژ بو فلانکەسى و بێفانکەسى هاتییه نقیساندن.

۲.۶ ئەیوھەل-وہلەد

شیخ موشەرەف، ئەف بەرھەم ژ بو کورێ خوە موخەممەد وەفا نقیساندییه. نافەرۆکا فنی بەرھەمى شیرەتن.

۳. کەسایەتیا ئەدەبیا شیخ موشەرەفنى خنووکی
شیخ موشەرەف، د گەلەک قوتابخانەیین هەریمیدا

۳.۱. زمانی وی

شیخ موشه‌ره‌فی خنووکی، د هه‌لبه‌ستین خوه‌دا

زمانه‌کئی سفک و زه‌لال ب کار

ثانییه. مروّف، ده‌ما به‌ری خوه

ددینه هه‌لبه‌ستین وی، دبیین کو

هه‌م په‌یقین گه‌ل هه‌م ژی په‌یقین

ئه‌ده‌بیاتا کلاسیک جه‌گرتینه. ئه‌ف

ژی دده‌ته خویاکرن کو ئاگه‌یا شیخ،

هه‌م ژ چاندا گه‌ل هه‌یه هه‌م ژی ژ ئه‌ده‌بیاتا کلاسیک

هه‌یه.

خنووکی، ژ بو کو ئه‌هلئ قوتابخانه‌یییه، ئه‌و ژی

وه‌که عالم و زانایین قوتابخانه‌یی د وارئ زمانیدا شاره‌زا

بوویه. له‌ورا، وی د دیوانا خوه‌دا ب چار زمانان؛ یانی

ب زمانی کوردی، عه‌ره‌بی، فارسی و تورکی هه‌لبه‌ست

نفیساندنه. مروّف، ده‌ما ل هه‌لبه‌ستین وی دنیره

ب ئاوايه‌کی ئاشکهره‌دینه کو د بکارئانینا زمانی

کوردی، عه‌ره‌بی و فارسیدا گه‌له‌ک سهرکه‌فتیه، لی د

زمانئ تورکیدا ئه‌وقاس سهرکه‌فتی نینه. ژ بو کو شیخ

موشه‌ره‌ف، په‌روه‌ده‌ی د قوتابخانه‌یییدا دیتییه، تیدا

ده‌رس دایه و زمانئ پرتووکی‌ن ده‌رسئ ژی پرانی ب

عه‌ره‌بی و فارسی بوونه، زمانئ وی د بن باندورا عه‌ره‌بی

و فارسیدا مایه. د دیوانیدا ژ ۲۰۰ زیده‌تر هه‌لبه‌ست

ب عه‌ره‌بی نه و پری وان ژی ژ قه‌سیده‌یان، خه‌زه‌لان،

موره‌به‌عان، موخه‌مه‌سان و یه‌که‌مالکان پیک ده‌یین و

ب قاسی ۱۰ هه‌لبه‌ستین وی ژ ب فارسی نه. ئه‌ف

ئاگه‌ییا هانی ژی دده‌ته خویاکرن کو شیخ، زیده‌ زیده

د بن کارتیکرنا عه‌ره‌بی و فارسیدا مایه.

د هه‌لبه‌ستین کوردیدا عونسوورین عه‌ره‌بی و فارسی

هن جارن وه‌که به‌یته‌کئی، وه‌که

رسته‌یه‌کئی، هن جارن ژی وه‌که

نافی، سیفه‌ت و ته‌رکیبان ده‌ردکه‌فنه

پیشبه‌ری مه. زمانی شیخ موشه‌ره‌فی

خنووکی، د هه‌لبه‌ستین کوردیدا زیده‌ زیده ب په‌یف و

تیگه‌ه‌یین عه‌ره‌بی هاتنه خه‌ملاندن.

د هه‌لبه‌ستین شیخ موشه‌ره‌فدا عونسوورین عه‌ره‌بی

و فارسی ژبیژه، تیگه‌ه، بویژ و ئیقتباسین ژ ئاییت و

حه‌دیسان و ژ هه‌ک ته‌ملیحین ژ بوویه‌رین دیروکی پیک

ده‌یین. دگه‌ل قئی یه‌کئی د هه‌لبه‌ستاندا هه‌ک جارن

موله‌مه‌ه‌یین کو رسته‌یه‌که وان ب کوردییا دن ب عه‌ره‌بی

و فارسی، یان ژی دو رسته ب کوردی ویین دن ژی هه‌ک

جارن ب عه‌ره‌بی و هه‌ک جارن ژی ب فارسی هاتنه

بلیقکرن هه‌نه. ئه‌ف کارتیکرنا عونسوورین عه‌ره‌بی و

فارسی و ئیقتباسین ژ ئاییت و حه‌دیسان تاییه‌یه‌که

خنووکی نینه، که‌فنه‌شوپییه که ئه‌ده‌بیاتا کلاسیکییه. له‌ورا،

شیخ موشه‌ره‌ف ژی ئه‌ف که‌فنه‌شوپییا هانی شوپاندیه.

لی هه‌وجه‌یی گۆتنبیه کو مروّف، بیژه شیخ موشه‌ره‌فی

خنووکی، د بکارئانینا زمانی کوردیدا سهرکه‌فتیه و زمان

باش بکارئانیه. ئه‌گه‌ر مروّف ژ بونا هه‌لبه‌ستین ویین

کوردی ریژه‌یه‌کئی داینه، ب ئاوايه‌کی هیسان دکاره بیژه

د هه‌لبه‌ستاندا کارتیکرنا عه‌ره‌بی و فارسی ژ سهدی

بیست و پینجان زیده‌تر نینه.

۳.۱.۱. کارتیکرنا ده‌فوکا بوتان و هه‌کارییی

زمانئ شیخ موشه‌ره‌ف، زمانه‌کئی سهرقه‌کری و زه‌لاله.

هه‌ر چقاسی زمانه‌کئی کلاسیک بکارئانیه‌ی ژ په‌یقین کو

د هه‌لبه‌ستین خوه‌دا بکارئانیه‌یت، واته‌یا وان هیسانه.

یانی وه‌که زمانئ مه‌لایئ جزیری گران نینه.

مروّف ده‌ما هه‌لبه‌ستین وی د به‌ر چافان را ده‌رباس

دکه‌ت، چاوا ل ژیری ده‌رباس دبه‌ دینه کو باندورا

ده‌فوکا بوتان و هه‌کارییی ب ئاوايه‌کی ئاشکهره‌ خوه

نیشان ده‌د.

د ده‌فوکا بوتان و هه‌کارییدا هه‌رفا “ت” یی دکه‌فه

داویا لیکه‌ران. وه‌که نمونه: بیت، دبت، نابت، دکه‌ت،

ناکه‌ت، دقیت، بقیت، نافیت و هود. د فان مالکین

ژیرییدا ئه‌و لیکه‌رین کو هاتنه بکارئانین هه‌رفا “ت” یی

هاتییه داویا وان.

ژ قئی فکری مه‌ دل دایم دبت حه‌ی

نه‌هن تیدا برن و داغ و هه‌م که‌ی^{۱۸}

Ji vê fikrê me dil daim dibit hey

Nehin têda birin û dağ û hem key

ژ بو ته‌ عافییه‌ت بت ئه‌و شه‌رابا

قه‌خاری ته‌ ئه‌یا دوستی گرافی^{۱۹}

شیخ موشه‌ره‌فی

خنووکی، د

هه‌لبه‌ستین خوه‌دا

زمانه‌کئی سفک و

زه‌لال ب کار ثانییه

زمانئ شیخ

موشه‌ره‌ف، زمانه‌کئی

سهرقه‌کری و زه‌لاله

Bê te tu ca naşebirim

د دهڅوځا بۆتان و هه کاریییدا ب تایه تی په یفا
 ”دگهل“ و ”نک“ دهیته بکارئانین. مړوڅ ده مال
 هه لبه ستین شیخ موشه پره ف میزه دکه ت، گه له ک جاران
 په یفا ”دگهل“ و ”نک“ هاتییه بکارئانین. بۆ نمونه:

جومله ساداتی ل هو ده ستی نه وان ماچو دکهم
 هم سه لامان ریدکهم هر نه ز دگهل بای نه سیم^{۲۵}
 Cumle sadatê li ho destê ewan maçu dikem
 Hem selaman rêdikem her ez digel baê nesîm

ئه ی موشه پره ف به س بیژ یه کسانه له و کورت و دریز
 یی کو زانا بی ل نک وی وه ک یه کن له و تشت و ته شت^{۲۶}
 Ey Muşerref bes bibêj yeksane lew kurt û dirêj
 Yê ku zana bî li nik wî wek yekin lew tişt û tûşt

د دهڅوځا بۆتان و هه کاریییدا قهرتافین وه که ”که ی،
 ده ی، ئه ی“ دهینه داویا لیکه ران. خنووکى ژى ئه ف
 قهرتافانا زیده زیده بکارئانییه. وه که نمونه:

ژ قی فکری مه دل دام دبت حه ی
 نه هن تیدا برن و داغ و هم که ی^{۲۷}

هذه بعض قصائد الأستاذ الأکبر الشيخ مشرف
 قاسم الله اسرار العلي و افاض على الميرزا
 و لعلوا له هبة أمين
 لى الله خير الرحيم
 يا رسول الله تو مقصود زجا حاجيان
 يا رسول الله تو حق در گم محتاجيان
 هر دکت قصدا نه ی گنه مزین ل حد کرى
 هر تو ی یاسيد عالمهوارا عاصيان
 هر کسى غمگين و محزون دل کلوه دل تری
 وقت کو بگری دکا با نه دکته شاهان
 هر کسى دنیا فیر لى طنک بوی بی حد اگر
 او بکت قصدا نه دی فوالحالا غمگينان
 او فقير دست فالابى دليل چاره یب
 دی دوا نه هتک بگری ای تو بحر قنچيان
 بی کو دل صوملى ژنهان دى بکت قصدا نه او
 لو تو ی سر کمن بی شهبه ژوبوسر کمنان

نوسخه یا مه لا خدر هه شهرى رووپه رلا یه که م

Ji bo te afiyet bit ew şeraba

Vexarî te eya dostê Girafê

وی ده ما دی وه قتی مرنی روو ل سه ر ئاخى نه ی
 ئه ی برادره فهرقی ناکه ت سانهی بی یا نووحی^{۲۸}
 Wê dema dî weqtê mirnê rû li ser axê nihî
 Ey birader ferqê naket Sanihî bî ya Nûhî

د دهڅوځا بۆتان و هه کاریییدا په یفا ”شۆل“ ب واته یا
 حال، حه ره که ت رهوش، فعل و عمه ل دهیته بکارئانین.
 شیخ موشه پره ف، د مالکا ژیرییدا په یفا ”شۆل“ د واته یا
 فعل و عمه لدا بکارئانییه.

خوه دا مه برور بکه ت حه ججا ته چیکه ت
 هه می شۆلی ته ئه ی دۆستی گرافى^{۲۹}
 Xweda mebrûr biket hecca te çêket
 Hemî şolê te ey dostê Girafê

د دهڅوځا بۆتان و هه کاریییدا نافى ”خوه دی/خوه دا“
 ب فۆرماتا خودی/خودا هاتییه بکارئانین. چاوا د مالکین
 ژیرییدا ژى دهیته خویاکرن، خنووکى ژى نافى ”خوه دی/
 خوه دا“ ب فۆرماتا خودی/خودا ب کار ئانییه.

حه مدی بی حه د بۆ خودایى بی زه وال و بی فه نا
 مالکى هه ر نیعمه تان و موعطیى هه ر قه نجیان^{۳۰}
 Hemdê bê hed bo Xuda yê bê zewal û bê fena
 Malikê her nî‘metan û mu‘tiyê her qenciyan

ئه ی خودایا دل بشینه یا مه ژى واصل بکه
 من ژ بۆ هجران نینه طاقه تا هلگرتنى^{۳۱}
 Ey Xuda ya dil bişîne ya me jî waşil bike
 Min ji bo hicran nîne taqeta hilgirtinê

یا بابی ئیززه ددین، خودا
 زانی ژ ته نابم جودا
 نه ل سه ر خه تان نه ل بن خه تان
 بی ته تو جا ناصه برم^{۳۲}

Ya babê Îzzeddîn, Xuda
 Zanî ji te nabim cuda
 Ne li ser xetan ne li bin xetan

Ji vê fikrê me dil daim dibit hey
Nehin têda birin û dag û hem key

كه هنيا سipi چه مهك فه قيان و نه والا خوهي جه مه دهشت وهه چرنئي ته ننوور قه ب قه ب دكن ته مه هه ر ئه من^{٢٨}

Kehniya sipî çemek feqyan û newala xwey cemed

Deşt û hem çirnê tennûr qeb qeb dîkin em her em in

في نورته منور بونه ائ روژ وهيب
في الحقيقت هه رنوي رونا هيا رونا هيا ن
في ژته موجود بونه في الحقيقت هه ر وكون
هم ژته بهنا خوركن مسك ورك حوريان
حضرة آدم رجنه دركتوي چاره بو
يا بخند وي بلندكوت حق كرانده ژا صنيان
هم بهنا نه ژطوفان حضرة نوح بو خلاص
هم بهنه ژا كرك خلاص بو اور ريس انبيان
حضرة يوسف ژنه او حسن بي حد كرتو
حضرة موسى ژنه بو خسر اسرا نيليان
حضرة ايوب بنه حق دا ژبو وي عافيه
حضرة عيسى بنه او بو مسيح بي زيان
هم مدينا نه ژبرا خلتا دي مقصود بو
دكرن قصدا اوي جبريل وهم روحا نيان
صدوكي ويس القراني كول درگاه تنه

نوسخه يا مه لا خدر هه شهري

صدوكي ويس القراني كول درگاه تنه
بوسه داروي درينه نشئي وگيلان
گردن جه بولكر وان وي دي جه بي
وصفه لنگرنا ايا بيها بيها نيان
پشت ريت العالمين مدح نه كوني در قدیم
دي چه بيژن حادثان بي زبان وي بيان
دربانه ذريك پاك و تميز و طاهره
هر بون رحم دك خالف لانس وجنيان
جله اصحاب نه حقا هذان ائمتين
پر بال روح جهاد كروان شهيد و غازيان
خاصة صديق اكبر وي نه صاحب هذر
حضرة فاروق فجاج عساق وشايمان
جامع قرآن ذي القورين پرفضل و جبا
حضرة كزاره وي سرعكر ايمانيان

نوسخه يا مه لا خدر هه شهري رووپه رلا سينيان

هذا كتاب القصائد
لمولانا ملاذنا الشيخ
مستوفى شرفه الله
في الدارين
آمين
هذا الكتاب من تصانيف مولانا ملاذنا الشيخ
الذي هو من مشايخ علماء الهند والذين هم
من مشايخ علماء الهند والذين هم من مشايخ
علماء الهند والذين هم من مشايخ علماء الهند
والذين هم من مشايخ علماء الهند والذين هم من مشايخ علماء الهند

نوسخه يا مه لا ژوسماني رووپه لا يه كه م

في نورته منور بونه ائ روژ وهيب
في الحقيقت هه رنوي رونا هيا رونا هيا ن
في ژته موجود بونه في الحقيقت هه ر وكون
هم ژته بهنا خوركن مسك ورك حوريان
حضرة آدم رجنه دركتوي چاره بو
يا بخند وي بلندكوت حق كرانده ژا صنيان
هم بهنا نه ژطوفان حضرة نوح بو خلاص
هم بهنه ژا كرك خلاص بو اور ريس انبيان
حضرة يوسف ژنه او حسن بي حد كرتو
حضرة موسى ژنه بو خسر اسرا نيليان
حضرة ايوب بنه حق دا ژبو وي عافيه
حضرة عيسى بنه او بو مسيح بي زيان
هم مدينا نه ژبرا خلتا دي مقصود بو
دكرن قصدا اوي جبريل وهم روحا نيان

نوسخه يا مه لا خدر هه شهري رووپه رلا چاره م

* مه‌لا خه‌لیل کورئ مه‌لا حوسه‌بنئ کورئ مه‌لا خالیدییه، ل دور ژ دایک بوونا وی گه‌له‌ک بوچووئین جودا هه‌نه به‌لئ نه‌قیئ وی مه‌لا عبدالقهار زوقه‌ندی دبئژت کو ل سالآ ۱۱۶۴ (ل به‌رانبه‌ر ۱۷۵۰ ز) ل گوندئ گولپیکئ یئ گری‌دای هی‌زانئ سه‌ر ب پارێژگه‌ها به‌دلیسێقه هاتییه سه‌ر دونیایئ، و ل سالآ ۱۲۵۹ (به‌رانبه‌ر ۱۸۴۳) ل سی‌رتئ چووویه به‌ر دلۆفانیا خودئ (پۆیتیکا)

6- İbn Manzûr, XXVIII, r. 2527.

7- Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Değimleri Sözlüğü, Rehber Yayıncılık, Ankara 1997, r. 690

8- Kavak, r. 2-3.

9- Kavak, r. 2-3.

10- Ebdulkerim Muhammed el-Muderrîs, Ulemauna fî xîzmetî'l-îlîm ve'd-dîn, (nşr. Muhammed Alî el-Qeredaxî, Bexdad 1983, Da- ru'l-Hurriye, r. 185-187.

11- M. Xalid Sadîni û Tehsîn Doskî, Şêx Muşerrefê Xînûkî û Şairên Malbata Wî, Çapxana Parêzgeha Dihokê, Çapa Êkê, Dihok 2013, r. 16-24; Adnan Demîrcan, İhsan Sureyya Sırma, Pervariden Parîse, Weş. Beyan, İstanbul 2018, r. 59-61.

12- 9 Adak Abdurrahman “Edîbê Mezin Şêx Muşerrefê Xunûkî Çû Rehma Xwedê”, Nûbihar, h. 104, 2008. r. 27.

13- 10 Nesim SÖNMEZ, Diwana Şêx Muşerrefê Xînûkî (Metn&Lêkolîn), Weşanên Seyda Kîtabevî, Ankara 2018, r. 282.

14- SÖNMEZ, r. 282.

15- SÖNEZ, r. 282.

16- Burhanettin Duran, Türk Parlamento Tarihi, TBMM-XIX. Dönem (1991-1995), TBMM Kültür Sanat Kurulu Yayınları, No: 15, (2012), I, 115.

17- Adnan Demircan, İhsan Sureyya Sırma, Pervariden Parise, Weş. Beyan, İstanbul 2018, r. 26.

18- SÖNMEZ, r. 230.

19- SÖNMEZ, 208.

20- SÖNMEZ, 281.

21- SÖNMEZ, 208.

22- SÖNMEZ, 192.

23- SÖNMEZ, 161.

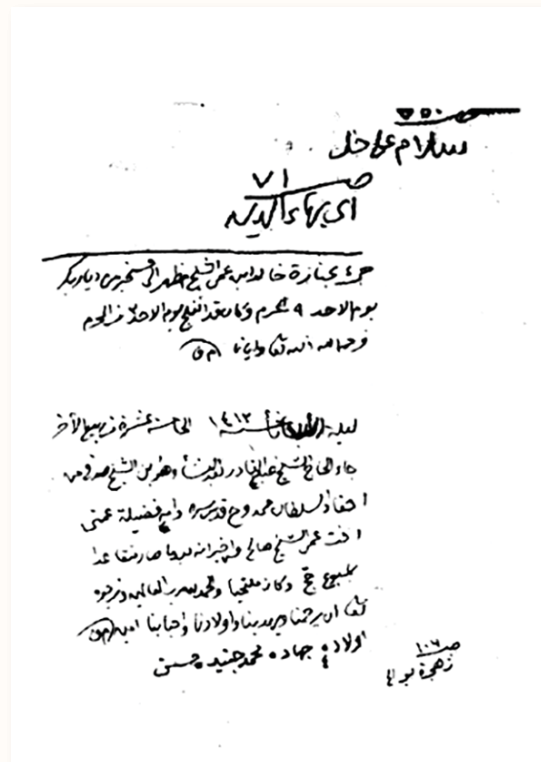
24- SÖNMEZ, 275.

25- SÖNMEZ, 165.

26- SÖNMEZ, 197.

27- SÖNMEZ, 230

28- SÖNMEZ, 182.

نوسخه‌یا مه‌لا ئۆسمانی رووپه‌لا دویه‌م

په‌راوێز:

1- İbn Manzûr, Cemaluddîn Muhammed b. Mukerrem, Lîsanu'l-Arab, (nşr. Abdullah Alî Kebîr, Muhammed Ahmed Hesbullah, Haşîm Muhammed eş-Şazilî), Daru'l-Mearîf, Qahîre, XV, 1360.

2- M. Halil Çiçek, Doğu Medreselerinin Serencamı, Beyan Yayınları, İstanbul, 2009, r. 15; Ziya Kazıcı, İslam Eğitim Tarihi, MÜİF Vakfı Yayınları, Çapa 4an, İstanbul 2016, r. 18.

3- Çiçek, “es-Si’irdî, Molla Halil b. Hüseyin b. Halid el-Ömerî”, Uluslararası Siirt Sempozyumu, İzmir 2007, r. 372.

4- Çiçek, “es-Si’irdî, Molla Halil b. Hüseyin b. Halid el-Ömerî”, r. 372-373.

5- M. Edîp Çağlayan, “Siirt ve Çevresindeki Medrese Eğitimi”, Uluslararası Siirt Sempozyumu, İzmir 2007, r. 669.

شیوازا زمانی د مهم و زینیدا^(۱)

نمونه یا به شا دههان

زافهر ئاچار^(۲)

دهستپیک

زمان و فهگیران داخ و درووقا کهس یان/یان ژى جفاکانه، وان ژیین مایین جودا دکهت / دکاریت جودا بکه، چ ب زاری چ ژى ب نفیسکی بیت. ئەگەر زمان و فهگیرانا بابەتا بەحسێ ئەدەبی بیت هنگی ئەف جوداتی بیتر واتەیا خوه دبیینیت و دکهفه بهر لیکۆلینین زانستی. هەر ئەدیب و هەلبەستفانەک، هونەرمەندەک هەتا زانیارەک مروّف دکاریت بیژە خوهدی تەررز و شیوازهکیه دهما ئەو دئاخفیت یان ژى دنفیسیت. جارنا ژ بهر کارتیکرنا خوهندنین خوه ئەو بکهفیت بن کارتیکرنا بهرههه

خانی و مهم و زینتی دده. قسمی سیهم ژی کو به شا سهره کیه، شیوازا مهم و زینتی ل سهر زمانی وی فهدکولی ب نمونه یین بژارتییین ژ مه سندهوین. ئەف بهش د نافهرا خوه دا ئانالیزا خوه ل سهر پینچ ئاستان پیشکەش دکەت؛ بنه شا یه کهم گرافولۆژیا بهرهمی، بنه شا دویمه فونەتیکا بهرهمی، یا سیهم مورفولۆژیا وی، یا چارهم سینتاکس و یا پینجهم ژی فهرهنگناسیا بهرهمی دده بهر خوه. گوتار ب ئەنجامی دقهده.

هەر ئەدی و

هەلبەستفانەک،

هونه رهندهک

هەتا زانیارهک

مروڤ دکارت

بیژه خوه دی تهرز

و شیوازه کیه دهم

ئەو دناخفیت یان

ژی دنقسیست.

و بهرهممدارین بهری خوه یان دهما خوه ژی ئەو ب دهمی ره دکارت ببیته خوه دی شیوازه که جودا کو وی ژ یین دن فهدقه تینیت. ئیژا هیژ د سهردهمین بهریدا شیوازا مه تنان و نقیسکار یان ژی بیژه ری وان بالا زانیاران کشاندیه و ل سهر شیوازی خهبات هاتنه کرن و ئیرو ئیدی بوویه سه هایه که زانستی.

شیوازا هم د زمانی مه دا گه له ک واته یین خوه یین جیاوازا هه نه، هم ژی د زمانین دندا ژی

ل گوری سه هایین تیکل ب نافین جیاوازا بکاردهیت. ژ بو کو ل سهر تیگه و تیرمینولۆژیا بوارێ جیاوازی هه یه کو ئەمی د قسمی یه کهمی گوتاریدا ل سهر سه کنن، مه ژ بو ته رز، ئوسلووب یان ژی ستیلی شیوازا؛ ژ بو زانستا تیکلی وی ژی کو وه کی ستیلیستیک نها موده یه، شیوازگه ری ته رجھ کر.

رێباز

رێبازا خهباتا مه رێبازا ته سویرییه کو ههم رافه و نرخاندن کالتیاتیف ههم دانه یین کانتیاتیف پیشکەش دکەت. هه روها ئەو ته کنیکا ئانالیزا دوکومه نتی یان ژی ئانالیزا نافه روکی بکاردهیت.

ئەف گوتار ژ بو کو مه تنا مهم و زین ئانالیزه که شیوازگه ریا به رفره ی دخوازی چ شیوازگه ریا زمانی چ ژ ی ئەده بی، ژ فئ هیلئ فە ئەو هیژایه ببیته بابه تا تیزان. لوما مه خهباتا خوه ب شیوازا زمانیا مه تنیا به شا ۱۰ان فە سینوردار کر کو ئەو ژ ۲۹ مالکان پیک دهیت. ژ بو گوتاره کی؛ هه لبه سته ک یان ژ به شه که مه سندهوین کو ژ ۱۰۵۰ مالکان پیک هاتی گونجانه ببیته مه تنه که لیکولینا شیوازگه ری و بکارت بکه فیت بهر خهباته که وسا. لوما مه، پشتی چاقلینگه راندنا مه سندهوین و ته سبیتا که ره سته یین زمانیین مه تنی، بونا خهباتا خوه ئەف بهش ته رجھ کر. دقئ ئەم فئ ژی بیژن کو که ره سته و ماتهریالا خهباتا مه قاریانتا مه م و زینتی یا کو ژ

وه شانین نووبهارێ ده رکه تییه ب خه تنی عه ره بی و یا ژ وه شانین نه فله ی ب ئاماده کاریا عارف زیره فان ب لاتینی ده رکه تییه، ئەو قاریانته.

گوتارا مه دکارت ببیته سی قسما. قسمی یه کهم به ری خوه دده تیگه و ته رمینولۆژیا بوارێ. قسمی دویمه ئاگه یین گشتی ل سهر

زمانناسیا مه تنی-ئانالیزا مه تنی

وه کی شاخه که زمانناسی زمانناسیا مه تنی چ مه تین ده ق نقیسکی بن چ ژ یی زاری/گوتنی (discourse) بن وان ژ ئالییی زمانی وان فە فهدکوله. ژ ژیده ران دیار دبه کو د واته یا لینگوویستیکدا جارا پیشین تیگه ها ئانالیزا گوتاری ((discourse analysis)) هاریس Harris (۱۹۵۲)، تیگه ها زمانناسیا مه تنی ژی Coseriu (۱۹۵۵) ب کار ئانییه (Aksan, 1991: 99; Vitacolonna, 1988; Beaugrande, 1985).

زمانناسیا مه تنی وه کی زانست سهری پیشی ل ئەورۆپایی ده رکه ت و ب تاییه ت ل ئالمایا و هولاندایی ده رکه ته پیش. ئەف نیزیکی تیدان ل سهر ئارمانجین گوهره باریین جوهره یین جودایین مه تنان هوور دبه و بهر و بالا خوه دده پیناسه کرنا ئەشکه ره یا تاییه ته مندییین شیوه یین زمانیین مه تنه کی کو وی ژ مه تین دن جودا دکەت (Trask, ۲۰۰۷: ۲۹۷). ل ئالییه کی دن گوتار (دسکورس discourse) وه کی تیگه هه که فه گریا گوتین جوهره دار و ئانالیزا گوتاری ژی ((discourse analysis)) کو جارنا وه کی ئانالیزا مه تنی هاتییه بناقکر ل گوری فان دژک Van Dijk (۱۹۸۵) د سهری سالین ۱۹۷۰ی فردا بوو سه هایه که نافدیسپیلینیا نوویا ئانالیزی و ب سه هایین هانی ره ئەله قه دانی ئانترۆپولۆژی، سۆسیۆلینگوویستیک (ئەتنوگرافیا ئاخفتنی)، زه کایا سناعی، زانستا زانیی، فله سه فیا زمان (تیۆریا گوتنکرنی)، پسیکۆلینگوویستیک، سۆسیۆلۆژیا زمان (ئانالیزا سوچه تنی / ئاخفتنی)، ره تۆریک و زمانناسیا مه تنی (Bussmann, ۲۰۰۶: ۳۲۱).

زمانناسیا مه تنی

وه کی زانست سهری

پیشی ل ئەورۆپایی

ده رکه ت و ب

تاییه ت ل ئالمایا و

هولاندایی ده رکه ته

پیش

ئەف خهبات ژی تیکلی زمانناسیا مه تنی ل

سهر به شه که مه تنه مه م و زین ئانالیزه که زمانی دهکت ل
سهر فان ئاستان (۱) گرافولوژی (تیپا نفیس)، (۲) فوئولوژی
(دهنگ، دووباره کرنا دهنگان که تن و دارشتنا دهنگان تیکلی
لادانی)، (۳) مۆرفولوژی (مۆرفیم و پهیف، دوباره کرنا وان،
تاییه تمه ندییین وان یین گراماتیک و تیکلی لادانی بکارئانیین
جیاواز)،

(۴) سینتاکتیک (رافهک، فریز و هه فوئکین مه تنی) و (۵)
لهکسیکال (جۆره یین پهیقان و دوباره کرنیین وان).

شیواز و شیوازگه ری

چییه ئاخافتنه کن ژ ئاخافتنان یان ژی نفیسه کن ژ نفیسان
جودا دهکت؟ ئەف پرسا کریتیک ل تاییه تمه ندییین جیاوازیین
د گوئن و نفیسینییدا دهگه ره کو د زماناسیا مه تنیدا پرسه که
بنگه هینه و ده ری ل بواری خه باتان فه کریه. ئەگه ره مه تنه ئەم
به حسی دکن یانی گوئن یان ژی نفیس، مه تنه که ئەده بی یان
ژی هزری بیت هنگی ئەف پرس بیتر واتهدار دییت. چونکی
سه حاییین کو که رهسته یین وان یین ئینشایی هزر
و هه ستن ئەو زیده تر ئیمکانا خوه سه ری ددن
نفیسکار و شاعران داکو ئەو هونه را خوه یا تاییه ت
نیشان بدن.

ئینشاکرنا مه تنه که ئەده بی، ژ بو کو
مه تنه خه باتا مه ئەده بییه، ئەم ژ فر شووندا

مه تنین هزری (دینی و فه لسه فی) ل فر به یلن و پاشی
ژی ئەم ئەده بیاتا وی به یلن و ته نی ئەله قه ب زمانی وی
مه تنی - به شه که وی- دانین، دهگل کو نیریته که زه خم و
کارهه فکره که ئەده بی دخوازی ژی، تیکلی شیوازا ئەده بی،
ئەو نرخ خوه ل سهر شیوازا خوه دده ده ره، ئەو شیوازا چ
ئەده بی چ ژ زمانی بیت.

شیوازا ژ ئالیی گه لهک که سان فه هاتییه پیناسه کرن کو
د به ره مه مین ئەده بی و فه ره نه نگاندا ل سهر پیناسه یا شیوازی
لهه فکره که نایی دیتن (Omar û Ertekin, ۲۰۲۰). د فه ره نه نگا
هه ژاردا شیوازا وه کی؛ شه کل، ته رح، راهته ن، د یا موکریانیدا
وه کی؛ شه کل، شهرم، ئەده ب، ئاکار و شیوه (Qehremani,
۲۰۲۰) هاتییه بکارئانین. ژ شیوازی ره د عه ره بیدا ئوسلووب،
د فارسیدا سه بک، د ترکیدا ئوسلووب üslup یان ژی بچه م
biçem و د ئینگلیزیدا ژی ره ستایل style هاتییه گوئن. د
گه لهک زمانین ئه ورۆپیدا ژ پهیفا ستایلووسا یونانی و ستیلوسا

گریکی فه گوهره ره و وان زمانان ل گۆری فوئنه تیکا خوه ئەو
شه کلانده. Çalışkan ۲۰۱۴. هه روها شیوازگه ری کو
نها د لیته راتورا کورمانجیا نافه راستدا ئەف تیکه ه ل کاره،
د عه ره بیدا وه کی ئوسلووبیات، د فارسیدا سه بکشیناسی، د
ترکییدا وه کی üslûbiyat یان ژی biçembilim و د ئینگلیزیدا
ژی وه کی stylistic ب ناف بوویه.

د کوردی/کورمانجیدا ژ بو ستایلی پهیفا "قایدە" ژ
دهیته بکارئانین - ب تاییه ت د سینۆری ده فوئکین باکوریین
کورمانجی- کو ئەف پهیف هه م ژ بو ته رزی گوئن هه م ژ
ته رزی کره ب کار هاتییه، بو نمونه؛ "قایدی شاکرو، قایدی
کوچه ران، قایدی کورمانجان..." د خه باته که (۳) خوه دا مه
قایدە به رامبه ری پهیفا ئینگلیزی register ب کار ئانیوو کو
Enkvist (۱۷ ۱۹۷۳) دیژه هه ن زمانسان تیکه ها register
ل شوونا تیپین زمانین تیکلی رهوشی ته رجیه کره و تیکه ها
ستایلی وه کی جۆره یه که قایدی تاکه که سی نیشان دانه.
ل هه که یین دن ژی ئەو ژ بو بنتیپین زمانین جودا ب کار
ئانیه ده ما ئینسان د رۆلین جوداییین سو سیالدا
ته فده گه ره، بو نمونه؛ دۆکتۆره ک د هنگاما
نشته رگه رییدا ب قایدیه کی، ب نه خوه شی خوه
ره ب قایدیه کی و ده ما ب زارۆکه کی ره دلیره
ب قایدیه کییه.

د خه باتا ئۆمار و ته رته کن (۲۰۲۰: ۳۹) دا کو
ئەو شیوازی وه کی سه بک ب کار تین، دابه شکرنا کلاسیکیا
هه ری که فن کو ئایدی ئاریستۆیه، وها هاتییه پيشکه شکرنا
" (۱) ل گۆری نافی نفیسکار. وهک سه بکا مه لای جزیری و
سه بکا هۆمه ر. (۲) ل گۆر ده ما نفیساندنا به ره مه م. وهک
سه بکا ده ما ميره کتیا و سه بکا نوو. (۳) ل گۆر زمانی د
به ره مه م دا. وهک سه بکا ئیرانی و فرانسى. (۴) ل گۆر
مژاری. وهک سه بکا ته سه ووفی. (۵) ل گۆر سه ره زه مینا
ئهردينگارایی. وهک سه بکا عیراقی و خوراسانی. (۶) ل گۆر
په یوه ندیا موخاته ب. وهک سه بکا عامیانه و عالیمانه. (۷)
ل گۆر هه ده ف و ئارمانجا به ره مه م. وهک سه بکا فیترکرن
و سه بکا هه نه کان، تنازی. "ل پستی ئاریستۆ شیوازگه ری
ماوه یه که دريژیا میژووی ل رۆژئاڤا ره تۆریک و ل رۆژهلالت
ژى به لاغات بوو. ل ئەو وه کی دیسیپلینه که زماناسی د
سه ده سالا ۲۰ اندا ب خه باتین چارلس بالی ده رکه ت مه ییدانا
زانستی. (Çalışkan, ۲۰۱۴) ئەف زانست ب گه له مپه ری

John Searle و J. L. Austin daniye یا کو (Act Theory) پېش خستیه، تیوریا تهفدانی یان ژی تیکه لکرنی (Blending Theory) یا فوگنهری (Fauconnier) ههروها تیوریا شه مایی (Schema Theory) یا کو د مهیدانا زمانناسی و پسیکولوژیا زانینیدا هاتییه پېشخستن، تیوریا مهتن-دنیا (Text World Theory)، تیوریا چارچوفا یا پابهندی (Contextual Frame Theory) تیوریا میتافورا تیکه هی-زانینی (Conceptual-Cognitive Metaphore Theory) یا کو د مهیدانا زمانناسییا زانینیدا هاتییه پېشخستن هن تیورین دن یین کو لیکولینه دکارن ژی ئیستفاده بکن ژ بو لیکولینین سه هایا شیوازگهری (Çalışkan, ۲۰۱۵c: ۴۹).

ریبازا شیوازگهری

شیوازگهری ژ بهر کو ب گه لک دیسیپلینان ره تیکلداره نه و د خهبات و لیکولینین خوه دا ریبازین خاسی خوه زیده تر وسا دخوی کو نه و ریبازین وان دیسیپلینان بکار دینیت. لوما د سهریدا ریبازین نه ده بیات و زمانناسی، نه و ژ ریبازین ئیستاتیستیک ژی ئیستفاده (Çalışkan, ۲۰۱۴; Hough, ۱۹۶۹). د سهردهما موده رندا ژی ئانالیزین شیوازگهری پرانی ئانالیزا ته سویری ب کار تینن (Güven, İmer ü Özsoy, ۲۰۰۱).

شیواز زمانی

شیواز وهکی کو گه لک که سان ب شکلیکی دهرپیه؛ "بکارئانینا زمین یا شه خسی" یه. Enkvist (۱۹۷۳: ۱۶) شیوازی یهک ژ تیپن جوره یین زمانی دحه سینه تهقی جوره یین دن یین وهکی ده مپوری/ده مکی، ههریمی، دیاله کتین سوسیال (کومه زار)، ئیدیوله کت (تاکه زار) و ریجیستره (قایده). دیسا نه و (r. ۱۴-۱۵) دهر دبریت کو هه نه کان شیواز ل سهر تیکلیا قسه فان/نفیسکار و مهتنی ئیزاه کره، هه نه کین دن ل سهر تیکلیا مهتنی و گوهدار/خوه ندار ل هور بوونه و گروپا سییه مینا لیکولینه ران ژی نه و ژ دووری پرۆسه سین پیوه ندی نر خاندنه کو د ناف ئیزاهین مهتنی ل شیوازی گهریانه، نه د خیتابین شه خسیدا. د بهرده واما گوته خوه دا نه نکفست Enkvist به حسا دیتنن لینگوویستیکین ستایل دکهت کو نه و هه می خوه دسپیرن

دخوازیت بگه یزه سی ئارمانجان و ل گور فان ئارمانجین خوه بهر هه مه که نه ده بی دکهت مزارا لیکولین (۱) ناسکرنا شیوازی سهرده مین جودا و ئاشکرا کرنا تاییه تیپن ههر سهرده مه کی. (۲) ناسکرنا شیوازا یهک شاعر ئان نفیسکاره کی مهزن کو ب قوناخه که شیوازاناسی فا گریداییه. (۳) ناسکرنا شیوازا نه ده بی و ناسکرنا تاییه تیپن وی ل هه مبه ر شیوازی دن (Omar ü Ertekin, ۲۰۲۰; Şemîsa, ۱۹۶۶).

شیوازگهری ژ بهر کو ب گه لک دیسیپلینان ره تیکلداره نه و د خهبات و لیکولینین خوه دا ریبازین وان دیسیپلینان بکار دینیت. وهکی کو ده یته زانین ل سهر ئوسلووبا ئینسانان هن کارتیکرین دهرین هه نه کو بهری ددنه ئوسلووبا وان. نه ف که س نه گهر خوه دی نه رکه که فه رمی بن یان ژی د بن چافدیره کی، مه کانیزمایه که کونتولیدا بن هنگی کارتیکرنا دهرین زیده تر خویا دکهت. که سین نفیسکار، خاتیب، واعز، لیکولینه ر، ئاکادیمسیان زیده تر دکه فنه بن کارتیکرنا دهمه نه و مه تن خوه دیژن یان ژی دنقیسن. ژ بو

کارتیکرین دهرین ژی مهرق دکاریت بیژه؛ رولا هیقی و بهریدانین جفات، چافدیریا سازی و ب تاییهت ژی هیزا ده ستهلاتدار کارتیکه رن. زهختین قانونی و دیره کتیفین تاییه تیپن ده ولت و ده ستهلاتداران ل سهر نفیسکار، هه لبه ستفان و ئاکادیمسیه نان چاول سهر بزارتنا مزار و جوره یین

به ره همان کارتیکه ره ل سهر گوهرینا ئوسلووبا وان و ته رجیحا مزارین لیکولینین وان ژی کارتیکه ره (Çalışkan, ۲۰۱۵c).

ژ ف هیلی فه ده ما نه م ل مه تنان دنیرن چ یین تاریخی بن چ ژی یین سهرده ما مه بن، ب تاییهت ژی د مه تنین نه ده بی و هزریدا، ل گوری بیر و رایا به ره همداران، چاندا وان، سهرده ما کو تیدا دژین، سینوری زانینا وان (زمانی) بیانواقبوونا زمان و چاندین یانی، تیکلیا وان یا ده ستلاتی جوداهی هه نه.

تیورین شیوازگهری

ب ته رزی موده رن د سه دسالا ۲۰ ان د بوارا شیوازگهری د گه لک تیوری و پارادیگما هاتنه پېشخستن کو یین سهره کی نه فن تیوریا پېبه ندین (Relevance Theory) یا سپه ره ر Sperber و ولسون Wilson، تیوریا گوته کرنی (Spec

سى دىتېن بىنگەھىيىن ژ ھەف جودا. يەك شىۋازى ۋەكى ژىقەتيانا رېزەتايىبەمەندىيىن ۋەكى نۆرم ھاتتە ئەتىكەتكرن دىيىت. يا دويەم شىۋازى ۋەكى تىكارىيەك/ئىلاۋەيەك ھن تايىبەمەندىيىن ستىلىستىكىن ديار دىيىت ژ بۆ ئىفادەيەكە نىتار، بى ستىل و بەرى ستىل. يا سىيەم ژى ۋى ۋەكى پابەندىيەك/گرىدانەك دىيىت، ب قى ئاۋايى ھەر تايىبەمەندىيەك ستىلىستىك قىمەتتا خوە ب دەست دخە ژ دەفدۇرا خوەيا مەتنى ويا رەۋشى. شىۋازا زامانیا مەتنەك دەما ئەم ب نىزىكتىدانەكە زاماناسيا مەتنى بەرى خوە بدن، لىكۆلىنەكە زامان مەتنىيە ب قاعىدەيىن

زاماناسىي ل دۆر شىۋازگەرىن. ل گۆرى ئەنكفست ئەركا شىۋازگەريا زاماناسىي (linguistic stylistics) يان ژى شىۋاززاماناسىي (linguistic stylistics) ئەۋە كو ئەنقانتەران و ئىزاھىن ھىشاركەرىن ستىلىستىك ب ئالىكاريا تىگەھىن لىنگۋىستىك ساز بكة.

ب گۆتنەكە باست و بەربەلاڧ دكارىت بى گۆتن كو شىۋازگەريا زاماناسىي تايىبەمەندىيىن زاماناسىيىن مەتنەك لىدكۆلە. تايىبەمەندىيىن زاماناسىيىن بەحس لى ھانت كرن ژى ئاستىن زامانىيىن ۋەكى گرافۇلۇژ، فۆنەتيك، مۇرفۇلۇژى، سىنتاكس، سىمانتىك و لىكسىكۆلۇژى نە. دەما ئەم لىتەراتورىي دىنھىرن ل گۆرى زمان و مەتان تەسنىفىن جياواز ھاتنە كرن ژ بۆ نىشانكرنا شىۋازگەريا مەتان. د مەتنىن ئىنگلىزىدا تەسنىف زىدەتر ل سەر پىنچ ئاستان؛ ئاستا گرافۇلۇژى، فۆنەتيك، مۇرفۇلۇژى، سىنتاكس و لىكسىكۆلۇژى و جارنا ژى د گەل فان سىمانتىك و پراگماتىك ژى لى زىدە دىن. د يىن كوردى و تركىدا ژى ئەف لىكۆلىن زىدەتر ل سەر فۆنەتيك، مۇرفۇلۇژى و سەنتاكسىي چىدىن.

ھەروھا لىكۆلىن شىۋازا زامانىيىن مەتنىن ئەدەبى دەما ئەم لىتەراتورىي دىنھىرن پرائى ل دۆر تەكرار (ئاهەنگ) يان ژى لادان^(۴) دىھىنە كرن كو ئەف ھەردو بابەت جەھكى سەرەكى د خەبات و لىكۆلىننىن قى سەھايىدا دگرن.

ئەمى د قى خەباتا خوەدا ل سەر پىنچ ئاستان ل مەتنا خوە نىزىك بن (گرافۇلۇژ، فۆنەتيك، مۇرفۇلۇژى، سىنتاكس، لىكسىكۆلۇژى) لى مەتنا مە د كىزان خالاندا ئاگەھيان بدن

د مەتنىن ئىنگلىزىدا

تەسنىف زىدەتر ل

سەر پىنچ ئاستان؛

ئاستا گرافۇلۇژى،

فۆنەتيك،

مۇرفۇلۇژى،

سىنتاكس و

لىكسىكۆلۇژى و

جارنا ژى د گەل

فان سىمانتىك و

پراگماتىك ژى لى

زىدە دىن

ئەمى زىدەتر ل سەر ۋى راۋەستن. واتە، ھەر مەتن مومكىنە كو ھەر ئاگەھىي نەدە يان ژى ب نىسبەتەكە تىر نەدە لۇما لىكۆلىنەر دقلى ل گۆرى دانەيىن مەتنى لى نىزىك بىت و وسا جە بدەت ئاستىن زامانى ژ بۆ لىكۆلىن.

زامانى مەم و زىنى

مەم و زىن نافى چىرۆكەكە گەل و مەسنەويا ئەحمەدى خانىيە كو خانى ب قەبوۋلەكە گشتى مەسنەويا خوە ل سەر بىنگەھا چىرۆكى ب قەگۆتن و ھۆناندەكە نوو قە جاردن ساز كرىيە. ئەسلى چىرۆكى ل گۆرى يىلدرم (Yildirim ۲۰۰۸)

د سالا ۱۳۹۳ان ل جىزىرى دەرباس دىبە و خانى سالا ۱۶۹۴ان، د ۴۴ ساليا خوەدا مەسنەويا خوە مەم و زىنى تەمام دكەت. دەما ئەم ل بەرھەمىن خانى مېزە دكن ب تايىبەت ژى مەم و زىنى، ئەم دىيىن كو شىۋەيەكە خانى يا تايىبەت ھەيە و ئەو د بەرھەمىن وىدا دىلەقە. خەباتىن فان دەھ سالىن داۋىيى يىن ل سەر خانى و ب تايىبەتى ژى يىن ل سەر مەم و زىنى قى يەكى پىشتراست دكن كو خانى شىۋازەكە جودا ب كار ئانىيە قەنە ئەو خوەدى ئوسلوۋبەكە جياۋازە ب بەراۋرد ل گەل شاعرىن كوردان يىن دىن.

د مەم و زىنى و د ھن ھەلبەستىن خانىدا (بۆ ھىۋنە، زاھدى خەلوەتەشىن)دا ژى شىرەتىن خانىيىن ۋەكى "پەيامىن سۆسىال" نەبوونا مەدحا مىر يان ژى سولتانەكى د مەم و زىنىدا ھن نىشانەيىن ۋى يەكى نە كو خانى ئوسلوۋبەكە خوەسەرى يىن خوە ھەيە. ۋەكى كو چالشكان (۲۰۱۵ج: ۵۰) ژى دەرپرە خاتىب، شاعر يان ژى نقىسكارىن دژى قەدەخەيان زمانەكى مخالىف بكارئانىيە كو د ئەنجامىدا شىۋەيا رەخنەيى، شىۋەيا ھجوى، شىۋەيا مىزاحى، شىۋەيا ئىرونى، شىۋەيا نوكتەيى و شىۋەيا تەمسىلى دەركەتنە. ئىزا ژ بەر قى سەبەبىيە كو خوياپە خوەندىن، دەم، رەۋشا جفاكى و بوۋبەرەين سەردەما خانى بوۋنە سەبەب كو ئەو شىۋازەكە جياۋاز بگرە.

ب قاسى كو تەك Tek (۲۰۱۵: ۴۰-۵۸) دەرپرە مەسنەويا خانى مەم و زىن ژ ئالىيىن كادرويا كاراكتەران و ئەقىنەكە تالى قە، ژ ئالىيىن جە و دەما پىشىنا دلداران قە، ژ ئالىيىن جەھوكا

مەم و زىن

نافى چىرۆكەكە

گەل و

مەسنەويا

ئەحمەدى

خانىيە

مه جنوون ګو نه بت عه ديلې له يلي
له يلي ګو دکت ب له يل مه يلي (۱۱/۱۷)

وان ګو: تو ژ ګو و څه تې چ پيري
غالب تو ژ علمه کي خه پيري! (۳۷/۱۹)

نيزا وه کي به ري ژي به حس لي هاتبو، ژ بو ګو
ته څه بات ل به شه که بچووکيا مه م و زيني هوور دبه
تاييه تمه نديين زماڼي مه سته ويي ته وې ته نې ل سهر
څي به شي بي دان ګو هيڅي هه يه بيته نه ينکه بچووکيا
به ره مې.

به شا ده هم

ته څه به شا ګو که تيه به څي خه باتي ژ ۲۹ مالکان پيک
دهيت و ههر رسته يه ک ۱۰ هه جه يه. د نوسخه يين جودايين
مه م و زينيډا ژ بو ګو جارنا ژمارين هه جه يين ريژکان ژ
هه څه ناګر، مه زيده تر نوسخه يا ژ نوو بهاري ده رکه تيا ب
ناماده کاريا هوسه ين شه مره څي ته ساس ګرت ګو تيډا ديار
دبه کا ژ بو لهه څانينا ژمارا هه جه يان چ لادان هاتنه کرن
وه کي که تن و ليژيډه کرنا ده نګان.

ل ژير ل سهر پيچ ټاستان ته وې هن هونونه يين به ليقيين
به شا ده هم يينه پيشکيتشکر ګو دکارن شپوازا خانيا زماڼي
ته مسيل بکن.

۱. ګرافولژي:

تهو زانسته ګو خه تا ده ستې نفيسکار څه دکولي و ټارمانچ
دکه ت ل سهر وې خه تي هن جياوازيما مه تنې کفش بکه
و ته حليلين پسيکولژيکي پيک کاراکته ري نفيسکار/شاعر
بکه. ژ بو ګو مه تن ته م ل سهر د خه بت نه يا خاني بخوه يه و
جياوازيه که وييا به لقي نينه ژ مه سته ويين دن ته م نکارن ل
سهر راهه يه که ګرافیک بکن.

لي ده ما ته م ل مه تن مه م و زيني دنيرن د پهيڅين بياني
(عهره بي) دا چه ندي ده سته خا خاني بخوه نه به ژي ژ بو
ګو دياره ژ به ريا خاني هاتنه ګرتن ل سهر بکارټانينا وان
په يشان تيکلي ګرافولژيه هن تشت دکارن بهينه ګوتن. د
مه م و زينيډا ژ مه تنې ديار دبه ګو خاني ده نګين نه کوردي
و نيشانه ک ټانکو حه رفين وان وه کي ره سته وې وان بکارټانينه.

جفاکيا ناشق و مه عشوق څه، ژ ټاليي کاراکته را "داي"
څه و ژ ټاليي مرني څه ګو مه عشوق پشتي ناشق دمره و
مه عشوق په ستي ره قبي دده، جياوازه. هه روا لکه ل ته ک
ګه له ک نفيسکاران د سه به بي ته ليفيډا نه بوونا خوه ديه کي/
هاميه کي وه کي جياوازيه کي څه بوول کرنه و خوه سه ريا
مه م و زيني ژ څي ټالي څه ژي په يتانده.

لي ژ بو ګو ته څه خه بات ژ ته ده بيات و څه ګوتنا مه م و
زيني زيده تر ل سهر زماڼي وې ده سته کنه لازمه ګوتن وهره
سهر شپوازا زماڼي مه تنې. مه م و زين وه کي مه سته ويه کي
ب کورديا کورمانجي ل سهر بنگه ها ده څوکا هه کارې-بوتي
هاتيه نفيساندن. ب قاسي ګو يلدرم (۲۰۱۰: ۶۴) رادګه ينه
ته و ژ کيم زيده ۲۶۵۶۰ په يشان پيک هاتيه ګو ۱۹۶۰۱ په يڅ
ب کوردي، ۶۰۱۵ په يڅين وې عهره بي، ۹۱۸ په يڅين فارسي و
۲۶ ژي ترکي نه.

ل ټاليه کي دن خاني د مه م و زينيډا وه کي تاييه تمه ندييا
ده څوکا ستاندارتيا کلاسيکين کورمانجي ب قاسي ګو تان Tan
(۲۰۰۸) ناماژه پي دکه ت؛ ده ما ليکه ران ل ګوري که سين
سيه م دکشینه، ګوپولايي ده ما ل ګوري جيناڅا "ته م"
دکشینه، د جيناڅين به ره څين ده، د جه ګوه رتن پيشګر
ليکه رچيکه ر "څه" ده، د ته وانګا نافديرين نيردا و د هن
په يڅين وه کي؛ "کوسا، ټينانه، روس، شير (ل ده وسا شوور)
دا تاييه تمه نديين ده څوکين هه کارې-بوتاني دپاريژه. هه روا
د ده رباري جياوازيما زماڼي خانيدا جيهاني (۲۰۱۰: ۷۵-۷۹)
ژي هونونه يه کي دده ګو ل ګوري وي خاني ليکه را کرنې ل
شوونا ليکه را بوون يان ژي ليکه را ټاليکار هاتنيډا جياواز ب
کار ټانیه ګو خاني ليکه ري ب شکلي "کريا، کريان، کريانه"
بکاردټينيت. لي د نوسخه يين دن يين مه م و زينيډا ته څه
ليکه ر ب ټاوايه کي دن ده رباس دبن، بو هونونه وه کي "ګه ريا"
ګو جيهاني بخوه ژي څي يه که نيشان دده و ديژيت ګو
ته و شاشن. ديسا عارف زيړه فان Arif Zêrevan (۲۰۰۴: ۱۱-
۱۳) د ده رباري مؤرفه ما "ګو" دا ټاګه يين بالکيتش دده ګو
ل ګوري وي ګهانه کا "ګو"، جيناڅا "ګو" و هوکه را پرسې "ګو"
ده ما ده يته ترانسيه کرن ته و ب هه مان شکلي وه کي "ګو"
ده يته نفيساندن لي ته و وه کي ته رجيج ب ريژي "ګو"، "ګو"
و "ګو" ته رجيج دکه ت. هه روسا ته و ديژه خاني هه رسې
مؤرفيم ژي د مه م و زينيډا ب کار ټانينه ګو وه کي هونونه ل
مالکين ژيرن:

ژ بلی دهنگین کورمانجی تهو دهنگین عه‌ره‌بییڤن د ناخفتنا کورمانجیا گهلدا هه‌نه "ح، غ، ع، ط" بکار دئینیت. خیتجی فان دهنگان، دهنگین کو د کورمانجیدا نینن "ث، ض، ص، ظ، ذ" د پهیڤن عه‌ره‌بیدا بکار دئینیت. یانی پهیڤن عه‌ره‌بی ب دهنگی وان یین ته‌سلی بکار دئینیت. بۆ نمونه: "غه‌ده‌نفه‌ر، غه‌واس، میسال، مه‌قسوود..."

۲. فونولوژی:

فونولوژی/ده‌نگناسی، زانستا لیکولینا ده‌نگین زمینه کو ل سهر مه‌ته‌کئ ده‌ما لیکولینه‌ک هاته‌ کرن دگهل ته‌سبیتکرنا روودائین ده‌نگان، نیشانکرنا جیاوازییا ده‌نگان و تیکلی ئاهه‌نگه‌ ته‌کرار و لادائین ده‌نگان دبه‌ مزارا لیکولینن. چونکی ئاهه‌نگ وه‌ک هی‌مانه‌که‌ بنگه‌هینا شی‌واناسیی (ستیلیستیک/سه‌بکشناسی) ژ ده‌یتته‌ قه‌بوولکر. شاخا شی‌واناسیی یا ب ئاهه‌نگی ره‌ تیکلدار، د لیته‌راتورا روژئافاییدا وه‌ک "phonostylistics/فونوستیلیستیک" ۵.

(Adak ۲۰۱۷; Aytaç ۲۰۱۶). دیسا د لیکولینن فونه‌تیکییڤن مه‌تا زمانه‌کیدا لادان مزاره‌که‌ سه‌ره‌کیه‌. هه‌لبه‌ستفان ژ بۆ ئاهه‌نگا زمانن مه‌تا خوه‌ جارنا ژ زمانن به‌ره‌لاق و هه‌قپارییی ده‌ما خوه‌ فقه‌دقه‌ته‌ و نمونه‌یین لادانن ده‌. لادانا ده‌نگان ل گۆری چه‌تن Çetin (۲۰۰۴) وه‌کی؛ که‌تا ده‌نگداران، لیزیده‌کرنا ده‌نگدیران، تایه‌تییین ده‌فۆکی، دریزکرنا ده‌نگدیران، که‌تا ده‌نگدیران، گوهرینا ده‌نگدیران ته‌سنیف دبن (Harmançl ۲۰۱۳: ۹۱۴).

۲.۱. گوهرینا ده‌نگان

د فنی به‌شا مه‌سنه‌وییدا چه‌ند نمونه‌یین گوهرینا ده‌نگان هه‌نه‌ کو دکارن بینه‌ نمونه‌یا لادانن کو مه‌به‌ستا شاعر له‌ه‌فتانینا وه‌زنن و ژمارا هه‌جه‌یان خویا دکن. بۆ نمونه؛ دا (۱): نه‌ دیاره‌ کا گه‌انه‌کا "دا"یه‌ یان ژ "ده‌"یه‌ کو د ده‌فۆکین کورمانجییڤن باکوردا ده‌یتته‌ بکارئانین ب واته‌یا "هایدی". ن (۱۷): چه‌ندی د ده‌فۆکین بۆتان-هه‌کاریدا نه‌رینیتی پرانی ب "نه‌"یی ژ بکارئانین، د فنی نمونه‌ییڤن "نن" ئه‌گه‌ر نه‌ ژ خه‌له‌تیه‌که‌ نفیسی به‌، ده‌نگدیرا وئ مومکینه‌ ب مه‌به‌ستا دریزکرنن گوهرییت.

۲.۲. که‌تا ده‌نگان

د هن پهیڤن فنی به‌شیدا که‌تا ده‌نگان هه‌یه‌ کو پرانی

ژ به‌ر که‌ویان یان ژ کورتکرنا په‌یقان پیک هاته‌نه، بۆ نمونه: دگۆ (۱۲)، ژ"ه‌و (۱۶)، ته‌ دگۆ (۲۲). هه‌روها د رافه‌کا "سرئ هه‌ف" و یا "لاوئ سه‌هیقه‌د و سه‌ره‌فراز" دا رافه‌به‌ر چه‌ندی پرژمار بن ژ ده‌نگن "ن" ژئ که‌ته‌نه‌ کو ئه‌ف دیارده‌ د ده‌فۆکین کورمانجیدا به‌ره‌لاقه‌.

۲.۳. دارشتنا ده‌نگان

د پهیڤن ل ژیردا دارشتن یان ژ لیزیده‌بوونا ده‌نگان هه‌یه‌ کو د هه‌نه‌کاندا سه‌ری (ئه‌وان، ئه‌وی)، هه‌نه‌ک نه‌ه‌ک (شاه‌باز) و هه‌نه‌ک ژ د داوییا پهیڤیدا (هه‌زاره، دبوویه، ییکئ، مه‌قسوودی) لیزیده‌ بوونه. ژ پهیڤن نافبۆری هه‌نه‌ک فاریانتین جودا بن ژ وه‌کی "ئه‌وی، ئه‌وان، مه‌قسوودی"، ژ لیزه‌ده‌بوونا ده‌نگان خویا دبیت کو خانی ژ بۆ له‌ه‌فکرنا ژمارا هه‌جه‌یان لادانه‌ک کریه‌. هه‌زاره (۱۳)، ئه‌وان (۹)، شاه‌باز (۱۴)، ئه‌وی (۱۸)، دبوویه (۱۹)، ییکئ (۲۵)، مه‌قسوودی (۲۸).

۲.۳.۱. جۆتبوونا ده‌نگان

وه‌کی ژ نمونه‌یین خوارن دیار دبه‌ جۆتبوونا ده‌نگان د پهیڤن عه‌ره‌بیدا هه‌نه‌ کو ب شه‌دده‌یه‌ ده‌یتته‌ نیشانکرنا و ده‌رپرینا وانیا کوردی ژ ب هه‌مان شکلی وه‌کی دو ده‌نگین دوباره‌ چیدبیت. قه‌للاش، جه‌ماش (۱۰-۱۱)، ئه‌مما (۱۰-۱۶)، ئه‌وه‌ل (۲۹)

۲.۳.۲. که‌ویان/که‌لزاندن

ئه‌گه‌ر ئه‌م قالبین عه‌ره‌بی "بیلجومه‌" و "فیلجومه‌" نه‌حه‌سببن ژ"ه‌و (۱۶)، ته‌"د"گۆ (۲۲) هن نمونه‌یین که‌ویانن نه‌.

۲.۳.۳. دوباره‌کرنا ده‌نگان

نه‌سل و نه‌سه‌ب و سه‌به‌ عه‌یان بوو
سه‌رده‌فته‌ر و سه‌روه‌رن کوران بوو.

ژ فنی مالکئ دیار دبه‌ کو ده‌نگین "ه‌، س، ن، ب" زیده‌تر بکار هاته‌نه‌ کو ته‌کرارا وان ئاهه‌نگه‌ک دده‌ ریزکان.

۳. مۆرفۆلوژی

ده‌ما لیکولینا مۆرفۆلوژیکیا مه‌ته‌نه‌کئ ده‌یتته‌ کرن ته‌فی قه‌رتاف، جۆره‌یین په‌یقان هن مزارین مۆرفۆلوژیک -ل

بۆ تېپا دويمه ژى، هه ما د مالكا پشتى ويدا نمونيه ك ههيه
كو ټو ژى ژخو داچه كا جهه:

ههريه ك د مه قامى هوسنرؤژه ك
ههريه ك ب جه مالى سه دريشاهه ك

وهكى كو دهيتته ديتن رسته ب بكارئانينا نها وهايه:
"ههريه ك د مه قام (مه قامى خوه) دا هوسنرؤژه ك". لى
ټم ده ما ل تپا سييم دنيرن ټم دينن كو ټو نه وهكى
تهكيدى لى وهكى قهرتافا پرژمارييه لى جه گوههريه
(extraposition) كو ټف ژى دبه نمونيه كه لادانى. بۆ
نمونه:

تاجدين دو برا هه بوون د قه لاش
مانه ندى دو شاهبازى جه مماش

د قى مالكيذا مؤرفيما "د" ټه گهر وها جه
بگوههريه واته يا مالكه خرا نابه:

تاجدين دو براى د (برايد) قه لاش
هه بوون مانه ندى دو شاهبازى جه مماش

د دهربارى جياوازييا قهرتافا پرژمارييدا دقئ
ټف ژى بى گوتن كو ل هن دهقهرين بههدينان
ريزكا مالكه وها ژى دكاريت بى بكارئانين: "تاجدين دو برا
ييد ههين قه لاش" ل ئاليهكى دن ده ما ټم ل مالكىن بهشا
دههم دنيرن خانى هن پييف ژ ستاندارتا زمانى نها جودا تر
بكارئانيه كو د زمانى گهلدا ب فاريانتيين خوهين جودا هه نه.
ټف نمونه يين ل ژير خويابه ب مهبهستا وهزنا ههلبهستى
ب ئاوايى دهقؤكى هاتنه نفيساندن:

ټوان (٩)، ټوى (١٨)

٣.١. ټوانگ

ده ما ټم ل مالكان دنيرن ټم دينن كو خانى د بارا
ټوانگا نافديراندا يين مينا شيرى، شهرى (١٣) ټوانگ
پاراستيه و ټو ب فورمى بههدينى ټواندنه. لى جارنا خانى
وهكى فورما بهربه لاف يان ژى ئاشينا نافدير ب كار ئانينه. بۆ
نمونه: مه نه وهكى مه مى لى وهكى مه مى ټواندنيه.

گؤرى تاييه تمه نديين زمانى بهر ليكؤلينى- يين وهكى زايه ند،
رهوشا ټه رگاتيف، ده م و راوه يين ليكه ران و هتد. دكه فنه
بهر ليكؤلينى. ژ بۆ مورفولؤژيا مه تنا قئ گؤتارى ژى هن
نمونه يين بهلقى دكاريت وها بى پيشكيشكرن:
مؤرفيما "ب" وهكى داچه ك د مالكا يه كه مييا بهشا
دهه مدا ب ئاوايه كى جياواز هاتيه بكارئانين:

دا بيينه ب سهر جيكايه تا پيش
خه لقى كو ژ دهردى عشقى دلرپش

ده ما ټم ل مالكى دنه يرن ټم تيدگهيژن كو ب
پيشداچه كا كؤمداچه كا "ب... ده" يى يه كو خانى پاشداچه كا
"ده" ب كار نه ئانيه. واته د قئ مالكيذا لادانه كه زمانى ههيه.

لادانا پييفان ب ئاوايه كى گشتى بكارئانينا
په يقين نه ژ زمانى هه قپار و بهربه لاف، خراكرنا
بنياتا پييفى، گوههرينا راي و قهرتافان، پيشكرنا
قهرتافان ل ناف پييفى، ل پيش يان ژى پاش وى
و جهدانا هن پييفانه كو ټو ژ دهردى بكارئانينى
مانه. (Harmanci, 2013; Çetin, 2004)..

ل ئاليه كى دن ده ما ټم ل مورفولؤژيا مه تنى
دنيرن هن نمونه هه نه بۆ لادانى دقئ ټو يينه
نشاندا. ژ فان پييفانييا ههري گرینگ داچه كا
"د" يه كو خانى د مه م و زينيدا و د قئ به شيذا ب
ئاوايه كى جياواز بكاردينييت. داچه كا "د" د مه م و

زينيدا ل گؤرى كزل Kızıl (2019) ب سى جورهيان هاتيه
بكارئانين: (١) قهرتافا پرژماريى، (٢) داچه كا جه، (٣) د واته يا
تهكيدىدا. ژخوه د ههردو جورهيان پيشيندا گومان تيدان
نينن لى تپا سييم مينا مزارا گهنگه شييه. ټه گهر ټم ل سهر
قئ به شى خه بهر دن: مالكا دويمه نمونه يا تپا يه كه م دده:

ليكن ژ خه وادمى د مومتاز

سه د لاوى سه هيقيقه د و سهره فراز

ده ما ټم ل مالكى دنيرن ديار دبه كو رسته يا يه كه م
ټهسل وهايه: "ليكن ژ خه وادم ئيد مومتاز". ژخوه د هن
فهرسيؤنين دن ده، بۆ نمونه د يا جيهانى (2010) دا داچه كا
"د" وهك قهرتافا پرژماريى دگهل پييفى هاتيه بكارئانين. ژ

۳.۳. نه‌رینى

خانى د مهم و زيندا نه‌رینیا نافديران هن جهان وه‌كى زمانى به‌ربلافا و هه‌فپار بكارثانيه لى د هن جهاندا ژى جياواز بكارثانيه. بو همونه؛ د مالكا ۱۷ اندا "نه" وه‌كى "نى" بكارثانيه. ژ ناليى واتهيى قه ژى ئەف بكارثانين بالکيشه. چهندي د قى مالکيدا هونه‌ره‌که ئەده‌بى هه‌به ژى ئەف جوړه ئيفاده د هن رومانين هوروپيدا ب کار هاتيه.

ديسا لادانه‌که دن ژ قهرتافا نه‌رینى د مالكا ۲۹ اندا هه‌يه کو خاني فورما راوه‌يا فه‌رمانى ب شيوه‌يا "مه" بكارثانيه. چهندي ئەف ئالومورف د كوردى و د فارسيدا هه‌به ژى پرانى د كورديدا رابوو. د به‌شا ده‌ه‌مدا په‌يف و ئيفاده‌يى نه‌رينى وه‌كى ل ژيرن:

نه ب ديتى و شه‌هادت (۷)، نى ئەز خه‌له‌تم، چرا ژ بو خوه (۱۷)، نه‌ديتا (۱۸)، نه شوبه‌يى برا و باب و مام بوو (۲۱)، نابت (۲۷)، نه هيسانيه (۲۸)، نه‌كى (۲۹)، مه‌ده (۲۹).

۳.۴. كورتكرنا په‌يفان

د مه‌تندا كيم بيت ژى كورتكرنا په‌يفان هه‌يه كو وه‌كى شيوه‌يا ئاخفتنا گه‌ل هاتنه بكارثانين. بو همونه: دگو (۱۲) نه شه‌كلنى "دگوټ" يان ژى "دگوټن" دا ب كار هاتيه كو د ريژكا به‌رى ويدا ب شكلنى پرژماره و تيكلى نه‌رگاتيفى د بنه‌شا "۳، ۳" دا مه فكرين خوه ده‌ربرين. ديسا دننى (۲۲) كو مالكا ۱۹ هه‌مدا وه‌كى "دنيا" ژى ئەف په‌يف ب كار هاتيه و "ته‌دگو" وه‌كى كورته‌يا ته دگوټ/ته دگوټ قه‌ى (۲۲) ب كار هاتيه كو قابله‌که تايه‌تيا كورمانجيه ته‌فى قاريانين خوه‌يى وه‌كى "ته‌يى بگوټا، تو دبى < تو دبى، ئەز دييم < ئەدييم ل كاره.

۴. سه‌نتاكس

۴.۱. رافه‌ك و فراز

د به‌شا ده‌ه‌م ده، ده‌ما ئەم ل رافه‌كين مه‌تنى دنيرن، ل گورى جوړه‌يى وان رافه‌كا نافديرى، رافه‌كا زنجيرين، رافه‌كا ره‌نگديرى، رافه‌كا جيناڤى هاتنه بكارثانين. چاوا كو د بنه‌شا مورفولوژييدا ژى تيكلى ته‌وانگى به‌حس لى هاتبوو كرن د بكارثانينا ئيزافه‌يىدا جياوازي هه‌يه. خاني د رافه‌كاندا د قالب و ته‌ركيبن بياني ب تايه‌ت يى فارسيدا ئيزافه‌يى ل ده‌رى قايدە‌يى كورمانجى بكاردينيت. ئەف ره‌وش ل گورى چالى (۲۰۱۵) كو ئەو ژ بو جزيرى دييژه، ژ به‌ر بكارثانينا ئيزافه‌يى

يه‌ك ژ تايه‌مه‌نديه‌که زمانى خاني د مهم و زيندا و هه‌روها د به‌شا ده‌ه‌مدا لادانا ئيزافه‌يى ب تايه‌ت ژى د نافديراندا كو هه‌روه‌كى زيژه‌فان (۲۰۰۴) ژى دييژه؛ "سه‌دى سه‌د ئەم نزانن كا خاني چما ئەو ل هن جهان جياواز بكارثانيه ژى، ل هن جهان خويابه ب فورمى بوټى بكارثانيه"، ل هن جهان وسا ديار دبه كو لادان هاتيه كرن ژ بو له‌فئانينا وه‌زن. بو همونه؛ هه‌رچه‌ندى (۲)، مه‌قامى (۴)، كه‌لامى (۴)، كه‌مالى (۵)، جه‌مالى (۵)، تاجدينى (۱۰)، ليكى (۲۴)، ييكى (۲۵)، مه‌قسوودى (۲۸).

ل ئاليه‌كى دن ده‌ما ئەم ل به‌شا ده‌ه‌م ميژه دكن د هن جيناڤاندا لادان هاتيه كرن كو خاني ل جهه‌كى جيناڤا سييه‌ميا كه‌سييا يه‌كژمار و يا سييه‌ميا پرژماريى ته‌واندى ب فورمى ده‌فوكى بكاردينيت: ئەوان (۹)، ئەوى (۱۸).

۳.۲. نه‌رگاتيف

وه‌كى كو ده‌يته زانين كورمانجى د ده‌ما بو‌رى و ليكه‌را تپه‌ردا ره‌وشا نه‌رگاتيفى نيشان ده‌ت. د مه‌تا قى ليكو‌ليندا ليكه‌رين "گوټن و سوټنى" دكارن بنه همونه‌يى ره‌وشا نه‌رگاتيف لى ده‌ما ئەم ل مالكان دنيرن ره‌وشه‌که سه‌ير هه‌يه و هيژايه مروف سه‌رى خوه پى ره‌ بئيشينه. د ريژكا يه‌كه‌ميا مالكا ۱۲ اندا هه‌ردو هه‌فوكين مالكى ژى ب ليكه‌را "گوټن" ئى هاتنه كشاندن كو به‌ركارى هه‌ردو هه‌فوكان ژى يه‌كژمارن لى ليكه‌را هه‌فوكا يه‌كه‌م يه‌كژماريا دويه‌م پرژماره. هه‌روها د مالكا ۱۵ ان رسته‌يا يه‌كه‌م ژى وسا دخويى كو "دل" يه‌كژماره پيڤه‌به‌را هه‌فوكى وه‌كى "دسوټن" پرژماره.

باقى وى دگوټنى سكه‌نده‌ر

ليكن عه‌ره‌بان دگوټ خه‌ده‌نفه‌ر (۱۲)

دائم دلى دژمان دسوټن

يه‌ك عارف يه‌ك چه‌كو دگوټن (۱۵)

ده‌ما ئەم ل همونه‌يى ژورنى دنيرن ژ بو ريژكين ۱/۱۲ و ۱/۱۵ ئەم دكارن بيژن لادانه‌ك هه‌يه تيكلى ره‌وشا نه‌رگاتيف. لى ئەف ليكه‌ر وه‌كى ليكه‌رين مينا؛ "فكرين، ئيشين/ئيشيان" هه‌م ليكه‌رين تپه‌رن هه‌م ژى تينه‌په‌رن لو‌ما ئەم دكارن بيژن د بكارثانينا فان ليكه‌راندا ئەف تايه‌مه‌ندى دقنى ل به‌ر چافان بيت.

وه کی دن، د هه څو ځای خاڼیدا دهیته دیتن کو ل گوری
جوره ییږ وان هه څو ځای جیاواز ب کار ټانینه. نه گهر ټم ل
سر به شا دهان بټاخځن؛ هه څو ځای خوه روو، هه څو ځای
هه څو ځای دودانی، هه څو ځای ټیری، هه څو ځای برست و
هه څو ځای بېرست ب کار هاتنه. ژ بو کو بیته ټوونه هن
هه څو ځای خاڼیږ کو دکارن بڼه ټوونه یی لادانی کو ب
ټاویه کی بېرست هاتنه سازکرن:

تاجدین دگوتنی جوانه ک. (۱۰)

ټاخر تو نه گهر نه کی وه فایي

ټه ووهل مه ده بهر خوه وی جه فایي. (۲۹)

۵. له کسیکال

دهما ټم ل به شا دهان یا مه م و زینی دتیرن ټم دبینن کو
خانی ژ ټالیی پهیفزانیی څه مه تنه که دهوله مه ند هوناندییه،
زمانه کی دهوله مه ند کو ب هه رسن زمانین کوردی، فارسی و
عهره بی په یف ب کار ټانینه و ته نی ټان ۲۹ مالکاندا هه ما
بیژه ژ ټالیی بنیاتی څه هه می جوره ییږ په یقان بکارټانییه
کو هن جوره چهند جنسین خوه ژی دحه وینن. دهما ټم
ل څی به شی دتیرن ټم دبینن کو ۹ لیکه رین جودا (ته څی
لیکه رناتان) هاتییه بکارټانین. ژمارا نافدیران ۷۸، رهنگدیر ۳۹،
جیناف ۲۲ (ته څی څاریانیتین وان)، گهانه ک ۱۰، داچه ک ۱۱
و هوکهر ۶ هه بن. لی دڅی ټم څی ژی بیژن ټه څی جوره ییږ
په یقان، هنه کین وان بو دو ټرکان دکارن رابن. بو ټوونه
په یقه ک دکاریت هه م نافدیر و هه م ژی رهنگدیر به، یان ژی
دکاریت هه م داچه ک هه م ژی هوکهر بیت.

دیسا د ټان مالکاندا ټم دبینن کو هن په یف ب دووباره
هاتنه بکارټانین کو څی ژی ټاهه ننگه که خوه ش دایه زمان. بو
ټوونه لیکه را "بوون" د س مالکاندا ب شکلی پرژمار "بوون"
د پیچ مالکاندا ژی ب شکلی په کژمار "بوو" هاتییه بکارټانین.
هه روها جینافا نه دیاریی "هه ریه ک"، چار جاران ب کار
هاتییه د دو مالکاندا کو جینافین نه دیاریی یی وه کی "هن،
هنده ک، په ک، هه ریه ک" د مه م و زینیږ ب دووباره گه له ک
هاتییه بکارټانین. دهما ټم مه تنی میزه دکن ټم دبینن کو د
هن په یقاندا څار- یانیتین ده څو کی هاتنه بکارټانین. لی ټه څی
بکارټانین دهما ټم ل وه زنا هه جه یی بنیرن ټم دبینن کو ټه و
دهری ستاندارتی نه و ژ بو ټاهه ننگا وه زنی هاتنه بکارټانین.

ب ته رکیا فارسی زایه ند ب څو رمی نیرزایی دهیته بکارټانین.
دهما ټم ل مه تنی دتیرن ټم دبینن کو خانی ژی ب وی
شکلی بکارټانیت:

هه ریه ک ب که مالی به دري ماهه ک

هه ریه ک ب جه مالی سه دري شاهه ک

د رافه کین به دري ماهه ک و سه دري شاهه کیدا ل گوری
رافه یا ل ژور ټیزافه ل گوری فارسی هاتییه بکارټانین.
د به شا دهه مه مده وه کی فرازا نافدهری، رهنگدیری،
جینافی، داچه کی و هوکهری هه موو جوره فراز هه نه. وه کی
رسته ییږ پیوه نندیی فرازین ب گهانه که "کو" ساز بوونه هه م
د سه رانسه ری مه م و زینیږا هه م ژی د به شا دهه مه مده هاتنه
بکارټانین. بو ټوونه:

خه لقی کو ژ ده دري عشقی دلریش (۱)، هه رچه ند کو بی
حه د و قیاس بوون (۲)، روژا کو ټه وی برا نه دیتا (۱۸).

۴.۲. هه څو ک

دهما ټم ل هه څو کین مه سنه ویی دتیرن ټم دبینن
کو خانی گه له ک جاران هه څو کین نه تام ب کار ټانینه کو
ټه څی ژی ب مه تنق و کاراکته ری نه زمی ره هه څاهه ننگه. هن
هه څو کین خانی لیکه ری و هنه ک ژی نافدیری نه. هه څو کین
قوتکری دهما ټم به ری خوه ددنی پرانییږ نافدیری نه:
بو ټوونه؛

هه ریه ک ب که مالی به دري ماهه ک

هه ریه ک ب جه مالی سه دري شاهه ک (۵)

وه کی کو ژ مالکی دیار دبه کوپولا (لیکه را بوون)
نه هاتییه بکارټانین کو ټه سلې رسته یان ب څی شکلی بیت
هه څو ک ته مام دین:

"هه ریه ک ب که مالی به دري ماهه که، هه ریه ک ب جه مالی
سه دري شاهه ک ټه"

ټوونه یه که دنیا هه څو کین نه ته مام:

روژا کو ټه وی برا نه دیتا

ته شبیهی شه فا چرا نه دیتا (۱۸)

لوما تهو ټوونه نه ژ ټوونه پين لادانې. وهكي ميناك؛ جيناڤا "وي" وهكي "تهوي"، جيناڤا "وان" وهكي "تهوان" هاتييه بكارنانين.

ل ژير پهيښ به شا دههم يا مهم و زيني ل سهر تابلوي هاتنه پيشكشكرن:

ل سهر هاتنه كرن و فان ساليڼ داوي خه باتين ل سهر زيده دبن ژي ل سهر شيوازگه ريبا وي كيځ خه بات هه نه و ل سهر شيوازا زماڼي هه ما بيژه قهت خه بات تونه نه د كورمانجيدا. لوما تهو خه باتا نها كو ليكولينا خوه ل سهر به شه كه مهم و زيني كر ژ في ناليي قه گرنگه و خوه ستييه مهنه ريه كه

په يځين به شا دههمين	جوړين په يځي
بين، بوون (۱۹)، ديتن (۴)، بهيست، گوټن (۳)، سوټن، هه بوون، كرن (۳)، دان	په يځا ليكه ر و ليكه رنډاڼ
حيكايت، خهلق، دهر، عشق، قياس، لاو، مه قام، كه لام، جه مال، شه هادهت، روايت، خدمت، سر، تاجدين (۳)، گوهدرز، زه مان، نه سل، نه سه ب، جه سه ب، باب (۳)، سكه ندر، عهره ب، خه ده نفه ر، شير، روژ، شهر، هزار، مير، قه لاش، دل، دژمن، عارف، چه كو، برا (۴)، مام (۲)، شه ف، روژ (۳)، دنيا (۲)، خه م (۲)، ناف، مهم (۳)، ناخرهت (۲)، ديوان (۲)، قهيس، لهيلا، وامق، نزر، نسر، دل، ميه ر، موشته ري، موواخت، ريا، موقات، جه فا (۲)، وه فا (۲)، مه قسووت	نافدېر
هه ريه ك (۴)، نه و (۵)، هه مي (۲)، جومله /بل-جومله / فيل-جومله (۳)، هه ف، وان/تهوان (۲)، -ي، وي/تهوي وي (۷)، يه ك/ييك (۶)، نه ز، ته، تو، خوه (۳)، هه ردو (۲)، تيك، پيك، ليك	جيناڼا
پيش، دلرئش، بيجه د، نامي، خه وادم (۲)، غه واس، مومتاز، سه د، سهيقه د، سهره فراز، حوسنيروژ، سينه سوژ، به دريما، سهر دريما، عاشق، طالب (۲)، راغب، نه مير، خه بير، سهره لهقه، په ريمسال، سهر تاج، مه له كخسال، جوان (۲)، په هله وان، عه يان، سهره دفته ر، سهره ر، دو (۲)، قه لاش، شاه باز، جه ماش، خاس، عام، برا (۲)، چرا (۲)، تاري، ته واري، نه باز، فهره، شهر ك، سهره گه شته، عاشق (۲)، ته مام، وه لد، وه زير، خه له ف، ده بير، سادق، سهره سهر، ره هه شو بهت	په ندير
دايم، ياري (۴)، برايي، هيساني، ناخر، نه ووهل	هوكه ر
ب (۸)، د (۶)، ژ (۶)، بو، مانه ند، شوبه، ل (۳)، بهلكي، نه گه ر، وه (۲)، قه	داچه ك
و (۲۰)، كو (۶)، ژي (۳)، نه، ليكن (۳)، نه مام، هه رچه ند (۲)، نه وچه ند، له ورا، دا	جه نه ك

گشتيا زماڼيا مهم و زيني بده ته ماشه كرن و بكاريت په رسپه كتيفه كي بده پيشيا ليكولنه ران.

د في خه باتيدا شيوازا به شا دههم يا مهم و زيني ل سهر پينچ ناستين گرافولوژي، فونولوژي، مورفولوژي، سينتاكس و ليكسيكولوژي هاته كرن و ټوونه ل گوري به ره هم و تايه تمه نديين كورمانجي هاته نرځاندن. ب في خه باتي ده پته پايين شيوازا خاني چ يا نه ده بي و چ يا زماڼي به، ب تايهت ژي يا به ره هم و مهم و زين بكه فيت بهر خه باتين ليكولنه ران ل سهر مهم و زيني ب في ناوايي تيزين ماستري و دوكتورايي بيته نفيساندن كو كورمانجيدا پيدفي ب فان خه باتان هه يه.

نه نجام

وهكي ته رزا ناخفتن يان ژي نفيسي يان ژي به ره هم شيوازا نانو ستيل به ره هم يان ژي به ره هم داري/ي جياواز دكهت و وهكي موهرا وي/تيا ل سهر به ره هم خوه نيشان دده. شيوازا، وهكي ديسپيلين يان ژي لينتزيكبوون شيوازگه ري و وهكي زانست شيوازناسي شاخه كه لينگووسيتيكيه يا تيكلي زمانناسيا مه تني كو چ شيوازا نه ده بي چ ژي شيوازا زمانيه بوويه مهيدانا خه باتين بيژمار ب تايهت د سه دسالا داويدا پشتي كو ل روژلات ژ به لاغه تن و ژ روژناڤا ژ ره توريكن فده قه ته.

شاه به ره هم نه حمه دي خاني مهم و زين چه ندي خه بات

شاعری کلاسیک

(تەووفیق عەبدوللا مەلا حەسەن بامەرنی^۱)

و چەند شعرین نە بەلاقەری

عەبدولرەحمان بامەرنی

ناقی وی یی دروست (تەووفیق عەبدوللا مەلا
حەسەن بامەرنی) یە و بابی وی (عەبدوللا مەلا حەسەن
نەقشەبەندی^۲) ژێ ئیک ژ شاعرین بامەرنی بوویە و د
سەرەدانا خوەدا بۆ مالا بابی وی، کو چەندین جارن
ب مەبەستا لێگەرییان ل هوزاتین (حوسنی بامەرنی)
چوویمە دیدارا وی، هیچ جارەکی بەحسا کورێ
خوە تەووفیق نەکرێه کو وی ژێ دەستی نغیسینی و
شعر فەهاندنی هەبیت، لێ ئەفە رەنگە تشتەکی
ئاسایی بیت کو وی بخوە ژێ هزر د بلاقەرنا شعرین
خوەدا نەکربوو، سەرەرای کو چەندین شعرین جوان
ل پاش خوە هیلابوون و ژ وان ژێ شعرەکا ب مرنا

زوزک و گاره و مه‌تینه
 زېره‌فانیت مله‌تینه
 جهی کوردایه یه‌قینه
 ستیره‌که ل نه‌سمانی شینه
 گول و نیرگز و ئاسمینه
 نه‌رم و هین و هنگفینه

داوه‌تی

هه‌فالا من داوه‌تی یه
 داوه‌تی یه لسه‌ر چه‌مکی یه
 یا ب کورته‌ک و له‌وه‌ندی یه
 خاله‌ک ره‌شال سه‌ر سینگی یه
 ره‌نگی روویا سور و سپی یه
 خودان پوشیا هه‌ریری یه
 و دگه‌ل شالا مه‌ره‌زی یه
 جان حوری یه به‌هه‌شتی یه
 چاف ره‌شا من دهوکی یه
 چومه ده‌ستی داوه‌تی یه
 مه‌ست و گیژ بووم لومه‌نی یه
 من نه‌زانی کانی چی یه
 شیخانی ئان گولشی‌نی یه
 چوم ته‌وافی شه‌ف تاری یه
 من هه‌دار کر شیخ ئادی یه
 دنیا نه‌بیت سپیده‌هی یه
 هیشتا تیه‌ن نه‌شکه‌ستی یه
 گه‌لو یار گه‌له‌ک سپه‌هی یه
 لیف شه‌کره روی قودی یه
 پرچا سه‌ری ره‌ش تاری یه
 چافین شین ره‌نگ نه‌سمانی یه
 جوتی مه‌مکا وه‌ک هر می یه
 من رامیسه‌ک ژنی خاستی یه
 خه‌لکی گوتی بی به‌ختی یه

چاف به‌له‌ک

ئا که‌چکا چاف به‌له‌ک
 خودانا پرچی خه‌له‌ک
 نه‌زی خه‌رییم گه‌له‌ک
 وه‌ره دوستا من فه‌له‌ک
 ئا که‌چکا چاف غه‌زال
 خودانا به‌ژنا ده‌لال

کورپی نه‌حه‌مه‌دی ناله‌ند نفیسی بوو و نفیسه‌ر سادق
 به‌هائه‌ددین ئامیدی د پهرتووکا خوه (هوزانفانیت
 کورد) دا بو ناله‌ندی فه‌گه‌راندبوو و پشتی دیقچوونی،
 ده‌رکه‌ت شعر یا عه‌بدوللا مه‌لا حه‌سه‌ن نه‌قشه‌به‌ندی و
 ب تنی وه‌رگیرانه‌کا روحی نفیسی بووفه، کو ناله‌ندی
 د سن شعرین خوه‌دا ئاماژه ب مرنا کورپی خوه‌دا بوو،
 لی ل هیچ شعره‌کی ژ وان نه‌فه د ناقدانه‌بوو.

هوزانفان (ته‌وفیق عه‌بدوللا) ل بامهرنی ل سالا
 ۱۹۴۹ی ژ دایکبویه و خیزانا وی پیکدهات ژ (خیشکه‌کی
 و سئ بریان) دگه‌ل ده‌یک و بابین وی. خواندنا خوه
 یا سه‌ره‌تایی ل بامهرنی خواندییه و ل سالا ۱۹۶۱ی
 کو خیزانا وان به‌ره‌ف باژیری مووسل فه‌دچن، ئیدی
 بامهرنی بجه‌ ده‌پلیت و ل باژیری مووسل ئاکنجی دبن.
 سه‌ره‌رای کو خواندنا خوه ژ سه‌ره‌تایی زیده‌تر ته‌مام
 نه‌کربوو، لی باش نفیسه‌کی زیره‌ک بوو، دیسان کاری
 دارتاشییی دکر و دگه‌ل کۆمپانییه‌کا په‌ترۆلی یا پۆله‌ندی
 کاردکر و ل سالتین هه‌شتیان بو ریقه‌به‌رییا هاتنوجوونی
 ل ده‌وکی ده‌پته فه‌گوه‌استن و پاشی دبیته سه‌رباز و
 به‌شدارییی د شه‌رپی عیراقی و ئیرانیدا دکه‌ت و پشتی
 هینگن ده‌پته خانه‌نشیکرن و ژيانا خوه یا ئاسایی ل
 ده‌وکی و جار ل کۆمه‌لگه‌ها قه‌دشی دبه‌ته سه‌ر.

ل سالا ۲۰۰۷ی و د ژییی ۵۸ سالییدا، ل باژیری
 ده‌وکی وه‌غه‌را دووماهییی دکه‌ت و ل گورستانا بامهرنی
 ده‌پته فه‌شارتن.

جهی کوردا

جهی مه‌ کوردا جنه‌ته
 می‌رگ و چیمه‌ن و ده‌وله‌ته
 هر می و سیف و بنده‌قه
 که‌یف و سه‌یران و له‌ززه‌ته
 جهی مه‌ کوردا یی هینه
 خوخ و هژی‌ر و زه‌یتینه
 ده‌شت و چیا و زه‌فینه
 هه‌رده‌م به‌اره و نه‌فینه
 جهی مه‌ کوردا هه‌مایه
 کوچکا باب و بابیرایه
 گه‌نجی مه‌ وه‌کو شیرایه
 ل دوژمنا هه‌میا به‌لایه
 جهی مه‌ کوردا خزینه
 د جیهانی دا وه‌ک وی نینه

گازی نه که

گازی نه که، دل به را من، گازی نه که
 دل به را من، دل به را من، ژ خه و رانه که
 کانیت زه لال، فه له کان من، شیلی نه که
 ده خل و دانی، نازدارا من، تیکه هه نه که
 باغی گولا، چاف ره شا من، خراب نه که
 روژا رو هن، فه نارا من، تار نه که
 دل به را من، ره وشه نا من، جه نه ره نه که
 بره و چافا، خانما من، تو ره نه که
 نه و زاروکی، تیر نه خاری، شیرفه نه که
 ده ری خانی، ل چ به کروکا توفه نه که
 کورته کی ئال، نیرگزا من، قه دقه نه که
 باری سفق ل سهر پشته من گران نه که
 دوعا بکه، مریدا من، به تال نه که
 ل سهر گوری من، هیقیدارم، روبه خاری
 گری نه که، گری نه که، گری نه که

کچا کوردی

ئه ز کچکا دهوکی مه
 یا ب کراس و له وهندی مه
 ل دیلانی ئه ز پهری مه
 ل گهرماقی ئه ز بالافی مه
 ل گری باسی روینشتی مه
 ده لالم کهس وهک من نینه
 به ژن و بالا من زه ییتنه
 به رو بهرسینگا تو بینه
 ئه ز کچکا ئامیدی مه
 ره وشا ئه فی ملله تی مه
 وه ره تو ل مالا من روبه
 قه درو قیقه تی تو بینه
 ل سه روکانی ئه ز حوری مه
 ل ریباری ئه ز سیوانچی مه
 ل سیلاقی ئه ز داوه تی مه
 ل دیلانی یا ل سهر چه مکی مه
 ئه ز کچکا ئاکره ی مه
 به ژن و بالی سویریچی مه
 چاف ره شم ئه ز یا هه رکی مه
 سور و سپی مه زیباری مه

تو بو من بتنی حه لال
 بهیله دینی به تال
 که چکی شیر و شه کری
 بی زه رهری بی غه دری
 هه م نه نیسی هه م سه بری
 ماچه ک ته ل من نه زری
 ئا که چکا ل ناف ره زی
 تو بوچی یا ب له ز و به زی
 وه ره بچین لدویف په زی
 دل من بوته گازی
 ئا که چکا لیف خونا ف
 بیه نا مه مکین ته گولا ف
 بو دایکا ته سه د سلا ف
 و باری هه سپه ک دراف

فه قیری کوردستانی

ئه ی فه قیری فی گوندی
 بوچی تو یی بیده نگی
 گازی که ب هه می ده نگی
 مری یا راکه ب وی ده نگی
 مال خراب کر ل لیوایی
 دیفرا گه را مالتایی
 ل بهر دیواری ته کیایی
 تو که تیه وی به لای
 فه قیری کر بیده نگی
 کورسی دانا بقی ره نگی
 بو مه ستولی و چه له نگی
 فری وه کی قولنگی
 مه ستولی خودان غیره ت
 ل فه قیری کره هزه ت
 قه سر و قوسیر و ده وله ت
 دوعا لی بینه نه عله ت
 مه ستولی کر ته کبیره
 دگه ل ره شه ک و عه شیره
 بگرن ئه وی ئیخسیره
 گونه هکاره فه قیره
 فه قیر کره زیندانی
 عه یال که ته کولانی
 گازی که کره جیهانی
 فه قیر مر ل کوردستانی

دلێ نه یارا د په قینم
 ئەز عاشم هار و دینم
 یارا من چو به څان ملا
 دا ب جه مینیت قهفته ک گولا
 کهزی بهردانه سهر ملا
 دگهل ئالاندن دهستکه ک گولا
 ل بهر ئاوازیته چهند بلبلا
 دا ب رهقینیت خه ما ژ دلا
 جانا من ئەز کوشتم بلا
 دلێ من دانا سهر په لا
 یارا خو من یا رهقاندی
 ژ کورو بابا من یا ستاندی
 وهک کوترکی من فراندی
 ل دول و چیا من گیراندی
 ب ههردوو چاڤا من ههواندی
 ئهرشی کسیرایی من شه لاندی
 رستهک دوورا من قه هاندی
 ل بهژنا یاری من ئالاندی
 ئهری یارا من حوری
 بهژن دارا شهنکه بی
 تو سور گولی ئوسمانی
 گه لهک جانی چل کهزی
 خه م رهقینی رهنگ خه مری
 ئەسمه را من وهی پیری

- په راویز:

۱- ئەفه ژێ ئیک ژ شاعرین کلاسیکین بامهرنێ یه، لێ مخابن تا نوکه چ شعری خوه ل چ جهان بلاڤ نهکړینه و د پهرتووکا خوه یا شاعرین بامهرنید، کو (۱۱) شاعرین کلاسیک بخوهفه گرتوون، من هیچ ئاماژه پینه دایه و فنی دووماهییی ئەز ئاگه هدار بوویمه، کو هندهک شعری نه بلاڤکړی هه نه و دیسان (فهخری بامهرنی) ژێ ئیک ژ وان شاعرین بهرزیه، کو ب تنی شعرهکا وی د ناف دهستهخته کیدا ل بهر دهستی منه، لێ ژ بهر نه بوونا چ ژیده ران بو دیشچوونئ ل ژین و ژیارا وی، ئەز نهشیام مفای ژێ وهربرگم و تا دیشچوونین زیده تر بو بکه م.

۲- هۆزانهانی بهرنیاس ب (بابی تهوفیقی)، خه لکی گوندی بامهرنێ یه ژ بنه مالا شیخین تهریقته تا نه قشه بهندی یه، نازناقی وی یی شعری (عهبدی خودی) یه، ههر وهکو د مالکین دووماهییی یین هۆزاتین خوه دا، خوه پی دده ته نیاسین. چه ندین شعر ل پاش خوه هیلاینه و د پهرتووکا (شاعرین بامهرنێ) دا هاتینه بلاڤکرن و عهبدوللا نه قشه بهندی ل سالا ۱۹۲۷ ز ل گوندی بامهرنێ ژ

لیف قورمزی روی قودی
 خه م رهقینی به هدینی

حالی مه فەقیری کوردستانی

حکومهت و په رله مانی کورد چ که سپ نین
 ژ مالی فهقیرا ئەو پارهی د جه مین
 سوپهر و چامپو و شه به حا پی دئین
 پارچین ئهردی ب دهستخوفه دئین
 دیوارین بلند لدوور دوه رین
 برکیت مه له فانیاتیدا دروین
 ههکو لیژنا خرابکرنی ژی دروین
 دهستی خود قه له می دوه رین
 ئەو فهقیری بتنی لهر سینگی خوه دین
 لهوا هه می وه خا کورد رهنگین
 وهختی مالیت فهقیرا ب سه رتیکدا دئین
 ب ههردوو له وه ندیا خوه د هه ژین
 دههول و زورنا دگهل خوه د ئین
 شهل و بندوزه را ژی د رهقسین
 چاوا دبوریته ئەف دنیایه
 به حره گه لهک بی وه فایه
 فهقیر تیدا یی هندایه
 برکیت مه له فانیاتیدا دروین
 جاهلی وی ئەو سهیدایه
 فه لهک دهو ره بو که سی نه مایه

دایک بوویه، ئیک ژ شعری وی ب نافی مرنا کوپی (ئهحمه دی نالبه ند)، کو شعرهکا جوانه و نفیسه ر (سادی به هاته ددین ئامیدی) د پهرتووکا خوه دا (هوزانهانی بامهرنی) ل سهر نافی ئهحمه دی نالبه ند به لاڤکربوو و لێ پشتی دیشچوونئ ده رکه فت یا عهبدوللا یه نه یا نالبه ندیه ههر وهکو ئیشارهت پیهاتییه دان.

۳- په رهگرافهک ژ شعرا ره سانا کوپی نالبه ندی کو (عهبدوللا مه لا حه سه ن نه قشه بهندی) نفیاسی:

مرنا کوپی (ئهحمه دی نالبه ند) (۱۹۷۰/۹/۵ مووسل)
 مر کوپی من سوت دلێ من شکه ست ملی من، ژ بهر کوپی خاف بو پی من، چوو روحا من، وهی به لا من، کوپ مری کوپ کولیک بو، تهر و شوین بو، باکی هوین بو، لسه ر دلی ئەو رونا هی، ئەو بیناهی، ئەو سیناهی، چوو فری چاڤی تاری، شین و زاری، دین و هاری، ئەولی مه ست و دینی گاف و حینی ب شه ف و پۆژ، تازی و گری یا خودی من، تو روحا من، پاش کوپی من، وهرگری

وہ گزیران

دیدار: عادل کامل / دانوستاندنەك ل گەل ھەلبەستفان ھەسەب شەخ جەعفەر / و: کارزان فەقی ٦٨

نزار قەبانی / ھۆزان چییە؟ / و: سەعد عاسف ٧٣

د. ئەحمەد تیمداری / فەكۆلین و پەخنەیا ھونەرئ ھەلبەستئ (پشكا ئیكن) / و: رەنۆ كوردی ٧٨

فرۆغ فەروخزاد / پەنجەرە / و: سینەم چینی ٨٢

كەنستەنتین سیمیونوف / ل ھیقیا من بە / و: باقی نازی ٨٤

ماجد ئەلحەیدەر / دۆندەھا ژبیرکەرئ مەزن / و: محسن عەبدولرەحمان ٨٦

عەبدولعەزیم فەنجان / بۆچی دئی ئەفیندارا ھەلبەستفانەكئ سادەیی وەکی من بی...؟ / و: پۆیتیکا ٨٨

ل دیوانا (سائیە بەدران) ژ فەلەستینی / و: عەبدولرەحمان بامەرنی ٩١

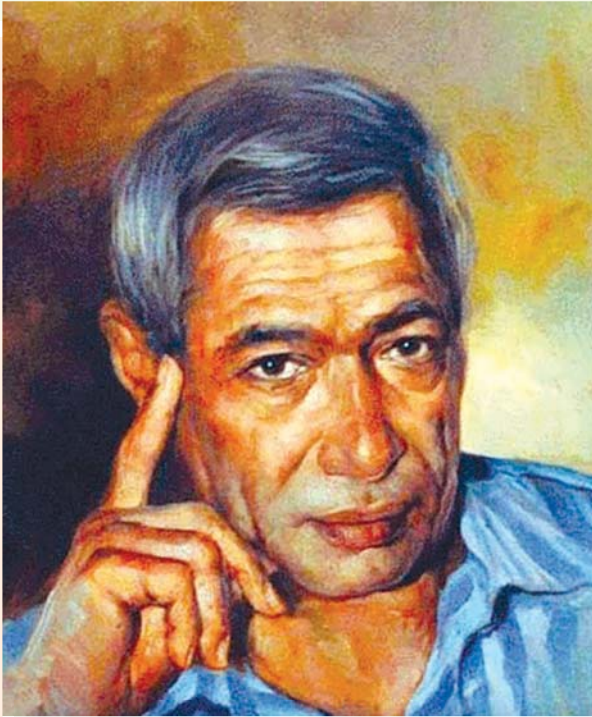
فەرەیدوون موشیری / کۆلان / و: سادق سالح ٩٢

دو ھەلبەستین فرەدریک نیتچە / و: د. عەبدوللاھ ئینجەکان ٩٤

سوھرابئ سپھری / بلا ئەم ئافئ شیلی نەکەین / و: پۆیتیکا ٩٦

دیدار: عادل کامل

دانوستاندەك ل گەل هەلبەستفان حەسەب شەخ جەغفەر

وەرگێڕان: کارزان فەقی

-ئێفارێیه کا گەرم ل هافینا سالا ۱۹۸۳ ب تێ بێدەنگیی ئەز ل گەل هەلبەستفان حەسەب شەخ جەغفەری کۆمفە کربوو، بێدەنگیا مە بۆ چەندین دەمژمێران فەکیشا، هەر ئێک ژ مە گەشتا خوە یا تایبەت کربوو، وی دەمی من بۆ هەقالی خوەیی بێدەنگ ل باخچە یا ئێکە تیا نەفسەرین عیراقی پێشیارکەر دیدارەکی بکەین بێ پرسیارین پێشەکی و بێ پرۆگرام و تەقلیدی نە بیت، پستی چەندین دانوستاندان ئەف دیدارە ژێ بەرھەم هات.

دیدارا ئێکی

-کەواتە هەلبەست وینەکرنا هێمایێ یە ب پلا

ئێکی؟

-ئەو چ نینە، و د جیھانیدا ژێ هەمی تەشتە کە.
-د هەلبەستین خوەدا تو مە دبیە ناڤا سروشتی،
بۆ ئوونە هەلبەستا (نخل الله) دارخورمایا خودی؟
-(نخله الله) خولی یە نەک سروشت.
-بلا ئەم فەگەرینەڤە ناڤا سروشتی، تو حەز ژ چ
دکە؟

-ئەز حەز ژ پارچەیین بەری یین بلند، ئاخ و تەقنن
سوۆی و کەستەک و مار و پلنگ و گۆرستانان دکەم،
هەرەسا پەیکەرێ ئەفرودیت و شیشەیین ڤالا.
-ئەرێ تو حەز ژ خوە دکە؟
-حەز ژ زارۆکینیا خوە دکەم.

-ئەز بێژم تە حەز ژ وینەکیشانی دکر؟

-ب هەمی رجا خوە...

-لێ تە دەست ژ وینەکاشانی بەردا؟

-چونکی من د ژيانا خوەدا وینە نەکیشایە، ب تێ
وینەیی قوتابخانی نەبیت.

-کەواتە تە بۆچی هەلبەست هەلبژارد؟

-ئەوی ئەز هەلبژارتم.

-ئەری نوکە تو نە یی پەشیمانی کو تە دەست ژ

وینەکیشانی بەردایە؟

-من دەست ژێ نە بەردایە، چونکی نە من دزانی و

نە من کار ژێ ل سەر کربوو.

- پټريا تهوږن ته ناسدکهن، گازندهيان ژ بڼدهنگيا ته دکهن؟

- بلا بچن ناڅا دهياږي څه خوځ.

- کيش دهريا؟

- ټهوه دهريا ټهوه بخوه د ههلبژيرن، سويرترين دهريا.

- تو دژي ترانه پيکرتي چونکي تو ل گهل ههلبهستي؟

- چونکي ټهوه ل گهل خوه مهزنترين ترانه پيکهرم.

- ټهوه ټاخفتنه کا دويستوفسکيه؟

- باوه رناکهم، بلا وه سا ژي بيت، چ جوداهي نينه.

- جوداهيا د ناڅههرا ترانه پيکرتي و ههلبهستي چيه؟

- هيچ..

- بهري تو بنځي پټريا جاران هزارا چ دکهي؟

- پرسپاره کا گرانه. نه شيم بهرسفي بدهم.

- دهمي تو رادي، هزارا چ دکهي؟

- هشياريوون، واته گرنگيا هشياريووني.

- تو خهونان دبيني؟

- بهلي... گهلهک جاران.

- گهلهک جاران خهوني ب وي يه کيفه دبيني کو وان

دهليفه پين ته ژ دهستداين څه گهريني وهکي من گوښه ته؟

- راسته.

- ټهوه دهم پاشفه بزځريت، دي چ څه گهريني؟

- جه دهليفه ټان ژي په ره سهندن يان ههرياسايه کا دي

کو ل جهي خوه بيت و ټهوه ژي ل جهي خوه مينم.

- ته بهرسفا پرسپارا من نه دا؟

- من بهرسفا دا.

- ټهوه باوهرم ب ټهوه بهرسفي تو نيزيکي فلهسه فها

ټايدالستان دبي؟

- يان بهروفاژي.

- تو يي سهيري: يان ترانا دکهي، بڼدهنگيا ته وهکي

بهرسفا ته يا تايبه ته ب نه مه عقوليني يان ژي ب تشته کي

نه چافه ريکري؟

- درست وهسايه.

- که واته تو بوجي د ټاخفي؟

- ټهوه نا ټاخقم، وريني دکهم

- بو؟

- بو؟

- تو چه ژ ژنان دکهي، د ژناندا چه ژ چ دکهي؟

- ژن، واته جواني، ټهوه جوانيا کو د ناف ويدا ههي.

- ټهوه باوهرم ژن ژ نشي ټهفسانايه؟

- ناڅا ديناتي پري.

- ټهوه تو دانپيداني دکهي کو تو ههلبهستي؟

- ټهوه بيژم، بهلي.

- ساناهيترين پيناسه ب ديتنا ته بو کاري خراب چيه؟

- گرانتري پيناسه يه.

- بڼدهنگيا ته، مانديووناته، ترانپيکرتي ته، شه هره زايي

يا ته د ژيانيدا، رهنگفه دانا وان د ههلبهستي ته دا هه يه؟

- خولي د ناف خولييدا، خولي د ناف خولييدا، خولي د

ناف خولييدا.

- لي ټهوه خولي د ههلبهستي دبسته ژيان؟

- ته چهوا زاني، تو ههست ناکهي کو ته زيده پويي کريان

ژي موجهه لي؟

- ټهوه بو ژيان دنفيسين، واته ټهوه ژ پرويه کي ديفه

ته ماشه ي نه مريي دکهي؟

- ب تني بو نه مريي و ژيان.

- ټهوه ته پروژه يي قهسيده يه کا نوو هه يه؟

- ل فيري هه يه يان ژي نينه.

- ټهوه گر مه گوټ: پندفيا مه ب ههلبهستي نينه، دي چ

کهي؟

- دي بڼدهنگ ب.

- لي هه مي ده مان ته مه يلا بڼدهنگي هه يه؟

- لي.

- چه ژ کيش هه فالين خوه دکهي؟

- هه مي هه فالان.

- ټهوه بيژم تو چه ژ سروشي دکهي، گوند، يان ټهوه پشکا

کهفن ياکو په يوهندي ب زاروکينيا ته څه هه ي، باژيري ته

عه ماره کو د ناف پټريا ههلبهستي ته دا رهنگفه دايه؟

- ههواي بر.

- ټهوه بيژم تو چه ژ (ته رفه بن عهدهت) دکهي پتر ژ

(عه نره)، چه ژ (مههري) يي دکهي پتر ژ (موتونه بي)، تو

چ ديژي؟

- ټهوه پتر چه ژ موتونه بي دکهم ب بهراورد ل گهل

مههري، و ههروه کي ته گوټي، ټهوه پتر چه ژ ته رفه يي دکهم

ب بهراورد ل گهل عهته ره.

- ټهوه تو چه ژ (سه ياب) ي ژي دکهي؟

-مه‌رما ته ژ پاشه‌روژی چیه؟
 -ئه‌لنده‌کا دوور، ئه‌گه‌ر ته‌ گۆمه‌کا ئافق بقیته.
 -ئه‌گه‌ر هه‌لبه‌ستفان نه‌بای، دا چ بی؟
 -هه‌ر مروّقه‌ک.
 -حه‌ز ژ هه‌لبه‌ستین خوه‌ دکه‌ی؟
 -گره‌گر و قه‌ره‌بالغی بیده‌نگیا راسته‌قینه‌یه.
 -لئ گره‌گر و قه‌ره‌بالغی د هه‌لبه‌ستیدا یا ب مه‌ترسییه،
 هه‌روه‌سا د هه‌ر تشته‌کیدا دیدا ژی؟
 -فهلسه‌فه‌ بیده‌نگیه.
 -ئه‌ز بیژم تو به‌رسفان وان خوانده‌قان دده‌ی ئه‌وین کو
 چافدیرییا مه‌ دکه‌ن؟
 -به‌لئ، یان ژی نه‌خیر.
 -که‌واته‌ تو ژ به‌ر هه‌لبه‌ستی حه‌ز ژ ژیانئ دکه‌ی؟
 -یان ژی به‌روفاژی.
 -ژ مرنئ دترسی؟
 -نه‌خیر.
 -ته‌ دقیت وه‌کی مریان بژی؟
 -نه‌خیر.
 -ئه‌رئ ته‌ دقیت به‌روفاژی بیت؟
 -چه‌وا به‌روفاژی؟
 -واته‌ تو دژیانئیدا یئ مری بی؟
 -من به‌رسف دا.
 -ئه‌گه‌ر چ پرسیاران ژ ته‌ نه‌که‌م دئ چ بیژی؟
 -دۆنکیشۆت .
 -نوکه‌ تو حه‌ز ژ فهلسه‌فه‌یئ دکه‌ی؟
 -حه‌ز ژ خوناڤا شه‌قان دکه‌م.
 -دا ئه‌م به‌لا خوه‌ ژ مرنئ و هه‌لبه‌ستی و عه‌شقی
 فه‌که‌ین، پرسیاره‌ک به‌رده‌وام د میشکی من دابه‌، ئه‌رئ ژیان
 ته‌ ل گه‌ل هه‌لبه‌ستی خۆشه‌؟
 -زیده‌ی رێژه‌یا گونجاندنئ.
 -لئ مخابن تو وه‌نابیژی؟
 -دیاره‌ تو د من نه‌گه‌هشتی.
 -ب لیبورینقه‌، تو د هه‌لبه‌ستیدا وه‌سا دبینی کو
 (بوخته‌ری) پتر ژ (ئهبو نه‌واس) ی یئ دیتی؟
 -وه‌سا هه‌زربکه‌ ئهبو نه‌واس پتر یئ دیتی.
 -بوخته‌ری خوه‌دان ته‌کنیک بوو، لئ ئه‌وئ دی یئ قالا
 بوو، هه‌لبه‌ست ژ دیتنا سه‌رده‌مییه؟

تەرفە بن عەبدەت

-بلا ئاخفتن بیئ ئینانا چ نافان بیت، ل گه‌ل ریژین من
 بو سه‌یابی.
 -تو حه‌ز ژ باژیران دکه‌ی وه‌کو سیمبۆلا شارستانییه‌تئ؟
 -ئه‌ز حه‌ز ژ جه‌مه‌ره‌ی باشووری دکه‌م، یان ژ
 جه‌مه‌ره‌ی باکوور یان روبنس کرۆز یان گزیرتا که‌نز.
 -واته‌ هه‌ر د بنه‌ره‌تا تو حه‌ز ژ باژیران ناکه‌ی؟
 -حه‌ز ژ عه‌ورین جوان دکه‌م... بۆدلیر.
 -ئه‌رئ تو بۆدلیری باش دنیاسی؟
 -ئه‌ز بیژم.
 -په‌یوه‌ندییا د نافه‌را تهرفه‌ و بۆدلیریدا چیه‌؟
 -بایئ سپیده‌هییا ب بیرا مروّقی دئینیت.. ل بیرا ته‌
 ده‌یت؟
 -د هه‌لبه‌ستین خوه‌دا تو باس ل فه‌گه‌ریانئ دکه‌ی،
 مه‌رهماته‌ ژ فه‌گه‌ریانئ چیه‌؟
 -مه‌رهمامن پاشه‌روژه‌.

- نه د گەل بۆچوونن ته مه.

- بۆ؟

- حەز ژ بايئ سپېدەهييان دكەم.

- تو نابيني كو خواندەفان باش ژ ته نه گەهشتيه؟

- بلا وه سابيت.

- تو تنيوونا ماركيزي دئينييه بيرا من؟

- ئەز وهسا نابينم.

- بۆچی ته پتر ژ جارەكئ پەيڤا (ئەز وهسا نابينم) بكارئينا،

ئەري ته گومان ژ بابەتي هەيه؟

- خودئ ئەز نزانم.

- نوكه تو مژيلي بەرهه فكرنا چي بۆ بەلافكرنئ؟

- هەمي تشتهك.

ديدارا دوويئ

- مرنەكا ئارام كو ئەم نەشەن نەرازيبوونئ ل هەمبەري

وئ دەربرين، ئەفە زمانئ مەيه، پەنگئ بئ نەينئ و بئ

لوغز هيج تامەك نەبيت، ئەفان ئاماژەيئ ئالۆز (!) نيشانا

حالتئ ترسئ يە، ئەري حەسەب شەيخ جەعفەر خوە بۆ

مرنئ ئامادەكره، دئ پرسيارئ ژيەكم، ئەري وئ خوە بۆ وئ

دينايئ بەرهه فكريه؟

- ئەز هەمان پرسيارئ تينەگەهشتم.

- بلا ئەم فەگەرینەفە بۆ ئەفسانەيئ سۆمەري، واتە

هيمايئ زنديبوونئ؟

- هەردوو هيمايئ زنديبوونئ و ب پيتئ نوو: واتە

جوانئ.

- ئەفە چ عەشقە بۆ سۆمەرييان؟

- ئەز بێژم ئەفە عەشقەكا عيراقيه، هەرە سەرەدانا

مۆزەخانا عيراقئ بکە، دئ بينئ شاهزنا سۆمەرييان تاجا زيرئ

ل سەر سەري وئ يە.

- پيناسەيا تە بۆ (ب پيتئ) و پربەرەمي يا هەلبەستئ

چيه؟

- ژ دايكبوون.

- مەرەمان ئازاديا زيده كرنئ يە وەكو داهينان؟

- زيده كرن؟

- ژ داستانا گلگامشە هەتا كو ئەفرۆ مە كەلەپورەك

هەيه يئ تايبە تە ب گەشە كرنئ، واتە ژ دايكبوونئ، تو چەوا

تەماشەي ژ دايكبوونا هەلبەستئ د قوئاغئ تارياتيبيدئا

دكەي؟

- هيقيدارەم ئاماژەيەكئ د ناڤەرە گلگامش و ئەوادئ دا

بدانن.

- مەرەما تە ژ ئەوا دي چيه؟

- مەرەمانن قالاھيه.

- كەواتە وەكو هەلبەست تو دئ مە فەگەرینئ بۆ دەمئ

بۆري؟

- وەسا هزرەكە دئ هەوە بۆ پاشەرۆژئ فەگەرینم.

ئەم راوەستيان و مە چ پەيڤئ دي نەگۆت، مە ياري

كر، سەرڤوش دبووين، وەكو وئ چەندئ ئەم ژ پروودانا مرنئ

د ترسيان، زانينا هزرەكنا هەلبەستفاني ئالۆزترە و مەحالتە

ژ زانينا نەيئيئ دەريايئ. ل دۆر قەسیدەيا (ئەليەت) كو

(د. عەبدولواحد لولئوئ) يئ وەرگيراي، ئاخفت هاتنە كرن،

قەسىدە يەكە مەنزە، مە قەخوار ھەتاكو ئەم سەرخۆش بووين،
پاشى داخواز ژ من كر كو ئىدى پەرەگرافى ئىكى ژ گوڤارا
(ئەلف با) بەلاف نەكەم، ب مەرجهكى كو درېژىيى ب
دىالوگا خوە بدەين، رازى بوو. بۆ من وەسا دياربوو كو بابەت
گەلەكى جدييه، دقيت جاره كا دى ھەلبەستا وى قەخوينم
داكو ئەف ديدارا مە بچيتە قۇناغە كا دژوارتر، بلا وەسا
بیت، ئەم رېكەقتين ببیتە رۇزائين ھەلبەستقانى، يان ئەوا
كو تايبەتە ب ديتنا وى، بۆ رۇزا پاشتر (چوارشەمبى) چەند
دەمژميرەك ژ ترانەپېكرن و بېدەنگيى بۆراند ل گەل ھندەك
ژ ھەفالىن خوەيى ئەديب. پاشى مە خوە ژ وان قەدزى و
ئەم دانىشتين، ل وېرى ھژمارە كا زاروكتين بۇياغچيىن پىلاقان
ل دۆر ھۆما سېكسيى د ئاخفتن، وەكو بابەتەكى ئاسايى،
ل وېرى ل مەيخانا (عيراقا نو) ھژمارە كا زۆر ژ خەلكى
مژىلى قەخوارنى بوون، ئەو ل گەل ئەبەدییەتتە بوون
وەكو مړوف بېژيت ئەو و قەدەر ژىك ئاش بېوون، ھەسەبى
تەماشەى جەھەكى نەديار دكر، مړوف ھزر دكر ئەو كائىنەكى
سۆمەرى يان ژى بۆزىيە، دوھى ئەم رېكەقتين كو كەلەپوور،
كەلەپوورى مړوفايەتتە يە ل سەر ھەسارەيا مە، ئەف
ھەمى مړوفە دەمى دمرن دى چنە گۆرستانەكى، گۆرستانا
ئەبەدییەتتە، كەواتە ئەبەدییەت رامانا كەلەپوورى ددەت،
رامانا پاشەرۆژى يە.

ئەز دېنم توژ پېسبوونى دتېرسى؟

نەخېر.

بېدەنگ بوو، كەواتە ئەز پىرسان ژى ناكەم، دى
چافەرى وى دەمى بىم ھەتاكو ئەو پىرساران ژ من دكەت،
سېفەك ل دەفمە بوو مە كرە دوو كەر، ئەز ھەز ژ سېقان
ناكەم، لى ھەلبەستقان تووشى پېسبوونى بوويە، پېسبوونا
ھەوا و تۆزى، بېرامن ھات كو سۆمۆئىل پىكت دېژت:
ئەف تەپوتۆزە ل سەردەمى مە ب دووماھى ناھىت. ئەف
پېسبوونەكە ب رامانا ئەزەلىيەتە خوە نەك پېسبوونا سىياسى
كو تايبەتە ب سەردەمى مە، ل (كرفاجۆ) ھەتاكو (ئەرگۆن)
ل وېرى توندوتىزىيەك ھەيە نافى وى پېسبوونە، ل سەر
ئاستى گيانى يان ژى ل سەر ئاستى جەستەى، ئەرى دىيت
بېدەنگيى ب جۆرەك ژ پېسبوونى ل قەلەم بدەين...؟

ب شەفافيەت.

بېدەنگى بخوە شەفافيەتە، تىنبوون و بېدەنگىيە،

گۆت: شەفافيەتە گيانى سەرفەى ھەواركرنى يە، بېدەنگى
دى مە ل بېدەنگيى پارىژىت، ديارە مە پىدقى ب ديارە كا
فلىنى كو (پروست)ى خوە پى ل دەنگ و قەرەبالغىيا باژىرى
پاراست وەسا نېنە؟

من دقيت خوە ژ دەنگەدەنگىن گوندان و پويسبوونا
موتلەقتى ب پارىژم، ئەرى ئەفە ژ گيانى نيزىك نېنە.
بەلنى گوندى مە ھەروەكى ژ تابلۆيىن فايەق ھەسەن و
خالد ئەلجار دا ھەيە وەكو واقعى خوە پەيوەندىيا وان ب
قەرەبالغىيى قە نېنە.

مەرەما من ژ دەمى بورى، ئەو سېبەرا سېبەرا ئەبەدییە.

ھەز ژ تابلۆيىن فايەق ھەسەنى دكەى؟

نەخېر.

بۆ؟

نزانم.

تو چەوا ئەوان تابلۆيىن خالد ئەلجار و لەيلا ھەتارى
دېنى ئەوين كو دېمەنتىن گوندان وېنەكرىنە؟

ئەز ھەز ژ (دارا شىن) يا (قان كۆخ)ى دكەم.

ئەرى تو گازندەيان ژ تووړەبوونە كا تايبەت دكەى؟

رەنگە.

تە چ جارەن ھزر د خوەكوشتنىدا كرىە؟

نەخېر.

ئەرى توژى نابىنى ئەفە ژى جۆرەكە ژ تووړەبوونى؟

ب تەمامى ئەز نزانم.

نوگە تو ھەز ژ چ دكەى؟

پويسبوونا ژنەكى كو ھەفتىيەكى بەرى نوگە من پى
دىتى و رەنگە ئەفرو ژى جاره كا دى بېينم، يان ژى رەنگە
ھەفتىيە كا دى بېينم، بەرى ۱۴ سالان من ئەو نياسى، بۆ
دەمى ۷ سالان ئەم ژىكفەبووين.

ژن د ھەلبەستىن تەدا ئەفسانەيە يان ژى ھېما؟

ھەردوو پىكفە

لى ئەز دېنم بۆ ژيانى تو ب ھەماس نىنى، د قان

سالاندا ژى بۆ ھەلبەستى ژى ھەروەسا تە دېنم؟

ئەز وەسا نابىنم.

(ژنشكەكىفە د. محسن ئەتىمش و لەتيف ناسر ھاتن،

چونكى ھەسەب جەھى خوە بۆ وان گۆتبوو، لەورا ئەو ديدار

تېكچوو)

هۆزان چىيە؟

پشكا سىيى

وەرگىران ژ عەرەبى و ھەئبەركرن: سەعد عاسف

قەسىدە چىيە؟

شوونوارىن دىرۆكى ب رېقەببەت.
قەسىدە شەمەندەفرەكا نە چاقەرئى كرىيە، كەس
دەمى ھاتنۇچوون و ھاتنا وئى نزانىت، قەسىدە نە
جەئى رىزگرتن و نە نافەندا خشاندا سەر بەفرىيە.
قەسىدە پەرداغى بىرەيا سار نىنە، كو تېھنا
گەرما ھافىنى پى كىمبەكەتەفە. ئەركى قەسىدى
خۆشكرنا ئاگرىيە، نە كزكرنا ئاگر و گۆرپيا
وئ. ھەر ب وى شىوھى فەرمانبەرئى
سازيا ئاگر قەمراندنى ئەركىن خوە ب
رېقە دبەن.

ئەركى قەسىدى ئەوۋە دژايەتيا
ھەمى دەستورئى ھاتنۇچوونى بکەت
نەك بىتە پۆلىسى ھاتنۇچوونى.
ئەركى ھۆزانى ئەوۋە خوە بېختە د
دەريايىدا، بىى كو ھىزا بىمەيا خوە ژ دەستدائىت
ھۆزانا مە عەرەبان ئاستەنگ و ئارىشا وئى يەكى
ھەيە كو چىژا ھەتافى و بھىنقەدانى ل بن خىقەتا
ئارامى و ئاسوودەيى باش دبىنىت.
ئارىشەيا ھۆزانفانىن عەرەبژى ئەوۋە، كو

قەسىدە جەئى برىنەكا نەخشاندىيا نوويە كول
دەوروبەرئىن گەنم و گول و گياياندا شىن دبىت.
ئەو جەئى برىنى دگەل ھەمى جەئى برىنىن دى
يا جياوازه. ژبەركو پەنگى وئى يى كەسكە.
خوينا دووان ل جەئى برىنى دەردكەفىت، برىن
تېكەر و برىن تېكرى. ھۆزان و ھۆزانفانى ھاتنە
پېشكىشكرن.

قەسىدە كارەكى ھاندانى يى ھەرە
بلندە، ھۆزانى لىقن نىنە بو خافكرنا
نقلوسك و نقستنى.

قەسىدە ل دەف من نە ھەيىن
والىوئىيە، نە كەرەستەيى سەرخۆشكرنىيە و
نە پالدەرى پەرئىن چوچكانە.

قەسىدە مېھقاندارا د ناف فرۆكىدا نىنە
دا كو ئاسوودەيى و ئاسايشا ھەوۋە دابىن بکەت،
بەروفاژى قەسىدە تېكۆشىنى دكەت ئاسوودەييا وە
بشلقىنىت و نەھىلىت.

ھۆزان ھەفېشكى سەير و گەشت و گۆزارى
نىنە، بەرنامەيى چوونا ھۆتيلان و دىتنا شانۆيى و

قەسىدە جەئى

برىنەكا نەخشاندىيا

نوويە كول

دەوروبەرئىن گەنم و

گول و گياياندا شىن

دبىت

دخوازن كچا شاھى ب دەستقە بىنن و
بىى كو مارەيى يا وى بدەن، يانژى دگەل
زىرەفانن شاھى بكەفیتە شەر و ئاریشى.
دىارە ل وى جھى كچىن جوان بىى شەر
وئاریشە ب دەست ناكەفن.
ھۆزانەكژى دوور ژ پەرژانن خوە د
مەترسىيا ھاقتن و ھەفركى و شەھىدبونى
بىت، بەھايەك راسستەقىنە نىنە.

ھۆزانا باش بۆ ناقەتیت، ھەقدەم د لىزفرىنىدا بىت،
ل ھاقتن و زفستانىدا بىت، ھەقدەم ل تەوهرى باكوور و
ل ھىلا راستا ئەردىدا بىت.
ئەسلى بىلايەنىيا ھۆزانى ژ سىاسەتن د ھۆزانىدا
ب چو رەنگەكى ب پىقە ناچىت، ژبەركو بۆ ھۆزانى
ناىت وەكى پولىسى نەتەوھىيىن ئىكگرتى ل دەقەرئىن
بىلايەندا بىنىت.

بۆ قەسىدەيا مەزن نىنە ھەقدەم د ناقبەرا
مان و نەمانىدا بىت.
ھۆزانەك د ھىرا مندا ناھىت د ناقبەرا
چەند تشتاندا جىگىربىت، يان ل دەقەرەكا
چەككىدا بىت، ئانكو ئەوى جھى نە شەرپەر
و نە چەك و نە سەرکەفتن و شكەستن لى
بىت.

ھۆزانەك د خەيالا مندا نىنە كو لايەنگرا
لايەنەك نەبىت، ھەلوستى وەرەنگرىت و
شەرى بۆ تشتەكى نەكەت، و شىرى خوە بۆ نەھىلانا
زۆردارىيى لسەر مرقان بلند نەكەتە.
ئەز دژى ھۆزانا وەرەزىمە ب ھەمى شىو و
مەوونەيىن وىقە.

ئەز دژى ھۆزانەك مە كو كەرىن پەزى بۆ
رەزامەندىيا شقانن خوە دنقىسن.
دژى ھەمى ئەوان ھۆزانقانا مە كو بەردەوام
مووچەيى ھەيقانەيى خوە ل خەزىنەيا "سىف الدولە"
يان ل خەزىنەيا "باب عالى" وەردگرن.

ھەرەوسا د ئەدەبىدا دژى سىركا (مدرانو)
مىرزا: ئانكو ئەوى جھى كو ئەدىب سەمايا
فىلى دكەن.
مىيىز(*) خوە بەرەف دىوارى حاكىمى درىژ
دكەن ھەتا مۆزەك، سىقەك، نانەكى كو ب
ئاقا سەرشورىيى تەر كرىت، بخون يانژى

تارىشەيا ھۆزانقانىن

عەرەبى ئەو، كو

دخوازن كچا شاھى

ب دەستقە بىنن و

بىى كو مارەيى يا

وى بدەن

دەمژمىرەكا ئۆمىگايى وەربگرن.
مە ھۆزانەك دقت كودوماھىيى ب
زالبوننا پارەى ب سەر پەيىشا بىنىت و رىكى
ژ مايتىكرنا پتر بۆ كرنا وژدانا (الخليل بن
احمد الفراهيدى) و پىشكىشكرنا پىلاقا ئىتالى
ب ھەقزىنا خوە و شرىتا قىديو كاسىت ب
زارۆكان بگرىت.

مە پىدقى ب ھۆزانقانىكە كو خوە ل
ھەمبەرى خەلىفە نەچەمىنىت لى خەلىفە خوە ل
ھەمبەر ھۆزانا وى ب چەمىنىت.

نزار قەبانى، تو كى؟

جھى ژ دايكبوونا من:

ئەز ل بن دارەكا ياسەمىنى ژ دايكبوومە كو گول
و كولىكىن سى ب سەر مالەكا كەقنا
دىمەشقى د ناقبەرا تاخى (الشاغور) و تاخى
(مادنة الشخم) دا د خەملى.

دەدەفانن دەمى ژ دايكبوونا من:

رەقدەكا كۆترا و پىلستانك و پىشكىن
شامى كو ل ۲۱ ئادارا ۱۹۲۳ ئى ئاكنجىيىن مالا
مەبوون.

ئەوان دخوار و قەدخوار، دنقىستن و
بەيىنقەددا، جووت دبوون و دبن چاقدىرىيا
بنەمالا قەبانىدا زىدە دبوون.

تىشكىن پىشكان ل مالا مەيا دىمەشقىدا، زارۆكىن
مە بوون، دايكا من شىرى خوە د دا وان و دگەل مە د
شوشتن و دگەل مە د ھنارتە قوتابخانەيى.

رەنگى چاقى:

رەنگى ئاسمانى دىمەشقى ل دەمى ھاقتى دا:

كار:

ئاشق:

بارى جفاكى:

ئاشق:

پلەيا خانەفانىيى:

لىسانسا ئەقىندارى:

نیشاننا تايەت:

دلبرىندار ب تىرى ھۆزانى.

جھى ئاكنجىبوونا ھەردەمى: ل سەر

ئەز دژى ھۆزانەك

مە كو كەرىن پەزى

بۆ رەزامەندىيا

شقانن خوە

دنقىسن

تەن ئىمزايا من يېقە بيت، نەك ئىمزايا دەھ ھزار
ھۆزىنقىتەن دىتەر يېن كۆب عەرەبى، فەرەنسى، توركى،
ئىسپانى و ئىنگلىزى و چىنى دىقىسن. من يى قىايە
ھۆزىھىت ب تەن ب حسابا خوە يا تايەت بنقىسم، بىي
كۆ ژ مىراتى مالباتى ئەوان داھاتىن د كىتيا (الغانى) و
(القد الفريد) و بانكا (الخليل كورى محمد الفرھيدى)
ھاتىيە، فلسەكى لى بكىشم.

ئەز كىمە؟

ئەز ئەو ھۆزىنقىنم كۆ ھەردەم ل دوىف پىتا بىست
و نەھى د ناپ پىتەن ئەجەدەدا دگەرىم.
من دقەت رەھەندەكى بۆ ئاقى لى دانم، بۆ ئەوان
نقىسىنان ئەوین ژبەر زۆرىا ئافخۇرانقە ھىشك بووینە.
من دقەت دارەك، ھەيقەك و رەزەكى فىقى و
دارخورما و پەيقەكا

من دقەت

ھۆزىھەكى بنقىسم

ب تەن ئىمزايا من

يېقە بيت، نەك

ئىمزايا دەھ ھزار

ھۆزىنقىتەن

دىتەر

ھەورەكى د نابقەرا كەنداف و دەريادا د سەفەرېدايە.
دەرسىت ل ئەردى نىزىك بىت، نەكۆب تاوانا زارۆكىنىي
يان راستگوىي بگرن.

يېشىنەيا دادپەرورەيى:

ب تاوانا نقىسىن و بەلاقىرنا سى پەرتووكان ژ
ئەقىنى و قىانى ژلايى ھەمى دادگەھىن عەرەبىقە بى
ئامادەبوونا من دادگەھ كرىنە.

ئەف پەرتووكە ژلايى داواكارى گشتىقە "المدعى
العموم" ب دژى ئارامىيا دەولەتتى ھاتىيە ل قەلەمدان.
ژبەرکو دەولەتتىن عەرەبى ژ ئەقىنىي د ترسن، ژبەرکو
ھانتوچوون دى تىكچىت، قەھوہخانە و باخچەيىن
گشتى دى پېرن ژ ئەقىنداران. كىسپن نامەبەرەن ب
نامەيىن ئاشقانە مشت دېن. تەلەفون ژبەر دەنگى
ب سۆز يى ئەقىنداران ب دەست ناكەفن، بازىرگانىيا
گولان و گۆستىلكان دى زېدە بىت، دەشت
و دەر پېر دېن ژ سونبولان، ژېن دووگيان
دى نەخۇشخانەيىن ژ دايكبوونى پركەن و دى
دىوانىن ھۆزانان ل كىتبخانەيان پېرن.
دەولەت بۆ وان نالقىت و دلخۇش نابىت
و ھەستى وى بۆ وان نالقىت. ژبەرکو و ئەو
د بىئاتدا قەيرە كچە. چ مىران ناكەت و ژبلى
خوە ھەز ژ كەسى ناكەت.

ئەز كىمە؟

بۆ وى يەكى كۆ من پاشكەقتى دەمى بۆ
ھەوہ كرىيت و زەھمەتا دارشتنا پرسىاران ل
سەر ھەوہ راکەم دى يېژمە ھەوہ ئەزى
ھۆزانقان ژ سالىن چلان وەرە من دگەل خوە
برىارا دای زمان ژ پىتا ئىكى ھەتا دووماھىيى
پىش بىخىم و ئاگر و تېھنى ژ دەرياي ھەتا
دەرياي بىخىمە د نىشتىمانىدا.
نەخشەيى چو تىشتەكى بۆ من سەير
نەبىت من دەست تى وەردايە.
روخسارى ئەبوو جەھل ژى بۆ من
سەير نەبوويە و من دەست تىوہردانا
تىدا كرى.

كىش و قافىيا ھۆزانا عەرەبى ژى بۆ من
يا سەير نەبوويە. من ھەفركى دگەل كرىە،
من پىن خوە ل پىلاقا تەنگا وى ئاسى كرىە.
من دقەت ھۆزانەكى بنقىسم ب

ئەقلىيىتى ب ئافرىنىم كۆ ئەگەر زەلامان گۆھ لى بىن، دەمانچەيان لى نە شەقىن. ئەگەر ژن بخوينىن، شىر ژ مەكىن وان وەكى رووبارىن زىپى دەركەقن.

پىتا بىست و نەھى ئەو گەنجىنەيا ئەفسوناويە كۆب هزاران ھۆزاقان ل رىيا فەدىتتا وى مرن و نەگەھشتى و ب هزارانژى ب ھىقىيا فەدىتتا وى سەرى خوە ددانن.

دبىت پىتا بىست و نەھى ھەبىت يان نەبىت. دبىت راست بىت يان درەو. دبىت وەكى بەرى فیلەسوفان (گۆگدا سور) ل دۆر ى و دارشت و زەنىقە ىي پىك و پىك و حلى بىت. بەلى سەرەراى ھەر تىشتەكى، ھۆزاقانن راستەقىنە ھەبوونا وى پىتن ب خەون و خەيالى نا دانن و دىژىيى ب لىگەريان و فەدىتتا

وى ددەن. بىست و ھەشت پىتن ئەبجەدى شوونوارىن وان ھاتىنە فەدىتن و ل ھەمى كىتبخانە و ئەتىكەخانە و پارچە نفىسىيىن نوو فەدىتتا ھاتىنە بەرچاڭكرن، ژبەركو ئەو ساماننى سەقامگرتى و جىگىركرىنە.

بەلى ھۆزاقان بەردەوام چاڭ ل دوىڭ ئەوان بالندەيانە كۆ ھىشتا نەگرتىنە، نەك ئەوين كۆ ھاتىنە گرتن.

ئەگەر خەلكى ئاسايى چوپچەكە كى گرتى ل پىنجى چوپچىكىن ب سەر دارىدا پى باشترە. ھۆزاقان دانپىدانى ب وى لۆژىكى ناكەن و

چوپچىكىن نەگرتى يىن وان ل ھەمى ئەو بالندەيىن كۆ ل بازارى بالندە فروشاندا د فروشن، پى باشترن. ھۆزاقان فروشياري گوستىلەيىن ئەفسوناويە. ھۆزاقان فروشياري فەرامۆشكرىيىن بھىنقەدايە.

ھۆزاقان نە جلو بەرگىن كەقن دفرۆشيت و نە رۆژنامەيىن كەقن و نە تىشتى ئاسايى، ھەر ژبەر وى يەكى ھۆزاقان ھەردەم ل دۆى دىرۆكى دەينە تاوانباركرن. ب حاشا لىكەرى بنەمالى، بەلاڭكرنا مال و سامانى، تىكدانا زمانى، دودلكرنا خەلكى ژ وان تىشتىن كۆ د بەادارن، لادان ژ رەنگى سەقامگرتى و راستەريىن تاوانبار دكەن.

ئەگەر پىكا راست، ھىلەكا ئەندازبارىيا تەمام ل سەر نەخشەيىن ئايدىال و دىنى و نەرىت و رەوشتى بىت. ئەقە ل سەر

نەخشەيىن داھىنەرانە راست نىنە. نە مۆزىك، نە پەيكەرسازى، نە نىگاركىشان، نە ھۆنەرى داستان نفىسىيىن، نە شەھيان، نە شانۆگەرى د شىانن وان دا نىنە ل بن سىبەرا خۆچەماندن و كرنۆش برن و رىكا راست گرتى، ھۆزان ل بھىزىيا دژايەتسىيى و ھەڧركىن وى، دگەل دەستورى ھاتنۇچوونى دايە.

ئەز ئەو ھۆزاقانم

كۆ ھەردەم ل

دوىڭ پىتا بىست و

نەھى د ناك پىتن

ئەبجەدىدا دگەرىم

ئەز كىمە؟

ئەز ھۆزاقانەكى خەباتكارم.

ھۆزاقانى ئەگەر كەس دەست نەكەڧىت دگەل كىتبان دكەڧىتە ھەڧركى و قەرەقەشى. دگەل كردار، بكەر، بەركار، تا "تانيث" و نوونا "نسوہ" دكەڧىتە ئارىشان.

ھەتا كۆ دەزگرا منژى بزاڭ كرىت ب پرچا خوە يا رەشا دىژ رىيا ھەناسەدان و بھىنقەدانا من بگرىت. ل دۆى رەنگى رەشى چوومە خونىشاندانى، ئەز نەشىم نە ل دۆر ژنى و نە ل دۆر نىشتىمانى بىدەنگ بىم. ژبۆى كۆ بشىم بنقىسم دڧىت ھەتا بلندترىن رادەيى بىزارىيى، بىزارىم. ھەتا بلندترىن رادەيى وىرەكىيى، وىرەك بىم و وەكى پلنگى ئەڧرىقى تۆرە بىم.

ھۆزاقان نە

جلوبەرگىن كەقن

دفرۆشيت و نە

رۆژنامەيىن كەقن

و نە تىشتى ئاسايى،

ھەر ژبەر وى يەكى

ھۆزاقان ھەردەم ل

دۆى دىرۆكى دەينە

تاوانباركرن

ئەز نەشىم بىمە كۆترا نامەبەر، بىمە گيا بۆ جوانى و زىنەتا ناك مالى و بىمە ماسىيىن ناك "ئەكوارىوم" ئى،

ھزار جارا من پى باشترە كوسە ماسى بىم ل دەريايا سووردا نەكو ساردىن بىم د ناك قودىكاندا ب زەيتون و لىمويان بھىمە خوارن.

تو دىژى ئەف دژايەتسىيە د سروشتى ھۆزاقاندا ھەبىت؟ د بىياتدا: نە.

بەلى ھۆزاقانى عەرەب ھەر ژ سەردەمى زارۆكىيىن قە و ھەتا وى دەمى كۆ دمرىت پەر و بالىن وان گرژن، دەنگىن وان دگىر وەكى دىكلەكى كۆ ب زۆرى ل جھەكى ھاتىتە راگرتن و ل نەچارى ب شەڧ و پۆزان پارىزگارىيى ل خوە و مرىشكان بكتە.

ھەرەسا كەنگى بۆ ھۆزاقانى عەرەب دقەتت، دگەل راستىيا خوە بگونجىت؟ چەوا دبىت زارى ھۆزاقانى عەرەبى ب

ئەز ھۆزاقانەكى

خەباتكارم

ئەز نەشىم كۆترا نامەبەرېم، يان گيايى
ناف مالان بىم بۆ جوانيى يان ماسى بىم د
ناف " ئەكوارىما دا".

من پى باشتر كو بىمە كوسە ماسى ل
دەريايە سووردا نە ماسيى ساردىن كو ب
زەيتون و لىموويان دەيىنە خوارن.

تو بىژى ئەف دژاتىيە د سروشتى
ھۆزائىدا بىت؟
د بىيات دا: نە.

بەلى ھۆزائىنى عەرەب ل وى دەمى ژدايىك دىيىت
ھەتا دەمى مرنى دقەيت ميبىن وى گرژ بىن، دەنگى وى
گربىت ھەتا ھەكى دىكلەك بىت كو ب زۆرى ل جھەك
ھاتىيە راگرتن و ب شەف و رۆژان دقەيت بۆ پاراستا خۆ و
مريشكان يى ئامادەبىت.

ژبەر قى يەك چەوا ھۆزائىنى عەرەب دىيىت دگەل
راستەقىنەيا خوە د ئاشتىيىدا بىت؟

چەوا بۆ ھۆزائىنى عەرەب دىيىت و
دەمەشيت كو زارى وى ب شەمالكىن سوور
ھاتىيە مۆر كرن؟

ھۆزائىنى عەرەب چەوا دىيىت ھەست
ب ئاسايشى بگەت ل دەمى كو دىيىت بالندە
فرۆشىن دەوروبەرى وى ل سەر قىمەتا پەر و
بالىن وى د ئاخقن.. باس ل دەنگ خۆشى و ب
ھىزىيا گەورىيا وى دكەن.

چەوا ھۆزائىنى عەرەب دىيىت دىدەفانى خۆكۆزىيا
ب كۆما عەرەبان بىت و نەكەتە گرى و ھەوار نەكەت،
و كارفەدان نەبىت، يان خوە ل قاتى ۷۷ نەھافىزىيە
خوارى؟

چەوا بۆ وى دىيىت ل رىزا گەشتىاراندا بىت و گەھۆكىن
برژاندى بخۆت، دندكان ژىقەكەت و ساردەمەنىيى ب سەردا
كەت و ئاگرى شانۆ و شانۆگەريىي پىكشە ب پىچىت؟

ھۆزائىنى چەوا دىيىت د ناف روودانان
نەبىت و نەرم و ژىر بىت و ئەوا دىيىت ل
دەوروبەرىن وى، نەژىرانە بىت؟.

لەورا ب راستى دەرفەتا ھەلبژارتى بۆ
ھۆزائىنى عەرەب يا كىمە. ژبەر قى يەك
زمان د دەستى وىدا يان دىيىت بۆمەكا
تەوقتىكرى يانژى دىيىتە جلوبەرگەك كەقن..

ھۆزائىنى عەرەب

ھەر ژ سەردەمى

زارۆكىنىي قە و

ھەتا وى دەمى كو

دمرىت پەر و بالىن

وان گرژن

ب راستى ھەلبژارتنا

رىكا رىگاربوون و

دەرچوونى ل دەف

ھۆزائىنى عەرەب

يا كىمە

چەوا ھۆزائىنى

عەرەب دىيىت

دىدەفانى خۆكۆزىيا

ب كۆما عەرەبان

بىت و نەكەتە گرى

و ھەوار نەكەت

مۆما سوور بھىتە مۆركرن؟

چەوا بۆ وى د قەتيت ب باوهرى و ب
سەرخۆيىقە بزانيت و ئاگەھداريىت كو
بازرگانىن پەلەوهران ل دەوروبەرىن وى مژىلى
بلندكرنا بھا و قىمەتا پەر و بال و مل و
دەنگخۆشى و ھىزا خەنجەرا وى بن؟
چەوا بۆ وى دىيىت دىدەفانى خوە قركنا

ب كۆما عەرەبان بىت و نەكەتە گرى و ھەوار نەكەت،
پەخنەيى نەگريىت، يان ل قاتى نەفت و نۆرا خوە
نەھافىزىت؟ چەوا بۆ وى دىيىت ل رىزا خۆشى و دەم
بۆراندنىدا بىيىت، قاميشىن شەكرى بخۆت، تىفكلى وى
بشكىنىت، شەربەتى ژى سەردا بگەت و چرايا ئاگرىژى
شانۆ و شانۆفانان ب سۆژىنىت؟

ھۆزائىنى كەنگى دىيىت پاقژ و بىگەرد و نازك و
ژىر بىت و ئەوى كو ل دەوروبەرى وىژى، شانۆيەكا
نەژىرانە بىت.

ژبەركو ب راستى ھەلبژارتنا رىكا
رىگاربوون و دەرچوونى ل دەف ھۆزائىنى
عەرەب يا كىمە، ژبەر وى يەكى زمان د
دەستى وىدا يان دىيىتە بۆمەكا تەوقتىكرى
يان كەقنە پىلاقشەك.

ئەز كىمە؟

ئەز ھۆزائىنى كەنگى خەباتگىرم.

ئەگەر كەس ب دەستى ھۆزائىنى نەكەت
دژايەتتىيى دگەل بگەت، دى دگەل بەلگىن كاغەزى ب
شەپ ھىت، دگەل فەرمانى، بگەرى، بەركارى و فەرمانى
(كان-بوو) و ھەتا ئانا مېنە و نوونا نسوودا دكەقەتە
قەرەقەشى، ھەتا وى راددەى كو خۆشتقىيا من ل دەمى
قيايى ب پرچا خوەيا درىژ ھەناسەيا من بېرىت... ل
دژى رەنگى رەش چوويمە خونىشانانان.

ئەز نەشىم ل دۆر ژنى و نىشتىمانى يى
بىدەنگ بىم.

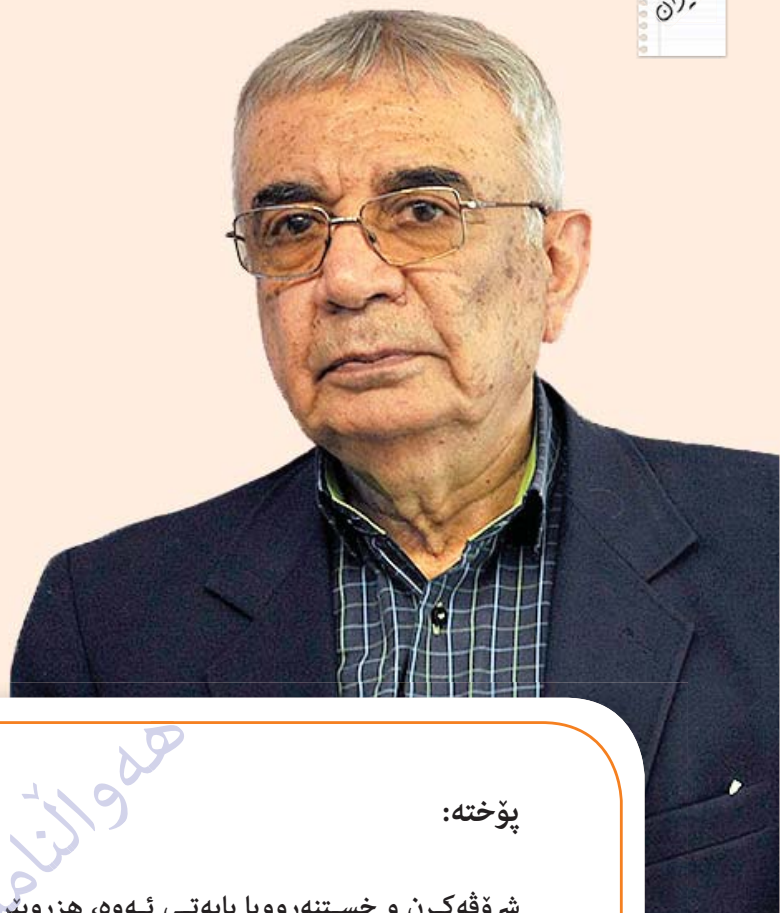
ژبۆى كو بشىم بنقىسىم دقەت ھەتا
بلندترىن رادەيى بىزارىيى يى بىزار بىم.
دقەت ھەمى وجوودا من يا پرىت ژ مۆرالى
و دەمارىن من ھەكى پلنگى ئەفرىقى دلئەنگ
بىن.

د. ئەحمەد تیمداری (١)

قە کۆلین و پرە خەیا هونەرێ هەلبەستێ

پشکا ئێکێ

وەرگیران ژ فارسی: رەنۆ کوردی

پۆختە:

شروقه کرن و خستنه روویا بابەتی ئەو، هزر و بیرین جودایین هەلبەستێ چنە؟ ئەرێ هەلبەست خوەدان نافەرۆکە کا ئەخلاق و پەروردهیی یه؟ یان ژێ ب تنێ خوەدان ئیستاتیکا و جوانییە؟ ئەرێ فاکتەرین سیاسی و جفاکی جهێ وان د ناڤا هەلبەستیدا قەدبیت یان ژێ د بنیاتدا هەلبەست پشکە که ژ ئیلهامی؟

ئارمانجا قە کۆلینێ ئەو کو ب کاملترین و مۆدیرنترین شیوه هەلبەست بهێتە بدەستقە ئینان و دەرئەنجام و تیۆرین وان یین جودا کو ب نافونیشانی هەلبەستێ هاتینه نیشانکرن، قە کۆلین ل سەر بهێتە کرن. د نوکەدا گرنگترین لایەنێ هەلبەستێ ریکوپییکرنا هونەرێ هەلبەستییە یان رەخنەیا هەلبەستێ ل سەر بنەمای نیشاندا نا فەرەهەنگ و ئیلهاما هەلبەستقانی پیشوازی ل دھیتە کرن. سروشتی هەلبەستێ ب رەنگەکیه، کو هەمی ئارمانجین وێ د ناڤ ویدا بهێتە مه هاندن، کو هەمان ئەوێ پالاوتنا فەرەهەنگییه کو پشکە کا گرنگ یا فەرەهەنگی دھیتە هەلبزارتن و دێ دەرکەفیت، ریبازا قە کۆلینێ ئەو کو قە کۆلینێ ل سەر تیۆرین کەڤن و نوو بکەت، و پاشی باشتین و دروستترین تیۆر بهێتە شروقه کرن.

سروشتی هەلبەستێ ب

رەنگەکیه، کو هەمی

ئارمانجین وێ د ناڤ ویدا

بهێتە مه هاندن

پيشەكى:

قەكۆلىنا ھەلبەستى و دەقېن ئەدەبى ھەر ژ قۇناغا كلاسېك ھەتا سەردەمى نوکە ب قۇناغېن جوداجودا دەر بازبويى، بېگومان قەكۆلەر د ئازادىن كە ھەر تېگەھشتىن و ھزروبۇچوونەك ل دۆر ب ھەلبەست و ئەدەبىياتى ھەبىت، لى ئەوا گرنگ نىشاندىن و ب تېۋرکنا ھندەك ئالىيانە كو دەمەكى ب خۇقە گرى ددەت و قوتابخانەيەكا نوو يا ئەدەبى ئافا دكەت. د نوکەدا باشترىن رېك بۇ نياسىنا بەرھەمىن ئەدەبى و ھونەرى، بكارئىنانا رېبازا (سىمىۋولۇزى - ئامازە ناسى) يە كو دەستەواژە و ئامازەيىن ئافا بەرھەمى ئەدەبى بۇ مە ئاسان دكەت و شۇقە دكەت، چونكى ئەم گەلەك ب زەحمەت دىيىن قەكۆلىن و دووچوونى بۇ بەرھەمى ئەدەبى ھەمىيى بکەين، بۇ ھونە بەرھەمەكى ئەدەبىي ھزار سالان بەرى نوکە ب دەرئىخستنا ئامازەيىن د ئافدا و قەدىتتا پرنسپان و رەگەزىن وى، نياسىنا وى بەرھەمى دى ب ساناهىتر بىت .

نوکە ھاتىنە كرن و ل قىرى ھاتىنە نىشاندىن. بۇچوونىن ئەرسىتۇ كەفتىن تىۋرە، بۇچوونىن وى يىن پىشتى وى ب تايەتى سەردەمى نوکە كو ب ئەگەرى نىشانان دھىنە دابەشكرن كو دەقېن ئەدەبى ب رېكا قەكۆلىنى ھاتىنە پراكىككرن كو ب شىۋەيەكى مەنتقى ھاتىنە ئەنجامدان و پىشكىشكرن كو دووماھى تىۋرە.

رېبازا قەكۆلىنى، ۋەكو پەرتوكخانەيەكىيە جوداھىيىن ھەلبەستى ل بەرچاڭ دگرىت و دگەھىتە نووترىن تىۋران و شۇقە دكەت، كو بىچىنەنەيا قەكۆلىنى ھەر ل سەردەمى ئەرسىتۇ دەست پى دكەت و تىۋرېن دى ھاتىنە باسكرن و بەراوردى بۇ ھاتىيە كرن.

ئەدەبىيات و تىۋرا ئامازەناسىيا كەفن (سىمىۋولۇزى):

بۇ نياسىن و كۆتۈرۈلكرنا دەقېن ئەدەبىيىن سەردەمىن جودا، ژبلى رېبازا سىمىۋولۇزىيى ھىچ رېبازەكا دى نابىت بھىتە بكارئىنان و دەم و رەگەزىن وى بھىتە دياركرن. ئىك ژ گرنگترىن پەرتوكان، كو رۆلى خوە د شۇقەكرنا دەقېن ئەدەبىدا ھەيە، (ھۆنەرى ھەلبەستى) يى (ئەرسىتۇ ۳۸ - ۳۲۲) يە، كو ژ دوو پىشكىن سەرهكى و تىۋران و بابەتان ل دۆر ھونەرى ھەلبەستى^(۲) بۇ دەقېن ئەدەبى پىك دھىت. كو گرنگى ب ھونە و جۇرېن

پىشكان و تەۋەرەن نەدايە، بەلكو ئەوان نىشانان ب بەش بەشكرنا گىشتىيا ئەدەبى شۇقە دكەت. و پاشى ب ھونەيىن زىندى و راستەقىنە دووماھى پى ئىنايە. ئەف بەش بەشكرنا ئەرسىتۇ د ھۆنەرى ھەلبەستىدا، ھەم پرنسپان د مەھىنىت و ھەم ژى ھونەيىن

ئىك ژ گرنگترىن پەرتوكان،

كو رۆلى خوە د شۇقەكرنا

دەقېن ئەدەبىدا ھەيە،

(ھۆنەرى ھەلبەستى) يى

(ئەرسىتۇ ۳۸ - ۳۲۲) يە

بېگومان د قەكۆلىنىن ئەدەبىدا نىشانىن زۆر گرنگ ھەنە كو رىخۇشكەرن بۇ ھەر قەكۆلىنەكى، چونكى ئەو نىشان بۇ مە دياردكەن كو يىن چ سەردەمەكى و چ رەگەزەكىنە. كەۋاتە ژ نياسىنا نىشانە و ئامازەيان، رافەكرن و قەكۆلىن دەست پىدكەت،

ئەو بابەت دھىتە قەكرن و نىشانىن د ئافدا ئىك ل دووڭ ئىكى خوە نىشان ددەن و سەردەم و رەگەزىن وى دياردېن. كو د ئەقى قەكۆلىنىدا ب تىن بەشەكى گرنگ و سەرهكى ژ نىشانىن ئەدەبى ھاتىيە باسكرن، ئەو ژى پىك دھىن ژ قەكۆلىن و تىۋرېن جودايىن وى كو ھەتا

ل يۆنانى بابەتتى ھەلبەست

و ھەلبەستفانان بابەتەكى

ب ھىز و جوان بوو

ئەدەبى دەست
نىشان دكەت.

ئەو نىشانتىن كو

ئەرسىتۆى د دابەشكرنا ئەدەبى بكارئىنايە پىك دەيت ژ:

داستان^(۳)، تراژىدىا^(۴)، كۆمىدىا^(۵)، ل قىرى ھەلبەستا لىرىك ب رەنگەكى تايىت بەحس ناكەت. چونكى ئەو شىعر ب مۇسقىيايىقە ھاتىيە گرېدان و ھاتىيە گوتن، و بوويە جورە ھەلبەستەكا سەرەبەخۇ. (زىن كۆيى - ۱۳۵۷ - ۱۸۳)

ھەلبەست و فەلسەفە:

ھەلبەست د نوكدەدا، د ناف فەلسەفەيدا وەكو دووماھى بابەت دەيتە باسكرن، كەواتە نىشاندا ھەلبەستى د ناف فەلسەفەيدا رىكەكا ب سانامى نىنە، ل يۆنانى بابەتتى ھەلبەست و ھەلبەستفانان بابەتەكى ب ھىز و جوان بوو كو ب بابەتەكى پىرۆز ھاتىيە دانان و وان ب داب و نەرىت و كەلتورى وەلاتى خوەفە گرېدايە، سۆكرات و ئەرسىتۆ ھەلبەست ژ فەلسەفى جودا كرىە و وان فەلسەفە بلندترى ھەلبەستى دانايە،

و دىيژن: فەلسەفە باشتر و ب تاموچىژترە ژ ھەلبەست و ھەلبەستفانىيى، ئەو د وى باوهرىداوو كو ھەلبەست مروقى ژ تىگەھشتن و راستىيان دوور دكەت و ب تنى لاسايىكرنا ئەوان ھەمى تىشانە كو د راستىيىدا ھەنە، ھەروەسا ئەفلاتونى داخازكرىە، ھەلبەستفان دەستان ژ رامان و خەيالىيىن خوە ھەلگرن و ب رىكا عەقل و فەلسەفى، ھىزروبىرىن خوە دەرېرن. (ادامز، ۱۹۹۲: ۳۷)

تىؤرا داھىنانى:

پىشتەفانىيا ئەرسىتۆى ژ ھەلبەست و ھەلبەستفانان، ب تنى د بياقى لاسايىكرنىدا نەبوو، بەلكو گرنگى ب مەسەلەيىن داھىنانى ددا، ھەروەسا ئاشكرا كر كو ئەفە ب تنى پەيوەندى ب لاسايىكرنا راستىيان نىنە ژ سروشتى. جورىن ھەلبەست و لاسايىكرنى، داستان، كۆمىدىا، تراژىدى، دىرۆك، فەلسەفە، ئاخفتن، كارى سادە

و لىكدای، ناسىار و نەناسىار، تايەتمەندىيا ئەفسانەيى، خەيال و گوتار، پىشكىن گوتارى، جورىن نافان، نىشاندا ھەلبەستفانان و جورىن گەنگەشەيە. ئەفە ھەمى پىكھاتەيىن ئاماژەناسىيىن ھەلبەستىنە د پەرتوكا (ھونەرى ھەلبەستى) يا ئەرسىتۆيدا. ئەو پەرنەسىيىن كو د ھونەرى ھەلبەستىدا بو دابەشكرن و ناساندا بەرھەمەكى ئەدەبى ھاتىنە بكارئىنان، ئەم دىن دابەشكرنا ئەرسىتۆى ب پەلبەندىيا زانستى ب ھەژمىرىن كو جورىن ئەدەبى د نافدا ھاتىنە دابەشكرن و جورىن دى ژ ھەقدوو ھاتىنە جوداكرن و ب رەنگەكى روھن و ئاشكرا ھاتىنە شروقهكرن.

بو نياسىنا تراژىدىا د ھونەرى ھەلبەستىدا شەش نىشان ھاتىنە دانان. كو پىك دەيتن ژ: خستە روو^(۶)، كارەكتەر^(۷)، رامان^(۸)، شىواز^(۹)، ميوژيك^(۱۰)، دىد و بىروبوچوون^(۱۱).

ئەفلاتونى داخازكرىە،

ھەلبەستفان دەستان ژ

رامان و خەيالىيىن خوە

ھەلگرن و ب رىكا عەقل و

فەلسەفى، ھىزروبىرىن خوە

دەرېرن

ئەفان نىشانان ھەر ئىك ژ وان ب تەمامى پەيوەندىيا وان ب ھەقدووۋە ھەيە، ئەف شەش نىشانە، ب رەنگەكى گرنگ ب تىكفە ھاتىنە گرېدان و ل تەنشت ھەقدوونە و ل دووف تىكدا دەيتن. ب رەنگەكى كو گرنگىيا نىشانان ئىكى كارتيكرنى ل سەر نىشانان شەش دكەت، ئىكەم نىشان، ھەموو دەقان ب رىقە دەت، كاراكتەر ئىك پەلە نىمترە و دىد و بىروبوچوون ژى پەلە دووماھىيى وەردگريت.

ب قى رەنگى شروقهكرنا نىشانان ژ لايى ئەرسىتۆى ب تنى بو نياسىنا گشتى و موونەيىن ئەدەبى نىنە، بەلكو ھندەك بابەتتىن دى يىن ئالۆز و بەرھەمان دىنە ھارىكار، بابەتتى لاسايىكرنى ب قەكۆلىيىن پەيوەندىيا د ناقبەرا بەرھەمىن ئەدەبى و واقعىيەتتىدا ب رەنگەكى گشتى، دژواريى

پىشتەفانىيا ئەرسىتۆى

ژ ھەلبەست و

ھەلبەستفانان، ب تنى

د بياقى لاسايىكرنىدا

نەبوو، بەلكو گرنگى ب

مەسەلەيىن داھىنانى ددا

دروست دكەت، ئەف دانوستاندە ژى بو وى چەندىيە كو گرنگىيا لاسايىكرنى ب ھونەر و رىاليىزمى بدەتە

نراسین. راستی و دیروکا نهوان گوتاران بهیتته دیارکرن
 کول سهر خه یال و چیرۆکنقیسین دهینه پیشکیشکرن.
 ئاماژه یین ئه رستۆی، یاسا و ریسایان بۆ نیاسینا
 به رهه مین ئه ده بی ب روهن و ئاشکرای دیارناکهت، ل
 سه رده م کلاسیزما نوودا، چه رخ ئه هه قدی و هه ژدی
 ژ داستان یان شانۆ و ئیکبوونا ده م و جه و په ترنا
 جورین ئه ده بی، کو د راستیییدا جوره ک ژ راپورت یان
 ده ستور دیاردبیت، که واته دقیت نیشانه و نافونیشانی
 نیاسینا هونه ری ئه ده بی ب رینیشاندانه ک یا رینقیسی
 ب شیوه که روهن و ئاشکرا شروقه بکه یین، کو ئه قه
 ژی بابه ته کئی گه له ک ورد و ب زه حمه ته.

هه ر چه و ابیت، هه م نقیسه ر ل قیری ئاماژه
 و رینیشاندهران د گونجین ل گه ل به رهه مان،
 هه م ژی خنده فان و ره خه گر، ئاماژه یان د ناف
 به رهه ماندا په یدا دکهن.
 لایه نگرین ئه رستۆی دیژن، پۆلینین

بابه تی لاساییکرنی ب

قه کۆلینین په یوه ندیا

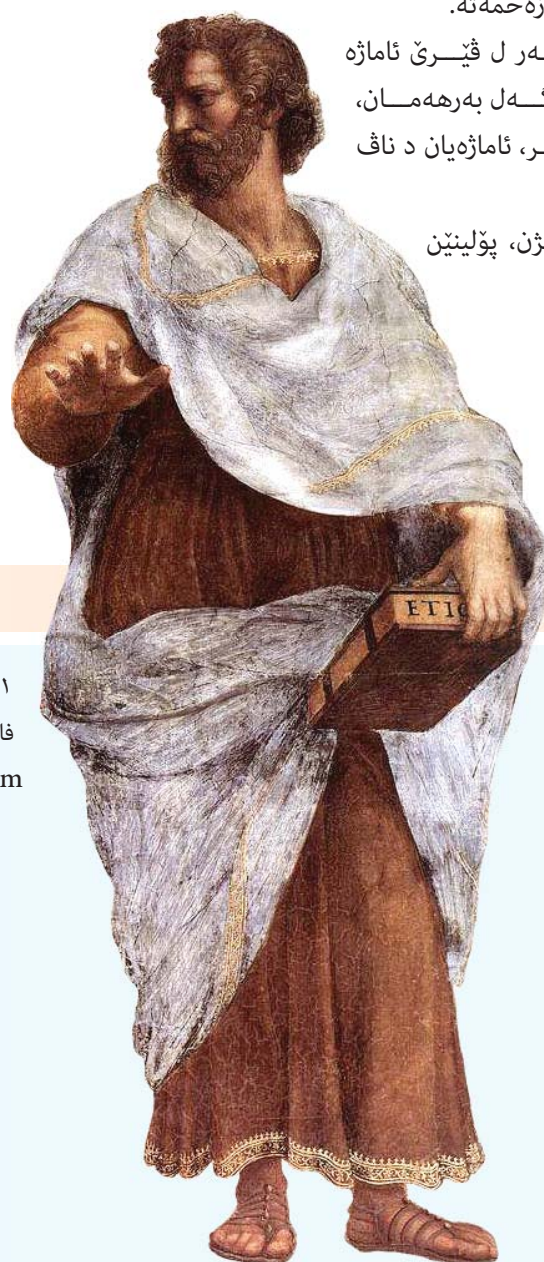
د ناقه را به رهه مین

ئه ده بی و واقعیه تییدا

ب رهنگه کئی گشتی،

دژوارییی دروست

دکه ت

په راویژ:

۱- مامۆستای زمان و ئه ده بیاتا
 فارسی ل زانکۆیا زانا طباطبایی A_
 tamimdari@yahoo.com

- 2- POETICS
- 3- EPIC
- 4- TRAGEDY
- 5- COMEDY
- 6- PLOT
- 7- CHARACTER
- 8- THOUGHT
- 9- DICTION
- 10- SONG
- 11- SPECTACLE

ژیده ر:

<https://www.sid.ir/paper/56097/fa>

فرۆغ فەروخزاد (*)

وەرگیزان ژ فارسی: سینەم چینی

(*) فرۆغ فەروخزاد، ھەلبەستفانەکا فیمینستا ئیرانییە ل سالا ١٩٣٤ ل تەھران یا ژ دایک بووی، د ژیی ٣٢ سالیی دا ل سالا ١٩٦٧ ل تەھران ژ ئەگەرێ رویدانەکا ترومبیلی گیانێ خو ژ دەست دایە. شەش بەرھەمێن ھەلبەستان یێن چاپکری ھەنە کو ب نمونە یەکا نایابا ھەلبەستا نوی یا فارسی دەیتە دانان. فرۆغی کارێ ھونەری و سینەمای ژێ کرییە، ب ئیک ژ پیشەنگین ھەلبەستا نوی یا فارسی دەیتە دانان. ئەو ب بەلاڤکرنا ھژمارەکا ھەلبەستین خو شیا پێگەھێ خو وەکا ھەلبەستفانەکا ژێھاتی د بیافێ ھەلبەستا ھەچەرخا ئیرانیدا بچەسپینیت. بەرھەمێن وێ بۆ زمانین (تورکی، عەرەبی، چینی، فەرەنسی، ئیسپانی، ژاپۆنی، ئەلمانی و عەبری) ھاتینە وەرگیزان. د وی ماوہیی کورت یێ ژیانائە دەبیدا شیا نافێ خو د دیروکا ئەدەبی یا فارسیدا تۆمار بکەت و ھەلبەستین وێ ھەردەم ل دەف پەخنەگران جھێ ستایشی بوون و پەسنا وان دکرن و ئەدەب دۆستان ژێ حەز ژ بەرھەمێن وێ دکرن.

ژێدەر: <http://rezanooshmand.blogfa.com/post/305>
<https://fa.wikipedia.org/wiki/>

په نجه ره

په نجه ره يه ك بؤ ديتن
 په نجه ره يه ك بؤ گوھليوونئ
 په نجه ره يه ك وه كونا بيره كئ
 ل دووماھيكا خو دئ گه هپته دلئ ئوردى
 دئ بؤ قئ دلوقاننيا بهر فرھه وشيناننيا بهر دهوام قهبيت
 په نجه ره يه ك دهستين بچويكين ب تنيوونئ
 ل بهر شفق و بيھنا ستيرين بلند
 تژى دكەت
 و دبیت هەر ل ویرئ
 هه تافئ مېھقان بكه ته مالا گولا تولكئ^۱
 په نجه ره يه ك بؤ من بهسه
 ئەز يا ژ وه لاتئ بويكين ياران دهيم
 ل بن سيهرا دارين كاغەزى
 ل ناف باغئ پەرتوكين وينه دى
 ژ وهرزين هيشك سەربورين بئ بهاين هه قالينى و ئەفينئ
 ل كولانين ئاخئ يين بئ گونه هئ
 ژ ساليين دروستبوونا پيتين بئ رهنگين ئەلف و بئ
 ل پشت ميژين خواندنگه ها مه سلول
 ژ وى ده مئ زارووك شياي
 په يقا «بهر» ل سەر ته ختى بنقين
 بالندهيان ژ سەردارين كه قنار بار كرى
 ئەز يا ژ ره هين گيايئ گوشخور هاتيم
 و هيشتا مېشكئ من
 يئ تژيه ژ دهنگئ ب ترسئ وئ پەلاتينكا
 ل سەر تينقيسا وينان ب سنجاقه كئ قه كرى
 ده مئ من باوه ريبا خو ب دادپه روه ريبا نوئ قه گرئداي
 د هه مئ باژيريدا دلئ من پارچه پارچه كر
 ده مئ چافين زاروكان يين عه شقا من
 ب ده ستمالا تاريا ياسايئ گري ددا
 و ژ دودليا په رستگه ها ئاره زوين من
 خوين د پەشى ژ دەرڤه
 ده مئ ژيانا من يا دى

چ نه بوو، چ نه.. ژبلى تك تكا ده مژميرا ديوارى
 من زانى، پندقييه.. پندقييه.. پندقييه
 وه كى بيركولان هه ز ژئ بكه م
 په نجه ره يه ك بؤ من بهسه
 په نجه ره يه ك بؤ چركه يين هشياري و بهر يخودان و بئ دهنگيئ
 شتلين گوزيئ هند يين دريژ بووى
 كو رامانا ديوارى بؤ بهلگين خو يين گه نچ بدهت
 ژ خوديكي ب پرسه نافئ رزگار كره ري خو
 ئەو ئەردى ل بن پين ته دلەرزيت
 ژ ته ب تئ تر نينه؟
 په يامبه ران په ياما ويړانيئ
 يا د گەل خو بؤ چاخئ مه ئيناي
 ئەف په قينين ئيك ل دويڤ ئيكي
 و عه ورين ژه هر كرى
 ئايا دهنگئ ئايه تين پيروزه
 ئەي هه قال.. ئەي برا.. ئەي هه فخوين
 ده مئ دگه هيبه هه بقئ
 ديروكا كوشتنا ب كوما گولان بنقيسه
 هه رده م خهون
 د گوپيتا بئ هه لويستيا خو دا دكه قن و دمرن
 ئەز بيھنا چار گولان دكه م
 كو يين ل سەر گوړين كه قن شين بووى
 ئه رى ئه و ژنا د كفئ چافه ريوونيدا مري گه نجاتيا من بوو؟
 ئەرى جارەك دى دئ ب سەر پيښه لىسكا كه له جانييا خو سەر كه قم؟
 بؤ ده ف خوديئ باش كو ل سەر بانى په ياسان دكه ت
 و سلاف بكه مئ؟
 هه ست دكه م ده م يئ بورى
 هه ست دكه م «چركه يه ك» بهه را منه ل بهر په ره كئ ديروكي
 هه ست دكه م ميژ ديرا تيبه ك سه خته يه د ناڤه را
 كه زين من و ده ستئ بيانبيئ خه مگيندا
 دگەل من باخڤه
 ئايا كه سه ك كو دلوقاننيا له شه كئ ساخ پيشكيشى ته دكه ت
 ژبلى هه سترن ب ساخبوونا ته چ دى دقئت؟
 تشته كى بيژھ من
 ئەز يا د په نجه ريږدا
 و من په يوه نديا دگەل هه تافئ هه ي.

^۱ نافئ گوله كئ يه ب فارسى د بيژنئ (شمعدانى) بهلگيت وهكى يين تولكى نه له وما هندهك خه لكئ مه دبېژنئ گولا تولكى.

کەنستەنتین سیمیونوف*

وەرگیران ژ رووسی: بافی نازی

* کەنستەنتین سیمیونوف ۱۹۱۵-۱۹۷۹، نقیسەر، شانۆگە و ھەلەبستفان، نقیسەر د ھەرسێ جۆرین ئەدەبی دە سەرکەفتی بوو، ناقدارییا وی چەوا ب رۆمانا (ساخ و مری) ھەبوو، وەھا ژێ ب شانۆیا (بیست رۆژان پشتی ئەو). لێ ھەلبەستا وی (لەئیقیا من بە، ئەزێ قەگەرم) تاییەتیەك خوە ھەبوو. ئەو ژێ ژبەرکو د ھەيامی شەری دوویەمین دە جیی خوە گرتبوو، ئەقێ ھەلبەستێ چاوا د خوندن، وەھاژێ ب ستران د ناف گەلین گەلین سوفیەتێ دە جیی خوە گرتبوو.

ب خوە، ھەلبەست ل سەر نافێ شەرھانەکی تیتە گۆتن گو ئەو وەکو ھەمی شەرھانان ناما خوە ژ بۆ ئەفیندارا خوە ب رێ دکە، ب خوەندنا قێ ھەلبەستێ ھەست، خوەشی و ئیشا شەرھانی تیتە بەرچاقان و ب مابینا شەفیندارێ وی ل ھێقیا وی، ئەو د ھەمو پەوش و مەرجان دە، د سایا وی دشیخ خوە ب پارێزە و بژی. ئەز دبێژم چ شەرھانی کو ھەیه، ب قێ ھەست و ھەلوەستێ ب داییکا خوەژە یان ژێ ب دلوقانا خوە د ئاخقە و ھەمالن گۆتین شاعیری تینە سەزمانی خوە: ((ل ھێقیا من بە، ئەزێ قەگەرم...))

ل هیڅیا من به

ل هیڅیا من به ئه زږی څه گهرم
 لږ گه له کږ ل هیڅیږ مینه
 ل هیڅیږ بت دهما خه مگینی ټیت
 بارانا ته ږ دباره.
 ل هیڅیږ بت، دهما به فری پاڅر دکږ،
 ل هیڅیږ بت، که نگی گهرمایږ ټیت
 و ل هیڅیږ بت دهما که سین دن،
 ل هیڅیږ نامین.
 ل هیڅیږ بت، دهما
 ژ دوورڅه نامه نایږن.
 ل هیڅیږ به، دهما
 هه مو، ل هیڅیږ دمین.
 ل هیڅیا من به، ئه زږی څه گهرم.
 دهما کور و داییک، د وی باوهریږ دهنه
 کو ئه ز نه مامه.
 به لا دوس ل هیڅیږ بوه ستن،
 و ل بهر ناگری څه خوږ
 ل هیڅیږ به، له ز مه که،
 ب وان ره څه نه خوه.
 ل هیڅیا من به، ئه زږی څه گهرم
 و ب هیڅیا ته ئه ز قورتال بووم
 و چاوا من ژیا نا خوه پاراست،
 ته نن ئه ز و ته، ئه مږ بزاین
 ئه و ژي، ژبه رکو تو ب شیان بووی
 ل هیڅیږ مینه
 لږ که سین دن، نه دشیان

دۆندەھا ژبیرکەرین مەزن

بابی من ژى كەلەكی ژبیرکەر بوو:
ل سالا رهشید عالی گری
دهمی دیتی
مشار ستویتن جۆهییان دبرین،
لی وی ژبیرکەر و خو ب سەر قەنەبر
و پستی بیست و شەش سالان،
سەرگەرمی جەمال عەبدولناسری بوو
دهمی سۆزدای قورتالبوویان بەهافیزیتە دەریای دا!
..

ئەز ژ دۆندەھەکا هزر پژاله
و گەلەك ژبیرکەرم.
باپیرو من باش دزانی
بەغدا ریقینگی خۆ دکوژیت،
لی وی چیا و
کویز و هنگشین و پەز هیلان
و هات دا ل کۆلاتین وی یین
تاری ئاکنجی بیت
ئینا ب پەشیمانیی خەندقی!
..

دایکا من ژى زوی تشت ژبیردکرن:
دیت پاسەوانین نەتەوہیی یی گنجان
ژبەر دەرگەھێ مالان دبن
و لژی (قصر النهایه) قەدشیرن
لی پستی کیمتری دوو گرییان
ژبیرکەر دەرگەھێ ل زارویتن خو بگریت
دا بەعسی نەبەنە هویرکەرین گوشتی!
..

ماجد ئەلحەیدەر

بۆ بیرھاتنا هەشتی
شواتا رەش بووکا
کۆشتاران..

وەرگێران ژ عەرەبی: محسن عەبدولرەحمان

ئەز ژى ب سۆشتى خۆ ژيىر كەرەكى

مەزنىم

چەند ھەولا ژيەر كىرنا ھەلبەستەكى ددەم

بانگى مەلای ژيىرا من بر ئەوا من خواندى.

و ھەر جار ھەقۇينا من، من ئاگە ھىدار كەت كو ژيىرەنە كەم دەما گە ھىشتىم مېھقانخانەيى پەيۋەندىي پى بىكەم،

ژيىردكەم و ل قەگە پىيانى تەلەفونى بۆ دكەم:

- دلبەرا من، بىرا من بىنە..

تە داخووا چ كىرۋو لگەل خۆ بىنىم!؟

..

زارۋكىن من خەون دىت

كو جىھانا بەرفرە تىكقەدەن.

بۆ مەۋنە ئىكى ژ وان دقيا

دەمى مەزن دىت، بچىتە كوزتالىكا*

لى تىشتەك، تىشتەك باسوجىنى**

د بايى ئەقى وارى دا

ئاراستەيىن نەخشە و ھىلرئىكەران - بوسلە - ژيىرا وان بر

و بەرى وان دا پىيا نانىيىي!

..

بىكىمى ئەقىيىن من يىن كچ

تى تانها ژيىرناكەن:

ئىكى بۆ من رەنگىن كەسكە سۆرى ھىمارتن،

يا دوويى ھەمى پىتىن ئىنگىلىزى ل من قەگىران،

يا سىيى بەرى بىستەكى ژ من پىسى،

- بايىر..كانى ولاتى تە سۆز پىدايىمە!؟

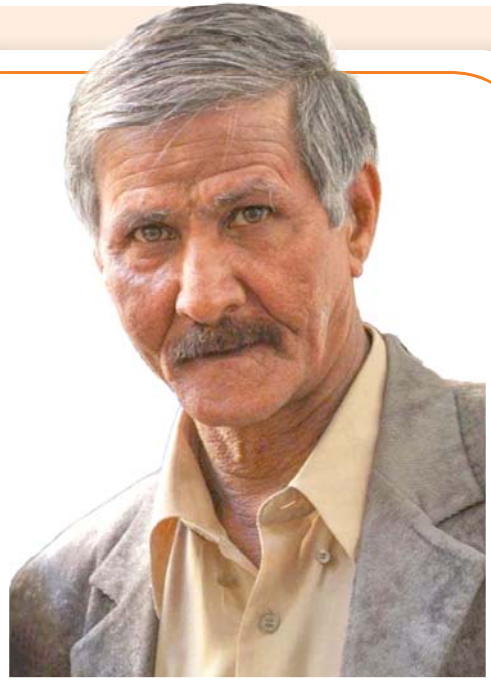
..

ئەز ژ رەقشە كىمە

ژ مللەتەكى ھەرە ژيىر كەرم!

*كوستارىكا

**الباسوجىن: ئەگەر ئى نەخۇشىي

عبدالولعه زیم فنجان

بۆچی دئی
ئەقیندارا
هەلبەستفانە کئی
ساده یی وه کی
من بی...؟

وهرگیران ژ عهره بی: پویتیكا

دبیت هه ز ژ ته بکه م
هه رچه نده د گه شتا دهنگوباساندا نابیژیت:
عه سمان هه می عه وره،
په قین ژی دئی مه هه لواسیت
دبیت هه ز ژ من بکه ی،
هه رچه نده ئەفه موعجیزه یه

قه ده ر، دئی د لیستا خوه یا ره شدا من تۆمارکەت،
قه ده ر دئی د لیستین دیدا،
که سه کئی دی بۆ ته هه لېژیریت.
که سه ک، زوی دئی قه گهریته مالی،
زه لامه ک، کو دئی هنده ک تشتان بۆ ته ئینیت، من نینن.
ژقئی پینقه تر نزانم،
کو شه ف دئی من بریندارکەت و دئی قه گهرم،
دئی ل سهر ته ختی پراوه ستم،
دئی خوتبه کا توند خوینم و دئی حکومه تی ده مه بهر قه سین نه شیرین،
ژقئی پینقه تر نزانم،
دئی ب وه ريسا نه بوونی خوه ب بانئ برسیقه هه لواسم.
ملئ من، ده زییه کا قه تیایه ل پوژژین ره شه بایی.
ژقئی پینقه تر نزانم،
ده می دره نگیا شه قئی ده یمه قه
تو د کوژییه کئی ژوورا خوه یا روونشتی،
سه حدکه یه وی وینه ی
داکو موعجیزه یه ک رووبده ت،
ئه ز دئی د وینه یدا هیمه ده ر
ب شکه ستیقه ده یمه ده ر
ده یمه ده ری و دئی وی وینه ی بژکینم
د ناف وی تارباتییدا دئی ل ته نشت ته روینم
سه ری خوه دانم ناقه را هه ردوو ده ستین ته
بۆچی ل جه ی من، دئی گرانییا هه بوونا من،
د قئی جیهائییدا هه لگری؟
بزا قئی بکه تیبگه هی، ئه ز ژ ده رفه ی یارییمه.
چاره نقیسی ته ئه وه ژنه ک بی،
ژنه ک بی و به س
ژنه ک، ئه و ماف نه ییت هه ز ژ هه لبه ستفانە کی بکه ت.
هه لبه ست پیاسه یه د ناف که میناندا،
هه لبه ست ئاخه که، ب ئه رده ه ژان هاتییه چاندن،
هه لبه ست سه فهره کا سه ربه ردایه.
هه لبه ست کوّده تایه دژی گیانی.
هه لبه ست دیناتییه، هه لبه ست په شه بایه.
ئاخ... بۆچی هه ز ژ هه لبه ستفانە کئی وه کی من دکه ی؟
چونکی من چ نینن، هه تا ب سویار بوونا پایسکلی ژی...
نه شیم به یمه ده ف ته!

من نه پاپور هه نه، نه ژى دهريا،
 من بهوسته كا ئه ردی نينه، چونكى وه لاتى من ژ هه ساره يه كا دووره.
 وه لاتى من ژ نه خشه ي هاتييه دزين.
 وه لاتى من، نه وه لاتى منه.
 هه رچه نده ئه ز سو مه ريمه و په ننگى دلى من خه نه يى يه.
 ئه ز يى سادهمه وه كى ته ختین ناف باخچه يان،
 كو ب هاتنو چوونا خه لكى پيچه كى دلخوش دييت.
 وه كى وه لاته كى كوشتى،
 وه كى وان قاميشين ب ته پ و تو زين ژبيركرى، كيفكو يى دييت.
 وه كى وى فانوسى، كو هافيتبنه بنى ده ريا يى
 ماسيگر و ئاف، ئه و ل ويړى هيلابن
 شروقه كرنا خه وني من زور يا ب زه حمه ته،
 خه ونان دينم، خه وني خوه ل سيدارى بدهم،
 چونكى ته هان ددهن بو خوه نيشاندان ل دژى يى هه و وى هه،
 خه وني دينم هه ز ژته نه كم،
 چونكى ژ نيزي كفه هه ز ژ ته دكه م،
 ژ دوورقه، ب عه شقاهه دهيمه سو تن
 خه وني دينم كه ريپن ته ژ من فه دبن،
 چونكى ئه ز گه له ك زيره ك و ناديارينم،
 خه وني دينم د خه وني دا ته نه بينم،
 هه دارامن ب تارمايى يين ته ناهيت.
 ده مې رو هنبوونا سپيده هيان د نيقا شه قيدا دهر دكه قيت،
 ده مې دبورى،
 شه يتان و په رى پي كفه ديوانان گرى ددهن،
 لى ئه وا چي دييت ئه وه، هه ز ژ ته نه كم.
 چونكى ئه ز وه سا يى دروستبوويم،
 ل گه ل مه حالى پي كفه ل سه ر ئي ك سفره يا نانى روينم،
 ئه ف چه نده، دى خوداو هندان ل په رستگه هان شه پرزه كه ت
 ئه فه ژيانى ل گه ل مرنى د ئيخيته هه فركيان،
 ئه فه دى ژيانى بو ده مارين په يكه ران فه گه رينيت و هه سپ دى ژ مه يدانى كه ته غار،
 ئه فه دى ده ركه هى ژ كوله تيبا دبواران قورتال كه ت،
 ئه فه كليله، دكو هه سه ر هتان ژ بنداقين قفلى رزگار بكه ت،
 ئه فه دى شيشه يين په نجه ره يان ژ ته پوتو زين خوه پاقر دكه ت
 پاشى دى توفانين دوير ده ستينكه ت.
 بلوور دباريت.
 لى ئاخ... ئه فه ناچييت،

هه تا عه شق ب کوشتنی ب دووماهی دهیت.
ئهم بی پهر و بالین و دفرین.
ئهو نافرن چونکی ئهو خودان بالن.
لی ئهم ب ههمان ئه گهری دکه فینه خواری،
ههردهم ئهو چاقه پیری مه نه،
ههردهم ل هیقیینه شاشیه کی بکهین،
ئهو دفی بابه تیدا شاره زانه.
شاره زایی دانانا داقانه،
شاره زایی کولانا ئهووی بیرینه،
کو ئهم تیهینه و ژئی قه دخوین.
ئاخ... ئه قه دی رویدهت ده می من تو دفی،
ده می کونه ک د دلیدایه،
کونه ک د دلی ته دا،
کونه ک د دلی مندا،
گولله یه ک ژی هه یه،
تشته ک نینه ئه وان دوو کونان ب دویریت،
بوچی پتری من، خوین ژبه رته دچیت؟
بو پتری من دمری؟
بوچی؟
من تو نه فی، نه زور و نه کیتم،
د ئه فی نییدا زور بوون نینه،
لی دبیت گه له ک هه ز ژ ته بکه م،
توژی ب زوری مری.
ئه ز بیژم تو په شیمانی، کو ئه قه دی رویدهت و ئه ز یی ل هیقیا ته،
لی تو زانی،
ئه ف ل ده فم رویدا و تو ژی هه ر ل هیقیا منی،
ئهم هه ردوو مه حکومین ب وی چه ندی؟
وی ته ختی ژ خوهین له شی خوه پاقر بکهین،
خوه ژ جهنگی جیهانی قه کیشین،
ئهم خائنین،
مه نه دیار ئاشکرا کرن،
مه ناقونیشانی وی زانی،
مه ب ماچه کی تار یاتی کوشت.
ئهم د ئیک به ره داینه و چه به ره یین دی نین!
ژبه ر هندئ دبیت هه ز ژ ته بکه م و به ره ف دووماهییا خوه یا دژوار بچم،
توژی گه له ک مری و ب دژواری مری.

وەرگىران ژ ەرهەبى: ەبدولرەحمان بامەرنى

ل دىوانا (سائىدە بەدران) ژ فەلەستىنى

- دلسوزى -

كەنيا وئى گەلەك ب ئاخفتنا گەمژى
دەت، گرى ژى ئەو دسۆت، دەما بىرىن
چاقىن گەمژى دكرن و گوليىنن گەمى ل سەر
برىسيان بلاققە دكرن.

- ھاسەرگىرى -

كراسەكئ رەشى درىژ ل بن پيا د خشىيا،
د ناڤ تەنورئى (ئەلمىنى) دا باقىن پىن وئى بۆ
ئىكەم كەسئ كەتبا رىكا وئى، دياردكرن.

- زىر -

نوژدارى گۆتئى دلى تە ژ زىرپىيە و ئەو
نەشيت ب وى زىرى بژيت، قىجا دى بۆ
نەشتەرگەريەكا چاندنا دلەكى ژ دارى يان
بەرى كەن..

- دى كىشكى ھەلبىزىرى؟

دەما دلى وئى كرىيە ئەلماس، ھەمى روژا،
سپىدى فروكەيەك بۆ ھەلدگرت.

- دەستپىك -

ئىك (.) پشتى دووماھىيى.

- دوماھى -

دەما خوە درىژكرى، ئىشاننا وئى دوور چوو
و دوماھى روژىن وئى دگەل خوە برن، چاقىن
خوە نقاندن و نقتى..

- چوون -

ھەرو سپىدى زوو ژ خەو رادبوو - وئى
روژى نقتىنا وئى پىچەك درىژبوو!
ھەرو درەنگ ژ خەو رادبوو - وئى شەقى
ئەو نە نقاندبوو!
سپىدى، ئەو ژ خەو رابوو، ئەوا نقتى..
شوونا ديدارى چوون ھەلبىزارت.

- گول -

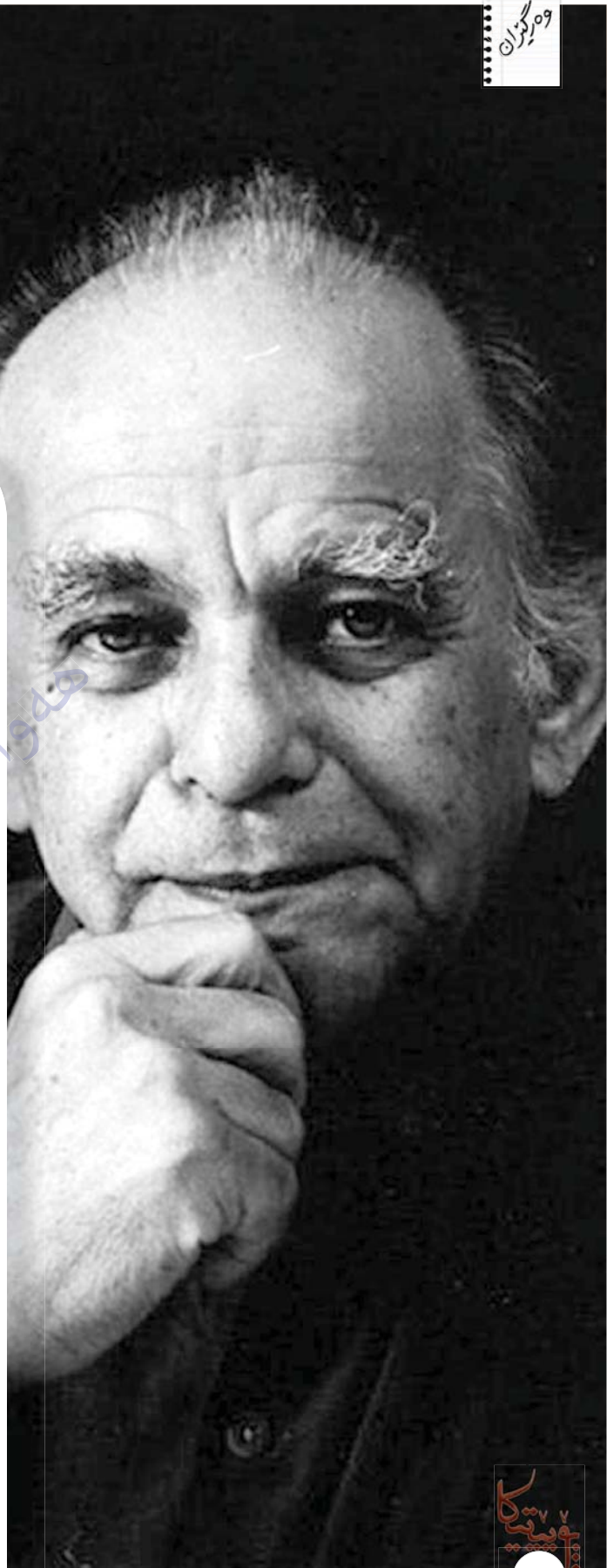
وئى روژى گىروبوون درىژ بوو، ترسەك
كەتە دەروونى وئى، دەستى خوە گەھاندە دلى
خوە و لىدانىن دلى وئى گەلەك د ھىدى بوون.
دەما باران ژ ەسمانان ژى بارى، دەستى خوە
گەھاندە دلى خوە و دەرکەت سپى.

فەرەیدوون موشیری (*)

وهرگیران ژ فارسی: سادق صالح (بابن جهنگوی)

کۆلانی

ببی ته، لهر تافهه یقی جاره کا دی د وی کۆلانی را چووم
 ئەز هەمی بووم چاف، ب هوورک ل دووف ته گهریام!
 ژ فیانا دیتنا ته، قه ده حا ژیا نا من مشت و بسەردا چوو
 بووم ئەز ئەو عاشقی شیت و شهیدا
 د حەشارگه ها رحا مندا،
 گولا بیرهاتنا ته، بشکوئی
 باخی سەد بیره وهریا، که نیا،
 گولافا سەد بیره وهریا، بلاف بوو:
 هاته بیرا من کو شهفه کی ئەم پیکه ل وی کۆلانی بووین
 فرین د وی خه لوه تا دلخوازدا، ئەم گهریاين
 لسه ر وی جۆکا ئاخی بۆ دەمه کی روینشتین
 ته، هەمی نه هیئینی جیهانی
 د چاقتن خوه یین ره شدا کۆم کرین
 ئەز ژ، حهیرانی دیتنا چاقت ته مه
 ئاسمانه کی ساهی و شهفه کا ئارام
 به خته کی گەش و دەمه کی ئارام
 گۆلازین هه یقی، خوه د ئاخی دا هه لاند بوون
 داری هەمی چه قین خوه به ر ب هه یقی فه ئاراسته کربوون
 شه ف و دهشت و گول و که فر
 هه میا پیکه دلدايه ئاوازا په پۆکا شه فی
 ل بیرامنه، ته گۆتیه من:
 ژ قی ئەقینی بترسه!

(*) فەرەيدوون موشیری (موشیری ئەفشار) ل رۆژا ۱۹۲۶/۹/۲۱ ل باژیری تەهران ژ دایک بوویه. هەر ل سەر دەم دستانا دواناوەندی هەلبەست قەھاندینە و لگەل هندی کو کارمەندی وەزارەتا پۆست و تیلگراف بوویه ۱۹ سالان رێقەبەری بەرپەری وێژە و هەلبەستی یی گۆفارا رەوشەنفەر (رەوشەنبەر) بوو. ۲۰ بەرھەمەین هەلبەستان و رەخنەیی وێژەیی ل پاش خوە هیلاینە. فەرەيدوون موشیری ل ۲۵/ئۆکتۆبەرا ۲۰۰۰ ل تەهران چووێ بەر دلۆقانییا خودی. هەلبەستا کۆلان (کۆچە) ئیک ژ ناقدارترین هەلبەستین موشیری نە، هەر وەسا ژ ئیک ژ هەلبەستین ناقدارین ئەفینداریی یە د ناف هەلبەستا ئەفرۆ (نوی) دا.

بەستەکی بێنەری ل سەر قی ئافی بە
 ئاف خودیکا ئەفینەکا دەمکۆرتە
 ئەفرۆ بەری خوەدانا تە، بەرێخوەدانەک پەریانە
 پراوەستە و ژ بێرنەکی، دەمی دل د دەی دلدارەکی دی
 دا ژ بێرکەکی، بۆ چەندەکی ژ قی باژیری سەفەرکە
 من گۆتە تە: ترسا ژ ئەفینی؟! نزانم!
 دوور بوون ژ تە؟ چووچارا نکارم، نکارم!
 هەر ل دەستپیک، کو دلی من ژ بۆ ئەفینا تە فری
 مینا کۆتر، من دادا سەر سیفاندهی خانیک تە
 تە، بەر د من وەرکرن، نە ئەز رەفیم، نە ئەز فریم
 هەر من د گۆت: تۆ ئیچیرفانی، ئەز خەزالا دەشتیمە
 دا بێمە ئیچیرا تە، ئەز ژیر و ژوور گەریام
 ترسا ژ ئەفینی نزانم، نکارم!
 رۆندکەک ژ تاییەکی رژیا
 پەپۆکا شەقی، نالینەکا خەمبار کر و پەفیا
 رۆندک د چاقین تە دا لقلین
 هەیف ب ئەفینا تە کەنیا
 دەیتە بیرا من: ئیدی من، ژ تە چ بەرسف نەبەست
 من خەم هەمبیز کرن
 نە، ئەز هەلۆهشیام، نە، هەلۆهیریام
 کەفتمە د ناف کویراتییا خەما، وی شەقی و شەقین دووفا.
 ژ ئەفینداری دل بریندار، ئیدی نەپرسی چ دەنگۆباس
 نەکەکی جارەکا دی د وی کۆلانی را سەفەرکە
 بێی تە، لی، ب چ رەوشی، د وی کۆلانی را ئەز بۆریم جارەکا دی!

دو هه لبه ستین

فره دریک نیتچه (*)

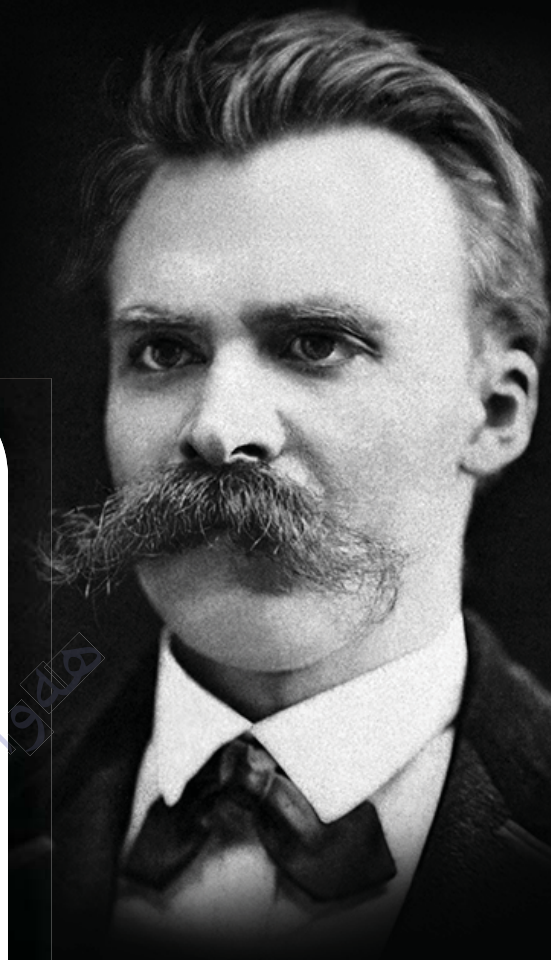
وهر گیزان ژ ئه لماني: د. عه بدوللاه ټينجه كان

ژ بو حافر

(پرسا که سې ته نې ئافې څه د خوه)

مه یخانه یا کو ته ئافا کری،
مه زنتره ژ ههر ئافاهی،
مه یا کو ته چیکری،
ناقه دینه خه لک و عالم ته څاهی.
که واکو زه مانه کی زمرودې ئه نقا بوو،
میثانه ل مالا ته،
مشکې کو، چیا یه ک ژې زایی،
ئو ب خوه یی تو - هه ما - هه ما!

تو ههر تشت و نه چو تشتی،
مه ی و مه یخانه یی،
زمرودې ئه نقا، مشک و چیا یی،
خه رق دبی دایمی د خوه دا،
فر ددی فهرسه خ- فهرسه خ ژ خوه دا -
تو مه خربا ته څاهییا بلنداهی،
سیا ته څاهییا کو وراهی،
سه رخوشیا ته څاهییا سه رخوشایی
- چ ژ ته را، چ ژ ته را - شهربا؟

(*) فردريك ولهام نيتچه (۱۸۴۴-۱۹۰۰) فيلوسوف و شاره‌کي نافداري ته‌مانه. نهو د ۱۵ تي جوقه‌ها سالا ۱۸۴۴ ان ده نيزيکي باژاري لايپزگا ته‌مانياي وهک کورتي ديوباغه‌کي ديندار دهيتته سهر دنياي. ناقتي خوه ژ قرالي پروسيائي دگريت، کو باقاي وي هيراناي وييه. د سالي خورتيتيدا نيتچه هيراناي قرالييه تا پرو سيائي يه و ژ بهر قاي ژي د سالا ۱۸۷۰ يدا ته‌قلي شهري ل دري فرانسايي ديت. گاځا نهو پينج ساليه، باقاي وي دمريت. نهو مرن د ژيانا ويدا کارتيکرنه کا گه‌لهک مه‌زن دهيتت و ژ سالي زاروکتيا خوه و پيدا ب نه‌خوه‌شيا سهرتشي و گه‌دهي دناليت. نيتچه د سالي خورتانيا خوه‌دا شاگرته‌کي ژير بوو و د موزيک و نه‌ده‌بيياتيدا گرنگي ب خوه ددهت؛ هه‌لبه‌ست و تيکستين نه‌ده‌بي دنقيسيت. د سالا ۱۸۶۴/۱۶۵ ان ل زانکوي دهست ب خوه‌دنا به‌شين تيولوزي (تيلاهييات) و فيلولوزيا که‌فن دکهت، لي پشتي ساليه‌کي دهست ژ تيولوزي به‌ردهت و دخوازيت هنده‌ک به‌شين دن بخوينيت. پلانتين وي يين خوه‌دندي د نيقيدا دمينا، ژ بهر کو د ۱۸۶۹ اندا هيشتا ۲۴ سالي بوو ل سهر پيشنيازا ماموستايي وي -بيي هه‌بوونا باوه‌رناما دوکتورا و خه‌باتا پروفيسوريي- نهو ل زانکوي باسه‌لي ديتته پروفيسور. هه‌تا ۱۸۷۹ ان نهو ل ويري وهک پروفيسوري فيلولوزيا که‌فن خه‌باتي دکهت. به‌ره‌ما خوه‌يا پيشين د سالا ۱۸۷۲ ياندا دوه‌شينيت. ژ بهر نه‌خوه‌شيا خوه نهو نکاريت کاري خوه به‌رده‌وام بکهت و د ۳۵ سالي خوه‌دا خانه‌نشين ديت. د دهه سالي پشتي ويدا نيتچه د بن شهرت و مهرجين نه‌خوه‌شي و کيشه‌يين جهي-جهيدا به‌ره‌مينا خوه‌يين دن دنقيسيت. د سالا ۱۸۸۹ ان ده ته‌شه‌يسا نه‌خوه‌شيا ده‌مه‌نزي تي داين و نهو ئيدي نکاريت بنقيسيت. د سالا ۱۹۰۰ يدا ۵۵ سالي ل باژاري وه‌ماري گياناي خوه ژ دهست ددهت و ل گوندي خوه دهيتته فه‌شارتن.

قه‌نه‌ديگ

سه‌کنيووم نه‌ز ل بهر پره‌کي
شه‌قه‌که قه‌هوه‌يي به‌ري ده‌مه‌کي.
ژ دوور دهاتن تاواز:
دلپين زرين دخولولين
ب سهر زه‌مينا هه‌ژه‌ژوکدا.
که‌لهک، لامبه، موزيک -
د تارييدا ده‌ره‌کي نهو سهرخوش...

روه‌ي من، تيله‌که ته‌مبووري،
دسترا پي را ب دزي
ژ خوه را ستانه‌که که‌له‌کي
دجرفي ژ بهر کيف‌خوه‌شيي.

- گوهداري دکر گه‌لو که‌سي لي؟...

سوهرابی سپهری

وه رگيران ژ فارسی: پوييتيكا

بلا ئەم ئاقى شىلى نه كهين

بلا كانبيين وان ب پهقن
چيلين وان شيرى بدهن
ريكا من نه كهفتيه گوندى وان،
يىگومان شوونپي يين خودي ل رهخين گوندى د ديارن
ل ويړي، تاڤا هه يقى مه ودايىن په يقان روهن دكهن
يىگومان ل گوندى هه، چينىن عهسمانى دنزمن
خه لكى وي دزانن، كوليكلا نيسانى، كيش جورى گولي يه
ل ويړي، شين شينه
خه لكى وي ب ناگههن، هه تا ل سهر بشكفتنا گوله كي
دبيت ئەفه كيش گوند بيتن؟!
كولان و باغين وي تزي موزيك!
ئاكنجيبين ليڤين پرووبارى ژ ئاقى تيدگههن
ئهوانا شىلى نه كريبه، بلا ئەم ژى وهكى وان
قى ئاقى شىلى نه كهين.

بلا ئەم ئاقى شىلى نه كهين
چيدبيت د ئەوي نشيفييدا كه فوكه ئاقى فەخوت
يان ل جهه كي دوورتر، خامهك جلكان بشوت
يان ل گوندهكى، جهركهك ژ ئاقى بهيته پركرن
بلا ئەم ئاقى شىلى نه كهين
رهنگه ئەف ئاقى، تيهناتيا دارهكا سپيندارى بشكيت
داكو خه مين ناڤا دلەكى فەرهينيت
رهنگه نانې دەستې دەرويشەكى پي بهيته ته پركرن.
ژنهكا نازدار يا قهستا ليڤين پرووبارى دكهت
بلا ئەم ئاقى شىلى نه كهين؛
جوانبيا وي دوجاركى بوويه
چهندا روهنه ئەف ئاقه!
چهندي زهلاله ئەف پرووباره!
خه لكى ئەوي بلنداهيى چه ند د قه نجن

ژيډەر: آب را گل نكښم- سهراب سپهرى

<https://www.beytoote.com/art/song/water1-rose-sepehri.html>

دیدار

دیدار: کارزان فەقی

دیدارا پۆیتیکای دگهل
ههلبهستان دیا جوان

پۆیتیکا

۹۷

ژماره (۳)

بوهارا

۲۰۲۳

دیا جوان : ئەوێ کو ب دروستی هەلبەستقان بیت، دی کە قیتە ژێر باندۆرا هەر تشتەکی

ل باشووری کوردستانی وی نای دکەن ب "هەلبەستقان روژئاڤا"، ل روژئاڤا وی ب "هەلبەستقان باکور" نافدکەن، لی ئەو د دل و جانی خوهدا ملکی پارچەیهکی ب تنی ئینه و خوە ب مروفتی کوردستانی دزانیت، ئەف ژنە خوهدان پینوسەکی مەزنە، پەیفین هەلبەستین وی پرن هەست و هزار نەتەوەتییی، ئەوێ هەر د زاروکیینیا خوهدا ل دیوانین سیاسەتقان و ئەدیب و زانا و ئەدەبۆستان رابوو، لەورا کارتیکرین مەزن ل سەر هەست و هزین وی هاتینە کرن و هەرجههکی کورد لی هەی، کریه مەیدانا خەباتا خو، ئەو دیا جوانه و قیجاری میههانا کۆفارا پیۆیتیکایی یه..

دەربازبوویه، باکور و روژئاڤا و باشوور، ب مخابنیقه من روژههلات نەدیتییه. لی هەرسێ پارچەیین دی ل دەف من وهکو هەفن، ژبەرکو ژین من تیدا دەربازبوویه.
- ب سەرەدان ژێ ته قەستا روژههلات نەکریه؟
- نەخیر، ژبەرکو رهوشا وی گەلەك خرابه.
- ب نەژاد تو ژ کیژان پارچیی؟
- ل سالا ١٩٥٣ ئەز ل باکوژی کوردستانی ل هەریما بۆتانی ژ دایک بووم ل گوندی "شۆز"، بەری وی دەمی دگۆتنی گوندی "بەرۆ"، ژبەرکو گەلەك دارین بەروویان لی هەبوون، لی پشتی هاتییه ب ترککرن، نافی تورکی لی کرن

- سپاس بۆ ته..
- سەرچاڤا هاتن، ئەز ژێ گەلەك خوشحالم، ژ کۆفارا هەوێ ژێ را ئەز سەرکەفتنی دخوازم.
- ئەم دخوازین فەگەرینهفە ژینگەها ژيانا تهیا دەستپیک، ژيانا هەوێ چەوا دەستپیکر و ل کیفە؟
- گەلەك جارن دبژن فلان کەس کوردستانی یه، ئەز باوەرم ئەف نافە گەلەك ژ من دەیت، ئەگەر مروقهکی کوردستانی هەبیت، ئەو ئەزم، ئەف نافە گەلەك ژمن دەیت.
- بۆچی؟
- ژبەرکو ژيانا من د سێ پارچەیین کوردستانیدا

ئەگەر مەزگەل

كوردستانى ھەيت،

ئەو ئەزم

- ژيانا ۋە يا رۆژئاڧا چەوا بوو؟

- ھەتا سالا ۱۹۷۵ ئەم ل باژىرى قامشۆ

بووين، پاشى ئەز و ھەڧزىن و چار زارۆكىن خوە

ئەم چووينە شامى و ل وڧرى ئاكنجى بووين، ھەر ژ دەستپىكا
سالىن نۆتان ھاتنوجوونا من بۆ كوردستانى بەردەوامە، ئەڧە
۱۲ سالن ژى ئەز ب ئىكجارى ل كوردستانىمە كو پشتى
جەنگا سوريى دەستپىكىرى.

- من ۋەسا ھەست پىكر، كو ل باكور ژ دەستپىكا ژيانا ھە

د حوجرەياندا بوو و ۋى دەمى تو كەڧتىيە ناڧا خواندنا
شعر و ئەدەبىياتىدا، من دڧىت بزەنم ل رۆژئاڧا چ ل دەڧتە
زىدەبوو؟

- ئەز دكارم بىژم، ئالىي وڧزەيى و ئەدەبى ھەردوو ل
باكوور دەستپىكر، چونكى مالا بابى من مالەكا كەڧتار و
مەزن بوو، مامەكى من ب ناڧى "مەلا ئەحمەدى شووزى"
ئەو د ۱۷ سالىا خوەدا گەھشتبوو "عەبدولرەحمانى
گازى" خودانى سەرھەلانا بۆتان، ژبەركو مامى من د ۋى

شۆرەشپدا بوو، پىركا من ژى پىڧە ھاتبوو گرېدان،
لەورا د ناڧ سەرھاتىيىن پىرامندا چىرۆكىن
شۆرەش و سەرھەلانا و بەرخوھەدانى ھەبوون،
ۋى دگۆت چەندىن جارەن من نان و پىخارن و
ھارىكارى ب رىكىن زەحمەت د گەھاندە "شىڧ
عەبدولرەحمانى گازى" و ھەڧالىن ۋى، دەمى

ئەز دگەھشتەم وڧدەرى من ددىتن ئەو سى رۆژن وان چ
نەخوارىيە، من دەڧى وان ڧەدەر و خوارن دكرنە د دەڧى
واندا، ڧەگىرانا ڧان چىرۆك و روودانان، ھەستا نەتەويبوون
و سىاسەت د مەژىيى مەدا د چاند، لەورا ئەز دىڧىم ل
وڧرى دەستپىكر. بۆ نموونە مالا بابى من ۋەكى زانابەكى
ئۆلى و ئەدەب دۆست، مالا ۋى ھەردەم پرى مېڧقان بوو
و ۋەكو تەكىيەكى بوو. د زەمانى مەدا كەلتورەك ھەبوو د
گۆتنى "گىسكا مېڧقانان" واتە ھەر مېڧقەنەكى ژ ۋەلاتەكى
يان دەڧەرەكى يان گۆندەكى دى دەھات، دڧىبابا ھندەك ژ
كەلتورى دەڧەرا خوە ڧەگىرا با، ڧىجا چىرۆك و سەرھاتى و
ستراتىن تاييەت ب دەڧەرىن خوە دگۆتن. ھەزژىكرنا من ژبو
ئەدەبىياتى ل ديوانا بابى من دەستپىكر، ھەروەسا ۋى دەمى

ئەز ل پىشتا دەرى ديوانا بابى خوە رادوھستام و من
گوھدارىيا مېڧقانان دكر. جارەكى خويشكا من يا
ژمن بچوكتەر سكاللا كر و گۆتە بابى من، كو خوشكا

دەمى ژىيى من بوو

ھەشت سال، مە

دەست ب خواندنا

وڧزەيى و ھەلبەستا

كلاسيك كر

د ژىيى ۱۰ سالىيىدا

من ب دەھان

ھەلبەستىن جىزىرى

ژ بەركرېوون

و كرنە "شۆز".

- ئەو ژىنگەھا تو تىدا مەزن بووى چەوا

رەوشا جڧاكى؟

- من ل بەر دەستى بابى خوە خواند بابى من زانابەكى
ئۆلى بوو، ھەم ژى وڧزەيا كوردى دخواند ۋەكو جىزىرى و
خانى و ڧەڧىن تەيران، ئەوى ئەو شاعر ۋەكو مەنەجى
حوجرەيىن مەزگەڧتان دانا بوون و دەرس ددانە ڧەڧىيىن خوە.

- ھەو ھە چ دخواند؟

- دەستپىكى مە بابەتتىن ئۆلى دخواند، دەمى ژىيى من
بوو ھەشت سال، مە دەست ب خواندنا وڧزەيى و ھەلبەستا
كلاسيك كر. ژبەركو من د زارۆكىنىيا خوەدا وڧزە خواندىيە،
لەوا ئەڧ ھەزە ل گەل من ما و ھەتا نوكة ئەز ھەز ژى
دكەم.

- بابەتتىن وڧزەيى يىن حوجرەيىن مەزگەڧتان ل بىرا تە

ماينە؟

- د ژىيى ۱۰ سالىيىدا من ب دەھان ھەلبەستىن جىزىرى

ژ بەركرېوون، بۆ نموونە مەوليدا كوردى من ھەمى
ب ئاوازڧە ژ بەركرېوو. ھەروەسا ب شەڧان ژى
"داپىرامن" چىرۆكىن ڧلكلورى بۆ مە دگۆتن، ئەم
نە د نڧستىن ئەگەر ھەر شەڧى ۋى دوو سى
چىرۆكىن ڧلكلورى بۆ مە نەگۆتبان، بەرى نڧستىن
ۋى گەلەك كار ب مە ددانە كرن ھەتا كو ھندەك

چىرۆك بۆ مە دگۆتن. مخابن نوكة ئەو گۆتتا چىرۆكان ژ
لايى پىرك و دايكان بۆ زارۆكان نەمايە و گەلەك تىشتىن دى
جەڧى وان گرتىيە. د ڧى بىاڧىدا ئەم گەلەك زەرەرمەندبووين،
چونكى ئەو چىرۆك نەھاتە تۆماركرن و ئەو پىروكال ژى پتر
مرن و ڧلكلورى مە ژى گەلەك ل گەل وان چوو.

- دەم بۆرى بۆ تۆماركرنا ڧلكلورى؟

- نا، دەم مايە، لى كارەكى ب كۆم و زبارە دڧى.

- ھەتا كەنگى تو ل باكوورى كوردستانى بووى؟

- ل سالا ۱۹۶۶ ئەز دامە كورمانى من ل رۆژئاڧايى
كوردستانى، ۋى دەمى ژى ھەڧزىنىيا پىسام و دۆماما خورت
بوو كو ھەڧزىنىي پىك بىنن داکو ئەو خزمانى نوو بىيتەڧە و
ھەر بىنىت. ب ڧى چەندى ژى ئەز و كورمانى خوە بووينە
پرەك د ناڧەرا وان پەيوەندىياندا، زەواجا مە بوو
پرەك د ناڧەرا دوومالباتاندا كو ئىك ژ وان ل
باكوور بوو ئىك ژى ل رۆژئاڧا.

من ل پشت دهرې گوهاریا ههوه دکهت، بابې من ژي گوته من شفیدي مه چ د گوت؟ من ژي هه می بو فیه گیران، وی گافې من دیت بابې

کره گری و بریارد ایدی نه ز ل پشنا دهرې نهروونم و ل تنشت وی و د ناغا دیوانیدا ب روونم. نه ز یه کهمین زاروکا کچ بووم کو چوومه کوچکین زه لمان و د جقاتا زه لماندا روونشتم، نه فیه کارتیکر نه کا مه زن ل سهر من هه بوو، ژ بهر هندې ژي من هه رده م خه یال دکر، دقیت زیړه کترین که سین ناغا چیروکا و سهرهاتیان نه ز بم، نه و کچا کو د چیروکین فلکلوریدا دلې شاهي که فیتی و شاه دخوازیت بو خوه بیهت، من خه یال دکر دقیت نه و کچ نه ز بم. به رده وام نه و چیروکین ل وی دیوانی دهاتنه گوتن، من هزردکر کاره کته را سهره کییا وان سهرهاتی و داستانان نه زم و دقیت نه زیم، چو جاران من خوه کیم نه ددیت. ههروه سا باندورا هنده که مه لایان ژي ل سهر من هه بوو، وان رولې سهرکیشی ددا من ژ بهرکو نه ز شاگرده کا پابه ند و خوانده فان و زیړه که بووم، وی

دهمی ژي من دگوت دقیت روژه کی نه ز مه لایم و نه ز زاروکان هینی خواندن و زانینی بکه م. ژینی من حه فت سالبوون دهیکا من مر و پیرا من نه ز ب خوه دان کرم، نه و پیره کا خوه دان سهربور بوو، دهمی باپیری من کو مه زنی عه شیره تی بوو وه غهرکی؛ پیره کا من بوو مه زنا عه شیره تی و نه هیلا زاروکین وی ئاغاتی بکه ن، وان رییا زانست و زانینی گرت و زاروکین کوردان فیړی زانستی و نه ده بیاتی کرن. نه و پیرا خوه دان سهربور نه ز ل گه ل خوه دبرمه هه می جقاتان. نه ز ژ وی مالی و ژ وی سروشتی رابووم.

- کارتیکرنا روژنافی کوردستان د بیافی نه ده بیات و رهوشه نیبریدا ل سهر ته چ بوو؟

- نه ز هاته روژنافا، مامی من بو من وه کو بابه که بوو، مروقه کی دانا بوو، د سهرهلانا بوتانیدا سکرتری "شیخ عه بدولره حمانی گارزی" بوو، پشتی نه و شوره ش تیکچوو و شیخ شهید بوو، نه وین ماین ژي که هشتنه شوره شا بارزان، پهرتوک ل سهر وی بهر خودانی هه نه و نه ف یه که بهری شوره شا ئیلوتی بوو، مامی من "مه لا نه حمه د" بو دهمی ۱۵

سالان ل گه ل بارزانی نه مر بوو، وی دهمی بارزانی نه و چه ند هه فالین دی هنارته روژنافی کوردستان ژ بوی نه و ل ویړی خه باتی بکه ن.

هه ز ژیکرنا من ژبو

نه ده بیاتی ل دیوانا

بابی من ده سټیکر

پاشی نه و ل ویړی هه فزینی پیکتینا و ئاکنجی بوو. ژ بهر هندې من هه ست نه دکر من ژ مالا بابې خوه بارکر، چونکی مالا مامی من "خه زیړی" من

ژي هه مان ژینگه ها کوردینی و سیاسی و نه ده بی بوو.

- د بیافی سیاسیدا ته چ کریه؟

- دهمی نه م چووپنه شامی ژینی من ۲۲ سال بوو و من ۴ زاروک هه بوون، وی دهمی نه دنامین سهرکردیه تیا پارتیا کوردستانا سوری هه می هاتنه گرتن، بو دهمی سی سالان بهرزه بوون و که سی چ ژ وان نه دزانی، ل سالا ۱۹۷۶ مه زانی جهی وان ل کیفه یه، من زانی کو نه و ل زیندانا "قه لعه ده" نه، که سوکارین وان ژي نه دکارین بهینه شامی و زیندانیان بینن. پشتی من جهی وان زانی و رازیوونا حکومت و ئیمناهییا وی ده فهری وه رگرتی، ب درژاهییا ۶ سالان حه فیتی روژه کی نه ز ل زیندانی بووم. وی دهمی مووچی خیزانا من ۴۰۰ لیړه بوون، من به شه که ژ وی بو زیندانیان ته رخانکروبو و من پیډقیین وان دکرین و هه می چار شه مبیان نه ز

دچوومه ده ف وان. نه ز دشیم بیژم نه و گافا ئیکه مین بوو نه ز ب سیاسه تیغه هاتیمه گریدان. وی ده م چالاکیین من یین سیاسی ده سټیکرن و مه ل هه می باژار و بازاروکین سوری و روژنافی کوردستان چالاکی کرن، هه تا پشتی سالی ن نوتان نه م هاتینه باشووری کوردستان و من چه ندین چالاکی نه نجامداینه. ههروه سا ل نه وروپا، ل وه لاتین عهره بی ژي خه باتین مه گه له که بوون، ل سالا ۲۰۲۱ نه ز ل تونس هاته خه لاتکر و من خه لاتا ئیکتی یا "دیدارا داهینه ران" وه رگرت کو ژلای وه زارها رهوشه نیبریا تونس هاتوو ریخستن.

- نه م بهینه سهر خه باتا ته یا نه ده بی، که نگی ته ئیکه م

هه لبه ستا خوه نفیسی؟

- جاری نه ز دیژم، د شه ف روژه کیدا که س نابیه نه دیب و هه لبه ستان، نه ده ب نه چیوونا روژه کی یه، نه ز دیژم هه ست و مه ژیی مروقی وه کی قاسه ین پاره یی یه، ههر روژی تشته که دکه فیه تیدا، ههر ژ زاروکینیا مروقی هه تا مروق پیډگه هیت، ههر روژی تشته که دکه فیه تیدا بی کو مروق هه ست پی بکه ت، هه تا تژی دبیت، نه ف چهنده ژي ل سالا ۱۹۷۷ ل ده ف من ده سټیکر، وی سالی ل باژاری شامی دو کچین من گازی من

جاری نه ز دیژم،

د شه ف روژه کیدا

که س نابیه نه دیب

و هه لبه ستان

ل سالا ۱۹۸۲ ئیکەم
هەلبەستامەن ل
کۆفارا "بەربانگ" ل
سویدی بەلاقبوو

کرن و گۆتن وەرە کا کیژان ژمه نافئی "کوردستان" ئی دروست
نقیسییه، هیشتا وان نەدزانی نافئی دایک و بایین خوە بنقیسن،
وان نافئی کوردستانی نقیسی، ئەو دیمەن ل بیرا من ناچیت،
دەمی من ئەو دیتن من بئ حەمدی خوە کره گری، هەر وی
روژی من هەلبەستەك نقیسی.

- کەنگی بەلاق بوو؟

- ل سالا ۱۹۸۲ ئیکەم هەلبەستامەن ل کۆفارا "بەربانگ"
ل سویدی بەلاقبوو، ئەو کۆفارا ژێ بوو ئەگەرئ ناسکرنا من
ب "ئوسمان سەبری" (*) کو ل شامی بوو، ئەو کۆفارا ب دەستا
دەهاتە شامی بۆ ئوسمان سەبری.

- تە ئوسمان سەبری دیت؟

- پشتی کۆفارا گەهشتییه دەستی ئوسمان سەبری، ئەوی
پرسیار کربوو، ئەو ئەف هەلبەستە ب نافئی ژنەکی یه، دیا
جوان کییه؟ خەلک ژێ دبێژن مالا وی ل شامی یه، وی هنارتە
دووێ من را، ئەز چوومه دەف وی و وی پرسیار کر، کچامەن
تە ئەف هەلبەستە نقیسییه؟ من گۆتی بەلێ من نقیسییه؟
وی گۆت: "ژ ئەفرۆ پیڤه دقیت گەلەک جارەن ئەز تە ببینم،
ئەز پیر بوومه و نکارم دەرکەفم". پشتی چەند سالان ئیدی
وہەرکر، لئ هەتا وەغەرکری بەردەوام من سەرەدانا وی
دکر.

- نافئی هەلبەستە چ بوو؟ دەقی وی ل بیرا تە یه؟

- ب تەمامی ل بیرا من نینه، لئ ئەفە بەشەکی وی یه:

ئەو پینوسا ل سەر وەلاتی من نەنقیسی بلا بشکی
ئەو زمانێ کو ژ بۆ وەلاتی من نە ئاخقی، بلا لال بئ
ئەو گوہی کو نالینا وەلاتی من نە بهیسی، بلا کەربێ
ئەو چافئی کو رەوشا وەلاتی من نەبیین بلا کوور بئ
ئەو دلێ کو ژبۆ وەلاتی من نەبئ پەرەنگەک ئاگر، بلا
راوەستی و مەری...

ئەفە نە دەقی وی درسته، لئ هەزار وی ب فئ پەنگی بوو.
- دناف هەلبەستفانین وی دەمی تە ئاگەھی ل سەر
بەرەمەن کی هەبوو، کارتیکرنا کەس ل سەر تە هەبوو؟
- ئەز نابینم ب تئ کارتیکرنا هەلبەستفانەکی ل
سەر هەلبەستفانەکی دی هەبیت، ئەوی کو ب دروستی

هەلبەستفان بیت، دئ کەفیتە ژێر باندۆرا هەر تشتەکی،
باندۆرا گولەکی ل سەر هەلبەستفانی هەیه، باندۆرا باخچەکی

گولان ل سەر هەیه، باندۆرا زارۆکەکی
سافا ل سەر هەیه، باندۆرا ئاخفت و
گرنژینا زارۆکەکی ل سەر هەیه، باندۆرا
نەخۆشییێ گەلێ کورد ل سەر هەیه،
باندۆرا نەبوونا ئازادیی ل سەر هەیه کو
مروڤ ژ هەمی مافین خوە بئ بەهر بیت.
کەواتە نە ب تئ هەلبەستفان دکەفیتە
ژێر کارتیکرنا هەلبەستفانەکی، بەلکو
ژینگەها مروڤ تیدا دژیت دبیتە ئەگەرئ
چیکرنا هەلبەستفانی. من جگەرخواین دیت، من هەفچاخین

پشتی کۆفارا

گەهشتییه دەستی

ئوسمان سەبری،

ئەوی پرسیار کربوو،

ئەو ئەف هەلبەستە

ب نافئی ژنەکی یه،

دیا جوان کییه؟

(*) ئوسمان سەبری، هەلبەستفان و نقیسەر و سیاستفانەکی کوردە، ل سالا ۱۹۰۵ ل گوندێ (نارنجی) یا سەر ب بازاری مێردینی
ل باکوورێ کوردستانی ژدایکبوویه. سالا ۱۹۲۵ ئی پشکداری د شۆرشا شیخ سەعیدی پیراندا کرپیه، لئ گەل ل سیدارەدانا شیخ
سەعید و هەقالین وی، هەستێ نەتەوایی ل دەف وی پتر بوویه دەمی زانی جەن وی ل تورکیا نامینیت، ل گەل شەش ژ براپین
خوە دچیتە سوریا و ل باژێری دیمەشق ئاکنجی دبیت. ئوسمان سەبری ل رۆژا ۱۹۹۴/۱۰/۱۰ ل دیمەشق وەغەرا دووماهیێ کر.

دەممی جگەر خوینی
هەلبەستەك
دنفیسی دەهاته مالا
مامی من و دگۆته
وان، دەست ژ
کارین خوه بەردەن
و وەرن گۆهدارییا
هەلبەستا من یا
نوو بکەن، قایه من
هەلبەستەکی نوو
نقیسییه

وی دیت، جگەر خوین هەفالی خەزیری من بوو، ب مخابنقە
د زەمانی ویدا خەلکی هند بها نەددا هەلبەستی، لئ نھۆ
خەلک بهایی جگەر خوینی دزانیت، "دەممی جگەر خوینی
هەلبەستەك دنفیسی دەهاته مالا مامی من و دگۆته وان،
دەست ژ کارین خوه بەردەن و وەرن گۆهدارییا هەلبەستا
من یا نوو بکەن، قایه من هەلبەستەکی نوو نقیسییه"،
جەماوەری جگەر خوینی ئەو خیزان بوو کو باوەری ب شعری
هەبوو، هەرچەندە کو من هەمی ژی دیت و ل گەل هەمییان
روونستم و من گوهداری کر، ئەز نکارم بیژم باندۆرا ئیکی
دەستیشانکری ل سەر من هەیه.

- ئیکەم دیوانا ته کەنکی بەلاف بوو؟

- ئیکەم دیوانا من یا هەلبەستی ل سالا ۱۹۹۲ دەرکەت،
کۆفارا "حەجەر نامە" دیژت: ئیکەم دیوانا هەلبەستی یا ژنی
ل سالا ۱۹۹۲ بەلافبویە کو ل روژنایین کوردستانی هاتییه
چاپکرن.

- کەواته بەری ته چ دیوانین دی نینن کو یا هەلبەستفانه کا

ژن یا کورد بیت؟

- نا، نینه. ئەفە ل گۆری کۆفارا حەجەر نامە کو ل سویدی

دەرکەفت. د فەکۆلینه کیدا باس ل تشتی ئیکەمین دکەت،

دیژیت ئیکەم دیوانا هەلبەستا کوردی

یا ژنی، یا هەلبەستفان دیا جوانی کو

ل سالا ۱۹۹۲ ل قامشلۆیی ل روژنایین

کوردستانی دەرکەفتیه.

- نافی دیوانی چ بوو؟

- پیلەك ژ دەریایی کۆفانی.

- هەتا نوکە چەند بەرهەمیێن ته

هەنە؟

- چارده بەرهەم، کو ۷ ژ وان

هەلبەستی یێن دی ژی چیرۆک و شانۆ و بابەتین دینه، هەتا

نوکه من ۴۷ خەلات وەرگریته، ب تاییهتی خەلاتا بارزانی

نەمر کو ژ بو من هەنارتنه شامی، ئەو ژ بو من خەلاتەکی

تاییهته. هەر وەسا خەلاتا زێرین یا وەزارەتا رەوشنیری کو ل

سەردەمی خودی ژیرا زی "فەلەکەدین کاکەیی" ب من هاته

ل سالا ۲۰۰۷.

- هون هەلبەستا نو چەوا دینن؟

- بنێره دیرۆکا هەلبەستی، هەلبەستفان هەنە، و هەنە

خوه دکەنه هەلبەستفان. هەلبەستفانیێن دروست و راستی

هەنە، بەرهەم هەنە و ئەم هەلبەستیێن وان دی بینن هەتا

دنیا هەیه، لئ هەندەك هەنە خوه دکەنه هەلبەستفان، زووکا

دەمرن، تو دینی ئەف سالا حەفتی هەشتی هەلبەستفان

هەنە، سالا بهیێت دبنه پینجی، ئیدی هەر ب فی رەنگی و ب

بورینا دەمی ب تنی دی هەلبەستفانیێن راستەقینە مینن. ب

باوەرییا من هەکەر هەلبەستفان خودانی شایین خوه یێن

فکری و شعری بیت، و ئەگەر خودی ئەو

بەهره دابییتی، چونکی ب دیتنا من بناغی

هەلبەستی بەهرهیه، ئەز باوەرم ئەو

نامریت. ئەوین دی ژی ئەو ب خوه دزانن

دی چکەن. هەندەك جارن مروّف هەندەك هەلبەستان دینییت

دیژت مخابن ئەفە وەکو هەلبەست هاتییه پینشکیشکرن،

هەر وەسا هەندەك جارن ژی مروّف هەندەك هەلبەستان

دینییت کو پەیفین وی دچنه سەر هەستیێن مروّفی، وەسا

د خوش و کاریگەرن. هەردووژی هەنە. د نەفەبا هەلبەستا

ئیکەم دیوانا

هەلبەستا کوردی یا

ژنی، یا هەلبەستفان

دیا جوانی کو ل سالا

۱۹۹۲ ل قامشلۆیی

ل روژنایین

کوردستانی

دەرکەفتیه

هەلبەستفان هەنە،

و هەنە خوه دکەنه

هەلبەستفان

گه لئ مه

گه لهك ريژال

قه له مئ من

گرتي

ل پشتا من دان، تهوین کو باوهری ب هرین من و
نقیسینین من هه بوون. تهز نکارم فی ئینکار بکه م،
چ قاس رژیم پهرتوکی من دگرتن و قه دهغه
دکرن، ریڅ ل چاپن دگرتن، خودانی چاپخانی
زیندان دکرن. ب سهدان جاران ل سهر پرتووک و چالاکیین
من تهز هاتیمه گازیکرن و گرتن. ب چ قاسی تهز هاتمه گرتن
و ئیشاندن، ب هه مان قاسی کوردان ریژ ل من گرت.

- هون دبینن نوکه شعرا کوردی د چ قوناغدايه؟

- جارنا کو چه زین مروفی گه لهك مه زنن، مروفی بی
هیفی دبیت و هزردکته د ئاسته کئ پیدفیدا نینه، لی تهز
وهسا نابینم، تهز دبینم د فی دهوکیدا هه لهبه ستفانه کئ وه کی
موئه یه د ته یب هه یه، ده ما مه ته و و هه بیت، کی دکارت
بی هیفی ببیت، تهفه واتا وئ ددهت کو هه لهبه ستا مه د
ئاسته کئ بلند دایه، و گه لهك هه لهبه ستفانین دی یین مه زن
ژی کو نها رهنکه ناقتین وان نه هیته بیرامن تهز لیپورینی ژ
وان دخوازم. لی تهز دبیت هه لهبه ست هه یه، رهنکه حزیژ
مه مه زنتز بن، لی هه لهبه ست هه یه، هنده ک گهنج
ههنه، ده مئ مروف هه لهبه ستین وان دخوینیت،
ب راستی مروف هزردکته ژیی وان ۱۰۰ ساله،
مروف دزانت کو ته فان گه لهك ب جانی واقعی
کوردی ناسکریه ژ هه می ئالیانقه، تیکستین وان
وه کی خویدیکه کئ یه، قیجا تهز بخوه گه شینم.

- هین چاقدیریا ته ده بیاتا بیانی ب تایهت یا عهره بی

دکه ن؟

- به لی بیگومان، چونکی خوارن و قه خوارنا هه لهبه ست و
هه لهبه ستفانی، خواندنه.

- گه لهك جاران ره خنه گرین ته ده بی دبیزن، ئیک ژ

ئاریشه یین به شهك ژ نفیسه ران ته وه ناخوینن؟

- رهنکه وهسا بیت، هنده ک ههنه نه خوینن یان ره وشا
ژیانی تیرا وان نه کهن، لی تهز دبیت، خوارنا هه لهبه ستی و
خوارنا هه لهبه ستفانی، خواندنا ته ده بی خه لکی دیه، چونکی
تشته ک د دنیا پیدا سهر به خو نینه، ته ده بیاتا جیهانی هه می ب
هه فدوو هاتیبه گریدان، وه کو روژه کئ کو روناهیی دده ته
دنیا یین هه میی، وه کی وئ چهندي کو مروف

پشکداره د جیهانی هه مووی دا، د تیهنییدا، و

د برسییدا، د گهرمییدا و د سهرماییدا، ته ده بیاتا

ژی ب وی رهنگیه، مروف پشکداره د ته ده بیاتا

هندی دقیت ته م

بخوینن، دقیت ته م

بزانین ل ئیسپانیا

لورکا کیه

کلاسیک و نووژن، تهز نه که فتمه تهوئی قهره بالغی.
ل دهف من هه لهبه ست هه لهبه ست، تو چ ناقتی دی
بدی، هه لهبه ست دی ههر هه لهبه ست بیت. واته
پیقه ری هه لهبه ستی نه نافه، به لکو هه لهبه ست
هه لهبه ست و بهس.

- هه لهبه ست نابیته چ دی؟

- ب تنی هه لهبه ست وه کی خوهیه و تو نکاری ب چ
تشته کئ دی ب شوبهینی، گوهی گوهداری دزانت کیژان
هه لهبه ست.

- باشه هین وه کو هه لهبه ستفان، هه وه پیدفی ب

خوانده فانی هه یه؟

- بیگومان، ههر کهس پیدفییه، ما هه کهر خوانده فان
نه بیت تهز ژ بو کی دنقیسم، خو شه هه لهبه ستفانی
خوانده فان هه بن، تهز دزانم ژ نه نجامی ره وشا کوردان رهنکه
خوانده فانی هه لهبه ستی نه بن وه کو سهرده مئ جگهرخوینی
بو نمونه، لی مه دزانی جگهرخوین دی مینیت، تهوئی ب
خوه دگوت روژه کئ په یکه ریژ من دی ل کولانین
کوردستانی بن و نوکه ته م یی دبینن، خو شه
جمهور و خوانده فان هه بن، لی هه لهبه ستفانی
راستی ل هیقییا هندی ی نابیت.

- ته گهر هه لهبه ستفان بو جمهوری بنقیسیت،

هون نابینن دی ژ بو رازیکرنا جمهوری نفیسیت

و ئاستی تیکستی هه لهبه ستی دی دابه زیت؟

- من گوت، خوشه خوانده فان و جمهور هه بیت، لی
هه لهبه ستفانی کو دروستی هه لهبه ستفان بیت، ل هیقییا وئ
نابیت، ته گهر هه لهبه ستا وی هه لهبه ست بیت، ته فرو جمهور
نه بیت، سباهی دی جمهور ژیرا چیبیت.

- گرنگی ب به ره مه یین ته هاتینه دان؟

- به لی، تهز دشیم بیژم کهسی ب قاسی من زولما رژیم
و دوژمنی نه دیت، تهز دکارم بیژم ژی، ملله تی کورد هند
قه دری قه له مئ من گرتیه، رهنکه ب قاسی من ریژ ل قه له ما
که سین دن نه هاتیه گرتن، گه لی مه گه لهك ریژا ل قه له مئ
من گرتی، یین وه کی هه وه گه لهك ریژ ل قه له مئ مه گرت.

- سپاس.

- تهز سپاسیا ههر کهسی دکه م کو ریژ ل مه

گرتی، تهوین گوتین سحت خوهش، تهوین کو

باوهریدانه نقیسیین مه، تهوین کو دهستی خوه

فەرەنسیدا، تو پشكداری د ئەدەبیاتا ئەمریکیدا، تو پشكداری د ئەدەبیاتا مروڤایه تیپی هەمییدا، ب هەمان شیوه ئەو ژێ پشكدارن د ئەدەبیاتا مەدا، مروڤ هەمی پشكدارن د بیروبوچوونین هەقدوودا، ژ بەر هندی دڤیت ئەم بخونین، دڤیت ئەم بزانی ل ئیسپانیا لۆرکا کیه، رۆلی وی

چ بوو؟ دڤیت ئەم بزانی رۆلی پۆشکینی ل رۆسیای چ بوو؟ هەر چ نه بیت ئەف ناڤین وان بناسین و تشته کی ل دۆر وان بزانی، بزانی ئەوان چەوا هزر دکر.

- مە کوردان لۆرکایه ک هەیه؟

- ب بوچوونا من مە هەنه، فێجا چ هەلبەستفانین ساخ بن یان ژێ یین وەغەرکری، ئەو زەحمەته مروڤ دەستیشان بکەت. لئ بېگومان کوردان ژێ لۆرکا هەنه.

- لۆرکا بوویه هەلبەستفانه کئ جیهانی، هەلبەستین بۆدلیری بۆ هەمی زمانان هاتینه وەرگیران و ل سەرانشەری جیهانی لیکۆلین ل سەر دەینه کرن، ب بوچوونا ته بۆچی هەلبەستفانه کئ کوردان نه بوویه جیهانی، یان ژێ ل سەرانشەری نه هاتییه خواندن؟

- ب بوچوونا من هەر تشت ب ئیکه گریدایه، ئەف یه که ژێ بۆ وان کاودانان فەدگەریت کو کورد تیدا دەر باز دبن، لئ چ تشتی مە ژ خەلکی جیهانی کیمتر نینه، ئەگەر خەلکی بیانی دوو سەر هەبن مە ژ دوو سەر یین هەین، ئەگەر خەلکی ئیک سەر ییقهیه، ئەم ژێ وەسانه، وەکی خەلکینه،

هەلبەستفانی کو نه بوویه هەلبەستفانه کئ جیهانی، نه سووچین وینه، یان بههرهیا وی کیمه یان هەلبەستین وی د ئاستدا نین، بهلکی خەلکی بیانی دانپیدان ب هەلبەستفانین کورد نه کریه، خەلکی دانپیدان ب ملله تی کورد نه کریه، وەکو هەست و بیروبوچوون ئەم خەلکی دخوین، بهلکی خەلک

ژێ مە دخوین، لئ چەند جارن کو دا خەلاته کئ جیهانی دەنه مروڤی کورد و گوته ئەم دئ خەلاتی ب ناڤی وی دەوله تی دەنه هەوه کو هوون تیدا دژین، ژ بەر قئ یه کئ ژێ چەندین کوردان خەلات رهتکریه و گوته نه خیر دڤیت هوون ب ناڤین کوردان ئەوان خەلاتان بدەنه مە، لئ وان گوتهیه وەلاته ک ب ناڤی کوردان ل دەف وان نینه، کهواته

چەندین کوردان

خەلات رهتکریه

و گوتهیه نه خیر

دڤیت هوون ب

ناڤین کوردان ئەوان

خەلاتان بدەنه مە

ل قئری خویایه کو هەلبەستا مە گەهشتیه ئاستی جیهانی، لئ دانپنه دانا وی بۆ هندی فەدگەریت کو ملله تی کورد کیانه کئ سیاسیی سەر به خو نینه، ئەگەر جیهان دانپیدانی ب هەبوونا ملله تی کورد وەکو هەمی ملله تین دی بکەت، وی چاخ دی دانپیدانی ب هەلبەست و هەلبەستفان و

هونهرمەند و مۆزیکژەنن مە ژێ کەت، ئەفە نیرینا منه.

- هوون نابین د بیافئ وەرگیرانیدا ژێ مە کیمته رەخمیا کری و مە بهرهمەمین هەلبەستفانین کورد بۆ زمانین زندی یین جیهانی نه وەرگیرایه؟

- بهلئ، د بیافئ وەرگیرانیدا کیمته رەخمیا کوردان گەله که، ژ بەر کو کەس نکاریت ریکئ ل وەرگیران بهرهمەمین مە بۆ زمانین بیانی بگریت، د هەمی بارودوخاندا ئەم دشیاین وەرگیران بکەین و بهرهمەمین خوه بگههینین بیانیان، ژ بەر کو ب تنی وەرگیران دشت بهرهمەمین مە ئاشنای خوانده فانی بیانی بکەت و وان بگههینیه مە، ژ ئالیین ئەدەبیقه نه ژ ئالیین سیاسیه، وەرگیران گەله که گەله که پیدفیه، و نها وەرگیران ب ساناهی کەفتیه، ئەو تشته کئ گرنگه، نه کاری هەلبەستفانییه وەرگیران بکەت، بهلکو هنده ک مروڤ دڤیت کاری وان ئەو بیت، بهرهمەمین مە وەرگیرنه سەر زمانی دی و یین زمانی دی وەرگیرن بۆ سەر زمانی کوردی.

- د بیافئ وەرگیرانیدا گرنگی ب هەلبەستین ته هاتییه دان؟

- بهلئ، خودی ژیرازی شیخ تهوفیقی حوسهینی بهری دوو سالان وەغەرا دووماهی کر ل رۆژنآڤای کوردستانی، ئەوی پینچ پەرتوکی من بۆ زمانی عەرەبی وەرگیران، دوو ژوان هەلبەست، سئ ژێ چیرۆک بوون، هەر ل سەر وەرگیرانین وی ژێ وەزارەتا رهوشه نبیریا تۆنسی ئەز فەخواندم تۆنسی و ل ویڤی مە چالاکیین باش کرن. هەروهسا وەکی تیکست ژێ گەله که وەرگیران هاتییه کرن، بۆ رۆسی بۆ تورکی بۆ عەرەبی هەتا بۆ زارافئ سۆرانی...

- ب بوچوونا ته ده قئ نه مر کیشهکە؟

- هەلبەستفان بخوه نه د دەستی خوه دایه، هەلبەستفان نزانی کێژان هەلبەستین وی دی

ئەگەر جیهان

دانپیدانی ب

هەبوونا ملله تی

کورد وەکو هەمی

ملله تین دی

بکەت، وی چاخ

دئ دانپیدانی

ب هەلبەست

و هەلبەستفان

و هونهرمەند و

مۆزیکژەنن مە ژێ

کەت

د بیافئ وەرگیرانیدا

کیمته رەخمیا

کوردان گەله که،

ژ بەر کو کەس

نکاریت ریکئ ل

وەرگیران بهرهمەمین

مە بۆ زمانین بیانی

بگریت

ل وەلات

١

ئەز چووم وەلات
من دیت کو
کورک (قوب)
ل سەر هێکا روونشتییه..
چاڤه کۆ وێ شایه و
یه ک خه مگینه..
ژبهەر کو نزانه
کا وێ چەند چیچکان وندا بکه
و چەند دەرینه...!

٢

من دیت کو
دیکێن (مەدرەسێ)
ب دەنگه کۆ بلند
بانگ ددن
داکو
خه لکێن گوندین بێ دهیک
مایین
ل سەر دهنگی وان
شیار ببن..

٣

من دیت کو
ته نوور لێ تینه شاراندن
لێ مخابن
پرتزینی نانێ مه
دبن پاتۆخ...!!
٥
ل وەلاتی مه
ب ژۆرقه هلدا
دا ئەز
دارا مازی
تا ب گولیا
ببینم
من دیت کو
ئەوێ ژێ
شاخین خوه
ب سەر من ده
داقوول کرن
دا کو
من هەمبێز بکه

٤

دەما من دیت کو
دەڤین
که هینیین
وەلاتی من گرتینه،
ئاڤا وان
د چاڤین من پە
دانه دەر..

بیتە هەلبەستە کۆ نەمر، هێزا هەلبەستێ هەیه و هێزەکا
بههری ژێ هەیه، گەلەك تایبەتمەندی و مەرچین دن ژێ
هەنە، نافەرۆکه، وێنه یین شعرینه، کراسی جوانی هەلبەستییە،
چونکی هەلبەست ژێ ئاخفتنن وەکی یین خەلکی، لێ هەر
کەس نزانیت ببیتە هەلبەستفان و وان
ئاخفتنن لێك بدەت و ڤههینیت، چەوا
وان ئاخفتنن ریز بکەن و دانن رەخ
هەڤدوو و چ کراسی بکەتە بەر؟، و بەرێ
وێ هەلبەستێ بدەتە کێڤه؟ و ئارمانجا
هەلبەستێ دیار بکەت، هەر کەس
نکاریت ڤی بکەت ئەگەر هەلبەستفان
نەبیت، هەلبەستفان بخوێ ژێ نزانیت ئەڤ دەڤی وی دێ
بیتە دەڤه کۆ نەمر، دەم وێ یه کۆ دیارکەت.

هەلبەستفان

نزانیت کێزان

هەلبەستین وی دێ

بیتە هەلبەستە کۆ

نەمر

- هین دەستی ژنی د هەلبەستفانیا کوردیدا چەوا
دیین؟

- گەلەك باشه، ل سالتین نۆتان ئەز هاتمه ڤی دەڤه رێ،
من گەلەك پرسیارکر، من کەس نەدیت، ئەڤرۆ ب سەدان و
پتر هەنە، ئەڤه ژێ جهێ دەستخۆشییی یه. ل سالا ٢٠٠٥
من پێشانگەها ئەنفالا ل دهۆکێ ڤهکر، دەمێ ئەز هاتیم
من هەندەك ژن دیتن، دایکێن ئەنفالبوویان بوون، هزرا ڤی
هەلبەستێ ل وێ هەڤدیتنێ هاتییه:

ئەری دایێ

رۆندکین گەرم هەنارکین رووی ته کۆلانه
تیلین زیقی خوه ل کەزییین ته پێچانه
ته ژبیرکریه یان ژبیر دکی
ئەڤ چەند سال و چەند زەمانه
هەردوو زەری ل سەر بالکین ته ژ هەڤ جودانه
هین چاڤین ته ژ پیا ڤه گەری نەوہستیانه
هین تو دیژێ زارۆکین خوه خەمان نەخوهن
هیڤیا خوه دێ ئێرۆ سبه و بابێ ههوه ل ههوه مێهڤانه

- گەلەك سپاس بۆ ڤی دیداری.

- ب خێراتن، هین نفیسکار و روژنامەفان، سەرکەڤتنی
بۆ ستافی کۆڤارا ههوه و خواندەفانان دخوازم، سپاس.

هه لبه ست

هه لبه ست..

مینا مه نداله کی یه ..

جارنا

ب گله و گازند

دوژا خوه دییژه

جارنا

ب هیڅی و لافلافا خوه دییژه

و جارنا

ژ نشکا څه

دکه قیر و هه وار ..

خه لکې ب هه وارا خوه څه

تینه ..

پاناو هسته

تا کو

خه لکې هه میان

شیار دکه ..

ژ نوو څه

څه دهه سه

خوه زی

خوه زی سته م و دهر د ..

په ریشانی ..

بنده ستی

و

مشه ختی،

گرتن و کوشتن

ل جیهانی نه مابان

هنگی،

بلا پینووس

ژ نیزا

بهر...

هەلبەست

تەحسین نافیشکی / دھۆک
ههون چهوا دشین...؟

عارف جیتۆ / دھۆک
سروش ژێ ل پەشقان عاشقە

موئەبەد تەبب / دھۆک
دەه هەلبەستین کورت

د. محەمەد عەلی یاسین / دھۆک
بازاری شنگالی

دلرین هالۆ / زاخۆ
کییف

بەیار باقی / زاخۆ
گەشتە کا ئاسمانی

ئەییووب میلان / روژھەلات
سبەهەک کوبار

ساکار کامل / شاریا
من گۆتە تە روڤاهی نهیا دووره

رزگار سوبھی / دھۆک
ئەوهرەکی تو دینای و...!

قەهرەمان عەگید سەرگەلی / دھۆک
سیتافک

رێژین حکمەت / زاخۆ
سروودا نیشتمانی

نەوزاد مەشەختی / شێخان
ئیشراقی

رەمەزان گەرەگوھی / دھۆک
خەون

غاندییی کۆلەوار / دھۆک
خەمەکم یی بخۆ وەر بوویم

رێزگار وەحید حسین / دھۆک
ئاوازهک بۆ مەرگی من

موئيه د تهيب / دهوك

دهه ههلهستين كورت

خيزانكا دهلفي گوت

خيزانكي گوت:
ئهزا ژ دهی دهيم،
وه تشتهك ژ دهی نهمايه.
ئهزا ژ سبه دهيم،
سبه سهراب و تۆزوبا يه.
ئهز ئهفرۆ ديينم
دارهكه
نهرهين وي د ئاخى را نه
نه گوليپين وي ل ئهسمانا
ل سهر كهلهخى وي
بفرا شهپه
ئاگرى گوڤهته
بياپاني سهمايه.

بازهبهر

- قى بازهبهرى چيه؟
هنده ساله
بهريين وي ملين خو داينه ئيك
ژ جهى خو ئالفن.
ئهو نزانن ئهف رويباره
ژ ميژه چكبووى؟
- ئه دزانين
ئهفه ژ ميژه
ئهف رويباره چكبووى.
ئهفه ژ ميژه
ئه نهماينه رى
لى ئه بهرين بهر
بهرا ژى
نه دهست هه نه نهپى
نه باسك هه نه نه پهپ.

دل و پهنجهر

ئيفاره كى
پهنجهره من شكهست
وى شەقى
من ههيف و ستير زه لالت ديتن.
ئيفاره كى
دلى من شكهست
وى شەقى
من نه ههيف و ستير ديتن
نه شەقى.

ره

ل ژير قى ئاخى
دارستانه كا رها ههيه
وان ئهف بهر و بهژنه دايه قى دارى
لى كى وان ديينيت؟

جوته كى پىلافا

- من
جوته كى پىلافاين هافيتى
ل سه ر گويكه كى ديتن.
كته ك كون بوو بوو
كتا دى چ بوو؟
- پىلافا
نهوه ك مه مروفا نه
ئه و نه شين ب كته كى بژين.

يه كه مين نامه

به ره كى بچويك
ل په نهه را كچا جيرانا دا
ئه و يه كه مين نامه يا عه شقى بوو نفيسى
به رسف:
ماچه ك ژ په نهه رى فرى.

عهرد و ئه سمان

هنده جا
تو عه وه كى سپى
هنده جا
ئاگر و برويسى.
هنده جا
تو روژى
هنده جا
تو به فرى
هنده جا
تو بارانى
هنده جا
تو ته رگ و توفانى
من درهنگ زانى
ئه ز عهردم
تو ئه سمانى.

تير و كشان

ئه م زاروك بين، جوان بين يان پير
ئه م كوله بين يان مير
ژيان كشانه
مه رگ نيشانه
ئه م تير.

خوى

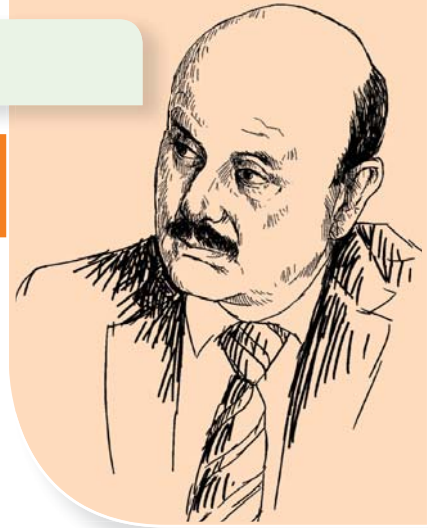
من دقيت
سترانه كى ب ته بيزم
وهك به ژنا ته بلند
وهك ديمى ته شرين
لى دلى من
سازه كا بى ژى يه
گه وريا من
تژى خوى يه.

دايك

ته ئه ز نهه هه يفا هه لگرتم و
دانام
ئه فه نهه ساله من تو هه لگرتى و
نه وه ستيام
تو نه يا گرانى!
تو دايكا منى!

عارف جيتو/ دهوك

سروشت ژي ل په يقان عاشقه

(۱)

هه کو بای..

دهستی خوه کریه گوپکین چناره کی و
ب نهرمی پیدا دینا خوار
گره کی نه ز گرتم و خه ریبیه کی ل ناقاران،
کره دیوانه و بهنده وار
من نه دزانی کو نهو بایه دهستی من بوو
نهو چنارا مه لیل و ژار، یارا من بوو
ل غه ریبی دکره هه وار.. کا تو یاری پار و پیرار؟!

(۳)

دارمیوه کی.. خوه د هه میزا پی میوه کیدا متکر و
دهری دلی خوه قفلکر
دا چ به راز.. وان ب ره هقه نه هه لکیشن
وه لی پی میوه، دی روژ هکی هیڼ شکاندن و
هر میوه کا نه خوړستی
دی ب ماچین بقری تیشن!...

(۴)

چیا به کی... رکا خوه ل که فره کی گرت بوو
تخسیری بریارین سرت بوو
هه کو که فری خوه ژ چیا خلیساندیه نهالی
نهو چیا به ژ بی که فری ببوو گرکو که کی ناخی و
ل بهر گهرما تیروژکین روژی،
هر یی دامای و پرت پرت بوو!

(۲)

به فری هه می به رویاف فیه گرتن و
له شی من ژي ببوو به فر
نهو ناگری د دلی مندا
پینگا فین من ب ناخفه، کربوون کومر
تهرگی لیکر، ری بوون ته فن
گیای که سک د چافین مندا سړی بر
چونکو یاری...
هاتنا ته ب نه نیا چیا فیه، ببوو که فر!...

(۹)

ئاڤه كا مه ند پاپۆر داعویران و
پاپۆرڤان كرنه ئیخسیرین وه غهرهك دوور
ههر فیرسی ل مهیدانا جهنگی نه كه فتی
ل مهیخانی، خه م قه دجوین و ههر چاڤه پری
ل سه ری هه یقی...
سه ربۆرین هیشتا ته په دۆر وه رگه پین بۆر.

(۱۰)

باگه ره کی هویره باران قه تیسکر
نامه یین د عه شقی هه لاندی، رویسکر
جهی دیداری یی ته نگه و هه موو سوارین دونکیشووی
ل ژفانی په شیمانن کو ژ پینگافان مه زنتزه
پشیکان به ربه ست دانان و ریكا گه هینی پیسکر.

(۱۱)

کانیکه کی.. چه کی خوه دا ده ست ریبارا و
دگۆق ریبار پاریزهرن
کابانی ب ژیده ران دکه ن و سه روکانیی
ب شعرین عه شقاوی دهنگیفن
ریبار ریكا دگوهوژن و دره وکهرن.

(۱۲)

ئه لنده کی خوه قه رستانده ب ئاخیه
په ق ژ سینگی ئاخ شین بوون
جۆبارین شیر ی پدا چوون
خه زالین ده شتی پپرا نا و ب جنابه ت بوون
عنکیر و منکیر هاتن و ههر زاروکی،
دایکا وی د ئه نفالیدا چووی..
ب تیزابی فرشکر.

(۵)

من هه قساری رووباره کی
ئیخسته د دهستی زه قییدا
زه قی ب بهر لیقان سه رخۆش بوو و
خوه سه روسه ر د که فزی وه رکر..
زه قیا هه ق بوو؛ هندی ئه و هه ی
ههر عاشقا که سکا تی بوو...

(۶)

هه یقی.. دهستی من گرت و
ئه ز ژ ئافی ده رباز کرم
ئه وی که سی ریه دریز و دشدشه کورت
نارنجوو که ب رووی هه یقیقه په قاند و
ل په راڤی بیناز کرم...!

(۷)

که وی پکی..
کۆمه ک که وان، جه ماندن و خستن پکی
ده می که وگیری که و دیتین
که وی پکی، که د قه فه سکه ک زیریندا و
که وین دی خپ سه ر ژی کرن
میقان هه بوون...!

(۸)

دارباهیه که یا دوو گیان
شهرم ژ عیلنجی یین خوه دکه ت
نه کو کورپه بیژی بیت و با پئ به سییت
کو دارباهیف ژی عه شقی دکهن.

تەحسین نافشکی / دەھۆک

هه‌وون چه‌وا دشی‌ن هه‌وسا د خه‌و بن؟

قەت بۆ بچمێن وه نه‌خه‌مه
هه‌ر تیره‌کا
ژ که‌ربا براکوژیی ده‌رکه‌ت
دبنه‌ قوربان
پیرۆزیا مه‌تالین دلسۆز
تنی تنی
هه‌وون بێمین
په‌رستقانی
زێر و پاره‌ کرینه‌ کوز
دو به‌ری و بارێ که‌رینه‌
ملله‌ت بیه‌ته‌
دووکیل و تۆز
ده‌وله‌ت سه‌رێ
پاسپۆرتین د به‌ریکی‌ن وه‌ دا
بووینه‌ چۆکه‌ر
دی ره‌فن چن
چونکی ژمیژه‌،
یی ژ سینگی‌ن وه‌ یین ره‌ش فرین
کوردینی و دۆز.

۲۰۲۰ - ۸ - ۲۰

هه‌لاقی‌ت‌نا
کدبه‌ و بۆریا بیرین گازی
دکه‌ن ئارمانجین
ئاگرێ شۆرشا مه‌ردا
تنی ژ گای گوه‌-
دکه‌نه‌ منه‌ت
بۆ پینچ ملیۆن بۆوین جه‌له‌ب
یی باخفت
ب ره‌شه‌ کێفلی عه‌فله‌قی
لی دبارین
گژلۆکا گه‌فان و قه‌یدا
....
هه‌وون چه‌وا دشی‌ن
هه‌وسا د خه‌و بن؟
کار و که‌سپین وه‌ دره‌و بن
درووشمێن کوردینیا پیرۆز
دکه‌نه‌ مه‌تال
کیم و عه‌داقین لاشین خوه‌
پی د قه‌شیرن
خوه‌ دکه‌نه‌ خودان ماف و دۆز

هه‌وون چه‌وا دشی‌ن
هه‌وسا د خه‌و بن؟
کار و که‌سپین وه‌ دره‌و بن
تاوانین سه‌یه‌ سالتین درێژ
دکه‌نه‌ خه‌یال
ب دیتنا کادر و مادرین،
هه‌شتا ل کۆماته‌ی ده‌ق‌ه‌بن
دکه‌نه‌ پێشمه‌رگه‌ و قاره‌مان
ته‌ف گه‌نده‌لین
زک بووین جوها‌ل
دزیکه‌رین بووینه‌ شه‌کال
هه‌وون چه‌وا دشی‌ن
هه‌وسا د خه‌و بن؟
کار و که‌سپین وه‌ دره‌و بن
فرۆشتنا
نیفا ئاخا رزگار کری
دکه‌نه‌ بێژییه‌کی سه‌رسۆر
د پاخلین هه‌ف دا
پرنسپین کوردینی
ده‌یلنه‌ د خه‌و دا

دلبرین ھالۆ / زاخۆ

کیڤ

مە پۆژھەلاتیا ب تێ مرن ل
بەر دەریکین خوە
کر بوو ...
بووکیڤ شووشە
گەلەک جارا بۆ جادەییڤ بێ مروڤ دگرین ...
ئەڤرۆ سینۆر بێ پەردەنە
د مەزەلکین پۆژئاڤا دا...
مرن پەرتووگەکا نڤستیه
د ھەناسا خامەیی شاعیرەکیدا ...
کەس د کەڤتەن خوە دا
خەونا ب ستیراڤە نابینت ...
ھاوارین ئەوێن ھەنێ
بۆ ئازایەتی ...
ژ دۆر دۆر
تێ گۆھین میرانیڤ دسمن
ل
د دلین
مروڤاڤە تیڤدا
ل کولانین (خاریڤ)
ب دیتنا ئاشوپیڤ باغین گولا ...
جەرگی سەربازا د سوژن

مروڤی ھە...
یاریا ب بای دکت
گەڤا ل ئاگری
مستەک ڤیانێ
د چنچیلکا زارۆیەکیدا
نازیەکی فاشیستە
و د ڤەتسینت...
ھیڤین (کیڤی)
د بن ملین وی ڤە
نڤستی نە...
و خەوین ژیانێ دینن
شانۆگەری ل ئالی دی
بەردەوامە ...
و بابەلیسکا گۆتارنە
ژ گۆپیڤنکین بلند
بلند د فرن ...
ھەموو ب تڤەنگا سەربازەکی
د خورن ...
شانازن
ب لاشەییڤ سوۆتی
د کولانین
وێران کریدا ...

د. محهمهده علي ياسين / دهۆك

بازاری شنگالی

ووو، من ژ دهست دا...
ژ دهستدان ژ من دهیت...

ل شنگالیمه،
که ته کا پیلایا من،
یا که فیه د دهقی خهلیفه دا،
و که تا دی ژێ نزانم دێ من ههتا کیفه بهت!
نزانم؛
به لکو ژێ به رهف کۆچو دچم؛
به لکو به رهف بیابانین بێ باین بێ-وهلاتیی دچم...
ئه ز ریقینگم،
ریقینگێ وهغرا کوردبوونی...

ل سپیده هیا روژا دویقدا،
د په رستگه هه کێ کو ب کوردی دهستری قه ددان،
چاقین من جاره کا دی ئه نیا روژی ماچ کر.

ل روژ و مهه و سالتین دویقدا،
من و فیان و کوردبوونی،
پیکفه ژ قی وهلاتی بارکر.

هه بوون و ژیان د مهزادی دا،
کوړین ب دایاب و بیژیان هه قریه!
د قی بازاری هوڤاندا،
شه رابا سوژ ژ خوینا په ریپن سپی،
ب ریه و سمبیلین گاوری رهش قه دمینیت.

من هه بوون ژ دهست دا،
من هه بوون ل پال نامروڤیان قه شارتن...
من ههفت پشتین خوژی د دلی شعری خۆدا قه شارتن.

دایکا من طه نویر گهرم کر،
بێ کو بزانیته:
درنده یین خهلیفه ی، چاف ل بیهنا ژیانێ نارابن،
من دایکا خوژی، د ناف به لگین دارین هه ژیراندا قه شارتن.

رزگار سوبحي / دهوك

نوره كې تو دښاي و هر تشت خه ياله ك!

دېن في ته سمانيدا، مه هه موو په پړين خوه
ب بېهوده يي قه دان!
گرځين په رېك و
گريان په رېك و
گه شېبيني په رېك و
په شېبيني په رېك و
نېز په رېك و
تو په رېك و ..
نېم نه گه هشتن په پړي مه دقيا.

ژيان.. ته نې ژماره به و نېم ته نې ده ژميرن..
سلاقي ل وان هه موو تشتين نه هين هژمارتن..
هندهك جارا مروقي ستړانه كه، دچيته سهر سه ليقه يا دلره قيا.

من هه موو تشين خوه گوتن، هه تا من بېدهنگيا خوه ژي ريژته هه موو جهان، نېز تڙي هه موو تشتان بووم، هه تا په رداغين
ل سهر ميژه يان ژي، لي بي به رسقترين مروقي جيهاني، ههر نېز بووم.

مروقي- نېو كليلا كو نه كهفت چ جهان، تو ل كيږي پوښمان بوويه قه گهره ويږي.
نېو ده مي نېم پيندقي بووين، نېم كه نين.
نېو ده مي نېم پيندقي بووين، نېم گريان.
لي نېو ده مي مه دقيا نېم- نېم بين، نېم قهت نه بووين.

من ته ماشه ی هه موو تشیتین جیهانی کر، ئەز چوو مه دکه قران دا..

دگۆلان دا، دعهوران دا، ئەز چوو مه دناخی دا و ..

ئەز دچ تشتان دا نه بووم..

تهنێ من دفا ئەز ل جهه کی بام، خوه من نه شیا دره وه کی ژ ی ل خوه بکه م. ژ دره وین خوه شین زار و کینی.

جاران هه کو ئەزێ ئاشق..

ئوره کی تو هه تا هنداق سه ری من دینای و

پاشی بژاله دبوو..

ئەز چەند یی پیدقی بووم، باران!

من چەند خەیاڵ هه بوون، مینا وان ئەوران بژاله بوون..

هه ر تشت بژاله بوو.. ژیان!

من نه زانی ئەز دناقه را مروفتین هزری خوه دخوه و هزری خوه دی خوه دخوه، دا بووم.

من نه زانی ئەوین کو هنده ک ژ به خته وه ریا بین دی قه دخوه، هنده ک ژ هه ر ژ ی دگه ل دایه،

به خته وه ری ل ده می خوه و ژ هه ر ژ ی ل ده می خوه.

من نه زانی..

من قه ت نه پرسی بوو: کیژان ئازادی؟

مروفت دگه ل ئازادی یان ئازادی دگه ل مروفتی.

من نه زانی..

جودایه مروفت ژ جیهانی ده رکه قیت و

جیهان ژ مروفتی.

من نه زانی..

دوهی و ئەفرۆ و سوبه هی..

سترانه کا دووباره نه ژ لیقین مروفته کی دلێ وی لسه ر چوونی و

هه ر ل جهی خوه.

و قه ت باوه ری نه، کو (هه ر به ره ک ل جهی خوه یی ب قه دره)

چونکی دزانیت، مروفت نه به ره.

ل قیری

ل ویرا هه

ب ئاشکه را، ب دزیقه

ژیانی.. چەند دگۆته من: دکیژان دهستی دایه؟

هه رده م من دهستی شاش دهه لبرارت!.

ژیان.. قه ت مینا ته یا دلۆفان نه بوو..

کو دهه ردوو دهستان دا یه ک تشت بیت.

زقستانا ۲۰۱۷

* فیساکورس دبیت: کهون ژ ژماره یان و موسیقی پیک دهیت.

ساکار کامل / شارپا

من گۆته ته، پۆناهی نهیه دووره!

ب دهستی ئاگری بگره و ب په‌فینه
م د زانی پیت نهیه دووره
و مه پوهنی دا به‌ختی وێ و
مه نه‌دزانی
سۆتن ژ هنافین ئاگرییه،
م گۆته ته، پۆناهی نهیه دووره
..
ب دهستی ئافێ بگره
م دزانی باران نهیه دووره
پۆبار ژ نه‌سلێ کانێ یه
باران، ژ هنافین عه‌وران
م گۆته ته، پۆناهی نهیه دووره
..

ب دهستی بای بگره و هه‌ره
م گۆته ته، پۆناهی نهیه دووره
پریزان ده‌ربازبکه و هندابیه
م گۆته ته، مرو‌ف یێ ژ بارانی که‌تی!
مرو‌ف نه‌یێ دووره
..
ب دهستی ئاخێ بگره و به‌شه
م گۆته ته سنوور نه‌یێ دووره
ب دهستی ئاخێ بگره و
نه‌وال و ده‌شت و گران ل پاش خۆ به‌یله
م گۆته ته، تۆز ژ توخمێ ئاخێ یه
بیابان نه‌ دووره
..

ب دهستى هه قيقه تى بگره و

ل كۆلانين تاريى بگره

م د زانى

هه قيقه ت نهيه دووره

ب قامه كى ژ مه ويقه تره

تارى دۆتا دۆزه هى يه

ژ مه نهيه دووره

بگره پى .. بگره پى

م گۆته ته، پۆناهى نهيه دووره

..

ب دهستى مرنى بگره

كۆلانين تيشى تيكفه ده

خاترا خو ژ پيراتى بخوازه

م گۆته ته پيراتى دۆستا مرنى يه

ب خه م نه به دى وه شىيى!

م گۆته ته، پۆناهى نهيه دووره

..

بدهستى جه فايى بگره

ئاڤى بوونه په سار..

تيشين ئاخى ژ ناخى هژيانينه

جه فا ژ نه ژادى جه هه مى يه

م گۆته ته، جه فابوون نهيه دووره

..

ب دهستى قه شايى بگره

ل كۆلانين هه ليانى بگره پينه

قه شا ژ توخمى به فرى يه

م گۆته ته، هه ليان نهيه دووره

..

ب دهستى شعري بگره

پرتين وى ببه به رتيك

ئه و په يقين سهرژيكرى

ژ به ده نا وه ريانينه

شعر ژ باوه شا عشقى يه

م گۆته ته، شعر نهيه دووره

...

ب دهستى يه قينى بگره

ژ دهستى مه قه ره سيا، گولنه خوين

وه شىيا و د خوونى وه ربوو،

مپوڤ يان خوونه يان ژى كير

مپوڤ، (يان ناچته ئاشى يان دى ئاشقانى كوژت)،

مپوڤان ههر تشت خوار

به، دوكيل، ئاخ و سه راب

ئاسمان، كتيب، شعر و خه يال،

م گۆته ته، مپوڤ نه يه قينه

يه قين نهيه دووره!

ئە یوب میلان / رۆژەلات

سبهههک کوبار

دەنگ و بێدەنگی پەقدچن
گەلاوێژ دەما خاتەر خوەستنا خوە ل شەفا
برقۆکە
سپیتیا سەحەرێ رەشاتی تێکدشکێنە و د
رەفرەفکەک نەچار دە ل بەلهکیا سبههێ دوور
دخە

ل رووپەنا ئاسمانی میزەر
پیش چافین هەیفی
ستێرکەک گەش هەردشە!
چ بوویەرەک کامباخە هەرشینا ستێرکان!!!...
داومین خۆتین سواری ئه‌ورینی
خەریب و رەنگالە د ئاسمانی باژێر دە
تەشە گرتی

وەشانا کەسەر کوورا شینبایی ئه‌ورینییه
تەقدگەرە، ل هەقدزقرە
و بێهنا ستێرک، ئاخ و کولیک
دگەهینە وارگەهێ داییک
هێمنگەها خاترین نەخوەستی
ئێورگەها هەمبیزین نفیشکان ...
ئێورگەها هەمبیزین نفیشکان ...
هەفگه‌شتنا ئه‌ورین و جوودیە
ئیدی هەو....

د بەردەوامیا زناڕین زاگروسی دە
هەستین بئ سینۆر شکەفت ب شکەفت وەشرتینه
دەم راواستایه !!

و

روژ، حسابی چرکه یان ل خوله کین دستینه..
 ما گه لو تی ژ بیر کرن ده ماکو
 ستیرکه ک د هه مینزا چیا ده دنخمه
 کیتلین هه لکشینا هیسترتکین دایکان
 بهر ب ئاسوین بریندار
 گری دانا بسکین هیقییه
 کو ل تهفه شا ئه ورینان هلاویزیه
 ئاس و ئار
 د چاقین شهرفانین ئاهوورامه زدا ده
 په فدنچن

مرن، ب هه می دهسته لاتا خوه خه ریه
 و

سوار ل وی

ژیانه ک بی زه وال دستین
 ژیهانه ک بی زه وال دستین
 چه له نگه سواری ئه ورینی
 زاروکا چل کانین هه رکبار
 دزگینا خوه ل خوشمیران گرتیبوو

و

خوه ش به زاند بهر ب ستارگه ها ئه گیدان
 بهر ب وارگه هی میراتا هه زار سالان

پاییز و به دهویه ک ییداوی

ب به زینا شینه بایه که ئه ورینی

ههسته که چارپاره

ب ئاقره نگین گه ورین و گه وهز

ل وارگه هی میتین زاگروسی

دنه قشینه

کوویلکه ک سۆر

ل سه ر نخمگه ها ستیرکین کوئولی

سه ری هه لاندی

شینه بای ریوی، کوویلکه هه مینزاندی

و

ب هوله که لیفالیف ژ بیهنا

ستیرک

ئاخ

ئاخ

و

کوویلکان

بهر ب چیاپین کوئولی فه دمه شه..

شه هید نامرن

بریانینه ک ژ هه می جانگوریین ئازادیا وهلات

ب تاییه ت جانگوریین کوئولا ره نگین

نه‌وزاد مه‌شه‌ختی / شێخان

ئیشراقی

بوو چ ب ئیشراقی خه‌به‌رده‌م کو دنالم شه‌ف و روژ
 ئەز ژ ره‌مزێ وێ ته‌لیسمێ وه‌کی دالم شه‌ف و روژ
 ئیسمی ئەعزم ئەز نزانم دا ته‌لیسمایێ قه‌که‌م
 ئەو ب ئەسرار و نیهانه ئەز ل بام شه‌ف و روژ
 ئەو ب ناز و غه‌مه‌یان سه‌د تیر وه‌شاندن بۆ جه‌گه‌ر
 له‌شکه‌ری تاتار ورۆمه‌ له‌و بێ حالم شه‌ف و روژ
 له‌ب ل شه‌ب جه‌ولان دده‌ت هه‌ر وه‌کی بایێ بوهار
 شه‌ربه‌تا وان لام و بییان ناف خيام شه‌ف و روژ
 (طلع البدرو الینا) من نه‌قی کو روژ هه‌لی
 دیم ژ قورسی ماهیتاب و ئەز هیلام شه‌ف و روژ
 زولف ل دوورا خال و چاقا تین ته‌واف وسوچه‌یی
 له‌و شه‌هیدی ئایه‌تا وان زولف وخام شه‌ف و روژ
 پیری عه‌شقی گوت: نه‌ترسه‌ ل ئاگری عه‌شقی چ جار
 شبتی ئیبراهیم خویا کر، له‌و شه‌مام شه‌ف و روژ
 مانێ موسا سوره‌تی ئەو نور ل کوهی تور دیت
 له‌و بدیدارا وی یاری بوو ب عالم شه‌ف و روژ

رێژین حکمەت / زاخۆ

سرودا نیشتمانی

بلا، سەرکێش و سەرکردی شورەشی تو بی..
 رابەرێ پێکا عەشقی
 و پێشەنگی جەنگا مە، تو بی..
 مە بکە شۆرەشگیرە ک
 مە بکە شەرقانە ک
 ئە گەر شەهیدبی
 بلا، شەهیدبوون پلە و پۆستی مە ژێ بیت..
 ئە ف دلی مە کریه ئێک
 ئە ف روخا مە هە ی ژێ
 گوری وی پێک و پێبازی بیت..
 تە گۆت
 ئە گەر ئە ف وارە، بوو دەولەت
 دی کە نیاتە
 کە مە سرودا نیشتمانی و
 بکە نه و
 بکە نه و
 هەردەم وی کە نیی دو بارە کە!
 گەر شەهیدبی نه ل گەل تەبم
 دی کی سرودا نیشتمانی خوینیت؟!
 دی کی سرودا نیشتمانی خوینیت?!

مە ل گەل خۆ بیە
 مە نزانێ؟
 ئە گەر هەمبێزا تە
 مە ئارام نه کەت
 ئە ف گەردوونە ب مەزناهییا خۆ فە
 مە دی شیت بو مە چ کەت؟!
 هە کە،
 د شۆرەشیدا..
 دەستی مە د ئاف دەستێن تەدا نه بیت!
 مژیلانکێن مە چەکی ل سەر ملی تە نه بیت!
 دوژمن دی چاوا ژ بەر پێن مە چیت?!
 هلو..
 ل چیاپێن بلند..
 ل واری مە..
 دەستی مە بگرە
 تە کیفە بقی، دی چینی؟!
 دۆزەخ بیت..
 گورستان بیت..
 مەن و نەمان بیت..
 ئە ز یا ل گەل تە و
 هلو دابچینی..

قەھرەمان عەگید سەرگەلی / دھۆک

سیتافک

سێرەند کە لە خان دکه لوژن
باکوزیرکێن ئێفاربان
سلیسفانن پەرا رادکەن
پەیمان شکێنن هەلمێ چک دکهن
ئەز شت راستیام
ئالە کاتە یاسنوراین هەزێن چاڤا لێمشتی دکەت
و ئالە کا دی من دفرینیت
ل وەلاتی چاڤێن تەدا بیکەس دېم
برهێن تە یێن ریکادزی قیزیان ڤەدەن
ل سەر سنورین ئاوری بوونی
خەوینن من یێن گەمارە بووی
پندقی دگەن
کویر خەو شەف دېم
نە من تیرا خوە تۆ مێتی
دا چاڤێن خوە ل تە ئافا کەم

بیرا من دھین دەما ئاورین تە
ل سێرانا چاڤێن مندا
هەیرانوکێن کچکێ دینی
ل هەناڤێن من دا چەت دکرن
ئێڤاری بۆ
ل وی دەمی
من بای کوزرینا مژیلانکێن چاڤێن خوە
پل خوەش دکرن
و ل ژڤانی پەیمانەکی دا کوزریم
هەندەک جارن
من داڤین گولین تە د هەلاند
دا خوە شیت کەم
تە گازی کر
هۆ رێڤینگو
بای بەزی چ پینائی کال پی درن

دا زۆی دادهم
 خهونین منژی قهرک ل مندا
 و بفه پیرهک ل من
 ئالاند ئالودهیی ریکا کرم
 هو رێلا دۆیر
 ما مه پهیمانک نه دابو باروڤهیان
 من دگهل خو بهت
 ما خهوزیین من هند مهزن بوون
 هندی بهژنا دمدمی بوون
 بئ ناڤ بکهت
 ئەز ما مه د کوچه‌ریا خوه‌دا
 هه‌ر که‌سی دڤیت
 گازی من دکه‌ت
 بئ وه‌لاتا تۆ ل وه‌لاتی خوه‌ چ دکه‌ی

نه ته بهژنا سیتافکا خوه
 بۆ من قه‌دا داکو بشیم
 پانکا ده‌ستی ته تیر خوه‌ که‌م
 تۆ ئاڤا بووی ئەز هه‌لفریم
 با ژیکفه‌ بوو
 هه‌می به‌هین بوونه که‌ڤال
 ئەز و شه‌مالک پیکفه‌ به‌زین
 بۆ روڤکرنا ریکا به‌زی
 ئەز و ئەز ماینه‌ چاڤه‌ری
 ل دو‌ماهیکی هه‌ر نه‌ هاتی
 ئەز و خه‌ونین خوه‌ پیکفه‌ چووین
 و ل هه‌ر دیسان
 سیریا نا چاڤه‌ری بوونی دا چکلین
 من خه‌ونین خوه‌ هه‌لوس کرن

پرزگار ۋە حىد حسين / دھۆك

ئاوازەك بۆ مەرگى من

پەيكەر سازەك دىتف قى گىلەشۇكا ھەنى دا
يى روينشتىيە ل سەر لىۋارى ھاقىبوونى!!!
و دەست ب دروستكرنا تابلۇيە كى كر
ژيان ۋەك ھەيى ويئەكر
و پرتىن ويى كرنە پەيكەرەك
و دىتف سەنتەرى باژارى دا دانا
مرنى ھەرتشتى گيان تىدا د خوە دا دكوشت!!!
ئەي خودا دەمى ب راۋەستىنە
ھەرتشتى گيان تىدە
ئەمانەتتى خوە ژى بستىنە
بەلكەي گويا زەمىن تافىل بىيت
زارۋىەك لېەر پىن مرنى يى بوويە فرىشتە!
ھا ۋەختە مرنى بىكەتە تۆقى ژيانى!!!
و ب دەنگەك بلند يى گازى دكت
ما كەنگى مروقتىن زىندى دمرن?
و ھەر گازى دكر
بەلى...
بۆ زىندى مانى
بۆ عشق و قىيانى
بۆ پىكقە ژيانى..

من دىمەنى زفرۇكا بارۇقەيا مرنى
د پەنجەرا ئومىددين زىندىبوونى دا دىت
ژيان ل سەر ملىت ھىقيان دىتف داربەستەكى دا بوو
چەند دىۋىن پەش
چەند ھوقىن دەف بەش
چرا بۆ شەقىن ياخى بوويان ھەلدكرن
كرنوشىن زىندىبوونى دېرن?
ژيان ل ھەقدو پارقەدكرن
نفسى ئادەمىزاد، د بوونە ھوقىن مرازان
و ل دۆر كەلەخى مرنى دزقرىن
ھەر يەكى دقيا بەھرا خوە يا گوشتى
ژقى كەلەخى مراز بېت
ژبۆى مان و زىندى بوونا خوە
چەند يا سەيرە، ئەف ئادەمىزادە ژ چ تىرنابىت!!
تەنى ئاخ نەبىت ئاخ، ھەر ئاخە دەستپىكا وى
و ھەر ئاخە داوييا وى
بۆچى ئەم دەستپىك و داوييا خوە ژبىردكىن?
ما ئەف ھەقدژىيە گەلو?
مرن دىتف دەستىن وانده ل پرتىن خوە دگەرىت
گيان، يى ژبرسا پرچا خوە قەدچرىت

غاندييي کۆلهوارا / دهۆک

خه مه کم يي بخۆ وهربوويم

ئاگره کم ل خوۆ دچم بته
ژ خوه دوور دبم دا تو نه سۆژی
به ر بيه من، من بکه ی به هی

....

ئاگره کم ل پایزی دچم
من نافه مرینی ب بوهارا خوۆ
من بکه یه گول و گیا
من بکه خوۆ

....

ئاگره کم ل ئاسمانی دچم
دی گه همه روژی و دی سۆژم
من ب فه مرینه و بگه هینه خوۆ

....

ئاگره کم لی کی بچم ل ته ل خوۆ
کی بسۆژم ته یان ژی خوۆ
چ سۆتنه هند من دسۆژیت پتر ژ خوۆ

....

تهف شهف وه کی ئیکن
تهف ریک، چۆن وه کی ئیکن
ریکا فه گه ریانا ته جودایه نزانم چ ریکه

....

ئه ز هاواره کم ژ خوۆ ده رناکه قم
قیزیه ک متم ل بهر گوهی ته
وه ک پایزان هه ر د وه رین

ئه ز خه مه کم يي بخۆ وهربوويم
ب ته وهربوويم تژی تو
یا ب خوۆ وه رکریم تژی ئه ز

.....

لن ئاڤا به و ل خوۆ بهه له
ریکین ل پی مه نیشا سیبه را مه بده
ئه ز خه ریم بۆ من ریکه کی

.....

گه ر نه هاتی دی روژی سۆژم
دی که مه بای ب گولان داکم
بیهنا وان دی که مه باران

....

ئاگره کم يي بهربوویمه خوۆ
چ باران نکارن من فه مرین من به رین
ئه ز يي تهر بوویم ژ ئاگری

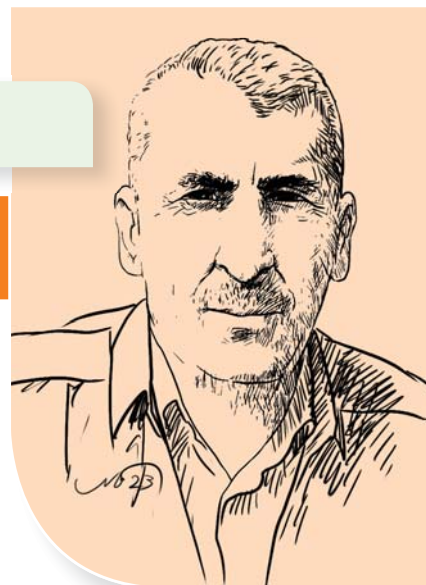
...

من ژ بهر بارانی یینه
کۆمه کا وه ستیانی مه د ده ستین ته دا
من و خوۆ ل به یاره کی بنشینه

....

ره مه زان ئيسماعيل / دهوك

خهون

ژ کهربا دا دهر ب دهر دبیت

سه و داسهر دبیت

بیرا مه یا سه ری حه و دی

یا ههشک دبیت

تژی خیز و ئاخ و بهر دبیت

من وهسا دبیت....

پروباری مه

ریکا خوه یا قه گوهاستی

ژی به لئ دبیت

بهارا مه یا ئه ف ساله

بله زه دبه هیت

ماستی په زی دایرا ئام

مایه بی تام

وه کی جارا باش نا مه هیت

په یاما مه بو دوزامه

وه کی بهری نه شیت بگه هیت

من وهسا دبیت....

شیخانی

هه لهسته کا تراژیدی

شه فا بۆری

من خه ونه ک دبیت

ژخودی دخوازم

مه بهخت هه بیت

ته عبیرا وی وهسا نه بیت

یا راست نه بیت

من وهسا دبیت....

سه ر و کانی ئافا گوندی

یا بهرزه دبیت

په زی مه یی بابینی

ژی خودانی هه میی بهر دبیت

پوژا مه یا تم گوروف

مینا هه یقی یا دوکهر دبیت

گوندی مه یی ژار و په بهن

بی بی سه ر دبیت

کورپی ته موی یی ئیکانه

ژ ده یابا یی قه دهر دبیت

ته موی بی کس

ب مه قه دهینیت

ل سه ر ده پی شانووی دخوینیت

ئه وی ره وشا ئه م که تینی

بی رافه دکهت هه لدسه نگینیت

تیدا دیژیت....

قه دهرا مه یا مژویل

توقی مرنی بومه دچینیت

جه لادی مه ، جاره کا دی

ل سه ر ته ختی زولمی دروینیت

ته شتا خوینی بو مه ددانیت

شیری نیرز

ل هنداف سه ری مه دهه ژینیت

جاره کادی ژخودی دخوازم

مه بهخت هه بیت

ته عبیرا وی وهسا نه بیت

یا راست نه بیت

۲۰۲۳ / ۵ / ۲